પ્રસિદ્ધ વક્તા

મહામુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજી

વ્યાખ્યાન (ભાષણ) સંગ્રહ.

પ્રસિદ્ધ કર્તા

મોહનલાલ વિ. અમરશી શેઠ.

અધીપતી જૈન વિજય તરંગ ઇત્યાદિ

પ્રથમાવૃત્તિ   પ્રત ૧૫૦૦

વીર સંવત ૨૪૩૮   વિક્રમ સંવત ૧૯૬૮

શ્રી જૈન વિજય પ્રેસ

મુંબાઇ

મુલ્ય રૂ ૧-૦-૦

પ્રસ્તાવના.

પ્રસિદ્ધ વકતા મહામુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજીની અત્રેના કોટના સ ઘના અતી આગ્રહને લીધે મુબઇ વાસી જૈનોના સદ્ભાગ્યે અત્રે જે પધરામણી થઇછે અને તેમના ચોમાસાના અને બીજા પ્રસ ગોના ઉપદેશથી મુ બઇની પ્રજાને જે લાભ મળ્યો છે તે આ સ્થળે વિસ્તારથી નહિ જણાવતા આ પુસ્તક રૂપે પ્રસિદ્ધ થએલા તેમના અમુલ્ય અને કીંમતી ભાષણો તે સાક્ષી પુરશે મુનિરાજ શ્રીના શબ્દે શબ્દમા જે વિજળીક પ્રવાહ છૂટેલો છે અને તેની જે તિવ્ર અસર શ્રોતા જનોના હૃદયમા થએલી છે તે એક એવુ કાર્ય કરશે કે જે મુબઈ વાસી જૈનોના અ ત કરણમા યાદગાર રૂપ થઇ પડે

જો કે આ મહાત્માશ્રીના બીજા ઘણા મોટા શહેરોમા આવા જાહેર વ્યાખ્યાનો થયા છે તો પણ અત્રે મુ બઇમા તેમના ઉત્સાહ અને ઉમ ગના શબ્દોમા કોઇ એવાજ પ્રકારનો અદ્ભુત પ્રવાહ જોવામા આવતો હતો કે તેમની અ તરની ઉંડી લાગણીનુ પ્રતિબીંબ શ્રોતાજનોપર અને દુર દેશાવરોમા પણ સચોટ પડયા વગર રહેતુ નહી મુનીરાજ શ્રી સારી પેઠે જાણુતા હતા અને હજુ પણ માને છે કે મુ બઇની જૈન પ્રજા જૈનોના ભલાને માટે જે કાઇ પ્રયત્ન કરશે તેવો પ્રયત્ન કોઇ પણ સ્થળેથી આ કાળમા થવા સ ભવ નથી અને તેથી જૈન પ્રજાની વધતી જતી દુર્દશા અને તેને દુર કરવાના ઉપ ય ઘણાજ અસરકારક શબ્દોમા જણાવીને મુ બઇની પ્રજાને હર હમેશ જાગૃત કરવાને આ મુનિરાજશ્રીએ પોતાનો અખ ડ પ્રયાસ ચાલુ રાખ્યો હતો અને આપણે જોઇ શકયા છીએ કે તે મહાત્માનો પ્રયાસ ઘણા થોડાજ વખતમા ઘણે અ શે ફળીભુત પણ થયેલો છે

એવા વિદ્વાન રત્ન મહાત્મા જે જૈન કોમમા વિચરે છે તે જૈન કોમ હજુ ઘણીજ સદ્ભાગી છે એમ કહ્યા વગર ચાલતુ નથી આપણા બીજા મુનીવરોને દાખલો આપી આ મહાત્મા મુનીરાજશ્રીએ જણાવી આપ્યુ છે કે જો તમે જૈન ધર્મના ખાસ ઉપદેશનો દાવો કરતા હોતો જે અજ્ઞાન જૈનો તમોને ગુરૂબુદ્ધીએ માનેછે તેઅજ્ઞાન જૈનપ્રજાના વર્તમાન કાળના અને ભવિષ્યના દુ ખો દુરકરવાને તમે પ્રયત્ન કરો,તમારૂ કર્તવ્ય ભુલીજઇતમે બીજી બાબનોપર તમારૂ લક્ષ નહી રાખો પરતુ જૈનોની જેસ્થિતિ હાલ અને

ભવિષ્યમાં જણાય છે તે નિતીમાં સુધારો કેમ થાય તેના દરેક ઉપાયથી લોકોને જાણીતા કરી અને બનેનો એ ઉપાયનો અમલ પણ કરે

મુંબઇ ખાતેના આ પ્રસિદ્ધ વકતા મહામુનિશ્રીના કિંમતી ઉપદેશને જાળવી રાખવા એ તેમના પ્રથમજ ભાષણ પ્રસંગે મને સ્ફુરી આવ્યું હતું અને તેથી મેં ઘણોજ પરીશ્રમ લઇ મહારાજશ્રીના દરેક વખતના વ્યાખ્યાનના સંપુર્ણ રીપોર્ટ લીધા છે અને તેમાં ઘણો સુધારો કરી જૈનપ્રજા સન્મુખ એક પુસ્તકના આકારમાં આ વ્યાખ્યાન સંગ્રહ મુકવાનો સ જે પ્રસંગ મળ્યો છે તેથી મને પોતાને હું ભાગ્યશાળી માનું છું

જેઓએ આ મહામુનિશ્રીના વિચારો પોતાના સ્વકર્ણે સાંભળ્યા છે અને જેમને આ મહારાજશ્રીના દરેક ભાષણ સાંભળવાને તક મળેલી છે તેઓ આ અમારા પરીશ્રમને કાંઇક ખ્યાલ આપી શકશે ગુરુમહારાજના મુખમાંથી પડતા શબ્દોને લેખની દ્વારા જેટલી અંશે લઇ શકાય તેટલે અંશે જરાપણ [illegible] વગર અમોએ ઉતારવા પ્રયત્ન કર્યા છે અને તે ક્યાં સુધી સફળ થયો છે તે વાચકોને સોંપવામાં આવે છે

તેમછતાં આ રીપોર્ટ રૂપે પ્રસિદ્ધ કરેલા ભાષણોમાં કાંઇપણ દોષ નથી એમ કહેવાનો અમોને પણ આંચકો આવે છે શબ્દોના અનેક અર્થ થઇ શકે છે તેથી ઘણે સ્થળે મહારાજશ્રીના વિચાર અને શબ્દથી વિરૂદ્ધ પણ જો લખાઇ ગયું હોય તેનો સંભવીત છે, મતલબ કે આ ભાષણો ને માટે જે જોખમદાર હોઇ શકે તો હું મને પોતાનેજ માનું છું આમાંના કોઇ કડવા કે કડક શબ્દને માટે મહારાજશ્રીપર કોઇ પણ જાતની ટીકા કરતાં પહેલાં તે રીપોર્ટ લેનાર તરીકે મારીજ ભુલ જો માનવામાં આવશે તો તે વધારે યુક્ત ગણાશે

તેઓ સાહેબે પ્રસંગ પ્રસંગને અનુસરતા જે જે વિષયો હાથ ધર્યા છે તે તે વિષયો એવા તો નવીન સ્વરૂપમાં શ્રોતાજનો સન્મુખ મુકવામાં આવતા કે મોટા મોટા વિદ્વાનો [illegible] પણ તે વીષયોને માટે આફ્રીન થઇ ગયા વગર રહેતા નહિ જ્યારે પણ મહારાજશ્રીના ભાષણની જાહેર ખબર બહાર પડતી ત્યારે લોકો એટલા બધા ઉત્સાહી જણાતા હતા કે સભા ભરાવા અગાઉ લોકોની મેદની [illegible] કલાક સુધી શાંતપણે બેસી રહેતી અને ઘણા માણસોને અવકાશ મળવા છતાં ઘણાઓને પાછું ફરવું પડતું, દરેક પ્રસંગે તેઓ સાહેબે અતિ કરૂણાના ઉપ[illegible]

ભાગમાથી જે જે ઉદ્‌ગારો કાઢયા છે અને શ્રોતાજનોની કલ્પનામા પણ ન આવી શકે તેવા ઉંચા અને તદન નવીન વિચારો તેમણે જે રૂપમા જણાવ્યા છે તે એવા તો આકર્ષક શક્તિવાળા જણાતા હતા કે જે વણતના મૂર્ખ અને મૂઢ શ્રોતાજનોના હૃદયને પણ ગેલવત્રીને અને પ્રફુલ્લીત કર્યા વગર રહેતા નહી હવે તો ગેનોના ભાષણ પ્રસંગે તેઓ સાહેબને એટલે બનો Cભગે આવ્યો હતો કે તેમણે સભાજનોના હૃદયમા જાણે બાણ મારી નાખી વ્યથા ઉત્પન્ન કરી હોય તેમ દરેક શ્રોતાની આખમાથી અશ્રુઓની ધારાઓ ચાલી હતી અને હૃદયમા એટલી બધી કોમળતા આવી ગઇ હતી કે તેજ વખતે પોતાના જાતી ભાઈઓના દુઃખો દુર કરવાને ઉદાર વૃત્તિ વાળા ગૃહસ્થોએ ફંડ કરી અર્ધા કલાકમા વીસ હજાર રૂા એકઠા કર્યા હતા

જૈનોના હજારો અને લાખો રૂા ઓચ્છવ અને ધામધુમમા વપરાય છે, જૈનપ્રજા પોતાના ગુરૂના વચન પર એવી તો શ્રદ્ધાવાન છે કે તેમના વચનને માન આપી ધામધુમ અને ધમાધમ પાછળ હજારો રૂા નો ખરચ કરે છે અને તેમ કરાવીને ઘણા મોટા મોટા મુનીવરો પણ પોતાને મોટુ માન મળેલુ સમજે છે આવા મુનીવરોને સપ્રેમ અમારે બોધ કરી જણાવવુ જોઇએ કે જૈનોના ખાલી ખીસા કાતરવાના આ બધા પ્રયોગો છે આવી ધામધુમમા જે પૈસા જાય છે તે હલવા લોકો પામે જાય છે અને આવી રીતે ધામધુમ પાછળ ધર્મને નામે ઘણા મોટા જૈનો પાયમાલ થઇ ગયાના દાખલા પ્રસીદ્ધ છે આ જમાનામા આ રીતે દિન પ્રતિદીન ગરીબ બની જૈન પ્રજાના ખીસા પર અણુઘટતો હાથ નાખવો તે દરેક જૈનને અને ખાસ કરીને મુનીવરોને કોઇ પણ રીતે ઉચીત નથી, હવે તો તમે એવે માર્ગે પૈસા ખરચ કરાવો કે જે પૈસા બહારથી મે ક્રો ગાલી વદ્ધી કરી તમારા ભાઇઓના દુઃખ દુર કરે અને તમારી સ્થીતિમા સુધારો થાય

મુંબઇ સમાચાર, અખબાર અને બીજા જાહેર ગુજરાતી અને અંગ્રેજી પત્રોએ લખનો વખત આ મુનીરાજશ્રીના ભાષણો વિષે જે ઉંચો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો છે તે દરેક પ્રજામા જૈનોને ગૌરવરૂપ ગણાશે. આ મહામુનિશ્રીના વિચારોનો ઉપદેશ હવે જમાનાને અનુસરતો છે અને તેઓ ઢોલ પીટાવીને પણ કહે છે કે તમે તાડુકા અને ધામધુમ મુકીદો પરતુ તમારા ભાઇઓનો ઉદ્ધાર કરો અમારે કહેવુ જોઇએ કે આ મહાત્માએ જે પરીશ્રમથી અને પોતાની અપુર્વ વિદ્વતાથી જૈનપ્રજાને પોતાની સ્થિતિનો ખ્યાલ આપ્યો છે અને તે સ્થિતિ સુધારવાને જે કિમતી વિચારો દર્શાવ્યા છે તે વિચારો જો કોઇ બીજી પ્રજાના ભાગ્યમા હોયતો એ ઉપદેશ કોઇ એવા પ્રકારના કામ કરી દેખાડત કે જે આ જગતની

ક્ષપાટીપર કદી નજરે પણ નપડયા હોય, જૈન પ્રજા હજુ વીચારોને ગ્રહણ કરવાને તૈયાર નથી તેમના અ ત કરણમા એવી ધારણા શકતી અલ્પ જોવામા આવે છે, ઘણા વખતથી પરીચીત થઇ પડેલા ધામધુમના પ્રસ ગો તેમને પ્રિયકર અને ફરજીઆત થઈ પડયાછે તેવા કઠીણ સ યોગોમા આ મુની વરે જે ગજ નાએ કરીછે તે લોકે નિષ્ફળ નથી ગઈ તો પણ તેની ગર્જ નાનો કુદરતી રીતે જે પડઘો પડવો જોએ તે પડઘો પડયો નથી અને અમારે કહેવુ જોઇએ કે ત્યા સુધી હજુ અમારા કમભાગ્ય છે છતા પણ સ તોષ માનવાને કારણ છે કે તેઓ સાહેબના પરીશ્રમને યતકિંચીત પણ ન્યાય મળ્યો છે અને 'જૈન વિદ્યા ઉદ્યોગ વધ ક મ ડળ' નામની નવીન સ સ્થા સ્થાપન થઇ છે જો કે જૈનોમા કાર્ય વાહક પણાના માનવ ત હોદાને લાયક નરોની ખામી છે અથવા તો તેને માટે સ યોગો અનુકુળ નહિ હોય તો પણ અમો હાલ તુરતમા જોઇ શકીએ છીએ કે આ મ ડળ તરફથી જૈન પ્રજાને ઘણી જાતની સગવડતા થશે અને મુનીરાજશ્રીની કૃપાથી કદાચ આ મ ડળ જગતને ચોકાવનારૂ અને દરેક જૈનના હોઠપર આવી જાય તો તે બનવા સ ભવ છે બાકી જૈનના ખાતાઓની સ્થિતિનો ખ્યાલ કરીએ છીએ ત્યારે તો નિરાશાની સાથે બળતરાજ માત્ર પરીણામ રુપે નિર્માણ થએલી હોય એમ માનવાને અનેક કારણ છે

આ કિંમતિ વ્યાખ્યાનો એક દિવસ અમર કરી હવામા ઉડી નજાય પર તુ જાણે મુનીરાજશ્રી પોતાના મુખમાથી કરૂણા ભાવ લાવીને નીર તર આવો અસાધારણ ઉપદેશ આપતા હ ય એવુ જૈનોને સાધન મળે તેટલા માટે આ ભાષણોને પુસ્તકના આ રમા પ્રસિધ્ધ કરેલ છે અને અમોને આશા છે કે જૈન પ્રજા તે આશીર્વ રૂપ માનશે

આ ભાષણો ગામોગામ અને ઘેર ઘેર વ ચાવાની જરૂર છે અને તેમ થવા માટે અમોએ અમારી સગવડતા કરી છે છતા આગેવાનો અને લા ગણી વાળા ગ્રહસ્થોને પોતાની લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરવાની ઇચ્છા હો ય તો આ જ્ઞાનનુ કાર્ય કરી કૃતાર્થ થવુ જોઇએ અને પ્રભાવના કરી આવા વિચારો ઘેરઘેર ફેલાવવા પ્રયાસ કરવો જોઇએ

મહારાજશ્રીના વ્યાખ્યાનોનુ અવલોકન કરી જવાનો અભિલાષા હતિ પણ તેમ કરવા જતા અમારી ક્ષુદ્ર બુધ્ધિ પ્રમાણે તેમના વિચારો કદાચ સ કુચિત રૂપમા મુકાઇ જવાય તો વાચકજનો પર જે અસર થવી જોઇએ તે ન થાય એવા ભયથી તે અવલોકન નહિ કર

તા. અમો દરેક જીજ્ઞાસુને આ પુસ્તકમા પ્રસિદ્ધ થએલા વ્યાખ્યાનો મનન પુર્વક વાચી વિચારી જવા આગ્રહ કરીએ છીએ અને તે વાચીને તેનો યત્ કિંચીત પણ અમલ થશે તો મુનીરાજશ્રીના અને અમારા પ્રયત્નની સફળતા થશે

આ પુસ્તકને શુદ્ધ કરવાને યોગ્ય પ્રયત્ન કર્યો છે છતા તેમા જે કાઇ અશુદ્ધ જણાય તે શુદ્ધ કરીને વાચવા વિજ્ઞપ્તિ છે તેમજ આ પુસ્તકનો નિરતર સદુપયોગ થાય તેમ કરવા ભલામણ છે

આ પુસ્તકની સાથે પ્રસિદ્ધ વકતા મહામુનીરાજશ્રીની શાત મુદ્રાનો દર્શન કરવા યોગ્ય ફોટોગ્રાફ જોડીને અમારા વાચકોને તે મહાત્માશ્રીના વિચારો ગૃહણ કરવાને એક વધારે અને ઉત્તમ સાધન આપવાને પ્રયત્ન કર્યો છે અને તેને માટે અમારી આજ્ઞાને માન આપવામા આ અમારા પુજ્ય મહાત્માશ્રીના અમો ઘણા આભારી થયા છીએ

છેવટ કેવળીસિવાય દરેક છદ્મસ્થ ભૂલને પાત્ર તો છેજ તેથી આપુસ્તકમા પોતાના માની લીધેલા વિચારોથી વિરૂદ્ધ કાઇપણ જોઇને તેનો અવળો ઉપયોગ કરતાં પહેલા વિદ્વાનોને પૂછી તેનુ નિરાકરણ કર્યા પછીજ કોઈપણ જાતના વિચારો બધાશે તે વળી વધારે શ્રેષ્ટ ગણાશે બાકી ભિન્ન ભિન્ન રૂચીના લોકો આ પૃથ્વિ તલપર વસેછે તે દરેકના મનને અનુકુલ થઇ પડે તેમ કરવુ તો અશકય પ્રાયજ છે સુજ્ઞેપુ કિંબહુના

મુબઇ
કોટ બજારગેટ
જૈન વિજય પ્રસ તા ૧૫-૧૨-૦૭

મોહનલાલ વિ અમરશી શેઠ
અધીપતી જૈન વિજય અને તરગ

વિષયાનુક્રમ.

શુદ્ધિ

તા૦ ૩૦ મી માચ ૧૯૦૭.

મંગલાચરણ.

अज्ञान तिमिरांधाना ज्ञानांजन शलाकया
नेत्र मुन्मिलित येन तस्मै श्रीगुरवे नमः

ઉપોદ્ઘાત

ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની પ્રકૃતિ વાળા લોકો ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના શબ્દો થીજ ખુશી થાય છે જો કે તે શબ્દોના અર્થમા ફેર હોતો નથી તોપણ પોતાને રૂચતા શબ્દોને યોગ્ય માની બીજા તેવાજ શબ્દો તરફ પોતાનો અભાવ બતાવવામા ઘણા લોકો તત્પર રહે છે વળી કેટલાએક લોકો એવા હોય છે કે અમુક શબ્દના અર્થ પોતે ન જાણતા હોય છતા માત્ર પોતાના કલ્પિત અર્થથી તે શબ્દો તરફ પોતાનો તિરસ્કાર બતાવે છે

ભાષણ વ્યાખ્યાન અને વખાણ

ભાષણ, વ્યાખ્યાન કે વખાણ એ બધા શબ્દો એકજ અર્થના સુચક છે भाष ધાતુ કે જેનો અર્થ કહેવુ કે બોલવુ થાય છે તેના ઉપરથી ભાષણ શબ્દ થયો છે ख्या ધાતુનો અર્થ કહેવુ થાય છે અને તેને वि અને आ ઉપસર્ગ લગાડવાથી વ્યાખ્યાન શબ્દ બને છે અને વખાણ શબ્દ માગધિ ભાષાનો છે જેનો સંસ્કૃત શબ્દ વ્યાખ્યાન થાય છે આ ઉપરથી ત્રણે શબ્દો ભેદ જુદા જુદા છે તોપણ તેનો અર્થ એકજ છે એમ સર્વ કોઇ કહી શકશે આમ છે છતા વખાણ અને વ્યાખ્યાન શબ્દથી નહિ ચમકનાર લોકો ભાષણ શબ્દથી એકાએક ચમકી ઉઠે છે અને તેમ થવાનુ કારણ એવુ છે કે આપણામા હમેશા વ્યાખ્યાનની પદ્ધતિ ચાલે છે પણ ભાષણ જે માત્ર વધારે અસર કરનારૂ વ્યાખ્યાનજ છે તેની પદ્ધતિ નહિ હોવાથી સામાન્ય રીતે લોકોને ભાષણ શબ્દ ભડકાવે છે

વિષયાનુક્રમ

શુદ્ધિ

તા૦ ૩૦ મી માર્ચ ૧૯૦૭

મંગલાચરણ.

अज्ञान तिमिरांधाना ज्ञानांजन शलाकया
नेत्र मुन्मिलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः

ઉપોદ્‌ઘાત.

ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની પ્રકૃતિ વાળા લોકો ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના શબ્દો થીજ ખુશી થાય છે જો કે તે શબ્દોના અર્થમા ફેર હોતો નથી તોપણ પોતાને રૂચતા શબ્દોને યોગ્ય માની બીજા તેવાજ શબ્દો તરફ પોતાનો અભાવ બતાવવામા ઘણા લોકો તત્પર રહે છે વળી કેટલાએક લોકો એવા હોય છે કે અમુક શબ્દના અર્થ પોતે ન જાણતા હોય છતા માત્ર પોતાના કલ્પિત અર્થથી તે શબ્દો તરફ પોતાનો તિરસ્કાર બતાવે છે

ભાષણ વ્યાખ્યાન અને વખાણ

ભાષણ, વ્યાખ્યાન કે વખાણ એ બધા શબ્દો એકજ અર્થના સુચક છે भाष ધાતુ કે જેનો અર્થ કહેવુ કે બોલવુ થાય છે તેના ઉપરથી ભાષણ શબ્દ થયો છે ख्या ધાતુનો અર્થ કહેવુ થાય છે અને તેને वि અને आ ઉપસર્ગ લગાડવાથી વ્યાખ્યાન શબ્દ બને છે અને વખાણ શબ્દ માગધિ ભાષાનો છે જેનો સસ્કૃત શબ્દ વ્યાખ્યાન થાય છે આ ઉપરથી ત્રણે શબ્દો જોકે જુદા જુદા છે તોપણ તેનો અર્થ એકજ છે એમ સર્વ કોઇ કહી શકશે આમ છે છતા વખાણ અને વ્યાખ્યાન શબ્દથી નહિ ચમકનાર લોકો ભાષણ શબ્દથી એકાએક ચમકી ઉઠે છે અને તેમ થવાનુ કારણ એવુ છે કે આપણામા હમેશા વ્યાખ્યાનની પદ્ધતિ ચાલે છે પણ ભાષણ જે માત્ર થવારે અસર કરનાર વ્યાખ્યાનજ છે તેની પદ્ધતિ નહિ હોવાથી સામાન્ય રીતે લોકોમે ભાષણ શબ્દ ભડકાવે છે

આપણામા ભાષણ કરવાની પદ્ધતિ પુર્વાપરથી ચાલી આવે છે તે એટલા પરથીજ સિધ્ધ થઈ શકે છે કે મુનીઓ જ્યારે વિહાર કરે છે ત્યારે રસ્તામા ઉભા રહીને શ્રાવક સમુદાયને પુસ્તક કે પાના વગર માત્ર મુખેથી ઉપદેશ સભળાવે છે આ ભાષણ નહિતો બીજુ શુ છે? પણ એવો કોઇ પણ જાતનો પૂરો વિચાર કર્યા વગર જે લોકો વખાણ કે વ્યાખ્યાન શબ્દથી ખુશી થાય છે અને ભાષણ શબ્દથી ભડકે છે તેઓનો વિચાર પ્રદેશ ઘણો ટુકો છે એમ કહેવુ જોઇએ

વ્યાખ્યાન કે ભાષણ ગમે તે જાહેર સ્થળે થવુ જોઇએ

વળી વ્યાખ્યાન તો અમુક સ્થાનકમાજ અને અમુક સમુદાયની સમક્ષજ થઈશકે એવા ટુકા વિચારવાળા લોકો પણ ઘણા જોવામા આવેછે પરંતુ એમ માનવુ તે પણ ગેર સમજ સિવાય બીજુ કશુ નથી કારણ કે આગાઉના વખતનો વિચાર કરવામા આવે તો સહેજ સમજી શકાય કે આગાઉના આચાર્યો ગામ બહાર મેદાનમા કે જગલમા ઉતરતા અને ત્યા કોઇ પણ જાતના લોકોને તેઓ જાહેર રીતે ઉપદેશ આપતા

અમુક મતનુ સ્વરૂપ જાણ્યા સિવાય તે મત વિષે અભિપ્રાય આપી શકાયજ નહિ અને જો ઉતાવળ કરી મન માનતો અભિપ્રાય આપવામા આવે તો તેનુ પરીણામ ક્લેશ કે ફોકટ વાદવિવાદમા આવે છે હાલ એમજ મનાઇ ગયુ છે કે ઉપાશ્રયમા ફક્ત જૈનોજ વ્યાખ્યાનનો લાભ લઈ શકે વૈષ્ણવની કથામા વષ્ણવજ જઈ શકે, કુરાન તો મુસલમાનેજ સાભળી શકે, અને વેદ તો બ્રાહ્મણોથીજ વાચી શકાય. આમ માની લેવામા પરસ્પરની માન્યતાથી એક બીજાઓ અળગા રહે છે અને તેથી ભ્રાતૃભાવ વધવાને બદલે એક બીજા નકામા કકાસમા ઉતરી પોતાની શક્તિનો ખોટે માર્ગે ક્ષય કરે છે

સાધારણ રીતેજ જૈન સમૂહનો મોટો ભાગ તત્વ ગવેષક હોતો નથી અને તેમા વળી ઉપદેશના સબધમા આવા પ્રકારનો સકોચ અને ભિન્ન ભાવ રાખવાથી ઉત્તમ ધર્મના તત્વોનો ફેલાવો થઈ શકતો નથી આપણા ઇતિહાસોપરથી આપણે જોઇ શકીએ છીએ કે આગળના વખતમા આપણા મહાન આચાર્યોએ હિંદુ તેમજ મુસલમાન રાજાઓને જૈન ધર્મના અનુયાયિ કર્યા હતા હાલમા કોઇ પણ રાજા જૈનધર્મને પાળનારો નથી તેનુ કારણ માત્ર

જે પદાર્થોથી મનની શુદ્ધિ થાય તેવા પદાર્થોને તેઓ દેશપાર કરે છે તો પછી સ્થિરતા સ્હેજ ક્યાંથી? માટે એમ મલીન પદાર્થોનો ત્યાગ અને પવિત્ર ઉપાદેય પદાર્થોનું સેવન કરવું જોઇએ

માતા અને ધાવ માતા

કેટલાએક શ્રીમંતો પોતાની મોટાઇના ઠાળના, કેટલીએક સ્ત્રીઓ પોતાની યોવનાવસ્થા જાળવી રાખવાને માટે અને કેટલાએક રોગાદિકના કારણે પોતાના બાળકોને માટે હલકી જાતની ધાવ માતાઓ રાખે છે હવે વિચારવું જોઇએ કે બાળકને જન્મદાતા માતાના દૂધથી જે પુષ્ટી મળે તેવી શું ધાવ માતાથી થઇ શકે કે? ધાવમાતાના દૂધ અને સ્વભાવની અસર બાળકના શરીર અને મન પર થોડે અથવા વધારે અંશે થયા વગર રહેતી નથી

સિંહના બચ્ચાનું દ્રષ્ટાંત

એક સિંહનું બચ્ચું એક વખત એક હાથીને જોઇને વિચારવા લાગ્યું કે ઓહો! આવડો મોટો હાથી તો મને દાબી દેશે તેને આવા વિચારો થએલા જોઇને માએ કહ્યું કે વિચાર શું કરે છે? સિંહનાદ કરીને તો ? શક્તિ બતાવ? માતાના આ શબ્દ સાંભળીને બાળસિંહે સિંહ નાદ કરીને હાથીના ગંડસ્થલ પર છાપો માર્યો કે તરતજ હાથીના મોટા શરીરનો ઢગલો થઇ નીચે પડયો આ જોઇને બાળસિંહે પોતાની માને પુછયું કે હે માતા? આ હાથીથી હું પહેલા ડર્યો તેનું કારણ શું? માએ જવાબ આપ્યો કે તેમાં તારો દોષ નથી પરંતુ મેં એક વખત તને શિયાળનું દૂધ પાયું હતું તેની આ અસર તને થએલી છે આ ઉપરથી સમજવું જોઇએ કે એકજ વખતના દૂધના ફેરફારથી આવી અસર થઇ તો પછી જે દૂધથી બાળકોને ઉછેરવામાં આવે છે તેનું પરીણામ કેવું આવે! જાતના ગુણો જાતમાંથી ઉતર્યા વગર રહેતાજ નથી અને તેની અસર આખી જીંદગી સુધી રહ્યા કરે છે એમ આ ઉપરથી નક્કી સમજાય છે

આ દ્રષ્ટાંત પરથી સો કોઇ સમજી શકશે કે જેવું દૂધ તેવાજ ગુણો ઉત્પન્ન થાય છે હલકી જાતની સ્ત્રીઓને સોંપેલા બાળકોમાં ઉત્તમ ગુણોની આશા રાખવી તે વ્યર્થ છે અને એવા ઉત્તમ ગુણો વગર મનની પવિત્રતા કે શુધ્ધિ થઇ શક્તી નથી

સૂતક અને ગ્રહણની શુદ્ધિ

સૂતક અને ગ્રહણમા જે આભડછેટ માનવામાં આવે છે તેનુ કા- ગ્ણ પણ બાહ્ય અશુદ્ધિજ છે માણસના શબના મલીન રજકણો આસપાસના બીજા રજકણોને મલીન કરે છે તેમજ ગ્રહણ વખતે પણ વાતા વરણમા અમુક પ્રમાણનો ફેરફાર થવાથી મન ઉપર તેની માઠી અસ ર થાય છે માટે આ ઉપરથી સમજવાનુ છે કે બાહ્ય અશુચિ મનપર મજ બુત અસર કરે છે

કાસાનુ વાસણ કેમ અભડાય છે?

હલકી જાતના લોકોને તમે કાસાના વાસણમા જમવા આપતા નથી અને કાસુ અભડાઈ જાય એમ તમે માનો છો તેનુ કારણ પણ એવુજ છે કે આપણા શરીરમાથી વહેતા વિજળીક પ્રવાહને આકર્ષણ કરી ગ્રહણ કરી લેવાનો તથા તે લાબો વખત સુધી ટકાવી રાખવાનો ગુણ કાસામા રહેલો છે અને તેથી જો હલકી જાતના અને હલકા વિચારના માણસોને કાસાના વાસણમા જમવાનુ આપવામા આવે તો તેઓના શરીરમા અને મનમા વહેતા વિજળિક પ્રવાહની માઠી અસ- ર કાસાના વાસણ ઉપર અને તેમા રહેલા ખોરાક ઉપર થાય છે અને પછી તે વાસણમા ફરી ઉચી જાતના લોકો જમે તો પ્રથમ થએલી માઠી અસરના રજકણો તે જમનારના મન પર મલીન અસર કરે છે આવોજ પ્રકાર માટી વિગેરના વાસણના સબધમા સમજી લેવો

લોટાના અને કાચના વાસણો

આ પ્રત્યક્ષ માની શકાય અને સમજી શકાય એવી બાબત હોવા છતા હાલતો ઘેર ઘેર મોટે ભાગે લોઢાના અને કાચના (જે એક જાતની માટી છે) વાસણો વાપરવાની પદ્ધતિ ચાલેલી દેખાય છે તો પછી વિચાર કરવો જોઇએ કે તમારી બુદ્ધિમા સ્થિરતા કેવી રીતે આવી શકે? અને તમારી શક્તિઓમા સારા સસ્કાર બળો તે કેવી રીતે ખીલી શકે? આવા વાસણો વાપરવાની રૂઢિ તમારામા જડ ઘાલીને બેઠી છે અને, તમારા નિત્યના સામાન્ય ઉપયોગમા તેવા હલકી જાતના વાસણો વાપરવામા આવે છે અને તેવાજ કારણને લીધે તમારી બાહ્ય શુદ્ધિ સચવાતી નથી, અને તમારૂ મન સ્થિર રહેતુ નથી અને તમારી

કૃયા કોઇ દિવસ બધ પડતી નથી, પુણ યાદ રાખવુ કે જ્યાસુધી આવા બુધ્ધિને બાધક આવી પ્રવૃતિ દુર થશે નહિ ત્યાસુધી તમારૂ મન શુધ્ધ થઈ શકવાનુ નથી

પીનાના પાણીમા અશુદ્ધિ

પાણી પીનાના વાસણો પણુ એઠા વાપરવામા આવે છે અને તે બુદ્ધિને મલીન કરે છે, એટલુજ નહિ પણ બુદ્ધિનો નાશ કરે છે વળી તેવી રોગોના ઉત્પતિ થાય છે અને બીજી ઘણી રીતે તેના દુ ખદાયક પરીણામને ભોગ થવુ પડેછે એવ આવાપાણીથી પકાવેલા આહારનુ મુનિરાજને દાન દેવામા આવેછે તથી તમારી સાથે મુનીઓના વિચાર અને બુધ્ધિમા મલીનતા થાય છે અને તમે તમારા પવિત્ર ગુરૂઓને એવુ ખવરાવીને મહા પાપને બાધો છો આવા પ્રકારની તમારા પ્રમાદની ભુલોથી તમે તમારા તના બીજાના મનને મલીન કરવાના કારણુ રૂપ થાઓ છો તમારે નકી માનવુ કે તમે જ્યારે તમારા હમેશના ક્રમમા શુદ્ધિ રાખશો ત્યારેજ તમારૂ મન સ્થિર થશે અને યાદ રાખજો કે પવિત્રતા વગર સ્થિરતા હોતી નથી

સાથ જમવાની અપવિત્ર રૂઢી

તમારામાનાકેટલાકમા એક રીવાજ એવો નજરે પડે છે કે જે જોતાજ પવિત્ર માણસને જુગુપ્સા થાય અને તે એ છે કે એક મોટો, થાળ વચમા રાખીને તમે આઠ દશ જણા ફરતા બેસી જાઓ છો અને તમોને તેમા એક બીજાની લાળ અને થુક ચાટવામા અતીશે આનદ પડે છે એક બીજાના એઠી ભાજના પણુ તમે સાથેજ આહાર કરી છો અને તેથી તમારી બુદ્ધિની પણુ મલીનતા થાય છે મદિરાપાન કરવાથી જેમ બુદ્ધિની મલીનતા થાય છે તેમ બ્રાહ્મી ઓષધિ વિગે બાહ્ય ઉપચારાથી બુદ્ધિની શુધ્ધિ અને વૃદ્ધિ પણ થાય છે અને એજ પ્રમાણે ખોરાકની મલીન અસર મનપર થયા વગર રહેતી નથી માટે આહાર પાન એવા શુદ્ધ હોવા જોઈએ કે જથી તમારી બુદ્ધિ પણ શુદ્ધ થાય અને તમારા વિચારોમા પણુ શુદ્ધતા આવે ટુકામા આહાર પાણી એવા પ્રકારના કરવા જોઈએ કે જેથી સત્વ ગુણુની વૃધ્ધિજ થાય

પ્રાણ વાયુની શુદ્ધિ

તીર્થંકરોના સમોવસરણમા હિંસક અને પરસ્પર જાતિ વૈર ધરાવનારા પ્રાણીઓ પોતાનુ વૈર તજી દઈ શાંત ભાવને ધારણ કરતા હતા એમ આપણે વાચીએ છીએ તેમા પણ એવુ જ રહસ્ય રહેલુ છે કે તે મહાત્માઓના શાંત રસમય પ્રાણ વાયુની પવિત્રતા સિવાય બીજુ કંઇ કારણ નહોતુ તેઓના અતીશે પવિત્ર અને ઉચ્ચ સંસ્કારવાળા પ્રાણ વાયુથી આસપાસના વાતાવરણમા એટલી બધી પવિત્રતા આવી જતી કે તે પ્રાણ વાયુની અસરવાળા વાતાવરણનો શ્વાસોશ્વાસમા લેવાથી હિંસક અને જાતિ વૈર ધરાવનારા પ્રાણીઓને પણ નિર્મળ અસર થતી અને તેથી તેઓ પોતાની ક્રુરતા તજી દઈને શાંત ભાવને ભજનારા બના

સંયોગ અને સ્થાનની શુદ્ધિ

નિરંતર હલકા અને નીચ પ્રકૃતિ વાળા લોકોના સંસગમા રહેવાથી તેની માઠી અસર હૃદય પર થયા વગર રહેતી નથી અને તેવી વિચારોમા પણ મલીનતા આવે છે પવિત્ર દેવાલયોના અને બીજે સ્થળે આરતી ધૂપ વિગેરે કરવામા આવે છે તેનો હેતુ પણ એવાજ છે કે આસપાસના વાતાવરણના રજ કણો પવિત્ર રહે તમજ તીર્થ સ્વલોમા જવાનુ કારણ એવુ જ છે કે ત્યાની પવિત્ર ભૂમિથી આપણુ મન પવિત્ર થાય

પ્રથક્ શય્યા

હાલના લોકો બાયલા થઈ ગયા છે એમ લોકો કહે છે પણ તેમ થવાના કારણોનો બહુજ થોડા લોકો વિચાર કરે છે વિચારવુ જોઇએ કે સ્ત્રી પુરૂષની શય્યા એકજ હોય તો પછી બાયલાપણુ આવે એમા નવાઈ શી ? અગાઉના લોકો પતિ પત્નીની એક શય્યા રાખતાજ નહોતા ત્રિશલા માતાને ચૌદ સ્વપ્ન આવ્યા ત્યાર તણી જાગૃત થઈને પોતાના પતિ જ્યા સૂતા હતા ત્યા ગયા આ ઉપરથી એમ સમજાય છે કે પુર્વના વખતમા પૃથક્ પૃથક્ શય્યાઓ રાખવામા આવતી અને તેથી પૂર્વના લોકો શારિરિક અને માનસિક વધારે બળવાળા હતા હાલ તેમ નહિ હોવાથી લોકો નિ:સત્વ અને રોગી બને તેમા નવાઇ શી ?

વસ્ત્રાની અશુદ્ધિ

મલીન વસ્ત્રોની પણ મનપર મલીન અસર થયા વગર રહેતી નથી. જ્યારે વસ્ત્ર મલીન હોય છે ત્યારે બજારમા કે મહોત્સવમા જવાની ઇચ્છા પણ થતી નથી અને જો સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરવા હોય તો કારણ ન હોય તો પણ બજારમા ફરી આવવાની તમોને મરજી થાય છે મલીન વસ્ત્ર પહેરવા માણસને જોતાજ તેના વિષે હલકો અભિપ્રાય પડે છે અને વસ્ત્રોની શુદ્ધતાથી તેથી ઉલટુ બને છે આ ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે સર્વએ પોતપોતાના કુળાચાર અને પોતાની આબરૂ પ્રમાણે વસ્ત્રાલંકાર પહેરવા જોઇએ વળી પોતાના ધર્મને યોગ્ય તિલક કરવાની પણ જરૂર છે આજ કાલ કેટલીક સ્ત્રીઓ અમુક ચોક વિગેરે પ્રસંગોમા અને કેટલીક તો સુધારાને માન આપવાના હેતુથી સધવા હોવા છતા પણ તિલક કરતી નથી અને તેથી અજાણ્યા માણસને અમુક સ્ત્રી સધવા છે કે વિધવા તે જાણવુ મુશ્કેલ થઇ પડે છે જેમ કોઇ હથીઆર પાસે હોય તો તેની સામા થતા માણસને ડર લાગે છે તેમ તિલક એ વગેરે ચિન્હો તમોને ઘણી વખત હથીઆર ભૂત થઇ તમારો બચાવ કરછે કેશરનુ તિલક શકુન તરીકે ગણાય છે માટે આ ઉપરથી સમજવુ કે બાહ્ય જડ પદાર્થો પણ ઘણી શક્તિઓ આપે છે

શાન્ત રસની આવશ્યકતા

તમોને જેમ શૃંગાર, વીર, હાસ્ય વિગેરે રસોની જરૂર છે તેના કરતા પણ શાંત રસની સૌથી વધારે અને પહેલી જરૂર છે અને જ્યારે શાંતિની જરૂર છે ત્યારે તમારા વસ્ત્રાલંકારો પણ એવાજ જોઇએ કે જેથી તમો શાંત મૂર્તિ તરીકે દેખાઇ આવો સામાયકાદિમા પણ વસ્ત્રો સાદા રાખવામા આવે છે તેનુ કારણ પણ શાંત ભાવ બતાવવાનુ છે આ પ્રમાણે જ્યાસુધી તમો બાહ્યથી શુદ્ધ નહિ થાઓ ત્યાસુધી તમારાથી અંતરંગની શુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકાશે નહિ, માટે બાહ્ય શુદ્ધિની પ્રથમ જરૂર છે

પાંચ ઇન્દ્રિયોની શુદ્ધિ

દરેક ઇન્દ્રિયના અમુક વિષય રૂચીકર અને અમુક વિષય અરૂચીકર હોય છે અરૂચીકર વિષય કોઇને ગમતા નથી

અપ્રિય અને કટુક વચનો સાભળવા કોઇને ગમતા નથી કારણ કે તેવા શબ્દો સાભળવાથી ક્રોધ અને માન થાય છે માટે કાનપર એવાજ શબ્દ ની અસર થવા દેવી જોઇએ કે જેથી આપણને શાત ભાવ ઉત્પન્ન થાય આ ઉપરથી કર્ણ શુધિ થવાને માટે વાક્ શુધ્ધિની પ્રથમ જરૂર છે

વાક્શુદ્ધિ

જો વાક્ શુધ્ધિ થઇ હશે તો કર્ણ શુધિ સ્વયમેવ પ્રાપ્ત થશે વાક્ શુદ્ધિમા તમે કેટલા બધા એ દરકાર છો તેને માટે એકજ ઉદાહરણ લઈએ છોકરાને બાપ મારો સાળો ? એ વિગેરે કહી લાડ લડાવેછે હવે વિચારવાનુ એ છે કે આ શબ્દો સાભળતા બાળકના કુમળા મગજપર તેની કેવી નઠારી છાપ પડે છે ? અને તેથી તે છોકરા ભવિષ્યમા કેવા નઠારા અને હલકા શબ્દો બોલતા શીખે છે તે વિચારશો અને તેના માઠા પરીણામનો ખ્યાલ કરશો વળી વિવાહાદિકમા ફટાણા ગાવાની જે નઠારી રૂઢી ચાલે છે તે ખરેખર મ તતીને, સાભળનારને તમજ ગાનારને ખરાબ રસ્તે દોરનાર છે અને મન પર તેની ઘણી માઠી અસર થાય છે આ બાબત તમે સારી રીતે જાણો છો અને અનુભવો છો માટે તેવા ગીતોનો જડ મુલથી નાશ થવો જોઇએ

શબ્દોની મારામારી

શબ્દોમા ઘણી શકિત રહેલીછે, શાત માણસને પણ ગાળ સાભળવાથી તેનુ લોહી તપ્યા વગર રહેતુ નથી માટે સારા શબ્દો બોલવાની ટેવ પાડવી જોઇએ. જુઓ કે રોહીણીઆ ચોરને શ્રી વીર ભગવાનના શબ્દો સાભ ળવાની ઇચ્છા નહોતી છતા પગમાથી કાટો કાઢતી વખતે જે શબ્દો કાનમા પડયા તેથી તેને કેટલો લાભ થયો હતો ? મ ત્રના શબ્દ બળથી સર્પ, વીંછી વિગેરે ઝેરી જનાવરોનુ ઝેર પણ ઉતરી જાય છે જો કે તે શબ્દોનો અર્થ જાણવામા હોતો નથી, અને ઝેર ચડેલા માણસને કાને પણ એ શબ્દો પડતા નથી તે છતા તે શબ્દોની માત્ર શકિતથીજ તે ઝેર ઉતરી જાય છે આ ઉપરથી શબ્દમા કેટલી બધી સત્તા છે તે સહજ સમજી શકાય તેવુ છે આવીજ રીતે જો આપણે સૂત્ર સિધ્ધાત ના શબ્દો સાભળીએ અને તેનુ પઠન કરીએ તો તેની ઘણી સારી અસર થાય છે.

વસ્ત્રની અશુદ્ધિ

મલીન વસ્ત્રોની પણ મનપર મલીન અસર થયા વગર રહેતી નથી જ્યારે વસ્ત્ર મલીન હોય છે ત્યારે બજારમા કે મહોત્સવમા જવાની ઇચ્છા પણ થતી નથી અને જો સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરેલા હોય તો કારણ ન હોય તો પણ બજારમા ફરી આવવાની તમોને મરજી થાય છે મલીન વસ્ત્ર પહેરેલા માણસને જોતાજ તેના વિષે હલકો અભિપ્રાય પડે છે અને વસ્ત્રોની શુદ્ધતાથી તેથી ઉલટુ બને છે આ ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે આપણે પોતપોતાના કુળાચાર અને પોતાની આબરૂ પ્રમાણે વસ્ત્રાલંકાર પહેરવા જોઇએ વળી પોતાના ધર્મને યોગ્ય તિલક કરવાની પણ જરૂર છે આજ કાલ કેટલીક સ્ત્રીઓ અમુક શોક વિગેરે પ્રસંગોમા અને કેટલીક તો સુધારાને માન આપવાના હેતુથી સધવા હોવા છતા પણ તિલક કરતી નથી અને તેથી અજાણ્યા માણસને અમુક સ્ત્રી સધવા છે કે વિધવા તે જાણવુ મુશીબત થઇ પડે છે જેમ કોઇ હથીઆર પાસે હોય તો તેના સામા થતા માણસને ડર લાગે છે તેમ તિલક એ વગેરે ચિન્હો તમોને ઘણી વખત હથીઆર ભૂત થઇ તમારા બચાવ કરેછે કેશરનુ તિલક શકન તરીકે ગણાય છે માટે આ ઉપરથી સમજવુ કે બાહ્ય જડ પદાર્થો પણ ઘણી શક્તિઓ આપે છે

શાંત રસની આવશ્યકતા

તમોને જેમ શૃંગાર, વીર, હાસ્ય વિગેરે રસોની જરૂર છે તેના કરતા પણ શાંત રસની સૌથી વધારે અને પહેલા જરૂર છે અને જ્યારે શાંતિની જરૂર છે ત્યારે તમારા વસ્ત્રાલંકારો પણ એવાજ જોઇએ કે જેથી તમો શાંત મૂર્તિ તરીકે દેખાઇ આવો સામાયકાદિમા પણ વસ્ત્રો સાદા રાખવામા આવે છે તેનુ કારણ પણ શાંત ભાવ બતાવવાનુ છે આ પ્રમાણે જ્યાસુધી તમો બાહ્યથી શુદ્ધ નહિ થાઓ ત્યાસુધી તમારાથી અંતરંગથી શુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકાશે નહિ, માટે બાહ્ય શુદ્ધિની પ્રથમ જરૂર છે

પાંચ ઇંદ્રિયોના શુદ્ધિ

દરેક ઇંદ્રિયના અમુક વિષય રૂચીકર અને અમુક વિષય અરૂચીકર હોય છે અરૂચીકર વિષય કોઇને ગમતા નથી

અપ્રિય અને કટુક વચનો સાભળવા કોઈને ગમતા નથી કારણ કે તેવા શબ્દો સાભળવાથી ક્રોધ અને માન થાય છે માટે કાનપર એવાજ શબ્દ ની અસર થવા દેવી જોઇએ કે જેથી આપણને શાંત ભાવ ઉત્પન્ન થાય. આ ઉપરથી કર્ણ શુધ્ધિ થવાને માટે વાક્ શુધ્ધિની પ્રથમ જરૂર છે

વાક્શુધ્ધિ

જો વાક્ શુધ્ધિ થઇ હશે તો કર્ણ શુધ્ધિ સ્વયમેવ પ્રાપ્ત થશે વાક્ શુદ્ધિમા તમે કેટલા બધા બે દરકાર છો તેને માટે એકજ ઉદાહરણ લઈએ છોકરાને બાપ મારો સાળો? એ વિગેરે કહી લાડ લડાવેછે હવે વિચારવાનુ એ છે કે આ શબ્દો સાભળતા બાળકના કુમળા મગજપર તેની કેવી નઠારી છાપ પડેછે? અને તેથી તે છોકરા ભવિષ્યમા કેવા નઠારા અને હલકા શબ્દો બોલતા શીખે છે તે વિચારશો અને તેના માઠા પરીણામનો ખ્યાલ કરશો વળી વિવાહાદિકમા ફટાણા ગાવાની જે નઠારી રૂઢી ચાલે છે તે ખરેખર સતતીને સાભળનારને તેમજ ગાનારને ખરાબ રસ્તે દોરનાર છે અને મન પર તેની ઘણી માઠી અસર થાય છે આ બાબત તમે સારી રીતે જાણો છો અને અનુભવો છો માટે તેવા ગીતોનો જડ મુલથી નાશ થવો જોઇએ

શબ્દોની માગમાગી

શબ્દોમા ઘણી શક્તિ રહેલીછે, શાંત માણસને પણ ગાળ સાભળવાથી તેનુ લોહી તપ્યા વગર રહેતુ નથી માટે સારા શબ્દો બોલવાની ટેવ પાડવી જોઇએ. જુઓ કે રોહીણીઆ ચોરને શ્રી વીર ભગવાનના શબ્દો સાભળવાની ઇચ્છા નહોતી છતા પગમાથી કાટો કાઢતી વખતે જે શબ્દો કાનમા પડયા તેથી તેને કેટલો લાભ થયો હતો? મત્રના શબ્દ માત્રથી સર્પ, વીંછી વિગેરે ઝેરી જનાવરોનુ ઝેર પણ ઉતરી જાય છે જો કે તે શબ્દોનો અર્થ જાણવામા હોતો નથી, અને ઝેર ચડેલા મનુષ્યને કાને પણ એ શબ્દો પડતા નથી તે છતા તે શબ્દોની માત્ર શક્તિથીજ તે ઝેર ઉતરી જાય છે આ ઉપરથી શબ્દમા કેટલી બધી સત્તા છે તે સહજ સમજી શકાય તેવુ છે આવીજ રીતે જો આપણે સૂત્ર સિધ્ધાંત ના શબ્દો સાભળીએ અને તેનુ પઠન કરીએ તો તેની ઘણી સારી અસર થાય છે

નેત્રના વિષયની શુદ્ધિ

આંખથી સારૂં એ જોવાય છે અને નઠારૂં એ જોવાય છે પણ જોવામાં ફેર છે જો આપણી બુદ્ધિ સારી હોય તો અપવિત્ર પદાર્થમાં પવિત્રતા આપણે જોઈ શકીએ છીએ કૃષ્ણ વાસુદેવની પેઠે જેની દૃષ્ટિ ગુણ જોવામાંજ પ્રવર્તે છે તે ગુણનેજ જોઈ શકે છે જેઓને અપવિત્ર પદાર્થમાં પણ પવિત્રતા જોવાની ઉચ્ચ શક્તિ ન હોય તેઓએ જેનાથી અપવિત્ર અને માઠી અસર થાય એવી વસ્તુ જોવીજ જોઈએ નહિ પણ માન પવિત્ર પદાર્થનેજ જોવાની ટેવ વધારે રાખવી જોઈએ પવિત્ર પદાર્થ જોતા દૃષ્ટિ અને બુદ્ધિ પવિત્ર થાય છે અને પછી ગમે તે પદાર્થપર દૃષ્ટિ જતા તેના ગુણોજ તેના લક્ષમાં આવશે આવાજ કારણસર વીતરાગ જીનેશ્વરના પ્રતિમા શાન્ત મુદ્રાયુક્ત સ્થાપવામાં આવી છે માટે નિરંતર જીનેશ્વરના દર્શન કરવાને ચુકવું નહિ અને દર્શન જો દર્શનરૂપ થાય તો શાંતભાવ પ્રગટ થયા વિના રહેજ નહિ માટે જેથી આપણા ભાવ ઉચ્ચ થાય તેવા પદાર્થો અને તેવી વ્યક્તિઓ જોવાનો ખ્યાલ રાખવો જોઈએ સ્વાભાવિક રીતે જો શુભ પદાર્થ જોવાની આપણને લાગણી થાય અને ટેવ પડે તેથી આપણા મન પર અવશ્ય સારી અસર થાય અને આપણું મન પવિત્ર થયા વિના રહેજ નહિ

ઘ્રાણેંદ્રિના વિષયની શુદ્ધિ

દુર્ગંધિ કોઈને ગમતી નથી અને સુગંધ તો સર્વ કોઈને ગમે છે, આ ઉપરથીજ સિદ્ધ થાય છે કે સૌને શુદ્ધિ ગમે છે અશુદ્ધિ કોઈને પ્રિય નથી, તો પછી અશુદ્ધિ ટાળવાને શા માટે પ્રયત્ન ન કરવો?

સ્પર્શેંદ્રિના વિષયની અને શરીરની શુદ્ધિ

શરીરને બાહ્ય મલીન પદાર્થનો સ્પર્શ થવાથી શરીરની અશુદ્ધિ થાય છે અને તે અશુદ્ધિ ટાળવાને માટે તમારે સ્નાનાદિક કરવાની જરૂર છે અને જો સ્નાનાદિક કરવામાં ન આવે તો શરીરની અશુદ્ધતા રહી જાય છે અને તે અશુદ્ધિથી મન પણ અશુદ્ધ રહે છે અને મનની અશુદ્ધિ થવાથી તમારાથી મહા પાપો થાય છે શરીરના નવે દ્વારમાથી હમેશા અપવિત્ર પદાર્થો નિકળ્યાજ કરે છે તે મલીનતા જો સ્નાન ન કરવામાં આવે તો શરીર સાથે સ્પર્શીને રહે છે અને તેની અસર મન

રીતનો વિચાર કરીનેજ બાહ્ય સુખના સાધનોને અપવિત્ર જાણી ચક્રવર્તી જેવાઓએ પણ મહેજવારમા તેનો ત્યાગ કરેલો છે આત્મિક સુખનો અનુભવ લેતા તેઓ સમજી શક્યા કે પૌદગલીક સુખના સાધનો આત્માને બધન કર્તા છે માટે ત્યાગવા યોગ્ય છે આજ વિચારથી ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ સિદ્ધિ સઘળી નિર્માલ્ય અને ત્યાજ્ય તેઓએ ગણેલી હતી

પવિત્ર મહાત્માઓને બાહ્ય શુદ્ધિની અપેક્ષા નથી

જ્યારે વૈરાગ્ય અને બ્રહ્મચર્ય સેવતા બાહ્ય શરીરની દરકાર રહેતી નથી ત્યારેજ આત્મધ્યાનમા લીન થવાય છે અને આત્મધ્યાનમા લીન થવા માટે અતરગ શુદ્ધિની જરૂર છે અતરગ શુદ્ધિ પ્રાપ્ત થવા પહેલા શરીર તરફનો અહભાવ દુર થવો જોઇએ, અને જ્યા સુધી શરીર તરફ અહભાવ રહે છે ત્યા સુધી બાહ્ય શુધ્ધિની જરૂર છે

બાહ્ય શુદ્ધિ ટાળવાની દીર્ઘ દ્રષ્ટી

બાહ્ય શુદ્ધિ ટાળવાને માટે ફક્ત પોતાના શરીર, કપડા વિગેરે શુદ્ધ રાખવા એટલાથી સરતુ નથી, તેમજ અશુદ્ધ લોકોથી દુર રહેવાથી બાહ્ય શુદ્ધિની પૂર્ણતા થતી નથી પરતુ જ્યા મલીન મનવાળા પ્રાણી ના પ્રાણ વાયુથી વાતાવરણ મલીન થયુ હોય તે સ્થળ પણ પવિત્ર કર્યા વગર તેનાપર ચાલવુ નહિ પડિત શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ પુજામા કહી ગયા છે કે–

જાહા નર પગ ભૂમી શોધન જળ છટકાવ કર્યોરે—મોહન

એટલે અપવિત્ર એવી ભગવાની સ્ત્રી કહે છે કે જ્યા અસત્ય ભાષણ કરનારના પગલા પડયા ત્યાની ભૂમિ સાફ કરવાને માટે હુ જળનો છટકાવ કરૂ છુ આ ઉપરથી સમજવુ જોઇએ કે અસત્ય ભાષણ કરવાથી કેટલી મલીનતા થાય છે?

અતરગ શુદ્ધિ

આ પ્રમાણે જ્યારે બાહ્ય પદાર્થથી શરીરાદિ બાહ્ય શુદ્ધિ થાય છે [illegible] સ નિયમ [illegible]

થાય છે અંતરંગ શુધિ મોક્ષનું કારણ છે સુખી પ્રાણીપર મૈત્રીભાવ, દુખી પ્રાણી ઉપર કરૂણા, ગુણવાનને જોઇને પ્રમોદ અને પાપી તરફ ઉપેક્ષા એમ ચારે પ્રકારની અંતરંગ ભાવના વડે અંતરંગ શુધિ કરવાની જરૂર છે રાગ દ્વેષ દુર કરી અંતરાત્માને પવિત્ર કરવો જોઇએ અષ્ટકર્મનો અભાવ થવાથી સંપુર્ણ અંતરંગ શુધિ થએલી કહેવાય એવી અંતરંગ શુધ્ધિ કરવાને માટે દરેક ધર્મમાં જુદા જુદા ઉપાયો બતાવેલા છે અને તે ઉપયોગાનાં જ્યારે બાહ્ય શુધિ થયા પછી અંતરંગ શુધ્ધિ થાય છે ત્યારે મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે

ઉપસંહાર

શુધ્ધિનો વિષય ઘણો વિસ્તારવાળો છે, તેના પર જેટલું બોલાય તેટલું થોડુ છે તથાપી જે બાહ્ય શુધિનિ પ્રથમ આવશ્યકતા છે તેના સંબંધમાં યથા શકિત યથા સમય અનુસાર ટુંકમાં કહી આજનો આ શુદ્ધિનો વિષય આટલેથીજ પુર્ણ કરૂં છું.

(અસ્તુ)

―――――

વ્યાખ્યાન ૨ જું

સમ્યકત્વ.

તા૦ ૪ થી મે ૧૯૦૭ રવીવાર

મંગલાચરણ.

अज्ञान तिमिरांधानां ज्ञानांजन शलाकया
नेत्र मुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः

સમ્યકત્વની વ્યાખ્યા.

યથાર્થ વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ જાણવું તેને સમ્યકત્વ કહે છે જ્યાં સુધી યથાર્થ વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ જણાયું નથી ત્યાં સુધી પ્રાયે મૃષાવાદ જ જણાય છે કારણ કે જે પદાર્થના સ્વરૂપની ઓળખાણ થઇ નથી તે પદાર્થ

વિષે તમારે વધારે જ્ઞાન ક્યાથીજ હોઇ શકે અને પદાર્થના સ્વરૂપના જ્ઞાનના અભાવે તમે તેના સબધી યથાર્થ રીતે કેવી રીતે બોલી શકો ? માટે ખરૂ જોતા જ્યા સુધી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યા સુધી કાઇ પણ શબ્દનો ઉચ્ચાર કરવાને આપણે લાયક કહી શકાઇએ નહિ

સમ્યક્ત્વગુણની આવશ્યક્તા

સાસારિક કે ધાર્મિક ગમે તે શુદ્ધ વ્યવહારમા સમ્યક્ત્વની જરૂરી આત છે કારણ કે સમ્યક્ત્વથીજ તમોને સત્ય માર્ગ દેખાશે ઉદાહરણ તરીકે **अहिंसा परमो धर्म** એમ આપણે બોલીએ છીએ પરતુ અહિંસા તે શુ, કોની હિંસા ન કરવી, જીવ અજીવનુ સ્વરૂપ એ વિગેરે સમજ્યા વગર જો આપણે બોલ્યા કરીએ તો તેનો અર્થ જુદોજ સમજી જવાય છે માટે જીવનુ સ્વરૂપ જાણ્યા પછી સમ્યક્ત્વનો ઉત્તમ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે કારણ કે મુખ્યતત્ત્વ અને મુખ્ય પદાર્થ તે જીવ છે ઘણાઓ બોલે છે કે શ્રદ્ધા વગર ધર્મક્રિયા કરવાને આપણે લાયક ગણાઇએ નહિ પણ શુદ્ધ સ્વરૂપ જાણ્યા વગર એટલે સમકિત પ્રગટ થયા વગર શુદ્ધ શ્રદ્ધા થતી નથી

સઘળાનુ મૂળ સમ્યક્ત્વ છે

જેમ કોઈ દાદરના દશ પગથીઆ, કોઈના વીસ અને કોઇના ઓછા વધાર પગથીઆ હોય છે તેમ આપણામા ચૌદ પગથીઆ એટલે ચૌદ ગુણસ્થાનકની શ્રેણી બતાવી છે, આત્માના ગુણની ઉચ્ચતાનો જ્ઞાની પુરુષો એ ક્રમ બાધેલો છે અને એ ક્રમને ગુણસ્થાનક કહેવાય છે હવે આ ગુણસ્થાનકના ક્રમમા આપણે ક્યા ગુણસ્થાનક ચડ્યા છીએ તે સમ જવાને પણ સમ્યક્ત્વની જરૂર છે સમ્યક્ત્વ વગર પોતાની સ્થિતિનો ખ્યાલ આવીજ શકે નહિ જેમ આક વગરના મીંડાની કાંઈ પણ કિમત નથી તેમ સમ્યક્ત્વ વગરની સઘળી ક્રિયા જાણવી જ્ઞાન વગરની ક્રિયા જેમ વિશેષ ફળ આપનારી નથી તેમ શ્રદ્ધા એટલે સમકિત વગર ની દરેક ક્રિયા માત્ર બાહ્ય આડબર રૂપ રહે છે

સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રાપ્ત કરવાને આઠ કર્મનુ જ્ઞાન પણ હોવુ જોઇએ કોઈ કર્મ શાતા કે સુખ આપનારૂ હોય છે તો કાઇ કર્મ દુ ખ કે દિલ ગીરી ઉપજાવનારૂ હોય છે, કાઇ કર્મની સ્થિતિ તીવ્ર લાંબામુદતી લાગ

પમની, કોઇની વીસ કોડાકોડી અને કોઇની સીતેર કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ હોય છે જ્યાસુધી સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થયુ નથી ત્યાં સુધી આવી સ્થીતિ રહે છે અને સમકીત પછી એક એક કોડાકોડી સાગરોપમ અને કાંઇ ન્યુન આયુષ સિવાય દરેક કર્મોની સ્થીતિ રહે છે સમકીત પહેલા આપણી સ્થિતિ એવા પ્રકારની હોય છે કે આપણે થોડા કર્મની નિર્જરા કરીએ છીએ અને વધારે કર્મનો આશ્રવ કરીએ છીએ જેવટલે જેમ એક કોઠીમા નવુ મણ અનાજ રોજ નાખતા જઇએ અને એક મણ કાઢતા જઇએ તો તે કોઠી ખાલી થવાને બદલે ભરાઇ જાય તેમ આપણા આત્માની સાથે લાગી રહેલા કર્મની વર્ગણાએ માંગી ઓછા કર્મ ખપે છે અને વધારે બધાય છે અને તેથી આત્મા અધોગતિને પ્રાપ્ત થતો જાય છે પણ જો સમ્યક્ત્વ હોય તો વિશેષ કર્મની નિર્જરા થાય અને અલ્પ કર્મનો બંધ થાય અને એમ થવાથી આત્મા કર્મથી મુક્ત થઇ નિર્મળ થતો જાય જેથી ઉત્તરોત્તર કેવળ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે સમ્યક્ત્વથી આત્મા પોતાનુ વીર્ય યથાર્થ માર્ગમા ફોરવી શકે છે અને સમ્યક્ત્વના અભાવે તેમ બનતુ નથી સમકીત પામ્યા પહેલાની સ્થિતિ કમ તે છે અને સમકીત કેમ પમાય છે તે જેમ પાણીમા રહેલો પથ્થર સંયોગ પામીને અનાદિકાળે ગોળ થાય તેમ કોઇ અકામ નિર્જરાથી માત્ર આત્મા કર્મથી હલકો થઇ શકે છે અને પછી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય તો ત્યારથી જીવને અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળની સ્થિતિ મુક્ત થવાને બાકી રહે છે સમ્યક્ત્વનો આ કાંઇ જેવો તેવો મહિમા કહી શકાય નહિ અનાદિકાળ થયા નરક નિગોદના અનંતા દુખ ભોગવવાના પ્રાણીનો અંત આવતો નથી તે પ્રાણીને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ પછીનો મોક્ષની ટુંકા કાળની મર્યાદા બંધાય છે આવા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરવાને કયો ભવ્ય જીવ પ્રયત્નશીલ ન થાય? અનાદિની ગાંઠ બેડી જેની પુરાની હોય તે તોડવાને સમ્યક્ત્વરૂપ હથીઆર કયો મૂર્ખ ન ગ્રહણ કરે?

ચાર કષાય

સમ્યક્ત્વને મૂળ રોધ કરનાર કષાયાદિ છે તેનુ સ્વરૂપ સમજવાની જરૂર છે, જો કે વિષય કષાય ત્યાગવા યોગ્ય છે તો પણ તેનુ સ્વરૂપ જ્યા સુધી જાણ્યુ નથી ત્યા સુધી તેનો સંપુર્ણ રીતે ત્યાગ થઇ શકતો

નથી માટે વિષય કષાયનુ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ પણ સમજવુ જોઇએ કારણ કે
દરેક પદાર્થ જ્ઞેય થઇ શકે છે પછી તેમાથી અમુક હેય અને અમુક
ઉપાદેય પણ હોય છે

તીર્થંકર ભગવાને ચાર કષાય કહ્યા છે કષાય એટલે જેનાથી સંસાર
ની વૃદ્ધિ થાય તે તેના નામ ક્રોધ, માન માયા અને લોભ એવા પ્રકાર
ના છે અને તે દરેકના અનંતાનુબંધી, અપ્રત્યાખ્યાની, પ્રત્યાખ્યાની
અને સંજવલન એમ ચાર ચાર ભેદ પાડેલા છે તેના દરેકના લક્ષણ
સ્થિતિ વિગેરેનુ ઘણુ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ જૈનશાસ્ત્રોમા આપેલુ છે

અનંતાનુબંધી—અનંતાનુબંધી ચારે કષાય કોને કહેવા તે
સમજવાને સામાન્ય રીતે એવો માર્ગ છે કે જે નિમિત્તથી પ્રાણીને ક્રોધ
માન માયા કે લોભ વધ્યો હોય તે નિમિત્ત જ્યારે જ્યારે નજરે પડે
ત્યારે ત્યારે તે કષાય તિવ્ર પણે ઉદયમા આવે અને વરસોના વરસોસુધી શાન્ત ન
થાય તો સમજવુ કે આ અનંતાનુબંધિ કષાય છે અનંતાનુબંધી કષાયવાળો
જીવ નર્ક ગતીમા જવા વાળો હોય છે અને એ નક્કી સમજવુ કે જ્યાં
અનંતાનુબંધી કષાય વર્તતા હોય તેનાથી સમ્યકત્વ હજાર કોષ દૂર
છે આ કષાયવાળો જીવ આખી જીંદગીમા કોઇ જીવની સાથે ક્ષમાપના
વિગેરે કરી શકતો નથી

અપ્રત્યાખ્યાની—અપ્રત્યખ્યાની ચારે કષાયની સ્થિતિ એક વરસની
હોય છે ધીમે ધીમે શાન્ત થઇને તે કષાયવાળો જીવ વરસ લગભગમા
પોતાના કષાયને ઉપશમાવે છે અને જે જીવ સાથે વૈર ભાવ [
વધ્યો હોય તેને ખમાવે છે અને પછી પોતાના કર્મનો તેને પશ્ચાત્તાપ
થાય છે અપ્રત્યાખ્યાની કષાય વાળા જીવને સમ્યકત્વની ફરસના
પણ કોઇ જાતના વ્રત લઇ શકે નહિ

પ્રત્યાખ્યાની—પ્રત્યાખ્યાની કષાય કાઇક મર્યાદામા રહે તેવો હોય
અને તેથી તેની સ્થિતિ ચાર માસની કહેલી છે એટલે તેવા જીવ
છેલા ચાર માસ સુધી કષાયનુ નિમિત્ત જોઇને કષાયનો ઉદય થાય પણ
તો શાન્ત થઇ જવો જોઇએ આ કષાયવાળો જીવ દેશથી વ્રત લેઇ શકે

સંજ્વલન—કષાયનો ચોથો પ્રકાર સંજવલન કષાય છે તે
વધારેમા વધારે પદર દિવસ સુધી રહેછે અનંતાનુબંધી કષાયવાળાને

કાઇ કહેવાનુ નથી પણ અપ્રત્યાખ્યાની કષાયવાલાને માટે, પ્રત્યાખ્યાની કષાયવાલાને માટે અને સજ્વલન કષાયવાલાને માટે પ્રતિક્રમણની મર્યાદા બરાબર ઘટે છે સવત્સરી એક વરસમા, ચોમાસી ચાર માસમા, પાખી પદર દિવસમા એ રીતે કષાય મુક્ત થવુ જોઇએ એમ પ્રતિક્રમણનો કાલ સુચવે છે અને કોઇ ઉચો જીવ હોય તો તે રોજેરોજ દેવસી કે રાઈ પ્રતિક્રમણમાજ પોતાના કષાયને ઉપશમાવી દિછે

કષાયની શાતિ

આવીરીતે ચારે પ્રકારના કષાયની શાતિને માટે પ્રતિક્રમણની યોજના છે પરતુ પ્રતિક્રમણનો હેતુ નહિ સમજવાથી આપણે પ્રતિક્રમણ કરીને પણ વેર ભાવનો ત્યાગ કરતા નથી આ કેટલી બધી અજ્ઞાનતા કહેવાય ? જ્યા સુધી આપણા અતરમાથી વેર ભાવ અને કષાય ઓછા થયા નથી ત્યા સુધી શાતિ કે સુખ પ્રાપ્ત થવાનુ નથી અને વસ્તુનુ યથાર્થ સ્વરૂપ પણ તેથી સમજી શકાય તેમ નથી खामेमि सव्वे जीवे એમ કહી આપણે સઘળા જીવને ખમાવીએ છીએ છતા પખ્ખી આદિ પ્રતિક્રમણમા સકળ સઘને મિચ્છામિદુક્કડ દેવાનુ કારણ એવુ જ છે કે આ પણે ફરીફરી ઉપયોગ દઇને કષાય ઓછા કરવા જોઇએ એમ કહ્યુ છે કે

जो उपसमइ तस्स अत्थि आराहणा
जो न उपसमइ तस्स नत्थि आराहणा

ભાવાર્થ—જે કષાયને ઉપશમાવે છે તે આરાધક ભાવને પામે છે અને જે કષાયને નથી ઉપશમાવી શકતો તે આરાધક ભાવને પામતો નથી

આ ઉપરથી દરેક જીવે ઉદયે આવેલા કષાયને ઉપશમાવવા જોઇએ કારણ કે કષાયને ઉપશમાવ્યા પછી સમકિતની શુદ્ધતા થાય છે આપણી સાથે કોઇને વેર હોય અને તે માણસ આપણને ન ખમાવે તોપણ આ પણે તેને ખમાવીને આપણા આત્માને કષાયથી મુક્ત કરવો જોઇએ

એક ખેડુતનુ ઉદાહરણ

મહાવીર સ્વામિના જીવે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના ભવને વિષે એક સિહને માર્યો હતો મહાવીર સ્વામીના ભવમા તે સિહનો જીવ એક ખેડુ થયે

હવે મહાવીરે તો દરેક જીવને ખમાવ્યા હતા પણ તે જીવને એક તરફથી વેર ગયી ગયો હતો હવે જ્યારે વીરપ્રભુ તીર્થકર પણે વિચરતા હતા ત્યારે તે પોતનો જીવે ગૌતમસ્વામિ પાસે પ્રતિબોધ પામીને તુરતજ દિક્ષા લીધી ગૌતમ સ્વામિની તે અતિશે ભક્તિ અને પ્રશંસા કરવા લાગ્યો ગૌતમસ્વામી પછી તેને શ્રીવીરપ્રભુ પાસે લાવ્યા પ્રભુ પાસે જતી વખતે તો તેના અંતઃકરણમાં ઉલ્લાસ ઘણો હતો પણ જેવો તે સમોવસરણમાં પહોંચ્યો અને વીર ભગવાનને દુરથી જોયા કે તેને પુર્વભવનું વેર હૃદયમાં આવ્યું તેથી વીર પ્રભુ પર અતીશે ક્રોધ કરી ઓઘા મુહ પતિનો ઘા કરીને તે નાશી ગયો આ ઉપરથી ગૌતમ સ્વામિએ પુછ્યું કે હે પ્રભુ? માર માર કરતો જીવ પણ આપની પાસે આવતાં શાંત થઈ જાય છે તો આ ખેડુતના મનમાં આમ થવાનું કારણ શું? વીર પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો કે હે ગૌતમ! એ ખેડુતને મારી સાથે પૂર્વ ભવનું વેર હતું તે વેર તેણે હજુ ખમાવ્યું નથીતેથી તેને મારા પ્રત્યે કષાયનો ઉદય વર્તે છે અને બિચારો કર્મથી બંધાય છે

આ ઉપરથી સમજવાનું એછે કે કોઈ જીવ વૈરભાવ ન મુકે તોપણ આપણે તો વૈરભાવને ખમાવવા મુક્ત થવું જોઈએ અને જેમ બળી ગએલા બીજમાંથી ફળ ન થાય તેમ કષાયને એવી રીતે દુર કરી દેવા કે તેમાંથી ફરીતેવા નિમિત્ત મળે તોપણ કષાય ઉત્પન્ન ન થાય

ગમે તેટલું દ્રવ્ય ખરચવામાં આવે અને ગમે તેટલા તપ જપાનુષ્ઠાનાદિ કરવામાં આવે તોપણ જો કોઈ જીવની સાથે વૈર ભાવનો ઉપશમ ન કર્યા હોય તો તે સર્વ યથાર્થ ફલને નથી આપતા હજાર વરસના તપ કરવાવાળા તપસ્વી કષાયના ઉદયથી છેક અધોગતીમાં જઈ પહોંચે એટલુંજ નહિ પણ શુદ્ધ સ્થાનકની શ્રેણીએ ચડેલો જીવ કષાયના ઉદયથી ઠેઠ મિથ્યાત્વ સુધી ઉતરી જાય છે માટે ઉપયોગ પુર્વક કષાય ઓછા કરવાનો અભ્યાસ કરવાની પ્રથમ જરૂર છે

જીવમાં સમ્યક્ત્વ છે કે નહિ તે જાણવા માટે શા શા લક્ષણો છે એમ જો કોઈ પુછે તો અનુમાનથી તેના પાંચ લક્ષણો જોઈ શકાય અને તે પાંચ લક્ષણો જેમાં હોય તે પ્રાણીને સમ્યક્ત્વ છે એમ અનુમાનથી સમજી શકાયછે

સમ્યકત્વના પાચ લક્ષણો.

શમ—साम्यति सकल दोषाः येन सः જેનાથી સંસારની વૃદ્ધિ થાય એવા સમસ્ત દોષ શાતભાવને પામે તે શમ કહેવાય છે આપણી દરેક સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ ક્રિયામા શમભાવની છાયા હોવી જોઇએ મનની સ્થિતિ એવી શાંત રાખવી જોઇએ કે આપણુ કોઇ માન અપમાન કરે તો પણ આપણા મનપર અસર થવી જોઇએ નહિ વચનમા પણ એવો શમભાવ જોઇએ કે આપણા મુખથી કટુક અને અપ્રિય વચન બોલાવુ જ જોઇએ નહિ અને કાયાથી પણ કોઇ આપણુને તાડના કરે ત્યારે ક્રોધ નહિ થતા સમભાવ રહેવો જોઇએ જેવી રીતે એક માણસ શોકાતુર હોય તો તેની મુખમુદ્રા આપણે દીન થએલી જોઇ શકીએ છીએ તેમ દરેક ક્રિયામા માણસની મુખમુદ્રાપર શમભાવ પ્રગટ જણાઇ આવવો જોઇએ

સંવેગ—સમકિતનુ બીજુ લક્ષણ સંવેગ છે સંવેગ એટલે જેથી આત્માના ગુણોની વૃદ્ધિ થાય તે જેના આત્મિક ગુણો દરેક ક્ષણે વિકાસ ને પામતા હોય તે સંવેગ વાળો જાણવો સામાયક પ્રતિક્રમણ કે વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરતા કરતા તમે વૃદ્ધ થયા તોપણ તમારા અને બાળકના આત્માના ગુણોમા ભાગ્યેજ ફેરથએલો તમને જણાશે અને જો કાંઇ ફેર થએલો એટલે આત્મિક ગુણોની વૃદ્ધિ થઇ હોય એમ દેખાય તો તમારા મા સંવેગ છે એમ કહી શકાય, જુઓ ખાવા પીવા આદિની જે ક્રિયાઓ બાળક કરેછે તેજ પ્રમાણે વૃદ્ધ કરેછે પણ તમારે વિચારવુ જોઇએ કે શુ આખી જીદગી સુધી પુદ્ગલની ચેષ્ટામાજ મચ્યા રહેવાનુ છે? પૈસો પેદા કરી આબરૂદાર ગણાયા એટલે શુ તમારી જીદગીની સાર્થકતા થઇ ગઇ કે? મોટાઇ મેળવવામાજ શુ મનુષ્ય ભવનુ કર્તવ્ય પુરૂ થાય છે કે? તમારે તમારા પોતાના આત્માની સ્થિતિનો વિચાર કરવાની જરૂરીઆત નથી કે! તમે જેમ જેમ મોટા થતા જાઓ તેમ તેમ વિષયોને જીતીને આત્મિક ગુણોને તમારે વિકસ્વર કરવા જોઇએ, જો તમોને ક્ષણે ક્ષણે સંવેગ થતો હોય તો પચીસ પચાસ વરસ થયા પછી તમારી પાસે કટલો સંવેગ એકઠો થવો જોઇએ તે તમેજ વિચારશો જો રોજ અભ્યાસ હોય તો પચાસ વરસે તમારા જ્ઞાનમા કેટલો બધો વધારો થાય? પણ તેમ થતુ નથી તમે તેવા ગુણોના જીજ્ઞાસુ થયા નથી અને ઘાચીનો બળદ ગમે તેટલુ ફરે તો પણ જેમ ઘેરનો ઘેરજ રહે છે તેમ તમ .

ક્રિયાઓ તમારી રૂચીના અભાવે તમોને અસર કરતી નથી અને ઉત્તમ ભવરાથી સવેગ જેવો ગુણ તમારાથી પ્રાપ્ત કરી શકાતો નથી, પણ જો તમે તમારા આત્માના ગુણોની વૃદ્ધિ કરવાના ખપીછા અને નિરતર એજ સ્મણ કરતા હોતો થોડાજ વખતમા તમારો સવેગ ગુણ વૃદ્ધિ ને પામે અન તમે શુદ્ધ સમકીતિ થાઓ આ ઉપરથી સમજાશે કે સવેગની જરૂર છે અને સમ્યકત્વમા તે મુખ્ય જોઇએ

નિર્વે —नास्ति वेग्ना यस्मिन्स निर्वेद જેથી સુખ દુ ખ નુ વેદવાપણુ નથી તે નિર્વેદ જુઓ કે જેટલા પૌદ્ગલીક સુખોછે તે બધા માગી લાવેલા આભુષણ જેવા છે તેની સાથે આપણુ અમુક થોડાજ વખતનો સબધ છે આમ જાણવા છતા એક પદાર્થના વિયોગથી આપણને દુ ખ થાય છે અને ઇષ્ટ પદાર્થના સયોગથી આપણે સુખી થઇએ છીએ પરતુ ખરૂ જોઇએ તો આ જગતમા આપણા આત્માને કોઇ પણ પદાર્થ સાથે સ્થાયિ સબધ નથી, જેને તમે મારૂ મારૂ કહોછો તે વાસ્તવિક રીતે તમારૂ નથી, છતા તેમા સુખ દુ ખ માનવુ તે ભુલ ભરેલુ છે આત્માને સુખ કે દુ ખ કાંઇ થતુ જ નથી એમ જો સમજવામા આવે તો નિર્વેદ ગુણ પ્રગટ થાય અને તે મ થવાથી આત્માના મૂળ ગુણ કેમ વિકસ્વરને ન પામે? એ તો નક્કી છે કે જેઓને સુખ દુ ખની કાઇ પણ અસર થતી નથી તેઓને સમ્યદ્ ગુણો પ્રગટ થયા વગર રહેતા નથી ગજ સુકુમાળને માથે ખેરના અગારા મુકયા છતા તેમણે દુ ખ નહિ માનવાથી તેઓ કર્મેથી મુક્ત થયા, ખધક મુનીના પાચસે શિષ્યોને ઘાણીમા ઘાલીને પીલ્યા તો પણ પોતાના આત્માનાજ ગુણમા મગ્ન રહિને શારિરીક વેદનાને પોતાની નહી માનવાથી તેઓ કર્મથી મુક્ત થઇ મોક્ષે ગયા ભરત ચક્રવર્ત્તી જેવા પણ ક્રિયા કર્યા વગર મોક્ષે ગયા તેનુ કારણ નિર્વેદપણુ સમજવુ વૈરાગ્યનુ કોઇ એવુજ મહાત્મ્ય છે અથવા શુદ્ધ જ્ઞાનનો કોઇ એવો તો મહિમા છે કે ભોગ ભોગવતા છતા આત્મા કર્મથી બધાતો નથી નિર્વેદ લક્ષણવાળો જીવ સસારમા રહે તોપણ તે ઇષ્ટ અનિષ્ટના સયોગ વિયોગે હર્ષ શોક નહિ પામતા કર્મનેજ મુખ્ય ગણે અને તેમ કરવાથી તેવા જીવ કર્મને ઓછા બાધે છે

આસ્તિ'તા—સત્ વસ્તુપર સદભાવ પ્રગટ થનો તે આસ્તિકતા અથવા જેને શ્રધા કહેવામા આવે છે તે. સત્ અસત્ પદાર્થોનુ

જ્ઞાન પ્રથમ હોય તો આ ગુણ હોય છે માટે સદસત્ વસ્તુનુ સ્વરૂપ જાણવુજ જોઇએ જીવને આસ્તિક પણુ રહેવુ બહુ કઠીણ છે, રોગ થાય ત્યારે એમ શ્રદ્ધા રાખવામા આવે કે આ તો વેદની કર્મનો ઉદય છે પણ ખરૂ જોતા એવી શ્રદ્ધા કોઇને રહેતી નથી એ પોતપોતાના લાભની બાબતમા ગચીમાચીને મંડી પડે છે, ચારે બાજુ દોડાદોડ કરી મુકે છે અને અનેક પ્રકારના સચ પ્રપચ કરી પોતાના આત્માને મલીન કરે છે જો કે આખરે થાયછે તો થવાનુ હોય તેજ, માટે જો આસ્તિકતા હોય તોજ બધી ક્રિયા સફળ થાય છે કારણ કે કહ્યુ છે કે **श्रद्धा सकल क्रियाका मूल.** એટલે સઘળી ક્રિયાનુ મુળ તે શ્રદ્ધા છે અને જો શ્રદ્ધા અને ધીરજથી કાર્ય કરવામા આવે તો તે સપુર્ણ રીતે ફતેહમદ થાય છે આંબો વાવીને તમે શ્રદ્ધા રાખ્યા વગર વખત સુધી ફળની રાહ ન જુઓ તો તમોને આમ્ર ફળ શી રીતે મળે? તેવીજ રીતે જીનેશ્વર ભગવાનના વચન પર શ્રદ્ધા ન હોય અને સદિગ્ધ પણે તમે જ્ઞાન ક્રિયા મેળવવા જાઓ તો તમો તે શી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકો માટે શ્રદ્ધાની સૌથી પ્રથમ જરૂર છે

અનુકપા—કોઇ પણ જીવને જોઇને તમોને દયાને લીધે કપકપી છુટે તે અનુકપા કહેવાય છે એના બે ભેદ છે (૧) દ્રવ્ય અનુકપા અને (૨) ભાવ અનુકપા દ્રવ્ય અનુકપા આપણે જૈન હોવાથી મોટે ભાગે બધા મા હોય છે અને તેથીજ આપણે દયા ધર્મી કહેવાઇએ છીએ પણ ભાવ અનુકપા બહુજ થોડાઓને હોય છે કારણ કે વસ્તુ તત્વને સમજનારા બહુ થોડા હોય છે. દ્રવ્ય અનુકપાનો એવો અર્થ સમજવો કે કોઇ પણ જીવપર આપણને દયા થાય કે તુરત તને બચાવવા પ્રયત્ન કરવો સિહ મરવા પડયો હોય અને તેને જોઇને આપણને અનુકપા થાય છતા તેને હિસક માનીને આપણે ન બચાવીએ તો આપણને અનુકપા શાની? ઘણા લોક એમ માને છે કે સર્પ વીંછી વિગેરે ઝેરી જીવોની દયા કરીએ તો તે મહા પાપનુ કારણ છે કારણ કે એક જીવને બચાવવાથી ઘણા જીવોની હાની થાય છે પણ આતો અજ્ઞાનપણુ છે કારણ કે જો એમ હોયતો આ જગતમા ઘણા અનાર્ય માણસ એવા છે કે જેઓ જીવ હિંસા કરીનેજ પોતાનુ પેટ ભરે છે છતા તેનાપર તમે વૈરભાવ કેમ રાખતા નથી? માટે તાત્પર્ય એવુ છે આપણે તો સારા હેતુથી કોઇ પણ જીવને બચાવવો પછી તે ગમે તેવા કામ કરે તેની સાથે આપણે કોઇ પણ જાતનો સબધ નથી તિર્યંચ પ્રાણીની તરફ

જેટલી દયા કરો છો તેના પ્રમાણમા મનુષ્યની દયા કરવામા તમે ઘણાજ પછાત દેખાઓ છો ભગવતીજીના મૂળ પાઠમા કહ્યુ છે કે તિર્યંચ અને મનુષ્ય બને એક ઘરમા હોય અને તે ઘરમા આગ લાગી, હવે જો તે બને બચે તેમ હોય તો બનેને બચાવવા નહિતર પહેલા મનુષ્ય બચાવવો જોઇએ પશુ પખીને માટે તમે પાજરાપોળ ખોડાઢોર વિગેરે ખાતા રાખો છો પણ ગરીબ માણસની પાજરાપોળ તમે કરો છો કે? કન્યાવિક્રય કરનારા જે જૈન તમે જુઓ છો અને તેના તરફ તમે તિરસ્કાર બતાવો છો તેમા તમે પોતેજ દોષિત છો કારણ કે તે બિચારાઓની કરડી ગરજને માટે તમે તેની સભાર કરતા હો અને તેમને પેટ પુરતુ ખાવાનુ મળે તેવી યોજના તમારા તરફથી થતી હોય તો તેઓ કદી કન્યાવિક્રય કર નહિ પેટને માટે માણસો શા શા અકાર્ય નથી કરતા? જો તેઓને આજીવિકાના પુરતા સાધન હોય તો આવા કન્યાવિક્રયના કે ચોરીના કામ કરી કરે નહિ વળી તમારા નાત જાતના ફરજીઆત ખર્ચો એવા અને એટલા બના છે કે દીકરીના પૈસા ન લે તો તેઓ શી રીતે પુરૂ કરી શકે? માટે તેઓને ધિક્કારતા પહેલા વિચાર કરવો જોઇએ તમે દુધપાક પુરીનુ જમણ ઉડાવો અને તમારા સગા ભાઇને ચટણી ને રોટલો પણ ન મળે તો પછી તમારી દ્રવ્ય અનુકંપા કેવા પ્રકારની છે તે તમેજ વિચારશો તમે પેટપર હાથ ફેરવાને બેઠાહો અને તમારા સ્વામિભાઇને ભુખે મરતો જોઇ તમારૂ હૃદય દયા ની લાગણીથી દ્રવે નહિ તો પછી તમે કયા પ્રકાર ના દયાળુ છ તે તમેજ સમજી લેજો બીજી અનેક જ્ઞાતિના લોકોને તમે તમારા વ્યાપારમા ભાગીદાર કરોછો, તમો નોકરો પણ બીજી જ્ઞાતિના રાખો છો તેમ તમારા સ્વામિભાઇઓનો વેપાર કે નોકરીમા હક ન થી? પણ ગરીબની તમે દરકાર કરતા નથી અને પૈસાદારના પડખામા ભરાવાનુ તમને ગમેછે જૈનો તરફ તમારી ખાસ લાગણી જોવામા આ વતી નથી નહિતર વ્યાપારી કામ તરીકે ગણાએલી જૈન કોમમા હજારો માણસને નિભાવવા એ કાઇ મુશ્કેલ નથી, તમે વોરાની કે મેમણની દુકાન જોશો તો મોટે ભાગે ત્યા વોરા અને મેમણજ તમારી નજરે પ ડશે માટે તમે જો જૈની કહેવરાવવા માગતા હોતો દરેક જૈનને માટે ત મારા હૃદયમા તિન અનુકપા રાખો અને તમારા કામ કાજમા તે ની મદદ લઇ તમે તેને વગર પૈસે મદદ ગાર થાઓ

જો કે સ્વધર્મી બંધુને જે મદદ કરવી તેનો ખરી રીતે સુપાત્ર દાનના એક ભેદમા સમાવેશ થાય છે તોપણ માગે આહી ભાર મુકીને અનુકપાના લક્ષણમા કહેવુ પડે છે તેનુ એક મજબુત કારણ છે કે તે હુ કોઈ વખત વિસ્તારથી સમજાવીશ

ભાવઅનુકપા—સ્નાત્ર પૂજામા કહ્યુ છે કે —

सवी जीव करुं शाशन रसी

इसी भाव दया मन उल्लसी

એવી ભાવના દરેક જીવ પ્રત્યે રાખવી તેને ભાવ અનુકપા કહે છે દરેક જીવ કર્મથી હલકો થઈ પોતાના આત્મિક ગુણોને ક્રમ વિકસ્વર કરે તે વિચારવુ તેને ભાવ અનુકપા કહેવાય આપણુ અનિષ્ટ કરનારા જીવ પ્રત્યે પણ આપણને અનુકપા થવી જોઇએ

ગુણ દ્રષ્ટિ—બીજા માણસોના દોષ જોવાને આપણે જેટલા પ્રેરાઇએ છીએ તેના કરતા તે માણસના અનેક ગુણો જોવાની ટેવ આપણામા બહુજ ઓછી છે પારકા છિદ્ર ખુલા કરી અને તેના ગુણ ઢાકી વાતો કરનારા લોકો આજકાલ પ્રસિદ્ધ જગ્યાએ પોતાની દુકાનદારી ચલાવી રહ્યા છે અને વગર ફોકટના અનેક કર્મોનુ બધન કરે છે એવા માણસો તો ઘણાજ થોડા નજરે પડે છે કે જેઓ પારકા દોષ ઢાકે અને થોડા પણ ગુણ હોય તે ગ્રહણ કરે

શ્રેણીક રાજાનુ દ્રષ્ટાત

આવી દ્રષ્ટી તો શ્રેણીક મહારાજને હતી કોઈ દેવ તેની પરીક્ષા કરવાને સાધુનો વેષ લઈને માછલા મારવા માડયો, આથી બીજાઓની પેઠે તે સાધુના દોષ તરફ નજર નહિ કરતા શાશનની નિંદા ન થાય તે માટે શ્રેણીક મહારાજે તેને કહ્યુ કે મહારાજ? આપ આ માછલા શા માટે મારો છો? સાધુએ કહ્યુ કે અમારે કામળી જોઇએ છીએ તેથી માછલા મારી તેને વેચીને કામળી લેશુ શ્રેણીક મહારાજે જવાબ આપ્યો કે મહારાજ? આપ પધારો હુ આપને કામળી આપુ છુ વળી બજારમા જતા એક ગર્ભવતી સાધ્વીને ગાધીની દુકાને સુવાવડનો સામાન

લેતી જોઇ તેને પણ એમજ કહ્યુ કે તમે મારે ઘેર ચાલો, હુ તમારી સુવાવડ કરીશ આવી રીતે ભાવદયા લાવીને માન તેના વેષ તરફ ગુણ દ્રષ્ટીથી તથા શાશનની લઘુતા ન થાય એવા હેતુથી તેના દોષો તરફ તેને તિરસ્કાર આવ્યો નહિ આવી દ્રઢતા જોઇને ઇદ્ર દેવ પ્રસન્ન થયો આનુ નામ ખરી ભાવ અનુકપા કહેવાય

મહાત્માઓનાદ્રષ્ટાંત (મોટાઈ)

પરતુ આ જગતમા દરેક જીવને મોટાઈ જોઇએ છીએ મહત્વા કાંક્ષિપણુ દરેક જીવમા રહેલુ જ છે અને તે મોટાઇ મેળવવાને ઉલટો માર્ગ લેવાતા નજર પડે છે પોતાના ઉત્તમ ગુણોથી આપો આપ મોટાઇ મળવી જોઇએ પણ તેમ નહિ મળવાથી કેટલાએક મુર્ખ લોકો એમ માનેછે કે આપણે બીજાની હલકાઇ કરીશુ તો આપણી મોટાઈ વધશે, પોતાની અભિમાન દશામા તે પામર પ્રાણીને સમજાતુ નથી કે બીજાની હલકાઇ કરવા જતા સામી પોતાનીજ લઘુતા થાય છે જો આપણામા ગુણો હશે તો લોકો આપો આપ આપણને મોટા ગણશે સપ્રતિ કે કુમારપાળ કાંઇ મોટાઈ લેવા ગયા નહોતા પણ જો તેમા તેવા ગુણ હતા તો આ કોઇ તેને મોટા ગણે છે માટે નમ્રતાને તો લઘુતાજ મોટાઇનુ કારણ છે

સર્વ જીવનુ ભલુ ઇચ્છવુ

સઘળા જીવો તરફ સમભાવ રાખી શાતિથી વર્તવુ તે ભાવ અનુકપા કહેવાય છે મોટી શાતમા કહ્યુ છે કે ब्रह्मलोकस्य शातिर्भवतु એટલે આ ત્રણ લોકમા જેટલા જીવો છે તે બધાનુ ભલુ થાઓ આવા અનેક પદમા સર્વ જીવનુ ભલુ ઇચ્છવાનુ કહ્યુ છે વળી બીજા જીવોના આત્મિક ગુણો જેમ વિકાસને પામે તેમ કરવુ તે ભાવ અનુકપા કહેવાય છે આપણા વતનમા એવુજ વર્તન્ય હોવુ જોઇએ કે તેથી દરેક જીવને શાતિ થાય અને એનુ નામજ ખરી ભાવ અનુકપા છે

ઉપર કહેના શમ, સવેગ, નિવેદ, આસ્તિકતા અને અનુકપા એમ પાચ લક્ષણો સમકીતના કહ્યા છે અને એ લક્ષણો થોડા અને વધારે પ્રમાણમા જીવમા હોવા જોઇએ અને તોજ તે જીવ સમકિતી થયો કહેવાય માટે આ પાચ લક્ષણો સમજી પોતાની સ્થિતિનો સહુ કોઇએ

ખ્યાલ કરી લેવો જોઈએ તત્ત્વાર્થમાં પણ કહ્યુ છે કે ઉપરના પાચ લક્ષણ જેમા હોય તેને સમકીતી સમજી શકાય

સમ્યક્ત્વ વગર સમ્યગ્ જ્ઞાન થાય નહિ.

જ્યા સુધી સમ્યકત્વ ન હોય ત્યા સુધી સમ્યગ્જ્ઞાન પણ થઈ શકતુ નથી ગમે તેટલા શાસ્ત્રનુ પઠન કરીએ, ગમે તેટલી ક્રિયા કરીએ પણ સમ્યકત્વ વગર તે સઘળુ વિશેષ ફળદાયી નથી એક સ્થળે કહ્યુ છે કે दसण भट्टो भट्टो दंसण भट्टण नत्थि निव्वाण એટલે જે દર્શનથી (સમ્યક્ત્વ)થી ભ્રષ્ટ થયો તે સર્વથી ભ્રષ્ટ થયો કારણ કે દર્શનથી ભ્રષ્ટ થએલાને નિર્વાણ થતુ નથી શાસ્ત્રમા પણ એમજ અનુક્રમ છે કે સમ્યગ્દર્શન પછી સમ્યગ્જ્ઞાન અને છેવટે સમ્યગ્ચારિત્ર થવુ જોઈએ આ અનુક્રમ હોવાને બદલે આજે કેટલેક સ્થળે તો ઉલટો ક્રમ જોવામા આવેછે એટલે પ્રથમ ચારિત્ર એટલે ક્રિયા અને પછી જ્ઞાનને માટે પ્રયત્ન થાય છે જોકે સમ્યક્ત્વ અતરંગ ગુણ છે તે સમજવુ મુશ્કેલ છે તોપણ દ્રવ્ય સમ્યકત્વનો આરોપ થાય છે તો અવશ્ય કરવો જોઈએ તે સાથે તે જીવમા અમુક યોગ્યતા તો અવશ્ય તપાસવી જોઈએ જો ગમે તેને વગર તપાસે ધર્મયોગ્ય ગણી કાઢવામા આવે તો તેથી પરિણામ ધર્મની લઘુતા થવાપણુ થાય છે માટે યોગ્ય વૈરાગ્ય અને યોગ્ય શ્રદ્ધા અને જે જેને ગ્રહણ કરાવવામા આવે તેનુ સામાન્ય જ્ઞાન તો પ્રથમથી હોવાજ જોઈએ. હાલમા ક્રીયાઓની ધમાલ દિવસે દિવસે વધતી જાય છે અને તેના રહસ્યના જ્ઞાનની હાની થતી જાય છે તેથી તે ક્રિયા લોકોમા કેટલીક વાર હાસ્યને પાત્ર થઈ પડેછે માટે જેમાથી એક ક્રમ તો અવશ્ય જોઈએ પ્રથમ જ્ઞાન અનેપછી ક્રિયા અને જો કોઈ જીવે તેનાજ ક્રમ બાધ્યા હોય કે જેથી જ્ઞાનની ખામી રહે તો તેવાને જ્ઞાનીની સમક્ષ દરેક ધર્મ ક્રિયા કરવી જોઈએ

મતલબ કહેવાની એવી છે કે એમ તો નજ થવુ જોઈએ કે જ્ઞાન વિનાના પાસે જ્ઞાન વિનાના જીવ ક્રિયા કરે અને આમ જે થવા માડયુ છે તેથી પરિણામે આપણે કેવી સ્થીતીમા આવી જશુ તેનો વીચાર શ્રાવકો એ પોતાને કરવાનો છે તેમજ સમજીને કરવા જઈએ તો પછી કરવા વાળા થોડા નીકલે એવી બીક પણ રાખવાની નથી ઘણા મુર્ખો કરતા થોડા સમજુ સારા અને એ અનુક્રમ જો સાચવશે તો એક દિવસ-અનુ

પણ સમજી જસે એ નક્કીછે અને આપણામાથી શુન્ય ક્રિયાનો આપો આ પ નાશ થઇ જશે શિવાય જેજે કરશુ તેમા આનદ પણ વીશેષ આપશે માટે હુ કહુછુ કે માત્ર પ્રવૃત્તિને માન નહી આપતા જ્ઞાનને અને શ્રધ્ધા ને વીશેષ માન આપવાની જરૂર છે

ઉપસહાર

આ ઉપરથી સમ્યકત્વ ગુણની આવશ્યકતા તમે સમજી શકયા હ શો વળી ગુણ દ્રષ્ટિ થવી એ સમ્યક દરાન થવાનુ કારણ છે પછી તે ગુ ણ દ્રષ્ટિ પોતાના આત્માના ગુણો શોધવા તરફ હોયકે પારકા ગુણો તરફ હોય તો પણ ગુણ જોવાનીટેવ સમ્યકત્વનુ કારણ થાય છે માટે એ ગુણ જોવાની ટેવ રાખવાની જરૂર છે અને તેમ થવાથી આત્માનુ શ્રેય થશે

સમ્યકત્વ ગુણની દરેક જીવને આવશ્યકતા છે અને જો તે પ્રાપ્ત થશે તોજ જીવનુ કલ્યાણ થશે (અસ્તુ)

વ્યાખ્યાન ૩ જુ

"આપણે શું ખોયું"

તા ૧૮ મી મે સને ૧૯૦૭

મગલાચરણ

अज्ञानतिमिरांधानां ज्ञानांजन शलाकया
नेत्र मुन्मिलितं येन तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

ઉપોદ્ઘાત

"આપણે શુ ખોયુ ?" આ વાકય જેમ પ્રશ્ન રૂપે જણાય છે તેમ જ વિચાર રૂપે પણ જણાય છે જો પ્રશ્ન રૂપેજ તે રહે તો તેનુ કાંઈ પણ નિરાકરણ થઇ શકે તેમ નથી વિચાર રૂપે ગ્રહણ કરી એતો તેનો કાંઈ

પણ ખુલાસો કરવા આપણે સમર્થ થઈ શકીએ માટે આપણે તે શબ્દો ઉપરજ વિચારી કરશુ.

કાળનો અનુક્રમ

આપણે શુ ખોયુ આ વ કથને કાઇક કાળ સાથે સબધ છે તેથી આપણે કાળને તેના જુદા જુદા જુદા ભેદથી જાણવો જોઈએ, મુખ્યકાળના ત્રણ ભેદ છે ભૂતકાળ-એટલે પુર્વકાળ-ગતકાળ-ગયેલો વખત, વર્તમાનકાળ એટલે ચાલુ વખત-આધુનિક સમય જેમા આપણે આ સ્થિતિમા વર્તીએ છીએ તે સમય વ્યવહારથી વર્તમાન સમજવો અને ત્રીજો ભવિષ્યકાળ

વર્તમાન કાળ

વર્તમાન કાળ એ એક એવો કાળ છે કે તે ભૂતકાળમા થયેલી ભુલોનો વિચાર કરાવી ભવિષ્યમા તેવી ભુલો ન થાય અને થયેલી હોય તો તે સુધારે એટલે કે આપણે વર્તમાન કાલમા એવી ક્રિયા કરવી જોઈએ કે જેથી ભૂતકાળમા થયેલ હાનિ દુર થઇ ભવિષ્યમા ઘણો લાભ મળી શકે, વળી આપણો વર્તમાન કાળતો ખરે ખર વિચારનોજ કાળ છે વિચારના કાળમા વિચાર કરીશુ તો પછી આપણુ ભલુ કરવાને આપણે સમર્થ થઇ શકીશુ ?

આપણે કોણ ?

આપણે એટલે મનુષ્ય પછી તે ગમે તે દેશનો યા જાતીનો હશે તો પણ પોતાને માટે "આપણે" શબ્દ વાપરી શકશે આપણે એનો અર્થ જો કે અમુક મનુષ્ય વ્યક્તિ એવોજ થઇ શકે છે તો પણ અહીં જે અર્થમા "આપણે" શબ્દ ખાસ કરીને વાપરવામા આવ્યો છે તે વિચાર શીલ એવા ભારતવાસીઓના સબધમાજ વપરાએલો છે ભારતવાસીઓ એટલે આ ભારતવર્ષમા વસનારાઓ, તે આપણે છીએ આપણે શુ શુ ખોયુ, આપણી પુર્વની સ્થિતિ કેવી હતી, હાલ કેવી સ્થિતિમા આપણે વર્તીએ છીએ અને જેમ હાલ છે તેમ જો ચાલવા દઈએ તો તેનુ પરિણામ શુ આવે અને સુધારો કરવાથી ભવિષ્યમા કેવુ ફળ મેળવી શકીએ તેનોજ માત્ર વિચાર આપણે અહીં કરીશુ જો વિચાર કરશુ તો કાઈ સમજવાનુ મળશે અને સમજશુ તો કાઇ કરી શકશુ માટે વિચારની પહેલી જરૂરીઆત જણાય છે

કારણ અને કાર્ય

કારણ વગર કાર્ય બનતુ નથી એ સાધારણ નિયમ છે, જો કારણનો સદ્‌ભાવ હોય તો કાર્યો ની પ્રતિકૂળતા સંભવનીજ નથી જો કારણ નષ્ટ થાય તો કાર્ય બનવાની આશાજ ફોકટ છે કારણ ખોવું એટલેજ કાર્યને ખોવુ એમ બોલી શકાય છે કારણો બે પ્રકારના છે કેટલાક પ્રશસ્ત કારણો હોય છે ત્યારે કેટલાક અપ્રશસ્ત પણ હોય છે પ્રશસ્ત કારણો જો ખોઇએ તો પ્રશસ્ત કાર્ય પણ ખોવાય છે અને અપ્રશસ્ત કારણો ખોઈએ તો અપ્રશસ્ત કાર્યોનો નાશ થાય છે આપણેજ પ્રશસ્ત કારણોજ ખોઈ બેઠા છીએ તેથી તેમના અભાવે આપણે આત્માર્થ, આત્મ કલ્યાણ આત્મ સિદ્ધિ વિગેરે અનેક કાર્યો ખોયા છે

તીર્થંકરો અને આચાર્યો

એક સમય એવો હતો કે જે વખતે સાક્ષાત તીર્થંકરો વિચરતા હતા અને તીર્થંકર મહારાજો રૂપી કારણને અવલંબીને મુમુક્ષુ જીવો આત્મહિત કરી શકતા હતા, વળી અમુક સમય એવો પણ હતો કે તીર્થંકર મહારાજના અભાવે ધુરંધર આચાર્યો વિદ્યમાન હતા જેના અવલંબનથી પણ આત્માર્થી જીવોને મોટોલાભ થઈ શકતોહતો તે સમયના સાધનોમાનુ કાંઇ સાધન આપણે આ વખતે રહ્યુ નથી તીર્થંકરો પણ ગયા અને તેવા આચાર્યો પણ ગયા ત્યારે પ્રશ્ન એમ થાય છે કે આપણે કરીને તેવા મહા પુરૂષો કેમ મેલવી શકીએ? તેના જવાબમા કહેવુ જોઇએ કે તેજ કૃતી, તેવુજ રૂપ તેમજ તેજ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાને આપણે શક્તિવાન છીએ તે તીર્થંકરોના શબ્દોનેજ સાચવી રાખીને આચાર્ય મહારાજોએ આપણા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે અને આપણે પણ જો તેઓના શબ્દોનુ અધ્યયન કરીએ અને બરાબર સાચવી રાખીએ તો આપણે પણ તેના જેવાજ થઇએ

શાસ્ત્રનુ અધ્યયન અને રક્ષણ

પરંતુ આપણે બન્ને બાબતમા વિપરીતપણે વર્તીએ છીએ અધ્યયન નથી કરતા એટલુજ નહી પણ તેમના શબ્દોને સાચવી રાખવા માટે પણ પ્રયત્ન નથી કરતા હાલની આપણી પુસ્તકારૂઢ શબ્દોને સાચવવાની રૂઢી જો ખુલ્લા શબ્દોમા કહીએતો રોગ ગ્રસ્ત

કૃશ માણસને જરીના પોશાકથી શણગારવા જેવી છે એટલેકે તદન જી ર્ણ પ્રાય થઈ ગયેલા પુસ્તકનો ઉદ્ધાર નહી કરતા તેજ પુસ્તકને તેજ સ્થિતિમા મોટી કીંમતના જરીથી ભરેલા રૂમાલમા વીટવાની મોટાઈ લેવી આપણને ગમે છે જો આવી સ્થિતિ કાયમ રહેવા દઈએ તો આપણે જે ગુમાવ્યુ છે તે પાછુ મેળવી ન શકીએ અને આપણે શુ ખોયુ તે સબધનો વિચાર કરવાનુ કાંઈપણ ફળ ન થાય તેથી જો વિચારનુ ફળ મેળવવા ઈચ્છા રાખતા હો તો આપણા તીર્થ કરો તથા મહાન્ આચાર્યોના શબ્દો સાચ વવા તેમજ તેમનુ અધ્યયન કરતા રહેવુ જોઈએ

ઉપદેશકો અને શ્રોતાઓ

આપણા ઉપદેશકો ગયા તથા અધ્યાપકો ગયા એટલુજનહીપણ શ્રોતાઓ પણ દિગતે પ્રયાણ કરી ગયા જણાય છે સારી તત્વની વાતો સમજનારા શ્રો તાઓ તો ભાગ્યેજ મળી આવશે, ન્યાય પુરસર રસના ભાન સાથે વ્યાખ્યા નની ખુબી જાણનારા અને તદ્ભાવ સમજનારા શ્રોતાઓ તો કોઈ વિરલાજ હશે તાત્વિક વિષય નીકળતાજ નિદ્રાદેવીને નમસ્કાર કરતા અથવા અણ ગમતો અધિકાર ધારણ કરતા શ્રોતાઓ ઘણા મળી શકશે જેમ શ્રોતાઓ નથી તેમ વકતાઓ પણ તેવા નથી કે તાત્વિક વિષયોને સરળ ભાષામા સમજાવી શકે અને શ્રોતાઓને શ્રોતા બનાવી શકે, માટે ઉપદેશકો પણ ગયા અને શ્રોતાઓ પણ ગયા

ભાષા જ્ઞાન પણ ખોયુ

આપણે ભાષા જ્ઞાન પણ ખોઈ બેઠા છીએ આપણા જૈન ધર્મના પુસ્તકો મુળ બે ભાષામા લખાએલા છે માગધીમા તેમજ સસ્કૃત ભાષામા, તેમા પણ તાત્વિક ગ્રથો સસ્કૃત ભાષામા વિશેષ લખાયલા છે આજકાલ સસ્કૃત અને માગધી ભાષાના અભ્યાસિઓ કોઈ વિરલાજ નજરે પડે છે આપણા તરફ જ્યારે આપણે દ્રષ્ટિ ફેરવીએ છીએ ત્યારે જાણે આપણે આ બને ભાષાને સ્વપ્નમા પણ જોઈ ન હોય એમ વિસારી બે ઠેલા આપણે આપણને પોતાને જોઈએ છીએ

જે ભાષાના શબ્દો અદ્ભૂત ચમત્કૃતિને ઉત્પન્ન કરનારા છે તેના શબ્દનો ઉચ્ચાર કરવાનુ પણ આપણે ભુલી ગયા છે જે સસ્કૃત ભાષાને આપણે

ગીર્વાણ વાણી અથવા દેવવાણીના નામથી સબોધીએ છીએ તેમજ માગધી ભાષા પણ દેવ ભાષા છે તેને તો હાલ ડેડ લેંગ્વેજ યા મૃત ભાષા કહેવામા આવે છે એ જે શોચનીય છે તેમ લજ્જાસ્પદ છે

ગ્રથોના ભાંષાતરો

આપણા માગધી તેમજ સસ્કૃત ભાષામા લખાયલા તાત્ત્વિક ગ્રથોના અર્થમા કેટલી ગહનતા રહેલી છે તે તો આપણે સહેજ સમજી શકીએ છીએ સારી સારી શોધ ખોળ કરનારાઓ તથા ભાષા ઉપર સારો કાબુ ધરાવનારાઓ જ્યારે આ મુળ ભાષામા લખાયેલા આપણા મહાન્ આચાર્યોના અભિપ્રાયો સમજવાને શ્રુત સાગરમા ડુબકી ઓ ખાધા કરે છે ત્યારે જો મુળ શબ્દોને મુકી તેમના ભાષાન્તરો કરી તેમને પ્રચલિત કરવામા આવે તો અભિપ્રાયના યથાર્થ નિરૂપણના અભાવે અર્થ સમજવામા કેટલુ ભ્રમિત પણ વૃદ્ધિ પામશે અને કેવા અનર્થ થશે તેનો વિચાર તમો જાતેજ કરી લેશો તો બસ છે વળી જો મુળ ભાષાઓને બાજુ મુકી એ ભાષાતરોને માન આપવામા આવશે તો તેથી કેટલાક અનર્થ થવાના પણ સભવ છે જુઓ આજ કાલ અમુક મતની સ્થાપનાનો અથવા અમુક મત પ્રચલિત કરવાનુ સાધન તે મતના મૂળ ભાષામા લખાએલા ગ્રથાજ હોય છે તે ઉપરથી તે મતના તત્વો સમજવામા આવે છે જેનો એક મારો અનુભવેલો દાખલો આ જગ્યાએ બસ થશે મી૦ ગણપતરાય નામના એક ઇતિહાસના શોખીને મને એક વખત કહ્યુ કે હુ ધારૂ છુ કે તમારો જૈન મત હજી હમણા એટલે માગધિ ભાષાના પ્રચારની વખતે નીકળેલો હોવો જોઇએ એમ તમારા પુસ્તકોની ભાષા ઉપરથી કલ્પી શકાય છે વિચાર કરો કે જો મુળ માગધી તમજ સસ્કૃત ભાષાનો ત્યાગ કરી તેમના ગુજરાતી હિંદી કે બીજી કોઈ ભાષામા થયેલા ભાષાતરો ઉપર કામ ચલાવશો તો અમુક વખત પછી ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ટુકી બુદ્ધિના વિચારોથી ખપાતા આપણા મતની માન્યતાની મહત્વતા કટલી જળવાઈ રહેશે ? અને આપણુ પ્રાચીનત્વ કેમ સાચવી શકાશે ! જો ગુજરાતી ભાષા તરો ચલે તો ભવિષ્યના શોધક વિદ્વાનો આમ કેમ નહિ માને કે ગુજરાતી ભાષા પ્રચલિત હતી તે સમયમા આ મત ઉદભવેલો હોવો જોઇએ ?

ક્રિયામા ભાષા જ્ઞાનની જરૂર

ભાષાના અજ્ઞાનને લીધે આપણી આવશ્યકની ક્રિયાઓ કરતા પણ કેટલીક ભૂલો આપણે કરીએ છીએ, દરરોજ આપણે પ્રતિક્રમણ કરીએ છીએ છતા ભાષા જ્ઞાનના અભાવે વ્યાકરણાદિ નિયમો ધ્યાનમા નહિ હોવાથી ઉચ્ચારો પણ શુદ્ધ કરી શકતા નથી અને વર્ણના ઉચ્ચારો જેવી રીતે થવા જોઈએ તેવી રીતેજ જો કરવામા આવે તો જે અસર થાય છે તે જુદાજ પ્રકારની થાય એ વાત અનુભવ સિદ્ધ છે ભાષા જ્ઞાનના અભાવે એકાદ સુત્ર બોલતા પણ આપણે પચ્ચીસ ત્રીસ ભુલો કરીએ છીએ

શબ્દ શુદ્ધિ.

જ્યારે આપણા શબ્દોમાજ આવુ હડહડતુ અજ્ઞાન વ્યાપી રહેલુ છે તો પછી અધ્યવસાય ક્યાથી સારા થાય? જ્યા શબ્દનુ જ્ઞાન નથી ત્યા અર્થનુ જ્ઞાન ક્યાથી હોય? અને અર્થના જ્ઞાન વગર અધ્યવસાય ક્યાથી ઉચ્ચ થાય?

સંસ્કૃત વ્યાકરણનો પ્રચાર

કેમકે व्याकरणात् शब्द शुध्धि, शब्द शुध्ध्यर्थ निश्चय, अर्थ निश्चयात् पदार्थविनिश्चय, पदार्थविनिश्चयादात्मनिश्चय, आत्म निश्चयात्मोक्षसिध्धि અર્થ એવો છે કે વ્યાકરણથી શબ્દ શુદ્ધિ, શબ્દ શુદ્ધિથી અર્થ શુદ્ધિ, અર્થ શુદ્ધિથી પદાર્થ જ્ઞાન, પદાર્થ જ્ઞાનથી આત્મજ્ઞાન, અને આત્મજ્ઞાથી મોક્ષ મળે છે પન્નવણાજીમા દરેક ભાષા જાણવી એમ કહ્યુ છે પ્રશ્ન વ્યાકરણમા લખ્યુ છે કે વ્યાકરણ વિના સુત્ર વાચે તો મૃષાવાદી કહેવાય માટે જો આપણે ઉચ્ચ અધ્યવસાયની ઈચ્છા રાખતા હોઈએ તો આપણા વિદ્યાર્થી વર્ગમા સૌથી પહેલા સંસ્કૃત વ્યાકરણનો પ્રચાર કરવાની જરૂર છે સંસ્કૃત વ્યાકરણનુ જ્ઞાન વધવાથી ઉચ્ચાર શુદ્ધિ તાત્કાલિક પ્રાપ્ત થશે અર્થજ્ઞાન પણ તેથીજ વૃદ્ધિ પામશે અને અર્થજ્ઞાનની સાથેજ અધ્યવસાયની ઉચ્ચતા મળી આવશે

મજુર વર્ગમા પણ સંસ્કૃત હતુ

એક વખત એવો પણ હતો જે વખતે મજુર વર્ગ પણ સંસ્કૃત

ખામા વાતાલાપ કરતો હતો એવી દંત કથા ચાલે છે કે એક પ[illegible] ભોજરાજા નદી ઉતરવાની તૈયારી કરતો હતો તેવામા એક મજુર આવી ચડયો તેને ભોજ રાજાએ પુછ્યુ કે कियन्मानंजलं विप्र अर्थ હે વિપ્ર ! પાણી કેટલુ ઉંડુ છે ત્યારે મજુરે ઉતરા આપ્યો કે जानुदघ्न नराधिप હે રાજન જાનુ પ્રમાણુ અહીં પાણી છે ઉપરનુ રાજાએ પુછેલુ વાક્ય શ્લોકનો એક પાદ હતો તેના જવાબમા તે મજુરે બીજો પાદ ગોઠવીનેજ કહ્યો, કવિતામા આવી રીતે જવાબ આપવાની તેની શકિત જોઇને રાજા અત્યત ખુશી થયો અને ફરી પુછ્યુ કે ईदृशीकिमवस्थाते અરે વિપ્ર ! તારી સ્થિતિ આવી કેમ છે? તેને પણ જવાબ આપ્યો છે કે नहि सर्वेभवादृशा અર્થ કે સઘળા તારા જેવા હોત નથી આ સુચવી આપે છે કે આગળના વખતમા આપણા આર્યાવર્તમા સસ્કૃત ભાષાનો કેટલો પ્રસાર હતો અને આજે આપણે તેને કેટલે અશે સાચવી શકયા છીએ તોપણ સારા નસીબે આપણે વિચાર કરવા તત્પર થયા છીએ અને વિચાર કરીને જો એમક્ષમ મુકશુ, તો જરૂર તે સ્થિતિ ફરી પ્રાપ્ત કરી શકીશુ અને ખોયુ તે પાછુ મેળવવાને ભાગ્યશાળી થઇશુ

પ્રાત કાળનો સ્વાધ્યાય

પુર્વકાળમા પ્રાત કાળે દ્વાદશાગી અને વેદની ધ્વનીથી આકાશ ગાજી રહેતુ હતુ અર્થાત પ્રાત કાળે સર્વ કોઇ મનુષ્ય પોતપોતાની ધર્મ શ્રુતિ ઓનો પાઠ કરતા હતા, હાલમા તેની જગ્યા જુદી જુદી જાતના વર્તમાન પત્રોએ લીધેલી છે આપણા સુધરેલા જમાનાની એ નવીનતાજ છે પુર્વ કાળમા વિદ્વાન પુરૂષો ઉંચી વિદ્યાના પુસ્તકો અને તાત્વિક ગ્રથોથી પોતાના હસ્તકમલને સુશોભિત અને પવિત્ર કરતા ત્યારે આજે તેની જગ્યા પણ જાતજાતના પાક્ષિક અને માસિક ચોપાનિઆઓએ લીધેલી છે, તે ચોપાનીઆ હાથમા ફેરવનારાઓ હાલમા વિદ્વાનની પક્તિમા ખપે છે એ પણ એક ખરેખર જમાનાની ખુબી છે

પારિભાષિક શબ્દ જ્ઞાન

આટલુ બધુ કહેવાનો સારાશ માત્ર એટલોજ છે કે જ્યા સુધી આપણને સસ્કૃત ભાષાનુ જ્ઞાન પુરતી રીતે નહી થાય ત્યા સુધી જીવ,

અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, સવર, નિર્જરા, બધ, મોક્ષ ઈત્યાદિ પારીભાષિક, શબ્દોનુ યથાર્થ જ્ઞાન નહિ થાય અને તે શબ્દોનુ યથાર્થ જ્ઞાન થયા વગર તે શબ્દોથી વાચ્ય વસ્તુને ઓળખવાની આશ ના ખરેખર આકાશના જલ માટે ફાંફા મારવા બરાબર છે' લાડુ શબ્દ બોલતી વખતે જેટલો આનદ થાયછે તેટલો બલ્કે તેથી ઓછો પણ આનદ પુણ્ય શબ્દ બોલતા થતો નથી પણ તે ક્યાથી થાય? લાડુ શબ્દ બોલતા યા સાભળતા તેની ઉત્પતિ અને તેના ગુણનુ આપણને જ્ઞાન હોવાથી તેવા પ્રકારનો આનદ થાય છે, પુણ્ય પાપ આત્મા આદિ શબ્દનુ આપણને જ્ઞાન નહિ હોવાથી તેનો ઉચ્ચાર કરતા કે સાભળતા આપણને આનદ થતો નથી આ જ્ઞાન થવા માટે સસ્કૃત ભાષાની ખાસ જરૂર છે બધા પારિભાષિક શબ્દ પ્રાયે સસ્કૃતજ હોય છે તેના જ્ઞાનાવના યથાર્થ બોધ થવાનો નથી માટે તેવા જ્ઞાનની ખાસ જરૂર છે, આત્મા શબ્દ બોલતા કે સાભળતા લાડુ શબ્દ કરતા વિશેષ આનદ થવો જોઇએ તેતો બાજુએ રહ્યુ પણ તેનો અશ પણ આનદોદ્‌ભવ થતો નથી એ સુચવી આપે છે કે આપણે સસ્કૃત ભાષાનુ જ્ઞાન મેળવ્યુ નથી તે જ્ઞાનથી આપણે બીલકુલ અજાણ રહ્યા છીએ

ભાષાતરોથી થતી હાની

ભાષાતરના પક્ષકારો ભાષાતરોથી તેવા જ્ઞાનની વૃદ્ધિ માનતા હશે અને જો કે ચરિત્રદિક સામાન્ય ગ્રથોના ભાષાતર એક વખત વિશેષ હાનીકારક નથી તો પણ તત્વના પુસ્તકોના ભાષાતર કરવા એ તો કોઈ રીતે પણ ઉચિત નથી, આ કહેવાનુ કારણ એજ છે કે સસ્કૃત અને માગધી ભષાનુ જ્ઞાન અવશ્ય મેલવવુ જોઇએ જે લોકો કાઇ રીતે તેવુ જ્ઞાન ન મલવી શકે તેવાઓને માટે ભાષાના પુસ્તકોની આવશ્યકતા છે તો પણ ભાષા જ્ઞાન વિના સમજવુ મુશ્કેલ છે એમ કહ્યા વિના ચાલતુ નથી જે વિષય જે ભાષામા લખાયેલો હોય તે વિષયનુ બીજી ભાષામા વાસ્તવિક સ્વરૂપ કદિ પણ સમજી શકાતુ નથી ભાષાતરમા શબ્દના યથાર્થ સ્વરૂપ હણી નાખવામા આવે છે એમ કહેવામા કાઇ પણ, ગરવાજબી જણાતુ ---- ભાષામા જે અર્થ ખુબી અને સ્ફોટ... શકિત રહેતી ભષામા તેના પર્યાયમા કદિ ... હેવી અને

કહુ છુ કે ભાષાન્તરોમા મુળ શબ્દોને હડસી નાખવામા આવે છે આ બધા વિચારો કરતા ખરેખર કહેવુ પડે છે કે આપણે સંસ્કૃત તેમજ માગધી ભાષાનુ જ્ઞાન ખોયુ છે તેમજ મહાત્માઓના મુખમાથી નીકળેલા મહાન શબ્દોનો પણ માલાસી કરથી આપણને ગેરલાભ થયો છે, મુળ શબ્દો ની શકતીના અજાણપણાથી નાશ થાય છે, સંસ્કૃત ભાષામા ગોઠવાયલા મંત્રાક્ષરાથી જે લાભ થાય છે તેને કાય સાધી શકાય તે કાર્ય જો તેના ભાષાન્તરના શબ્દોથી કરવા જેઈએ તો તેવીજ જાતની અસર થવી ક્યાંથી બની શકે? નવકાર નહી બોલતા અરિહંત ભગવાનને મારા નમસ્કાર થાઓ ઇત્યાદિ બોલવાથી શુ નવકારના મુળ પદે વાંચી અનર્થ થશે કે? નવકાર મંત્રનુ સ્મરણ થયુ એમ કદી બન્યો કે? કારણ કે મુળ શબ્દોનો નાશ કરવાથી તેના વર્ણથી થતી અસરનો પણ નાશ થાય છે

ક્રિયામા શુદ્ધતાની જરૂર.

ભાષા જ્ઞાન નહી હોવાથી આપણે સામાયિક પ્રતિક્રમણાદિમા એવીતો અશુદ્ધિ વ્યાપેલી છે કે જો તે ઉચ્ચાર પ્રમાણેજ તેને અર્થ કરવા જોઈએ તો તેના તદ્દન અનર્થજ થાય છે મે સાભળ્યુ છે કે કેટલાક શ્રાવકો ભાષા જ્ઞાનના અભાવે "પત્થકરણુ ચ" આ શબ્દને બદલે "પથ્થર કરણુ ચ" એવા શબ્દો બોલે છે તેના અર્થ તરફ વિચાર કરનાર જો કોઈ વિદ્વાન પુરૂષ પાસે હોય તો તે આવી આવી અશુદ્ધિઓથી બોલનાર ની તો શુ પણ માનનાર જે પદ ધારણ કરી બેઠો છ તેના જૈન શબ્દની કેટલી હાસ કરશે? આ દશા આપણા એકલાની નથી એમ નથી પણ ઘણો ભાગ આખા ભારત વર્ષની થઈ છે એમ કહેવામા કશીપણ હરકત નથી ભણીયે શા માટે ભણીએ? સાભળવા માટે નહી પણ સમજાવવા માટે ભણીએ છે અજવાળા રૂપી ના માટે ભણીએ છે કોઈ વિદ્યાનો ઉપયોગ કરવુ માટે ભણી ગુણીએ મોક્ષ મેળવવા શાસ્ત્રો સાભળ્યા છે,

કેટલાક પ્રાચીન પુસ્તકોનો નાશ

વૈદ્યકશાસ્ત્ર અને જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પણ ધર્મશાસ્ત્ર અને ધર્મશાસ્ત્ર છે જો કોઈ એમ કહેવા માગતા હોય કે વૈદ્યકશાસ્ત્ર અને જ્યોતિષને ધર્મશાસ્ત્ર કેમ કહી શકાય તો તેનુ સમાધાન આ પ્રસગે હુ એમ કરૂ છુ કે આપણને ભક્ષ્યાભક્ષ્યનો વિચાર વૈદ્યક

ચાર કરો કે નિર્મળ જળને શુ દોષ છે? ફક્ત દોષથી નિર્મળ જળને વખોડી કાઢવુ એ બુધિમાનનુ કાર્ય નથી કેટલાક મુખે એમ કહે છે કે અજ્ઞાન રહેવામાજ મજા છે જ્ઞાનમા દુખજ રહેલુ છે વધારે જાણનારને વધારે ચિંતા રહે છે, ન જાણ્યુએતો કાંઈ પીડા નહિ આવી રીતે કહેનારને આપણે પુછીશુ કે અજ્ઞાનમા મજા છે એમ તમે જણ્યુ તે જ્ઞાનથી જાણ્યુ કે શાથી? મારૂ કે ભુંડુ જે જાણવાપણુ છે તેજ જ્ઞાન છે તુ જ્ઞાનનોશા માટે ઉપયોગ કરે છે? જ્ઞાન ઉપર દ્વેષ કરનારા કાળાંતરે એવા જડ થાય છે કે તેઓની સ્થિતિનુ વર્ણન કરતા દયા આવ્યા વગર રહેતી નથી જ્ઞાનની વિરાધના કરવાથી પણ ઘણા માઠાં પરિણામ ભોગવવા પડે છે જ્ઞાન શુ ચીજ છે? જ્ઞાન શુ વસ્તુ છે? તેનુ આપણને વાસ્તવિક ભાન નહિ હોવાથી આપણી આ અવદશા થયેલી છે

ભાષા જ્ઞાન વગર તેનુ રહસ્ય બિલકુલ સમજી શકાવાનુ નથી, જ્યા સુધી પુણ્ય શબ્દની વ્યાખ્યા પુરેપુરી રીતે આપણે જાણતા નથી ત્યા સુધી પુણ્યની ફતેહ કયાથી મેલવી શકીએ આ સઘળા વિચાર ઉપરથી એમ સમજાયછે કે આપણે ભાષા જ્ઞાન ખોયુ છે અને તે મેળવવાને પ્રયત્ન કરવાની પહેલી અને ઘણીજ અગત્યની આવશ્યકતા છે

જૈનશાળાઓ

ભાષા જ્ઞાનનો આધાર જૈનશાળાઓ ઉપર છે તેથી આપણે જૈનશાળા તરફ નજર કરીએ જુઓ હજારો રૂપીઆના ખર્ચ પછી તેના પરિણામની તપાસ કરો જીવાજીવા પુજા અથવા નવકાર ઇત્યાદિની ગોખણ પટી શિવાય આપણે બીજુ કાંઈ પણ જોઈ શકતા નથી, તે શબ્દ માત્ર ગોખી જવાથી કાંઈ ભાસ થતો નથી જેટલો વખત આવી ગોખણ પટીમા કાઢવો પડે છે તેના કરતા થોડો વખત જો સસ્કૃત અભ્યાસ કરમા રોકવામા આવે તો પરિણામ જુદાજ પ્રકારનો લાભ આપે સસ્કૃત ભાષાના જ્ઞાન વગરના માણસોને એકાદ ગાથા વા શ્લોકનો મુખ પાટ કરવા માટે પચાસ પચાસ વખત ગોખણપટી કરી માથુ ફોડવુ પડે છે જ્યારે ભાષા જ્ઞાન વાળો માણસ તેવા શ્લોક ઘણીજ સહેલાઇથી યાદ કરી શકે છે

બરાબર શાસ્ત્રીય રીતે આપણે જો વિચાર કરીએ તો આપણે સઘ

યા મૃષાવાદીજ છીએ, ભગવાન મહાવીર પરમાત્મા કહેછે કે જ્યા સુધી જીવને કારણ વિગેરેનુ જ્ઞાન નથી થયુ ત્યા સુધી તેને મૃષાવાદીનુ દુષણ લાગેછે, તેના થોડા નામ આપવામા આવેછે,

કેટલાક ચોપડી વાચી વાચી પોતાનિ મેળે ગુરૂ ગમ વિના વિદ્વાન થઇ બેઠાછે એટલુજ નહિ પણ બે અક્ષર વાચતા આવડયા એટલે, વિદ્વાનમા ખપવા લાગેછે પણ યાદ રાખવુ કે તમે એમ એ એલ એલ બી એ વીગેરે ગમેતે ડાગરી મેળવો પણ ધર્મ જ્ઞાન ગુરૂ ગમવિના યથાર્થ પણે કોઇ રીતે મળી શકેજ નહી કહ્યુ છે કે

विना गुरुभ्या गुण निरवेभ्यो जानाति धर्मं न विचक्षणोपि ।
आकर्ण दीर्घोंजल लांचनोपि दीपंविना पश्यति नाधकारे ॥

ગુણ નીધિ ગુરૂ વિના વિચક્ષણ માણસ પદાર્થ ધર્મને જાણી શકતો નથી જેમ મોટી અને ઉજ્વળ આખ વાળો દીવા વગર અધાકારમા જોઇ શકતો નથી,

વચન, લીંગ, અવ્યય પ્રત્યય, ઓપ્રત્યય, કાન્ડ, સમાસ તદ્ધિત, ક્રુદ ત નામ વિભક્તિ આદી ભેદ વ્યાકરણનાજ છે તે જાણ્યા વીના શુદ્ધ જ્ઞાન થતુ નથી અને તેથી મુગદ્ધા થવાનો પણ ભય રહેછે, વળી કાળનો મહાત્મય કાઇક એવો અવળો ચાલતો જણાયછે કે સઉથી મોટી આખવાળો પણ અધારામા જોઇ શકતા નથી ત્યા દીવા રૂપી ગુરૂ ગમની જરૂર પડે છે તેના ઉપર પાદલિપ્ત આચાર્યનુ દ્રષ્ટાત ખરાબર બધ બેસતુ થશે.

પાદલિપ્તાચાર્યનુ દ્રષ્ટાત

એક ગુરૂ અને એક શિષ્ય બન્ને એક સ્થળે રહેતા હતા તેઓ બન્ને વિદ્વાન હતા ગુરૂએ એવી વિદ્યા ન પાદાન કરી હતી કે તેથી તેઓ આકાશ માર્ગે ઉડી શકતા હતા આ સમજુ શીષ્ય પણ જોતો હતો તેથી તેને પણ તેની વિદ્યા મેળવવાની ઇચ્છા થઇ, આવી ઇચ્છાથી તે હમેશા ગુરૂ ભક્તિ કરવા લાગ્યો. ગુરૂ પાસે જઇ ભક્તિ પુર્વક પગ ચાપવા લાગ્યો. અને આકાશમા કેવી રીતે ઉડે છે તેની ખાનગી રીતે તપાસ કરવા માંડી તેને તપાસ કરતા માલુમ પડયુ કાઇક ઔષધિ પગે લગાડી ગુરૂ આકાશ ગમન કરી શકે છે તેથી જ્યારે ગુરૂની પગચપી કરવા

બેસે ત્યારે ગુપ્ત રીતે તે પગ સુધી સુધી ને તે આષધીઓ જાણવાનો પ્રયત્ન કર્યો, તે એટલો બધો વિદ્વાન હતો કે તેણે તે લેપમાની સર્વ ઓ ષધિનુ જ્ઞાન મેળવી લીધુ અને પોતે ને સઘળી ઔષધિનો લેપ કરી આ કાશ માર્ગે ઉડવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો પણ તેમા કોઈ એવી ખામી રહી ગઇ કે એક બે હાથ ઉચ ઉડે અને નીચે પડે આ ઉપરથી શિષ્ય બહુ મુઝાયો અને વિચારવા લાગ્યો કે આટલી બધી મહેનત કરી પણ કાઈ યથાર્થ ફળ મળ્યુ નહી તે ખામી દુર કરવાને પ્રયત્ન કરવા વિચાર કર્યો તો પણ કાઇ ઉપાઈ સુઝે નહિ એક વખત દૈવ જોગે ગુરૂ મહારાજે શિષ્યની આ કફગી સ્થિતી જોઈ, ગુરૂમહારાજ પોતાના શિષ્યની આટલી વિદ્વતાથી ઘણાજ ખુશી થયા અને વિચારવા લાગ્યા કે આપણે પોતાની વિદ્વતાથી ઘણુ મેળવી લીધુ પણ ફકત એક ગુરૂગમ ની ખામી રહી ગઇ છે પછી શિષ્ય પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા કે તારો વિદ્વતાથી હું પ્રસન્ન થયેલુ, કહે કે આ બધી ઔષધિને વાટી શામા? શિષ્ય કહે કે મહારાજ પાણીમા વાટી છે, ગુરૂ કહે કે પાણીને બદલે ચોખાના ધોવણથી વાટીને લેપ કર તેમ કરતા તરતજ આકાશમા ઉડવા લાગ્યો આ ઉપરથી સમજી શકશો કે વિદ્વાન્ માણસ પોતાની વિદ્યાના બળથી જો કે ઘણુ મેળવી શકે છે તોપણ ગુરૂ ગમના લેશ વગર નઘણુ નિરર્થ થઇ જાય છે મતલબ કહેવાનો એવો છે કે ગુરૂ ગમથી ઇચ્છિત ફળની પ્રાપ્તિ અહેલાઇથી થઇ શકે છે

કળાઓ ગુમાવી

આગળના સમયમા સ્ત્રીઓ ચોસઠ કળાની જાણ હતી અને પુરૂષો બ્હોતેર કળાના જાણ હતા એમ આપણે શાસ્ત્રો દ્વારા જાણી શકીએ છીએ હાલમા તો આપણુ એટલુ બધી ઉચ્ચસ્થિતિને ભોગવીએ છીએ કે તે કળાઓના નામ પણ આપણે જાણતા નથી, હવે અહી આપણે એક પ્રશ્ન કરીએ કે "આપણે શુ ખોયુ?" તો તેનો જવાબ આપણે "કળા જ્ઞાન પાણ ખોયુ' એવોજ આવશે

ભાષા જ્ઞાન

ભાષા જ્ઞાનવિષે મને એટલુ બધુ લાગી ... કે ... તે વિષે ફરી ફરીને બોલવુ પડે છે આપણી જ ... કરીએ તો

ગુરૂગમ વિના શ્રાદ્ધ વિધિ જેવા ગ્રથો પણ વાચી શકાય તેમ નથી અને વાચવા બેસીએ તો જરૂર નુકસાનજ થવા સભવ છે કારણ કે તેમા રહેલા કેટલાક પારિભાષિક શબ્દોનુ કેટલાકને ભાન પણ નથી, પ્રયાણ જેવો સાધારણ શબ્દના અર્થનુ પણ કેટલાક યથાર્થ જ્ઞાન ધરાવતા નથી આ બધુ શુ સુચવે છે? સસ્કૃત ભાષાનુ અજ્ઞાન સુચવે છે આપણા ઉગતા બાળકોને શરૂઆતમાથીજ આવુ જ્ઞાન આપવુ જોઇએ અને જો તેમ કરવામા આવશે તો આપણી પુર્વની જાહોજલાલી થોડા સમયમા આપણે મેળવી શકશુ

આત્માનદ

વળી આપણે આત્માનદ પણ ખોયોછે તે આત્માનદ ખાવાથી, સારામાગ વસ્ત્રાલકરો પહેરવાથી કે પીવાથી મલીશકતો નથી પણ તે તો તે સધળાનો ત્યાગ કરવાથી મલી શકે તેવોછે

આપણી અવસ્થા બદલાય છેપણ આપણુ વર્તન બદલાતુ નથી બાલ્યાવસ્થા જેવાજ કજીઆ, કલેશ, કકાસ, ખાવુ, પીવુ વિગેરે જેવુ ને તેવુજ ચાલુ રહેછે માટે જયાસુધી જ્ઞાન રૂપી કુચીવડે આત્મતિજોરી નથી ખોલી ત્યા સુધી નિરાકુલ આત્માનદ આપણે મેળવી શકવાના નથી

વ્યવહાર જ્ઞાન અને શાસ્ત્રો.

બીજુ આપણે વ્યવહાર જ્ઞાન પણ ખોઇ બેઠા છીએ તેવા જ્ઞાનના કારણ ભૂત શાસ્ત્રો પણ આપણે ખોઇ બેઠા છીએ, હરીભદ્ર સુરીએ ૧૪૪૪ ગ્રથો બનાવ્યા છે હેમચદ્રાચાર્ય મહારાજે સાડાત્રણ કરોડ શ્લોકો બનાવ્યા છે અને યશોવિજયજીએ કેટલાક શ્લોકો અને ગ્રથો લખ્યાછે, આપણી પાસે હાલ એમાના કેટલા છે અને આપણે તેમાના કેટલા ગુમાવ્યા છે? તેનો તો ખ્યાલ કરો ! જે નાશવત અને મોહજનક કપડાઓ છે તેનેમાટે સરસમા સરસ કબાટો ગખવામા આવે છે ત્યારે જીનેશ્વર ભગવાનના વચનને કેટલેક ઠેકાણે ઘાસલેટના ખોખામા રાખવામા આવે છે આ બધુ શુ છે? ખરેખર પચમકાળના દોષમય પ્રભાવની આ ખુબી છે તે વિના આમ બને ખરૂ કે? પ્રતિમા પ્રતિ જેટલો ભાવ છે તેવો ભાવ આવા જ્ઞાન મદિરો બનાવવા પ્રતિ શા માટે ન થવો જોઇએ? વરસમા એકજ દીવસ જ્ઞાન પચમી કરી ન બેસી રહેતા દરરોજ એવી

જ્ઞાન પચમીઓ શામાટે ન કરવામા આવે? હજારો રૂપીઆના ખરચ વાળા વરઘોડાની કાંઈ જરૂર નથી, તમારો મુળ સિદ્ધાત બતાવવાની લાયકાત તમારામા આવ્યા પહેલા બીજાકાર્ય બાજુએ મુકો તોતેમા કાઇખોટુ નથી તમારામા આત્મ ભોગ આપનારા પુરૂષો કેમ ઉત્પન્ન નથી થતા ? એક વખત તમારા હજારો આચાર્યો ઘુમતા હતા આજ તેમાનુ શુ જોવામા આવે ? તેનો વિચાર કરશો તો તમે શુ ખોયુ તે સહેલાઇથી સમજી શકશો માગ શશે શોધી તેમને અજવાળામા લવવા માટે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો પરિશ્રમ કરે છે તેનો શતાસ પણ તમારા માનો કોઈ જૈન કરતો જોવામા આવેછે? તમે પોતે તમારા તત્ત્વનો ક્ષય કરતા જાઓછો, ભાસ્કરાચાર્યનો મત સ્કુલોમા ચાલે અને તમારા બાળકો પણ તે મતના પક્ષપાતી થાય તે જોઇને તમને રોવુ કેમ નથી આવતુ ? તમે તમારા તત્વોને સર્વે માન્ય કેમ ન કરાવી શકો ? જો આવી રીતે લાંબો વખત ચાલુ રહેશે તો જીન કોણ? અને જૈન તે શુ? તે અમે જાણતા નથી એમ કહેવાનો તમને પ્રસગ આવશે પૂર્વની અને હાલની સ્થિતિ વિચાર કરો તો આપણે તે માહેલુ બધુ ખોયુ છે

ખોયુ તે પ્રયત્નથી મળે

હજી આપણા હાથમા લગામ રહેલી છે, બહુ રત્ના વસુ ધરા એમ કહેવાય છે અને જો કોઇ આત્મભોગ આપનારા પુરૂષો બહાર પડે તો ઘણુ ખરૂ આપણે મેળવી શકીએ

પુર્વે રાજાઓ જૈની હતા અને આજ નથી તેનુ કારણ વિચારતા મને તો સુઝે છે કે અમો (સાધુઓ) માની થયા અને તમો અમારા માનના વધારનારા થયા એટલે અમે ઘુરઘર આચાર્યો બની બેઠા તેથી અમે કયાય જઈ શકીએ નહિ પુર્વના આચાર્યો ઘણા ઘણા અપમાન કષ્ટ સહન કરી ને રાજસભાઓમા ધર્મચર્ચા કરતા અને રાજાઓને પ્રતિબોધ આપી જૈન ધર્મની ધ્વજાઓ ફરકાવતા જે કામ આવી રીતે થઈ શકતુ તેનો શતાશ પણ કાંઈ લાખો રૂપીઆ ખર્ચવાથી બનવા જોગ છે શુ? સાધુઓને સુકુમાલ બનાવનારા તમેજ છો મહારાજ મહારાજ કરવા અને ઢાલ ત્રાંમા વજાડવા તે સાથે બેચાર પ્રભાવનાકરવી એટલે બેડોપાર મહારાજને કોઈ કાઇ કહે તો શ્રાવકોની કોટો હાજરજ છે પછી માનની વૃદ્ધિમા ખામીજ શુ! વળી મહારાજથી કોઇને ત્યા ઉપદેશ દેવા જવાય નહી, ગરજ

હશે તો સાભળવા આવશે, કહેનાર પણ તેજ મ્પીતી વાલો છે માટે જયારે મુનિમહારાજ સ્વધર્મ કીર્તિ સર્વત્ર કેમ પ્રસરે એજ લક્ષમા લાવશે ત્યારે ખોયુ કેટલેક અશે મેળવી શકાશે

મુની મહારાજના ઉપદેશની જરૂર

થોડાવખતમા સ્વામિનારાયણનો મત ખ્યાતી પામેલોછે જેને હાલ મોટા મોટારાજા, રજપુત, કાઠી, મોટાગામના ધણી પણ માને છે જે લોકો મામાહારી હતા અને શીકાર કરતા તેજ પરમ દયા ધર્મને માનતી નજરે જુએ છે અને મામાહારના ત્યાગી બનેના હજારો નજરે પડે છે તેનુ કારણ સ્વામીનારણના સાધુઓનો ઉપદેશજ છે, અમો પણ તેમ કટી બદ્ધ થએ તો શુ હજારો જૈન ન થાય ? થાયજ એનો એક મોટો પુસ્તક ભડાર કેમ ન થાય કે જ્યા દરેક પ્રકારના પુસ્તકો મલી શકે ? જો તમે કામ કરવા ધારો તો શુ ન બની શકે ? તમો દરેક એવી પ્રતિજ્ઞા કરો કે દશ કે પદર વરસ સુધી અમારે જ્ઞાન ખાતામાજ ખરચ કરવુ મિથ્યાભિમાનથીજ આપણે બધુ ખોયુ છે અને મિથ્યાભિમાનજ આપણા નાશનુ મુળ છે તે ધ્યાનમા રાખીને જે ખોયુ છે તે મેળવવાનો પ્રયત્ન કરવો

ઉપસહાર

ભાષા જ્ઞાનને માટે જે મારા તરફથી ભાર મુકી મુકીને બોલવામા આવ્યુ છે તેનુ કારણ ટુકામા હુ તમોને એમજ સમજાવીશકે પુર્વે જે શાસ્ત્રો કરનારા થઈ ગયા છે તે શાસ્ત્રોના હાલ વાચનારા પણ મળતા નથી અને સાભળનારાનો દુકાળ નજરે જેવાય છે, અને તેથીજ તત્વના પુસ્તકની કોઈને ઇચ્છા નથી થતી તેથીજ તાત્વિક જ્ઞાન મદ થતુ જાયછે કથાનુયોગનુ જ્ઞાન વધતુ જાય છે આપણા ધર્મનો જય કથાનુયોગથી નથી પણ તત્વ જ્ઞાનથી છે તેથી તત્વ જ્ઞાન કેમ તરતપ્રાપ્ત થાયછે એજ વિચાર દરેક શ્રોતાઓના હૃદયમા ઉદ્‌ભવે એજ મારા બોલવાનો ઉદેશ છે

આપણે સપ ખોઈ બેઠા છીએ તેથી અગ છેદમાથી નિવૃતિ મળતી નથી જ્યારે સપ મેળવશુ ત્યારે અનેક જ્ઞાતિ વાલા હજારો જૈન આપણી નજરે જોઇ શકશુ

વ્યાખ્યાન ૪ થું.

પુરુષાર્થ.

(તા૦ ૩૦ મી જુન ૧૯૦૭)

મંગલાચરણ.

अज्ञानतिमिरांधानां ज्ञानांजन शलाकया
नेत्रमुन्मिलितं येन तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

ઉપોદ્ઘાત.

વર્તમાન પત્રો અને પુસ્તકદ્વારા તેમજ કેટલાક વક્તાઓ તરફથી આ પુરૂષાર્થનો વિષય અનેક રીતે ચર્ચાએ ચડેલોછે તેથી તે વિષય શ્રોતા જનોને અપરિચિત નથી પુરૂષાર્થ એ શબ્દ સામાન્ય અને પ્રચલિત છે છતાં એ વિષયપર બોલવાની મને આજે જે ઇચ્છા થઈ છે તે કેટલે અંશે વ્યાજબી છે તેને માટે એટલુંજ કહેવું બસ થઇ પડશે કે सब्दानां अनेकार्थ એટલે એકજ શબ્દના જુદી જુદી અપેક્ષાથી અનેક અર્થ થઇ શકે છે અને તે અર્થ પણ તે તે અપેક્ષાથી વિષયના સંબંધમાં કાઇક નવીન અને ઉપયોગી અજવાળુ પાડે છે તેથી આ વિષયના સંબંધમાં મારા તરફથી જે વિચારો હાલ હું બતાવું છું તે પુનરૂક્તિ રૂપનો નહિંજ ગણાય

આપણા નિત્યના સામાન્ય પ્રસંગે પણ આપણે કોઇના સન્માનાર્થે પધારો પધારો, બેસો બેસો, કહીએ છીએ, પ્રભુ ભક્તિમાં તુંહી તુંહી એમ સ્વાભાવિક રીતે બેવાર બોલીએ છીએ તેવીજ રીતે ઉપદેશની અપેક્ષાથી એનો એજ વિષય ફરીથી મારા તરફથી કહેવામાં આવતો હોય એવું જણાય તો તે શાસ્ત્રના ફરમાનથીજ છે માટે તેમાં પુનરૂક્તિ દોષ લાગતો નથી એમ સમજવું આટલું કહી હવે પુરૂષાર્થ એ વિષય ઉપર હું બોલીશ

પુરૂષાર્થ એટલે શુ

પુરૂષાર્થ શબ્દમા પુરૂષ અને અર્થ એવા બે શબ્દો છે સૌથી પ્રથમ આપણને શબ્દ જ્ઞાનની જરૂર છે કારણુ કે જ્યા સુધી એક શબ્દનો અર્થ બરાબર જાણવામા નહોય ત્યા સુધી તે શબ્દના દરેક પ્રદેશમા આપણા વિચારો ફરી વળતા નથી અને તેમ થવાથી તે શબ્દના વિષયમા આપણી સ્થિરતા થતી નથી માટે વ્યાકરણના નિયમ પ્રમાણે શબ્દ જ્ઞાન હોવાની પ્રથમ જરૂર છે કેટલીક વખતે શબ્દોનો અર્થ સમજાયા વગર પ્રવાહની અપેક્ષાએ લોકો તેનો અથ કહે છે પુરૂષાર્થ શબ્દના અર્થમા पु पवने એટલે પવિત્ર થવુ એ ધાતુ છે અને पुनाति स्वं पर वा यः स पुरूषः એટલે જે પોતાને અને પરને પવિત્ર કરે છે તે પુરૂષ કહેવાય છે અથવા पूर्षु शेरते એટલે શરીરને વિષે જે શયન કરે છે તે પુરૂષ કહેવાય છે ઉપરના બને અર્થો સાર્થક છે કારણુ કે તે ઉપરથી ભાવાર્થ એવો નીકળી શકે છે કે પુરૂષ એટલે આત્મા હવે બીજો અર્થ શબ્દ છે તેની વ્યુત્પત્તિ अर गतौ अर ધાતુ ગતી અર્થમા વપરાય છે अर्ति इति अर्थ એટલે પામવુ જે જે ગતિ અર્થના ધાતુ છે તે તે પ્રાપ્તિ અર્થના પણ કહેવાય છે અથવા अर निष्कासने એ ધાતુ પરથી એવો અર્થ નિકળે છે કે જે કાંઈ બીજુ હોય તેને દૂર કરવુ એટલે પ્રમાદનો ત્યાગ કરવો "पुरुष अर्थापयाति (युक्त नामकरोति) इति पुरुपार्थ અથવા पुरुपस्य अर्थ पुरुपार्थ એ પ્રમાણે સમાસ થાય છે પુરૂષ એટલે આત્મા અને અર્થ એટલે ક્રિયા આ બને શબ્દનો સમાસ થવાથી પુરૂષાર્થ શબ્દ થએલોછે જે ક્રિયાવડે પુરૂષ યથાર્થ નામ અને યથાર્થ ગુણવાળો થાય છે તે ક્રિયાનો સબધ જેની સાથે છે તે પુરૂષ અને તે પુરૂષનો અર્થ તે પુરૂષાથ

પુરૂષની શુદ્ધ અને અશુદ્ધ સ્થિતિ

"પુરૂષ એટલે આત્માની બે પ્રકારની સ્થિતિ છે એક શુદ્ધ અને બીજી અશુદ્ધ સ્વપરને પવિત્ર કરનારી પ્રથમ વ્યાખ્યા શુદ્ધ સ્થિતિને લાગુ થાય છે અને બીજી વ્યાખ્યા અશુધ્ધ આત્માને લાગુ થાય છે એટલે જે આત્મા અજ્ઞાનથી ગ્રસ્ત થએલો હોય તેને બીજી વ્યાખ્યા લાગુ થાય છે પવિત્ર આત્મા જે સ્વભાવ જન્ય ક્રિયા કરતો હોય

તે અને પવિત્ર આત્મા પરભાવ જન્ય ક્રિયા કરેતે અને બીજી રીતે મનુષ્ય કર્તવ્યને પણ પુરૂષાર્થ કેહેવાય હવે આ બને જાતના આત્માની ક્રિયાને ચાર વિભાગમા વહેચી શકાય છે

ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ

ઉપરની વ્યાખ્યા પ્રમાણે જે આત્મા પોતે મલીન હોવા છતા પવિત્ર થવાની ઇચ્છા રાખતો હોય તેની સાથે ધર્મ રહેલોછે અને જે આત્મા અવ્યક્ત પણે તદન મલીન છે તેની સાથે અર્થ અને કામ રહેલાછે એ દ્રષ્ટિએ જેને શુદ્ધ ઉપયોગ હોય તે ધર્મને આદરી શકે છે અને જેઓ ઉપયોગ શુન્ય છે અર્થાત્ પ્રવાહની અપેક્ષાએ દોડાદોડ કરે છે તેઓ અર્થ અને કામનેજ પ્રથમ અનુસરનારા છે અર્થ અને કામ શિવાયની ઉચ્ચ સ્થિતિ તેમના આત્માની મલીનતાને લીધે તેઓના ખ્યાલની બહાર રહી જાય છે

ઉપરના ચારે ભેદના અનુક્રમમા પણ કાઇ ખાસ હેતુ રહેલો છે એટલે કે પ્રથમ ધર્મ અને ધર્મની અનતર અર્થ અને કામ રહેલા છે માટે ધર્મ સહિત અર્થ અને અર્થ સહિત કામ એમ ઉત્તરોત્તર સબધ રહેલો છે માટે તે ક્રમ સુચવે છે ધર્મ ક્રિયા કરનાર પુરૂષની નિષ્ઠા સદા મોક્ષ સાધનને માટે હોય છે તેને અર્થ અને કામ તો ઔદાસિન્યપણે એની મેળે આવી મળે છે જેમ એક ગામથી બીજે ગામ જતા અપેક્ષા વગરના બીજા ઘણા સ્ટેશનો વચમા આવે છે તેમ ધર્મથી મોક્ષ ગામ જવામા અર્થ અને કામ તો નિરપેક્ષ સ્ટેશનો જેવા છે ધર્મીની છેલ્લી નેમ મોક્ષ સુધી પહોચવાની હોય છે અને અર્થ કામ તો તેને માર્ગમાજ આવે છે

ધર્મ.

આ ઉપરથી સમજવુ જોઇએ કે જે ધર્મથી અર્થ, કામ અને મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે તે ધર્મ દરેક મનુષ્યને કરવા યોગ્ય કેમ ન હોય? ધર્મીને માટે કેવા પ્રકારની યોગ્યતા જોઇએ તે વિષે સમજવુ કે –

इहोपपत्ति ममकेन कर्मणा क्वच प्रयातव्यमितो भवादिति
विचारणा यस्य न जायतेहृदि कथं स धर्मे प्रवणो भविष्यति

એટલે મારી ઉત્પત્તિ જે અહીંઆ થઇછે તે કયા કર્મના હેતુએ કરીને થઇ છે, અને આ ભવથી મારે કયા જવાનુ છે એવા બે વિચારો જેના હૃદયમા ઉદ્ભવતા નથી તે મનુષ્ય ધર્મને લાયક કેમ થઇ શકે ? અર્થાત પોતાની ભવાતરની અને ઉતરોતર સ્થિતિની વિચારણા જેના હૃદયમા રહેલી છે તેજ ધર્મને લાયક થઇ શકે છે અને ધર્મ પુરૂષાર્થ સાધવાને ઉપરના બે વિચાર યુકત મનુષ્ય યોગ્ય ગણી શકાય છે

ધર્મના અનેક અર્થ

ધર્મના અનેક અર્થ છે વસ્તુ અને વસ્તુનો ધર્મ એટલે વસ્તુ (પદાર્થ) અને સ્વભાવ એવો અર્થ થાય છે દુર્ગતિમા પડતા જીવો ને જે બચાવે તે પણ ધર્મ કહેવાય છે धारयते इति धर्मः એટલે ધારણ કરી રાખે તે ધર્મ એવો અર્થ પણ ઘણાઓ કરે છે વળી ધર્મ તે એક પુરૂષની ક્રિયા છે અને જે પુરૂષની ક્રિયા પુરૂષત્વપણાને ધારણ કરી રાખે તે ધર્મ અને બીજી ધર્મની વ્યાખ્યા એવા પ્રકારની છે કે જેથી સારૂ અને નરસુ, પુન્ય અને પાપ વિગેરે જણાય તે ધર્મ

અભયકુમારનુ દ્રષ્ટાત.

એક વખત શ્રેણિક મહારાજે પોતાના સભાજનો સમક્ષ પ્રશ્ન કર્યો કે મારી પ્રજામા ધર્મી ઘણા છે કે અધર્મી ? આ પ્રશ્નના જવાબમા સહુ કોઇએ શ્રેણીક રાજાને તેની પ્રજા ધર્મી કહી પરતુ અભયકુમારે જવાબ નહિ આપતામૌન ધારણ કર્યુ શ્રેણીકરાજાને હમેશા અભયકુમારના અભિપ્રાયઉપર બહુ પ્રતિતી હતી તેથી અભયકુમારને એજ પ્રશ્ન ફરીથી પૂછયો તેના જવાબમા અભયકુમારે જવાબ આપ્યો કે ઘણા લોકો અધર્મી અને કોઇકજ ધર્મી હશે અભયકુમારનો આવી રીતનો જુદો અભિપ્રાય જાણવાથી શ્રેણીક રાજાએ તેને આ બાબતની ખાત્રી કરી આપવા કહ્યુ, અભયકુમારે કબુલ કરીને ગામમા ઢઢેરો ફેરવ્યો કે આવતી કાલે ગામની બહાર એક સફેત અને શ્યામ એમ બે રગના બે તબુ નાખવામા આવશે માટે જે ધર્મિ હોય તેમણે કાળા તબુમા જવુ આ ઢઢેરો સાભળીને સવાર થયુ કે આખુ ગામ જે સફેદ તબુ હતો તેમા જઇને ભરાયુ અને કેટલાક તબુમા નહિ સમાવાથી બહાર તબુને પકડીને ઉભા રહયા, ફકત એજ

માણસો કાળા રંગના તબુમા જઇને બેઠા પછી અભય કુમાર શ્રેણિક રાજાને સાથે લઇને ને જગ્યાએ આવ્યો અને તે લોકોને ધર્મ વિષે સવાલ કર્યો ત્યારે મરજીમુજબ ઉતર સવે લોકોએ આપ્યો તે સાભળી અભય કુમાર કહ્યુ કે આ ધોળા રંગના તબુમા ભરાયેલા બધા અધર્મી છે અને આ બેજ પુરૂષો જે કાળા રંગના તબુમા છે તેજ ધર્મી છે, રાજાએ તે સમજવા માટે કાળા રંગના તબુમા બેઠેલા લોકો પાસે જઇને તેમને કાળા રંગના તબુમા આવવાનુ કારણ પૂછયુ જેના જવાબમા તે પુરૂષોએ પોતાની જીંદગીમા કોઇ વતભંગની થએલી ભૂલ માટે પોતાનો ખેદ જાહેર કરતા પોતે પાપી હોવાનો સ્વીકાર કર્યો અને તેથી ઉલટુ જેઓ સફેદ તબુમા ભરાયા હતા તે સઘળાઓ પોતાની નજીવી ધર્મ ક્રિયાથી પોતાને ધર્મી કહેવા લાગ્યા આ ઉપરથી ખરા ધર્મી કેટલા છે તે અભયકુમાર રાજાને બતાવ્યુ અને સમજાવ્યુ કે જગતમા પોતાના હાથે થતા અધમનો વિચાર કરનારા બહુજ થોડા લોકો છે આ ઉપરથી આપણે ધર્મનુ સ્વરૂપ સમજવુ જોઇએ

એક પુરૂષાર્થ માટે બીજાનુ બળીદાન.

ઉપર જે ચાર પુરૂષાર્થ બતાવ્યા છે તેને પ્રાપ્ત કરવામા એવુ બને છે કે એક પુરૂષાર્થ પ્રાપ્ત કરવા માટે બીજા પુરૂષાર્થનો ભોગ અપાય છે એક માણસને એક પુત્ર હતો અને બીજા ત્રણ જોઇતા હતા તેથી તે મેળવવાની ઈચ્છા કરતા તેને જવાબ મળ્યો કે જો તુ તારા એક છોકરાનો ભોગ આપીશ તો તને બીજો પુત્ર મળશે આ વાતને કબુલ કરી તે માણસ એક પુત્રના ભોગે જેમ બીજા પુત્રને પ્રાપ્ત કરે તેવી સ્થિતિ ચારે પુરૂષાર્થની પ્રાપ્તિને માટે જણાય છે તે અનુચિત છે અને તમારી હાલની પ્રવૃત્તિ એવી જણાય છે કે તમો એક પુરૂષાર્થ સાધતા જતા બીજા પુરૂષાર્થની દરકાર નાખતા નથી જ્યારે અર્થ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરાય છે ત્યારે તમે ધર્મનુ બળીદાન આપોછો અને કામનુ સેવન કરતા ધર્મ અને અર્થ બનેનુ બળીદાન આપોછો વિચાર કરો કે કયોમાણસ નિતિથી અર્થની પ્રાપ્તિ કરે છે? ખરી રીતે તો અર્થ અને કામ પુરૂષાર્થ ધર્મ ને મદદ કરનારા હોવા જોઇએ તેને બદલે આપણી નજરે ઉલટોજ પ્રકાર દેખાયછે ગમેતે અધર્મ કરીને પણ અર્થની પ્રાપ્તિ કરવાની પ્રવૃતિ બહુજ વધીપડી છે અને એના અર્થથી ધર્મ અને અર્થને હણી નાખે એવા રૌદ્ર કામનુ સેવન વધી પડયુ છે

અર્થ પુરૂષાર્થ

જે અર્થ મેળવની વખતે અથવા જે અર્થના વ્યય વખતે અનર્થ થાય તો તે અર્થ પુરૂષાર્થ કહેવાય નહી, દ્રવ્યપ્રાપ્તિ નિમિતે જે ક્રિયા અને જે પ્રવૃતિ બીજાઓ પર તમે કરોછો તેજ ક્રિયા અને તેજ પ્રવૃતિ જો તમારા માટે કોઇ કરતો હોય અથાત્ તમારાપર કોઇ અનીતિ કે અન્યાય કરતો હોય તો તમોને કેટલુ લાગે? જે અર્થની પ્રાપ્તિથી બીજાને દુ ખ થતુ હોય તે અર્થ અન્યાયથી પ્રાસ કરેલ છે એમ સમજવુ અને જ્યારે આવા અન્યાયથી અર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યારે તે અર્થ વડે કુટુબના બધા લોકોની બુદ્ધિ બગડે છે અને તેના પરિણામે અનેક કલેશની પરપરાઓ જાગે છે. બાપનો પૈસો છોકરો ઉડાવી દેછે અને અનેક છોકરાઓ કુલાગાર પેદા થાય છે પણ જો દ્રવ્ય નિતિથી પ્રાપ્ત કરેલુ હોય તો તે યોગ્ય રીતે ભોગ ઉપભોગમા લેવાય છે અને તેનો વ્યય પણ સદકાર્યમાજ થાય છે જુઓ કે તમારી નજરે લાખો માણસો એવા દેખાય છે કે જેઓને એકવખત પણ ખાવાનુ નથી મળતુ તમારી નજરે આ દેખાવ હોવા છતા તમારા હૃદયમા દયાની ઉત્પતિ થતી નથી અને એવાઓને માટે તમારો પૈસો વાપરવાની તમારી બુદ્ધિ થતી નથી મારામારી અને ધમાધમમા તમો કોટોદ્ધારા તથા બીજી રીતે હજારો રૂપિયાનુ પાણી કરોછો, ખોટી રીતે તમારા લાખો રૂપીઆનુ પાણી થાયછે અને તમારી મુર્ખાઇથી તમે બીજા લોકોના ઘરના ઘર ભરી દોછો, તમારી ઇંદ્રિયના નઠારા વિષયના પોષણને માટે તમારા પૈસાને તમો એવી રીતે ખરચોછો કે જે જોઈ વિદ્વાન નરોને હસવુ આવે છે, તે છતા તમારૂ હૃદય દયાથી ભીંજાઇ જાય તેવા ગરીબ ભાઇઓને માટે એક રાતી પાઇ વાપરવાને તમોને ઉત્સાહ થતો નથી એજ બતાવી આપે છે કે તમે અનીતિથી દ્રવ્ય પેદા કરો છો. તેથીજ આવી બુદ્ધી થાય છે

જ્યારે કોઇ પણ ધર્મનુ કામ આવી પડે છે ત્યારે તમે કાગળ લઇ ટીપ કરવા મડોછો, અગાઉ આવો નઠારી ટીપમા કોઈ સમજતુ નહતુ કોઇ પણ ધર્મ કાર્યમા પૈસાની જરૂર જણાતી તો એકજ ગ્રહસ્થ લાખો અને કરોડે રૂપીઆ આપી દેતા આજે તો કોઇ ગરીબને પાચ રૂપીઆ આપવા હોય તો ચાર આઠ આના માટે જ્યા ત્યા ભિક્ષા માગવી

કહો કે જ્યારે તમને બે ચાર રૂા આપવાને પણ ઉત્સાહ થતો નહિ પછી તમારૂ દ્રવ્ય સદ્‌માર્ગથી પ્રાપ્ત થએલ છે કે અસદમા ર્ગથી તેને પ્યાવ કરી લેશો. નાટક જોવામા ગરતોમા એલ સપ ટામા અને કેટલા વ્યભિચાર જેવા નીચ કૃત્યોમા હજારો રૂપીઆનુ પાણી કરતા ક્ષણ તેનુ કારણ એજ સમ તય છે કે અનર્થથી મેળવેલ અર્થથી અ થતા અનથજ થાય છ

કામ પુરૂષાર્થ

કામ શબ્દ કમુકાન્તૌ ધાતુ ઉપરથી થએલ છે તેથી કામનો અ એમ થાય છે કે જે પોતાને અને બીજાને રમણીય લાગે તે કામ કહેવ છે મનની દરેક ઇચ્છાઓનો કામમા સમાવેશ થાય છે તેથી પાચ ઇન્દ્રિય વિષયનુ સેવન કરવુ તે પણ કામ કહેવાય છે

ચક્ષુ ઇન્દ્રિયનો કામ

જો કે નેત્રના વિષયને કામ કહેવાય છે તો પણ એટલુ તો સમજવુ કે ચક્ષુ વડે પારકી સ્ત્રીઓને ખરાબ નજરથી જોવી તે કાઇ ક પુરૂષાર્થ કહેવાય નહિ પરન્તુ તેજ નેત્રોથી યોગ્ય અયોગ્ય જોવુ, સારા સ ગ્રથો વાચવા પ્રભુ પ્રતિમાના તથા મહાત્મા પુરૂષોના દર્શન કર તેજ નેત્રનો વિષય કહેવાય છે માટે આ જગતમા કેટલા મા સો દુખી છે, કેટલા ભુખ્યા છે તે તરફ દયાની નજરથી જુઓ અ તમારાથી બનેતો તેઓનુ દુખ ટાળી તમે તેઓને તમારા જેવા કર આખોથી દેવ અને ગુરૂના દર્શન કરો પણ તે આખથી કોઇને દુરાચ તથા બીજી રીતે જોવાનુ નથી

કર્ણેન્દ્રિયનો કામ

જો કે કર્ણેન્દ્રિયનો વિષય સાભળવાને માટે છે તે છતા ધ્યાનમા રાખવુ કે તે કાઇ ગાળો કે ફટાણા સાભળવાને નથી પરન્તુ શાસ્ત્રની શિખામણુ સાભળવાને માટે છે વિવાહના પ્રસગે તમા ી હાજરી વખતે તમારો સ્ત્રી વર્ગ કઠોર કટુક અને અપ શબ્દ બોલે મને તમે તે સાભળતા હો તો મારે કહેવુ જોઇએ કે તમે તમારા કાનના વિષયનો દુરૂપયોગ કરો છો. પ્રભુની સ્તુતિ સાભળતા તમોને આનદ

...ય નહિ' અને નાટક જોવામા તમારા કાન તત્પર રહે તો તે કર્ણે ન્દ્રિય વિષયનો કામ પુરૂષાર્થ કહેવાયજ નહિ. કામ પુરૂષાર્થ સેવવાને તમોને ...રેજ અધીકારી ગણી શકાય કે જ્યારે પવિત્ર અને ઉંચા ભાવ વાળા ...ત તથા શાસ્ત્રના શબ્દો સાભળવાને તમારી ઈચ્છા જાગૃત રહે બાકી ...ન તાનતો ઝેરી સર્પ અને ચપળ હરણ પણ સાભળે છે તે કાઇ પુરૂ ...ર્થ નથી પણ એક બધનજ છે, કે જેથી પોતાના પ્રિય પ્રાણનો નાશ ...ાય છે તેમ તમારા ભાવ પ્રાણનો નાશ ન કરો

ઘ્રાણેન્દ્રિયનો કામ

સારી સુગધિ ચીજ સુઘવાવેથી આપણને આનદ થાય છે અને દુર્ગંધિ ઉપજાવે એવી ખરાબ વસ્તુથી આપણને કટાળો આવે છે પરતુ પુરૂષનો વિષય દુર્ગંધીથી કટાળવા માટેનો નથી માત્ર સુગધિ અને દુર્ગંધિ વિષયોનુ જ્ઞાન મેળવવા માટેનો છે અને મલીન પદાર્થોથી દુગછા કરવી યુકત નથી કેમકે એવા દુર્ગંધિ પદાર્થો આપણા શરીરમા પણ ભરેલા છે અને ખરી રીતે જો દુર્ગંધી સુગધીના સ્વરૂપને સમજતા હો તો તમો કદી વિષયમા લીન થઈ તમારૂ અહિત કરોજ નહીં માટે વસ્તુના જ્ઞાનને માટેજ ઇદ્રિયોના વિષયનો ઉપયોગ કરવાનો છે

જીહ્વા ઇદ્રિયનો કામ

હજારો જીવોની હિંસા કરીને જો તમે તમારી રસના ઇદ્રિયને તૃપ્ત કરતા હોતો તે કામ પુરૂષાર્થ કહેવાશે નહિ કારણકે જેથી બીજાને દુખ થાય તે કામ કહેવાયજ કેમ ? એક પુરૂષને એક પુરૂષાર્થ સારો લાગતો હોય અને તેથી અસખ્ય પુરૂષના પુરૂષાર્થનો નાશ થતો હોયતો શુ તેને પુરૂષાર્થ કહી શકાશે કે ? એકેદ્રિ આદી જીવો પોતાનો કામ પુપારૂર્થ સેવે છે હવે તેને પુરૂષાર્થનુ સેવન કહી શકાય કે ? બીજાના પ્રાણના ભોગે આપણે સુખની ઈચ્છા રાખીએ તેના જેવુ ક્રુર કૃત્ય બીજુ કયુ કહીશકાય ? વસ્તુવગર ચાલતુજ નથી તે અશકય પરીહાર કહેવાયછે અને તેમા ઉપાયના અભાવે પ્રવૃતિ કરાય છે પણ જેથી પચેદ્રિનો ઘાત થાય તેવા માસ મદીરાનુ સેવન કરવુ અને રસનેદ્રિને તૃપ્ત કરવી તે કદી પુરૂષાર્થ કહી શકાય નહિ બ્રાહ્મણ વાણીઆના ભોજનમા કુતરૂ આવે તો રસોઇ વટલાઇ જાય છે પરતુ બિલાડી આવેછે ત્યારે રસોઇ વટલાતી નથી આનુ કારણ એવુ છે કે

બિલાડીને અટકાવવી અશકય છે તેવીજ રીતે જે વસ્તુનો ત્યાગ થઇ શકતો નથી તે અશકય પરીહાર છે પરતુ સેકડા જાતની લીલોતરી સુદી કદ મુળનુ સેવન કરવુ તે કાઈ કામ પુરૂષાર્થ કહેવાય નહિ

ભોગોપભોગની શુદ્ધિ

તમે જ્યારે જમવા બેસો છો ત્યારે તમારામાના કેટલા એક એકજ થાળમા ચાર પાચ જણા બેસી જાય છે, અને તેમા આનદ માને છે પણ હુ કહુ છુ કે તમે તે રસોઇનો રસ લોછો કે એક બીજાની લાળના રસમા આનદ માનો છો? આ બતાવી આપે છે, કે પુરૂષાર્થના સેવનમા તમો વિવેકનો ઉપયોગ કરતા નથી વળી કેટલાએક એમ માને છે કે જૈન ધર્મમા પાણી ઢોળવાથી પાપ કહેલુ છે, અજાએબી જેવુ છે કે કોઈના ગળા રેસી આવવા કે કોઈના ગાદલા ગોદડા હરરાજ કરાવવા તેમા પાપ નહિ અને પાણી ઢોળવામા પાપ! આવા મુર્ખાઇ ભરેલા વિચારથી કેટલાએક લોકો મહિના સુધી ન્હાતા નથી અને ધર્મનુ બાનુ આપે છે પણ એ ઘણુ ખોટુ છે કારણ કે બાહ્ય શુદ્ધિ તો રાખવીજ જોઇએ કેમકે બહારની અશુચિ અતરને મલીન કરે છે કેટલાએક લોકો સવારમા દેહરે દર્શન કરવા જાય છે કેટલા એક પ્રતિક્રમણ કરવા જાય છે ત્યારે તેઓ મલીન હોય છે પણ તે ચુકત નથી, સ્વચ્છ અને પવિત્ર થઇનેજ ધર્મ ક્રિયા કરવાની છે મલીન પણે જે વસ્તુનો ઉપભોગ થાય છે તે રસના ઇદ્રિયનો કામ કહી શકાય નહિ

જમણ વારમા વિવેકની જરૂર

જમણવાર માટે જો આપણે જોઈશુ તો એવો દેખાવ નજરે પડે છે કે જેને માટે આપણને ઘણીજ દુગછા ઉત્પન્ન થયા વગર રહે નહિ તમે શ્રાવક અને દયા ધર્મા હોવાનો દાવો કરો છો પણ ખરૂ જોતા તમારા જમણવારમા પશુ જમણ જેવોજ દેખાવ નજરે પડેછે જમણવાર ની તમારી ગેરવ્યવસ્થા રાખીતમે ધર્મના નામને કલક આપોછો એટલુજ નહિ પણ તમારા વ્યવહારમા પણ તમોને ઘણુ નુકસાન થાય છે જમણ વારમા એઠવાડ એટલો બધો થાય છે કે બીજે દિવસે એજ જગ્યાએ લાખો કીડાઓ ગદબદતા હોય છે આવા રાક્ષસી જમણવાર કાઇ રસેદ્રિય

જન્ય પુરૂષાર્થમા ગણી શકાય નહિ પ્રમાદને વશ થઇને તમે તમારી પ્રવૃત્તિમા વિવેકને જલાન્જલીજ દીધીછે તમારા ધર્મ, ઘર અને વ્યવહારમા જ્યા જોઇએ ત્યા વિવેકની ખામી છે જ્યા સુધી આવી પ્રવૃત્તિ છે ત્યા સુધી પુરૂષાર્થ કદી સિદ્ધ થવાનો નથી જે પુરૂષાર્થ સેવતા તમારો કે બીજાનો આત્મા દુ ખી થાય તેને શુ પુરૂષાર્થ કહી શકાશે કે? જમણવારની બાબતમા તો તમારા કરતા વોરાની જાત પ્રશસા કરવાને યોગ્ય છે વોરાના જમણમા એક દાણો પણ એઠવાડ હોતો નથી અને તમારી ન્યાતમા જો કોઇ અજાણ્યો આવે તો જાણે પાયખાનામા બેઠા એવુ તેને લાગ્યા વગર રહે નહિ આ કાઇ ઓછુ શરમાવા જેવુ છે ! આવા અવિવેકને લઇને તમારા લાખો રૂ નો ગેર રસ્તે વ્યય થાય છે એમ મારે કહેવુ જોઇએ અને તેમ કરવાથી તમારો અર્થ અને કામ બને પુરૂષાર્થ સિદ્ધ થતો નથી રસેદ્રિય પુરૂષાર્થ સિદ્ધ કરવાને માટે તમારે બહુજ ઉપયોગ રાખવાની જરૂર છે બાવીસ અભક્ષ, બત્રીસ અનતકાય વિગેરેનો ત્યાગ કરવો, રાત્રી ભોજન કરવુ નહિ અને અતિસપણે રસ વાળા પદાર્થનુ સેવન કરવુ તે રસેદ્રિય જન્ય પુરૂષાર્થ કહેવાય

સ્પર્શેદ્રિય જન્ય પુરૂષાર્થ.

સ્પર્શેદ્રિય જન્ય પુરૂષાર્થ સેવન કરવાની સ્થિતિપણ ઘણી કઢગી જોવામા આવેછે પોતાના ઘરની સ્ત્રી મુકીને જેઓ કૂતરાઓની માફક જેની તેની એઠ ખાવા જાયછે અને એવી રીતે પોતાની તથા બીજાની પાયમાલી કરેછે તથા અનેક પ્રકારના રોગથી જેઓ સપડાય છે તેવા પુરૂષોને કદી પુરૂષાર્થી કહિ શકાય નહિપરતુ જેઓ હમેશા વિકારોને કાબુમા રાખીને પોતાની પરિણિત સ્ત્રી સાથે સ્પર્શેદ્રિયના વિકારનુ સેવન કરેછે તેઓજ માત્ર સ્પર્શેદ્રિય જન્ય પુરૂષાર્થનુ સેવન કરનારાછે એમ અવશ્ય સમજવુ, જેઓ પાચ દશ રૂપીઆ પણ ધર્મ ના કાર્યોમા ખરચી શકતા નથી તેઓ કુલટાઓને સો સોના પગાર આપે તો તેથી કામ પુરૂષાર્થ નુ સેવન કર્યુ કહેવાય કે? કેમકે જેથી પોતે શોભે અને જે કાર્ય પણ શોભનીક હોયતે કામ પુરૂષાર્થ કહેવાય છે તો આવા વ્યભીચારી પુરૂષાર્થ સેવનારા નથી પણ ઉલટુ પોતાના નામને લાછન લગાડનારા છે

પુરૂષાર્થની સાર્થકતા ક્યારે ગણાય !

માટે જો પાચે ઇદ્રિયોથી નિર્મળ વિષયોનુ સેવન કરવામા આવતુ હોય તો તેમા ધર્મ પુરૂષાર્થનુ બળીદાન અપાતુ નથી, હુ કહેતા ભુલી

ાયો છુ કે કામ પુરૂષાર્થનુ સેવન કરનારા અર્થ પુરૂષાર્થનુ બળીદાન આપી કામને સેવે છે મહા મુશ્કેલિએ મેળવેલુ દ્રવ્ય થોડીજવારમા નાચ રંગ વિગેરેમા ખરચાઇ જાય છે આવી રીતે ઇદ્રિયના ક્ષણીક સુખની તૃપ્તિને માટે લાખો રૂપીઆનો ધુમાડો થાય અને ધર્માદા કાર્યને માટે જરાપણ લાગણી ન થાય તો આપણે સમજવુ જોઇએ કે તે અર્થ અને કામ બંને અનર્થ રૂપજ છે

ज्ञानस्यैव महातम्यं वैरागस्यैव वा पुन'
यत् कोपि कर्मभि कर्म भुञ्जानोपि न बद्ध्यते

અર્થ-જ્ઞ ન અને વૈરાગ્યનુ કોઇ એવા પ્રમારનુ મહાત્મય છે કે તેથી કર્મને ભોગવતા છતા આત્મા કર્મથી બધાતો નથી એની મતલબ એવી છે કે જ્ઞાની તથા વૈરાગ્યવાન પુરૂષો પાચે ઇદ્રિયના વિષયને વિષવત્ માને છે પણ આત્મ બલની નિર્બલતાથી મુકી ન શકવાથી ઔદાસીન્યપણે તેમા વર્તે છે પણ રાચતા નથી માટે તે અજ્ઞાનીની માફક ક્લિષ્ટ કર્મથી બધન યુક્ત થતા નથી.

આ પ્રમાણે જો કામ પુરૂષાર્થનુ સેવન થાય તો તે પુરૂષાર્થ કહી શકાય પરતુ ભોગવવા યોગ્ય પદાર્થની જોગવાઇ ન હોય છતા અનેક પ્રકારના સકલ્પ કરી નિરતર ક્લીષ્ટ અને કનીષ્ટપણે વર્તવુ અને અછતા પદાર્થોની ઇચ્છા રાખવી અથવા તો કોઇ ભોગવવા યોગ્ય પદાર્થનો સયોગ થઇ જાય તો તેમારાથી માચી મ ડયા રહેવુ તે કામ પુરૂષાર્થ કહેવાય નહીં

એક વખતે એકજ પુરૂષાર્થમા ધ્યાન રાખવુ

કેટલાએક એમ કહે છે કે તમારા તીર્થંકરોએ કયા ભોગ નથી ભોગવ્યા ? તેઓ રાજા થઇ રાજ્યના સુખ ભોગ ભોગવતા હતા ત્યારે અમે શુ ન પરણીએ આ પ્રમાણે બોલનારાએ જાણવુ જોઇએ કે જેવી રીતે તીર્થંકરોએ અર્થ અને કામનુ સેવન કર્યુ છે તે પ્રમાણે તમે પણ કરો પરતુ તમારાથી તે પ્રમાણે થઇ શકતુ નથી જુઓ કે તમે જ્યારે ધર્મ ક્રિયા કરો છો ત્યારે તમારા દિલમાથી અર્થ અને કામ જતા નથી સામાયકમા બેઠાહો અને તમારૂ કોઇ મ ણસ આવેતો તમારૂ ચિત્ત તુરત વ્યાપારતરફ દોડેછે કેટલીક વખત તો સામાયકમા પણ તમે સમતાને

એટલે ક્રોધ કરો છો? ધર્મ ક્રિયાની વખતે પણ જો તમારા દીલમાથી અર્થ અને કામ જતા ન હોયતો તે શુ ધર્મ પુરૂષાર્થની સિદ્ધિ કહેવાય કે? વળી તમે ખાતા હો ત્યારે પણ તમારી વાતો પૈસા મેળવવાની હોય છે એટલે કામ પુરૂષાર્થ વખતે પણ અર્થ તમારા દિલમાથી જતુ નથી એટલુજ નહી પણ જો તમને પૈસા મળના હોયતો તમે એક વખત ખાધા વગર પણ ચલાવી લોછો તો તમારે સમજવુ કે આવો ક્રમ યોગ્ય નથી ધર્મ વખતે ધર્મ, અર્થ અને કામ વખતે કામ તથા અર્થ પુરૂષાર્થનુ જ સેવન કરવુ જોઈએ તેમ નહિ કરવાથી ત્રણે બગડે છેતીર્થ કરો તેમજ બીજા કેટલાક વીર નરો અમુક હદ સુધીજ સસારમા રહી અને પછી સસારાતીત બની મોક્ષ પુરૂષાર્થને સાધનારા થયા છે તમારી દશા કે કેટલાક ધોળા કશને કાળા કરે છે કેટલાક દાતની બત્રીશી નખાવે છે અને કેટલાક પરલોકના નજીકના મેમાન બનેલા પણ કોમળ વયની બાલિકાઓને પરણે છે માટે તમો આવા વર્તનવાળા થઈ પુર્વ પુરૂષોના દાખલાને અનુકરણ કરવાને કોઇ રીતે યોગ્ય નથી

મોક્ષ પુરૂષાર્થ.

મતોષનુ નામ નિવૃત્તિ છે જેટલે અશે તમે અર્થ અને કામની પ્રવત્તિથી નિવૃત્ત થતા જાઓ છો તેટલે અશે તમોને મોક્ષ પુરૂષાર્થની સિદ્ધિ થતી જાય છે તમે ગમે તે ક્રિયામા પ્રવૃત્ત હો પણજો તમારૂ અતકરણ નિવૃત્તિ તરફ હોય તો તમો અમુક અશ મોક્ષ પુરૂષાર્થનેજ સેવો છો એમ સમજવુ, જુઓ કે વાછડાને છેર મુકી મહા ખુશીથને ગાય વનમા જાયછેત્યા ખાયછેઅને ફરે છે તોપણુતેનો જીવનો તે વાછડામાજહોય છે પાચ સાત સાહેલીઓ વાતો કરતી ચાલી આવતી હોયછે પણ તેવખતે તેઓનુ ચિત મસ્તક ઉપર રહેલા બેડામાજ હોય છે દોરડાપર ચડેલા નટને જોવાને હજારો માણુસો એકઠા મળેલા હોય છે પણ તે નટનુ ધ્યાન તો દોરડાપરજ હોય છે એવીજ રીતે જેઓ અર્થ અને કામનુ સેવન કરે છે પણ તેમનુ મન એવુ જોઈએ કે હુ કયારે આથી મુકત થાઉ તો તેઓ પણ જો કે તે પુરૂષાર્થનુ સેવન કરતા દેખાય છે તો પણ તેઓ અમુક અશે મોક્ષના સાધક છે

છ પ્રકારના પુરૂષ

જેમ પુરૂષાર્થ ચાર પ્રકારના કહ્યા છે તેમ તે પુરૂષાર્થનુ સેવન કરનારા છ પ્રકારના પુરૂષ કહેલા છે તેમા જેઓ માત્ર કામ પુરૂ-

ષાર્થ તદન અજ્ઞાન પણે સાધે છે તેઓ અધમાધમ કહેવાય છે અગ
અને કામને સમજ પૂર્વક સાધેછે તેઓ અધમ કહેવાય છે અધમ પુરૂષો
કહે છે કે પાપ પુન્યની કોને ખબર છે? ખાવુ પીવુ અને આનંદ કરવો
એજ જીદગીનુ સાર્થક છે પૈસા હોય તો સહુ કોઇ માન આપેછે જુઓને
બોબડા અને શ્યામ સુર્તા હશે તોપણ જો તે શ્રીમત હોય તો રૂપાળો
કહેવાય છે મુર્ખ હોય છતા જો તે દ્રવ્યવાન હોય તો તે વિદ્વાન ગણાય
છે આ કેટલી ઉલટીપ્રવૃતિ છે મારે કહેવુ જોઇએ કે જો ન્યાય હોય
તો બુદ્ધિવાન અને જ્ઞાનવાનને પૈસાવાળા કરતા વધારે માન
મળવુ જોઇએ પૈસાવાળાનો પૈસો સાચવનારા અને વધારનારા
બુદ્ધિવાન અને વિદ્વાન લોકો છે, કોર્ટના કેસ ચલવવા પડે છે ત્યારે વિ
દ્વાનનુજ કામ પડે છે મગજ શકતી વડે કરીને કોઇ બાબત પર ખ્યાલ
પહોચાડવો તે કામ વિદ્વાનથીજ થઈ શકે છે માટે શ્રીમતોએ વિદ્વાનોને
પોતા ની સાથેજ ગણવા જોઇએ

મધ્યમ પુરૂષ

જેઓ અર્થ અને કામની સાથે અમુક ઇચ્છાથી ધર્મ પુરૂષાર્થનુ સેવન કરે
છે તેઓ મધ્યમ પુરૂષ ગણાય છે આવા મ યમ પુરૂષો ધર્મને માન તેની અમુક
ક્રિયામાજ માને છે ભગવાનના દર્શન કરવા જાય છે ત્યારે ભગવાન કહેછે કે
અમારૂ ભલુ કરજો યાત્રા કરવા જનારા મનુષ્યોમાથી અમુક માનતા કરીને
જાય છે અને એવીરીતે માન નામ રૂપ ધર્મને પકડી રાખે છે કારણકે ધર્મનુ
યથાર્થ સ્વરૂપ તેઓ સમજેલા હોતા નથી

વિમધ્યમ

જેઓ એમ સમજે છેકે હુ શુ કરૂ? સત્વ અને પુન્યે કરીને હીનછુ જોકે
સસારના સવ વિષયો તજવા યોગ્ય છેપર તુ મારા કર્મસયોગે હુ પરાધીન છુ
એટલે મારાથી ત્યાગ થઇ શકતો નથી, પણ જો હું સ્વતન્ત્ર હોઉં તો હમણા
ત્યાગ કરૂ એવો ભાવના જેના હ્રદયમાં નિરતર રહ્યા કરે અને હમેશા
સસારથી મુક્ત થવાનોજ ભાવ વર્તતો હોન તો તેવા જીવો વિમધ્યમ
કહી શકાય છે વિમધ્યમ પ્રકારનો પુરૂષ જે વખતે જે ક્રિયા કર
વાની હોય તે વખતે તેજ ક્રિયામા લક્ષ રાખે છે જેમકે પ્રભુના દર્શન
ત્યારે જો પ્રભુના જેવીજ દશા પ્રાપ્ત ન થાય તો તે દર્શન

ક્યાંજ કેમ કહી શકાય? કોઈ પણ ખરાબ વસ્તુ જોઇને આપણે તેને ખરાબ કહીએ છીએ કેમકે દર્શનથીજ આપણને ખરાબ અસર થાય છે તેમ પ્રભુના દર્શન કરતી વખતે તેમના ઉત્તમ ગુણોની આપણને અસર કેમ ન થાય? તમે જે વખતે સામાયક કરોછો તે વખતે તમોને અમુક અંશે પણ સમભાવ પ્રાપ્ત ન થાય તો સામાયક કહેવાય કેમ? માટે જે વખતે જે ક્રિયા કરવામા આવતી હોય તે વખતે તેવીજ દશાને પ્રાપ્ત થવાયતો તે વિમધ્યમ પુરૂષ કહેવાય

અગાઉના વખતમા જ્યારે એક પળી (સફેતવાળ) આવતો ત્યારે મોટા મોટા રાજા અને શ્રીમતો બધો ત્યાગ કરીને સયમ લેતા પરંતુ હાલ તો જેમ જેમ વૃદ્ધ અવસ્થા પ્રાપ્ત થતી જાય તેમ તેમ વિરકત થવાને બદલે વધારે રક્ત થતા જાય છે આ કાઇ વિમધ્યમ પુરૂષાર્થ કહેવાય નહિ

લોકોને બધન ગમે છે

એક માણસને કોઇ મોટા રાજ્ય ગુન્હા માટે કેદમા નાખ્યો હોય, ત્યા ચાચડ માકડ ઉદર વિગેરે દુખદાયક જનાવરો હોય, પગમા સખ્ત બેડી નાખી હોય અને તેના પર જુલમ ગુજરતો હોય તેવા માણસની બેડી જો કદાચ આપોઆપ ત્રુટી જાય તો તેને કેટલુ સુખ થાય? પરંતુ આપણી નજરે એથી ઉલટો દેખાવ દેખાય છે કારણ કે વૃદ્ધ થઇ ગયા હોય તોપણ લોકો ઘરસંગ થતા બધનમાથી મુકત થઈને સતોષ માનવાને બદલે ફરીથી બધનમા પડવાની તેમની ઇચ્છા થાય છે અને તેમ કરીનેજ તેઓ સતોષ માને છે આવા પુરૂષોને કની મધ્યમ પંકિતના પુરૂષ ગણી શકાયકે?

ઉત્તમ પુરૂષો

અર્થ અને કામ પુરૂષાર્થનુ સેવન કરવા છતા જેઓ મોક્ષ પુરૂષાર્થ માટે પ્રયત્ન કરી રહ્યા હોય છે તેઓ ઉતમ પંકિતના માણસો ગણાય છે જેઓ આત્માના અનંત ગુણ રૂપી દ્રવ્યને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરે છે, વળી આત્માથી પ્રાપ્ત થતો આનંદ ભોગવી રહ્યા હોય છે અને એવી રીતે મોક્ષને પ્રાપ્ત કરવા જેઓ પ્રયત્ન કરી રહ્યા હોય છે તે એજ માત્ર ઉત્તમ પંકિતના માણસો ગણાય છે

એક દ્રષ્ટાન્ત

એક ગામના રાજાએ એક વખત ઢંઢેરો ફેરવ્યો કે આ ગામની બહાર બાગ છે તેની વચ્ચે એક બંગલો છે તેમા હુ કાલે સવારના બેસીસ અને જેઓ સવારના બાર ઉપર નવ વાગતા મને આવીને મળશે તેને હુ મારૂ રાજ્ય સોપી દઇશ આ રીતે સહેલાઇથી મળતુ રાજ્ય પ્રાપ્ત કરવાને કોને ઇચ્છા ન થાય? આખુ ગામ ઉપડ્યુ, કેટલાએકતો આખી રાત સુધી જાગતા બેઠા અને સવારના થતા ઉપાય કેટલાએક નહાયા ધોયા અને કેટલાએક તો રાજ્ય મેળવવાની ઇચ્છાથી એમને એમ જ દોડાદોડ કરવા લાગ્યા

માર્ગમા જતા એક બાજુ જુદી જાતન અને જુદા જુદા દેશના ર મકડા ગોઠવેલા હતા તેના ઉપર મફત લઇ જવાનુ લખ્યુ હતુ ઘણાઓ તે લઇ જવામા મુઝાયા બીજાઓ નાટક થતા હતા અને તે મફત જોવા ના હોવાથી કેટલાક ત્યા રોકાયા, આગળ ચાલનારામાથી કેટલાક જાતજા તના અત્તર અને ફુલ આહી મફત મળતા હતા ત્યા રહ્યા, કેટલાક આ ગળ ચાલી મફત મીઠાઇ ખાવામા રોકાયા, કેટલાક મફત મળતા કપડા લેવા રહ્યા, જ્યારે નવ વાગતા રાજા પાસે ફક્ત એકજ માણસ સર્વને છોડીને જઇ શક્યો આ રીતે પરમાત્માને મળવાને અને સ્વર્ગનુ રાજ્ય લેવાને આ મનુષ્ય દેહે આપણને અનુકુળતા મળી છે પણ પંચેદ્રિય વિષયની લોલુપ્ત અવસ્થામા મળેલો વખત ગુમાવી વાથી અતેનિરાશ થવુ પડે છે ત્યારે જેઓ ઉતમ પુરૂષો છે અને પાચ ઇદ્રિયોના વિષયોનો ત્યાગ કર્યો છે તથા પોતાના આત્માને ઓળખે છે તે ઉત્તમ કહેવાય છે અને ઉતમ પુરૂષનો જે અર્થ કરવામા આવ્યો છે તેનો આમ [illegible] થાય છે

કેટલાએક પોતે પુરૂષાર્થી નથી અને બીજાને પુરૂષાર્થ કરી શકતા નથી પણ માત્ર વખાણ કરનાર છે વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીની પ્રશંશા બધા કરે છે પણ તેના છોકરાની કોઇ ખબર કાઢે છે? જો તેની ફીકર થઇ હોત તો બીજા સેંકડો વીરચંદ રાઘવજી ઉભા કાં ન થયા હોત! એવીજ રીતે આ પ્રસંગમાં કહેવું જોઈએ કે મોહનલાલજી મહારાજ જ્યારે અહીં આવ્યા ત્યારે તેની પ્રશંશા કરી કહેવા પ્રમાણે કર્યું પરંતુ પાછળથી તમો પરોપકારને ભુલી જઇને તેને માટે કાંઇ કાર્ય કરતા નથી, તમે કૃતજ્ઞ નથી પરંતુ કૃતઘ્ન છો. મરહુમ મહારાજશ્રીથીજ સુરતનું ખાસ મુનિ વર્ગને માટે ખુલું થયું છે તે કેમ ભુલી જાઓ છો? જૈન નામ ધરાવીને તમારા અંતરમાં ઝેર હોય તો તમો કાંઈ જૈનીઓ કહેવાશો નહિ માટે જેથી તમારો આત્મા નિર્મળ થાયતેવા પુરૂષાર્થનું સેવન કરો અને જે છ વિભાગના પુરૂષ કહ્યા છે તેમાથી ઉત્તમ પંકતીના પુરૂષાર્થનું સાધન કરો અને ઉતરોતર તમારી દશા વિશુદ્ધ થાય તેવા પુરૂષાર્થનું સાધન કરો.

વ્યાખ્યાન ૫ મું.

આપણે હાલ અને હવે પછી.

(પ્રમુખ તરીકેનું વ્યાખ્યાન.)

તા. ૬ જુલાઈ ૧૯૦૭.

સુખ એટલે શું

આપણે હાલ અને હવે પછીના લાવનના વિષયમાં લાવન તરફથી જે એમ કહેવામાં આવ્યું કે 'સર્વ જીવ સુખને માટે દોડા દોડ કરે છે અને તેથી સર્વને સુખજ ગમે છે માટે સર્વ જીવને સુખી કરવા માજ ધ્યાન રાખવું જોઇએ' આ કહેવું જો કે સત્ય છે તોપણ મારે કહેવું જોઈએ કે દુનિયામાં સામાન્ય લોકોએ જેને સુખ માનેલું છે અને જે પૌદ્ગલીક સુખને માટે લોકો દોડા દોડ કરી રહ્યા છે તે વાસ્તવિક સુખ

છે કે નહિ તે પહેલા વિચારવુ જોઈએ જ્યા સુધી વાસ્તવિક સુખનુ સ્વરૂપ સમજવામા આવ્યુ ન હોય અર્થાત્ ખરૂ અને નિરતર રહે તેવુ સુખ કયુ છે તે જ્યા સુધી ન સમજાય ત્યા સુધી તે સુખની પ્રાપ્તિ કરવાની ઇચ્છા પણ ન થાય અને ઇચ્છા ન હોય ત્યા સુધી પ્રયાસ પણ થઈ શકે નહિ માટે બીજાને સુખી કરતા પહેલા ખરા સુખનુ ભાન કરાવવુ વધારે અગત્યનુ છે કેટલાએક લોકો પૈસામા, કોઇ તો સ્ત્રી પુત્રાદિકમા કોઇ ખાવા પીવા અને એશારામમા એમ જુદી જુદી વ્યક્તિઓ જુદા જુદા કાર્યોમા સુખ માને છે આવી રીતે માત્ર પોતાની માન્યતાથી માની લીધેલા સુખને તેઓ પોતેજ બીજી રીતે દુ ખરૂપ માને છે

ધનમા સુખ નથી

જો ધનમા સુખ હોય તો ધન લઇને ચાલ્યા જતા ધનવાનને કોઇ લુટારો મળે છે ત્યારે તેથી તેને સુખને બદલે ઉલટુ દુખ શા માટે થાય છે? અને એ વખતે હુ ધનવાન નથી, મારી પાસે કાઇ નથી મને છોડીદો એમ કરથી અને બીકથી શામાટે લાચારી કરો છો ? અને તે વખતે એમજ થાય છે કે જો ધન ન હોતતો સારૂ થાત. આવી રીતે જો ધન સુખનુ કારણ હોતતો તેથી લોકો કોઈ વખત મરણ જેવુ દુ ખ માને છે તે માનત નહી

સ્ત્રી સુખનુ કારણ નથી

જો સ્ત્રીમાજ સુખ હોયતો પરણ્યા પછી પોકાર શા માટે કરો છો? એમ કહેવાય છે કે પરણ્યા છે તે પણ પસ્તાય છે અને નથી પરણ્યા તે પણ પસ્તાય છે એજ બતાવે છે કે પરણવામા ખરૂ સુખ નથી એટલુજ નહિ પણ સ્ત્રી તો કેટલાએકને કેવળ દુ ખરૂપજ થાય છે અને જાણે એક જાતનુ સખ્ત બધન હોય તેમ જણાય છે

પરણવામા સુખ માની પરણવાથી ઇચ્છા થાય છે પણ પરણ્યા પછી સ્ત્રી તરફથી જે સુખની ઇચ્છા રાખે છે તે પુર્ણ નહિ થતા ઘણાને પશ્ચાતાપનો વખત આવે છે માટે સ્ત્રીમા એકાત સુખ છે એમ નથી

છોકરામા સુખ નથી

જો છોકરામાજ સુખ હોત તો ઘણા માણસો એમ પણ બોલે છે કે આવા કપુત છોકરા જનમ્યા નહોત તો સારૂ હતુ જે પુત્રથી માબાપ પોતાના

વાળાથીજ થયેલી છે અને તેઓજ અપશબ્દો વાપરે છે કારણ કે જેની પાસે જે હોય તેનો તે ઉપયોગ કરી શકે છે તેવીજ રીતે દોષ શબ્દ પણ દોષ વાળાથીજ ઉત્પન્ન થયેલો છે અને તેનો ઉપયો । પણ તેઓજ કરી શકે છે જૈનમા દોષ શબ્દજ ન હોવો જોઇએ તો દોષ દ્રષ્ટિ તો કયાથી હોય અને જો દોષ જણાતો હોય તો જૈન પણજ શાનુ હોય?

નીચને ઉચ તરીકે જોવા

વળી લાલન તરફથી એમ કહેવામા આવ્યુ છે કે આપણે દરેક નીચાઓને પણ ઉચા માનવા, કોઇને પણ નીચો માનવો નહી જોઇએ આના સબધમા મારે કહેવુ જોઇએ કે આ રીત ઘણીજ ઉચી છે પણ તેના અધિકારી બનવાની પહેલી જરૂરછે જયા સુધી વ્યવહારાધીન દશામા વર્તન કરીએ છીએ અને તેવા શુદ્ધા શુદ્ધ વ્યવહારની જ્યા સુધી આપણને તે અસર થાય છે ત્યા સુધી આપણે તેમ થવાને અધિકારી નથી અને અધિકાર વિના તેમ કરવાથી ઉભય ભ્રષ્ટ થવા જેવુ થાય લાલનનુ કહેવુ ઘણી ઉચ દશાનુ છે તેથી તે એએ આ પણને તેમ થાવા શુચવ્યુ છે આ સ્થલમા લાલનેજે એમ કહ્યુ કે ભગી વિગેરે પણ ઘણા ઉપયોગી છે તેન હોય તો જે કામ અશુચી દુર કરવા વીગેરેનુ છે તે આપણે કરવુ પડે માટે આપણને તેવા કામથી તે બચાવે છે આ ઉપરથી લાલનનુ કેહેવુ કોઇએ એમ માની લેવાનુ નથી કે સર્વને એક પક્તિમા બેસી ભોજન કરવા તે સુચવે છે પણ આપણામા જે ઊચ નીચ દ્રષ્ટી થઇ ગઇ છે જેથી અનેક જાતના મ વીગેરે દુષણોના ભોગી થઇ પડીએ છીએ તેમ થવાથી ભવિષ્યમા આપણે જેને નીચ ગણીએ છીએ તેવા આપણે પોતે બની જઇએ કેમકે કહ્યુ છે

जाति गाम कुलैश्वर्य   बल रूप तप श्रुत

कुर्वन् मद पुन स्तानि   हीनानि लभते जन । १

જાતી કુલબલ રૂપ તપ રીદ્ધિ શ્રુત(જ્ઞાન) નો મદ કરવાથી જીવ તેજ વસ્તુની હીનતાને પામેછે તેનેમાટે હરી કેશી વિગેરેના દ્રષ્ટાતો ઘણા છે પણ વખત થઈ જવાથી હુ તે કેહવા માગતો નથી પણ માન વિષયને પકડીનેજ તમોને સમજાવવાઇચ્છુ છુ કે દરેક વસ્તુમાથી આપણે જે જોઇ શકીએ તે માત્રનુઆપણાવિચાર ઉપર આધાર રાખેછે અને તે સારે

જો તે સબંધમા ખરી રીતે વિચાર કરીએ તો નીચપણુ કે ઉચ્ચ પણુ એ મનની માન્યતા ઉપર આધાર રાખે છે, ઉચ્ચ વસ્તુને નીચ માની જવાય છે અને નીચ વસ્તુને ઉચ્ચ માની લેવાય છે અને એમ પણ બને છે કે એકજ વસ્તુને જુદી જુદી રીતે માની લેવામા પણ આવે છે અને તેમ માનવાથી એકજ વસ્તુ જુદા જુદા રૂપમા લેવાય તેથી અને તે પ્રત્યે તેવીજ ક્રિયા કરાય છે જેમકે બે માણસો એકજ દુકાનેથી ને એકજ વાસણમાથી એકજ જાતની સોપારી લઇ ગયા આ બંને જણાએ એ સોપારીના સબંધમા જુદો જુદો વિચાર કર્યો, એકે એવો વિચાર કર્યો કે આમાથી મારે પહેલા સૌથી સારી સોપારી હોય તે ખાવી અને બીજાએ એવો વિચાર કર્યો કે મારે સૌથી ઉતરતી સોપારી પહેલા ખાવી, હવે પહેલાએ પ્રતિદિન અમુક સોપારી સૌથી સારી કલ્પી ને ખાધી ત્યારે બીજાએ પ્રતિદિન અમુક સોપારી સૌથી હલકી માનીને ખાધી આ સોપારીઓ બધી સરખી હતી પણ એકે સારી માની ખાવાનો વિચાર કર્યો તેથી પ્રતિદિન શેષ રહેલી સોપારીમાથી એકએકની અપેક્ષાએ એકએકને સારી કલ્પના ગયો અને ખાતો ગયો છેવટ સુધી તેણે સારીજ સોપારી ખાધી બીજાએ તેવીજ રીતે છેવટ સુધી હલકી સોપારી ખાધી, આ ઉપરથી એમ સાબીત થાયછે કે ઉંચાપણુ કે નીચાપણુ મનની માન્યતા ઉપર આધાર રાખે છે

સસ્કાર.

લાલને તમોને એમ સમજાવ્યુ છે કે તમારામા જૈનીય સોળ સસ્કાર હોવા જોઇએ અને સસ્કારથી સસ્કૃત થશો તોજ જૈન બની શકશો એ વાત અક્ષરશ ખરી છે સસ્કારથી અમુક હદ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે પણ સસ્કારી થવા પહેલા સસ્કારની યોગ્યતા હોવી જોઈએ વિચાર કરો કે તમારામા, તમારા બાપદાદામા, તમારા વ્યાપારમા કે તમારા ચોપડામા જૈનીય સસ્કારનો સદ્ભાવ છે ખરો? દાખલા તરીકે તમે બે પૈસા માટે ધર્મના સોગન ખાઓ છો માટે જૈનીય સસ્કારતો નહી પણ સસ્કારની યોગ્યતા હોય તોપણ આવા સોગન ખાવાનો પ્રસગ કયાથી આવે? પણ તે વાત દરગુજર કરવા જેવી છે, કેમકે તેવા સોગન ખાવામા તમે ગેરવાજબી નથી કરતા, તમારામા ધર્મ હતોજ કયારે કે સોગન ખાવાથી જતો રહેશે વાઝીઆને પુત્રના સોગન ખાવાથી શુ નુકસાન

જવાનુ હતુ ? મટે શુદ્ધ વસ્તુ ઉપર સસ્કાર કરવાથી તેની શુદ્ધતાની પુષ્ટી થાય છે અને શુદ્ધતાને મલીન થતિ અટકાવે છે, પણ જે વસ્તુ મલીનજ છે તેના ઉપર સસ્કાર કરવાથી તે કોઇ દિવસ શુદ્ધ થઇ શકતી નથી, કોલસા ઉપર ગમે તેટલા સસ્કાર કરવામા આવે તો તેની મલીનતા દુર થઇ શકવાની નથી તેવી રીતે રૂઢ મલીનતા જ્યા સુધી તમારામાથી ગઇ નથી ત્યા સુધી સસ્કારની અસર તમારા ઉપર કદી પણ થઇ શકવાની નથી માટે કૃત્ય સાથે સસ્કારની જરૂર છે એટલુજ નહી પણ તમારા સમસ્ત વ્યવહાર તેમજ વર્તનને પણ સુધારવાની જરૂર છે નહીં તો જૈનોય સસ્કારની માત્ર મશ્કરીજ થવાની છે તે માટે હુ એકજ દાખલો આપીશ, જૈનોય સસ્કારથી વિવાહિત કરવામા આવેલા દપતીમા કોઇ દીવસે પ્રિતનો નાશ અને કલેશ ન થવા જોઇએ તેમજ વિનય અને પતિવ્રતા ગુણ યાવત્ જીદગી સુધી બરાબર જળવાઇ રહેવુ જોઇએ પણ તેના બદલામા જો કલેશ કકાશ વાગ્યા પછી અને પતિ સ્ત્રીથી છાનુ તથા સ્ત્રી પતિથી છાનુ અકૃત્ય કરે અને એથી કુળને પણ લાછન લાગે તો પછી તેના પરીણામનો તમારે પોતાનેજ વિચાર કરવાનો છે તે સાથે સસ્કાર કરાવનાર પેહેલા તૈયાર થવા જોઇએ અને તેમનામા એવુ તો પ્રબળ આત્મબળ જોઇએ કે જે આત્મબળથી ગમે તેવો અપવિત્ર આત્મા હોય તેને પણ પ્રારેણી અસર થયા વિના રહે નહી જેમ ઉપદેશકમા ગુણ ન હોય તો તેના ઉપદેશની પણ તેવી અસર થતી નથી તેમ જ્યા સુધી સસ્કાર કરાવનાર પોતે સસ્કારી ન હોય ત્યા સુધી તેનાથી કરાતા સસ્કારની અસર સસ્કરનીય ઉપર થવાની નથી કુવામા નહી હોય તો અવેડામા ક્યાથી આવશે. તે સાથે મારે એમ પણ કહેવુ જોઇએ કે સસ્કારના સબધમા બોલવાને જે મત્રો પવિત્ર અક્ષર અને પવિત્ર નામથી ગુથેલા છે તે મત્રોનો ઉચ્ચાર પણ પવિત્ર સ્થાનામાજ થવો જોઇએ હાલમા જે વિવાહ મડપો કરવામા આવે છે તેમા કેવી શુદ્ધિ હોય છે, તે કોઇની પણ જાણ બાહેર નહી હોય, આ મારા કહેવા ઉપરથી કોઇ એમ કહશે કે ત્યારે શુ મિથ્યાત્વી સસ્કારજ અમારે કર્યા કરવા અને જૈનના ન કરવા? તો તેમણે સમજવુ જોઇએ કે તમો મિથ્યાત્વી સસ્કાર થી જે વિમુખ થાઓ છો તેનુ કારણ શુ ? તો તમો કેશો કે તેનુ કારણ મિથ્યાત્વ (ખોટાપણુ) ત્યારે હવે વિચારો કે ખોટાપણાથી જ્યારે તમોને લાગે છે તો પછી એક ખોટુ મુકીને બીજુ ખોટુ શુ કામ કરવુ

જોઈએ, માટેજ કહું છું કે નૈનીય નસ્કાર એવા કરવા જોઈએ કે જે મા કોઈથી પણ ખોટાપણું કહી શકાય નહી માટે જ્યારે તમારા વર્તનમા સુધારો થશે ત્યારેજ તમારા ઉપર સંસ્કારની અસર થઇ શકશે અને તમો સુસંસ્કૃત બનશો. અને આવાં સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ તો પછી તમોને કુસંસ્કારનો સ્પર્શ થતા પણ ભાન થયા વગર રહેશે નહી

પુણીયા શ્રાવકનુ દ્રષ્ટાંત.

સુસંસ્કૃત સ્થિતિના દાખલા તરીકે પુણીયા શ્રાવકનુ દૃષ્ટાંત બગબર બંધ બેસતુ થઇ શકે તેવુ છે તેણે જ્યારે એક વખત સામાયિક લીધુ ત્યારે તેનુ ચિત્ત બરાબર સ્થિર ન રહ્યુ, તેની તેને એકદમ અસર થઈ આ ઉપરથી તેણે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યુ કે આજે કાઇ પણ અનીતિ થયેલી છે સ્ત્રીએ ઘણો વીચાર કરી જવાબ આપ્યો કે હુ પાડોશીને પુછ્‌યા વગર તેનો છાણાનો કટકો લઈ આવીછુ આ દૃષ્ટાત ઉપરથી સમજવાનુ છે કે પુણીઓ શ્રાવક પહેલાથી સંસ્કૃત હોવાથી, આ કુસંસ્કારથી ઉત્પન્ન થએલી મનની અસ્થિરતાનુ તેને એકદમ ભાન થયુ તેવીજ રીતે આપણે પહેલા એવા શુધ્ધ સંસ્કાર વાળા બનવુ જોઇએ કે કુસંસ્કારની જરા પણ અસર આપણને જણાયા વગર રહે નહિ., અ પણે હાલ એવી સ્થિતિમા આવી ગયા છીએ કે સોળને બદલે સોળસો સંસ્કાર આપણા ઉપર કરવામા આવે તો પણ કુસંસ્કારની અસર થતી આપણે જાણી શકનાર નથી. એટલુ બધુ સામ્રાજ્ય કુસંસ્કાર આપણા ઉપર ભોગવી રહેલો છે માટે તેની અસરને દુર કરવામા આવે તો પછી આપણા થએલા સંસ્કાર આપણને લાભ કરતા થઈ પડે તેમ છે

જે કરો તે સમજીને કરો

વચલા કાળમાથી બગડેલી (નિર્હેતુક) આપણી ધર્મ ક્રિયાઓ ને માટે-હાલમા આપણેજ કહેવા માંડયા છીએ અને લખવા માંડયા છીએ કે ભાઇ સમજીને કરતા જાઓ તો તમારી ક્રિયા સરસ કહેવાશે, હેતુ સમજ્યા વિના અને અર્થના જ્ઞાનના અભાવે કેટલી અંધતા વધી ગઇ છે તે પણ તમારા અનુભવની વાત છે હાલમા કેટલાક નિરંતર સામાયક પ્રતિક્રમણ કરનારાઓને કોઈ અન્ય-

પૂછે કે આ તમો શું કરો છો તો તે શું સશાસ્ત્ર ઉત્તર આપી શકશો? નહીંજ તેમ જો જૈનીય સસ્કારને માટે બનશે તો પરીણામે ઉપહાસ્ય સિવાય બીજું ફલ મલવાનુ નથી, હું પોતે સદાને માટે એમજ ઇચ્છુ છુ કે આપણામા સદા જૈનીય સસ્કારજ હોવા જોઇએ મિથ્યાત્વના સસ્કાર સદા નાશનેજ પામવા જોઇએ તેને માટેજ મારે આ વિસ્તારથી કહેવાની જરૂર પડીછે 'શીરા માટે શ્રાવક' આવી જે કેહેવત છે તેને માટે તમે લાયક બન્યા છો તેનુ કારણ પણ અનાનતાજ છે માટે સુસસ્કારી બનવ હો યતો પ્રથમ વર્તન સુધારવાની જરૂર છે માત્ર જૈનીય સસ્કારની ક્રિયા કરી બેસી રેહવાનુ નથી માટે જૈનીય સસ્કારની અગત્યની સાથેજ વર્તન સુધારવાની અગત્યતા પણ જોવા ઇચ્છુ છુ

દયા

સર્વ જીવ ઉપર દયા હોવી જોઇએ એમ લાલન તરફથી દયાના સંબંધમા બોલતા જણાવવામા આવ્યુ છે તે વચન સત્ય છે પણ તે સ્થિતિ કેમ મેળવી શકાય તે સબંધમા મારે કહેવુ જોઇએ કે જયા સુધી આપણામા આપણી પોતાની દયા કરવાની વૃત્તિ નથી અને આપણો પોતાનો આત્મા અનેક કર્મોથી હણાયા કરે છે અનેક જન્મ મરણની જાલથી અટકાવવાનુ આપણે જાણતા નથી એટલે જ્યાસુધી સ્વદયા પણ આપણે સમજી શકતા નથી ત્યાસુધી દયાળુ શબ્દ આપણે માટે હોયજ શાનો? સ્વદયા સમજ્યા વગર પરદયા થઈ શકતી નથી અને જો સ્વદયાનુ સ્વરૂપ યથાર્થ સમજાય તો પરદયા મેળવવાની જુદી જરૂર નથી પ દયા અને સ્વદયા બનેની જગ્યા એકજ દયા લઇ લેશે અને પછીથી દયા દયા વગર બીજુ કાંઈ બોલાશેજ નહી

સરખાપણુ.

અમુક જીવોને નાના અને અમુક જીવોને મોટા માનવામા આવે છે તેમા પણ આપણે ભુલીએ છીએ કોઇ જીવ નાનો નથી તેમ કોઈ મોટો પણ નથી, જીવતો જે છે તેજ છે માન આપણને જે કર્મને લેઇને નાના મોટાપણુ બનેલ છે તે કર્મનુ જ્ઞાન હોવુ જોઇએ અને તે નાથે તેના ક્ષયોપશમનુ જ્ઞાન પણ હોવુ જોઇએ જે જ્ઞાની વડે સર્વ જીવને પોતાની સમાન ગણવામા આવે, કહ્યુ છે કે

આત્મવત્ સર્વ ભૂતાનિ યઃ પશ્યતિ સઃ પશ્યતિ પોતાના સમાન સર્વ જી વને જે દેખે છે તેજ દેખનો કરેવય છે, આપણને જે ગમે છે તેજ સર્વ જીવને ગમેછે, આપણને જે અપ્રિયછે તે સર્વ જીવને અપ્રિયછે, નાના મોટાનો વિચાર રહે છે ત્યા સુધીજ નાનપણાનો અને મોટાપણાનો ભેદ મનાય છે અને ભેદને લઇને દયા પામી શકાની નથી

હવે વિચારો કે વિશ્વાસઘાત [illegible] ગોરી અનિ નિ વિગેરે તમોને કોઈના તરફથી કરવામા આવે તે તમોને ગમશે ? નહિજ ગમે, તેમ તમારે બીજા જીવોને માટે સમજવુ જોઇએ એટલે જે તમોને નથી ગમતુ તે તમારે કરવુ બીજાને કેમ ગમે ? એમ સમજવા મા આવે તોજ સ્વદયા થઈ શકે એ સ્વદયા તેજ પરદયા છે માટે દયા રાખ વાનુ કહેવામા આવ્યુ તેવી આપણે સમજવુ જોઇએ કે સર્વ જીવમા જ્યારે દ્રષ્ટીદોષ જાય ત્યારે દયા ભાવ થાય દ્રષ્ટીદોષ બે જાતના છે એક રાગ અને બીજો દ્વેષ, દ્વેષ કરતા રાગ તજવાની પહેલી આવશ્યકતા છે

દૃષ્ટિ રાગ

જૈન થવા માટે દૃષ્ટિરાગનો આપણામાથી સર્વથા નાશ થવાની જરૂર છે દૃષ્ટિબદ્ધ રાગ જ્યા સુધી નડે છે ત્યા સુધી જૈનપણું પ્રાપ્ત થતુ નથી દૃષ્ટિબદ્ધ રાગ સત્યમા અસત્યતાનો અને અસત્યતમા સત્યતાનો ભામ પાડે છે અને તેથી આપણને ઉંધે રસ્તે દોરવાનો પ્રસગ આવે છે અને આવી રીતે દૃષ્ટિબદ્ધ રાગથી અમુક હદમા આપણે રહીએ છીએ તેથી યથાર્થ સ્વરૂપ મેળવવા સમર્થ થઈ શકતા નથી તેના ઉપર દાખલો આપવાથી તે વાત બરાબર સમજી શકાશે

એક દ્રષ્ટાંત.

એક પુરૂષને બે સ્ત્રી હતી એક માનીતિ અને બીજી અણમાનીતિ હવે તે પુરુષ રાત્રી દીવસ માનીતિ સ્ત્રી પાસે રહેતો અણમાનિનિના સામુ પણ જોતો નહી માનીતિ સ્ત્રી ગાળો દે, અપમાન કરે, મારે ખાવા પીવાનુ પણ ન આપે, તિરસ્કાર કરે તો પણ તેના તરફ દ્રષ્ટિ રાગ બધાયેલો હોવાથી તે [illegible] રહેતો અને બધુ સહન કરતો અને

મનનો, એક દીવસ તેને અણમાનિતિ સ્રીએ ઘણી આજીજી સાથે વીનંતિ કરી પોતાને ત્યા જમવા બોલવ્યો અપ્રીતિ પુર્વક કરડું મોઢુ કરીને તેણે જમવાનુ કબુલ કર્યું બીચારી અણમાનીતિ સ્રીએ પતિની ભક્તિ કરવાના હુર્ષમા આવી ઉત્તમ પ્રકારની રસવતી બનાવી અને જ્યારે પતિ જમવા આવ્યો ત્યારે સ્નેહપૂર્વક પીરસ્યુ, જમતા જમતા દરેક વસ્તુમા તે ખામી કાઢતો જાય અને માનીતિ સ્રીની રસોઇના વખાણ કર્યો કરે, છેવટ ખીજમા આવી અણમાનીનિને માનીતિ પાસે જઈ શાક લાવવા હુકમ કર્યો અને કહ્યુ કે ત્યાથી શાક લાવ તો કાઇક ખાઇ શકાશે આ ઉપરથી અણમાનીતિ વિચાર કરતી કરતી માનીતિ પાસે ગઇ અને કહ્યુ કે બેન તમે શાક કરી આપો, તેમને તો ભાવતુ નથી માનીતિએ અનેક પ્રકારે શબ્દના પ્રહાર કરતા કરતા ગુસ્સે બતીથી ઉઠીને છાણનો પોદળો લેઇને તેમા મીઠુ મરચુ નાખી શાક કરી આપ્યુ તે લાવીને તેણીએ પીરસ્યુ તે તે સાહેબ પ્રીતિ પૂર્વક જમી ગયા અને બોલ્યા કે જો આવુ શાક જોઇએ, કેવુ સરસ શાક છે! તને આવું આવડે કે?

આ ઉપરથી સમજવાનુ એટલુ જ છે કે આવા રાગગ્રસ્ત પ્રાણી કોઇ દિવસ સત્યને સત્ય રૂપે અને અસત્યને અસત્ય રૂપે સમજી શકતા નથી અને જ્યા સુધી સત્યા સત્યનુ યથાર્થ જ્ઞાન થયુ નથી ત્યા સુધી જૈન પણ પ્રાપ્ત થઇ શકતુ નથી અને જૈનપણુ નથી તો દયા તો કયાથીજ હોય માટે દોષ દ્રષ્ટિના ત્યાગની જરૂર છે અને પરમાર્થ દ્રષ્ટી પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે

કર્મ આપણા તાબામા જોઇએ

લાલનતરફથી એમ જણાવવામા આવ્યુ છે કે જેને આપણે વશ રાખવા જોઇએ તેને વશ આપણે થઇ ગયા છીએ જે કર્મ બાધવાને આપણે શક્તિમાન છીએ તે કર્મ તોડવાને શુ આપણે શકિતમાન ન હોઇ શકીએ? આ લાલનનુ કહેવુ ખરેખર મનન કરવા યોગ્ય છે અને આજ ખાસ સમજવાની જરૂર છે, આજ જ્ઞાન ઉપર સંસાર વ્યવહાર ધર્મ વ્યવહાર અને સર્વ વ્હેવારના આધાર છે જુઓ કે આત્મા સર્વ શકિતમાન છે,

ચક્રવર્તિની પદવી અને વાસુદેવ પ્રતિ વાસુદેવની પદવી તે સર્વે આત્માજ પ્રાપ્ત કરે છે અને એકેદ્રિયથી લેઇને પંચેન્દ્રિય સુધી આત્માજ ફરે છે તેમજ રોગી નિર્બળ રાંક એ પણ આત્માજ થાય છે કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મેક્ષ પદને પણ આત્માજ પામે છે અને એક કાંટો વાગ્યો હોય તો દીન પણ આત્માજ બને છે હવે જે આત્મામા અનંતિ શક્તિ છે તે આત્મા કેવી પરાધીન દશા ભોગવે છે! અને હું દુખીઓ એમ અનુભવે છે આનું કારણ એજ છે કે ઘણાઓને એમ કહેતા સાંભળીએ છીએ કે જેવો કર્મનો ઉદય, ભોગવ્યા વિના છુટકો નથી, કરમ કરે તેજ થાય, આપણા હાથમા શુ છે બધુ કર્મ ના હાથમા છે કર્મથી બળીઓ કોઈ નથી, મોટા મોટાને પણ કર્મે હેરાવ્યા છે તો આપણે શુ હીસાબમા છીએ માટે કર્મ કરે તે કાંઈ ન કરે એમ કરમ કરમ કુટી આપણે આળશુ બનીએ છીએ અને તેને વશ થઈએ છ પણ જો આપણે ધારીએ તો કર્મને પરા કરી શકીએ તેમ છે માત્ર એક મનને જ સમજાવવામા આવે તો પાંચ ઇંદ્રિયો રૂપી ઘોડા સત્તા વગરના બની જાય તેમ છે મન મારવા જવા સુધી પોતાના વિચાર પ્રમાણે ઇંદ્રિય રૂપી ઘોડાને હાંકે છે ત્યા સુધી ગૃહસ્થ જીવ તદનુકુળ ગમન કરી શકે છે મન વશ થાય તો ઇંદ્રિયો વશ હોવાથી કુટુંબને વશ કરી શકાય છે કુટુંબ વશ થવાથી સગાઓ વશ થાયછે અને સગાઓ વશ થવાથી જ્ઞાતિ વશ થાય છે એમ ઉત્તરોત્તર સર્વ પ્રાણી વશ થાય છે અને સર્વત્ર ઐક્યતાનો દેખાવ થઈ રહે છે અને પોતાપણુંજ નજર આગળ તરી રહે છે આખુ જગત પોતામય બનાવી શકાય છે અને પોતે જૈન હોવાથી જગતને સહેલાઇથી જૈન બનાવી શકાય છે

ઉપસંહાર

આવા ઉપદેશો કહેનારના કહેવાના અને સાંભળનારના શ્રવણ માત્રમા જ્યા સુધી છે ત્યા સુધી કથન શ્રવણનો કાંઈ પણ કૃતાર્થતા થવાનો નથી. પરંતુ જ્યારે વક્તા અને શ્રોતાએ તેને ક્રિયામા મુકવાને ધ્યાન આપશે ત્યારે તેઓના કથન શ્રવણના પરિશ્રમની સફળતા થશે આ વાત ઉપર દરેકે ધ્યાન આપવાનુ છે અને તેથી કહેનાર અને સાંભળનારનો વખત નકામો ગયો નહિ કહેવાય અને શ્રવણની સાર્થકતા થઈ લાભ પણ થશે તથાસ્તુ

વ્યાખ્યાન ૬ ઠું.

"હવે તો ચેતો?"

તા ૨૮ જુલાઈ ૧૯૦૭

મગવા મરણ.

अज्ञान तिमिरांधाना ज्ञानांजन शलाकया
नेत्र मुन्मिलित येन तस्मै श्री गुरवे नम ।

આ શ્લોકથી મ ગળાચરણ કરી મુની મહારાજશ્રીએ પોતાનુ બોલ વુ શરૂ કર્યુ હતુ કે હવે તો ચેતો એ એક ઘણો સામાન્ય શબ્દ છે એક બાલક પણ એ શબ્દનો ઉપયોગ જુદી જુદી રીતે કરે છે તેથી જો તેમા તમોને નવાઈ જેવુ લાગતુ નહીં હોય તો પણ હવે તો ચેતો એ સ બ ધમા હુ મારા વિચારો જણાવુ છુ

ઉપોદ્ઘાત.

કેટલી એક વખતે જ્યારે માણસોના અમુક વિચારો બધાઈ જાય છે ત્યારે દરેક વાત પોતાના વિચારને અનુસરાને તે ગ્રહણ કરી લે છે એક માણસ એમ કહે કે ચોવીસમા તીથ કર મહાવીર સ્વામી છે, એ જાએ પણ તમજ કહ્યુ હોય અને ત્રીજાએ તેને લખ્યુ હોય તેથી એમ મનાય છે કે એક માણસ જે કહ્યુ તે બીજાએ માન્યુ અને ત્રીજાએ લખ્યુ તો તેથી લખનાર ઉપર વજન રહેતુ નથી, આવા પ્રસ ગે જે એ બાબત આપણા ધ્યાનમા રહેતો નથી તે એ છે કે શુભ વિચારના મા સો તમે જોશો તો તેઓનો સ ર્વ ત્વ ાનમા એકજ વિચાર હોય છે અ તેથી વિચારોનુ મળતાપણુ જોઈને તે અનુકરણ રૂપ છે એમ કોઈ

ધારવુ નહીં હવે તો ચેનોમા જે સામાન્ય વાત લિખવાની છે તે અનેક વાર બોલાઇ અને ચર્ચાઇ ગયેલી છે તેથી તેમા મહત્વતા જેવુ કદાચ કાંઈ લાગશે નહીં તો પણ શાન્તિથી સાંભળશો

હવે તો ચેનો નુ સુચવે છ

ચેનો એ શબ્દ એમ સૂચવે છે કે હવે હદ્દ થઇ તેથી વિચાર કરવાની જરૂર છે, તો શબ્દ અંત પણ સૂચવે છે, એટલે હવે છેવટનો સમય આવ્યો છે માટે વિચાર કરો વિચાર કરવો તે વિચારવાળાથીજ થઇ શકે છે, પણ હાલ વિચાર પ્રાદુર્ભાવરૂપ નથી પરંતુ તિરો ભાવ રૂપે છે એ તિરોભાવ રૂપમાથી તમારા વિચારો પ્રાદુર્ભાવમા લાવવા એ આ વિષય કહેવાનુ તાત્પર્ય છે

વિચાર કરતા શીખો

મારુ એમ કહેવુ નથી કે હુ જે કહુ તે તુરતજ તમે ગ્રહણ કરો પણ હુ જે કહુ તેનાપર તમે વિચાર કરજો અને પછી યોગ્ય લાગે તો તે પ્રમાણે વર્તજો, અવિચારીપણે હે ઉપાદેયરૂપે ક્રીયામા લાવશો નહી ઘણા વખતના ચાલતા પરીચયેજ અને ઘણા વખતની પડેલી જુદી ટેવને લીધે હુ જે કહુછુ તે શસ્ત્ર રૂપ કે કટુક પણ તમને લાગશે, માટે ભડકયા વગર હુ જે કહુ તે વિચારી ને ગ્રહણ કરશો અથવા ત્યાગવા જેવુ હોય તો તેનો ત્યાગ કરશો

શ્રી સંઘનુ સ્વરૂપ.

જયારે આપણા તીર્થંકરો સમોવસરણમા બીરાજતા હતા ત્યારે સિંહાસનપર બેસતી વખતે નમો તિથ્થસ્સ એમ કહેતા તીર્થ શબ્દોનો અર્થ માત્ર શત્રુંજય ગીરનારાદિનથી, પણ સાધુ, સાધવી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધસંઘ પણ તીર્થરૂપ કહેવાય છે એ ચતુર્વિધસંઘને તીર્થ જાણી તેઓ નમસ્કાર કરતા જે આપણને પુજ્ય છે તેને પણ ચતુર્વિધ સંઘ પૂજ્ય છે પંચપરમેષ્ઠિ નવકાર મંત્ર આપણે બોલીએ છીએ તેમા અરીહંત, સિધ્ધ આચાર્ય ઉપાધ્યાયને સાધુઓનુ ગ્રહણ થાય છે, તેથી નવકાર મંત્રમા પણ સંઘનો સમાવેશ થાય છે અમુક રીતે બીજા સ્થળોમા એટલે વીશ સ્થાનકની પૂજા વિગેરેમા પણ મંત્ર એવા શબ્દ આપણે સાંભળીએ

છીએ કે જેના આરાધનથી તીર્થંકર નામ કર્મ બધાય છે આવશ્યક સુત્ર ની લઘુટીકામા સઘને મેરૂ પર્વત, સમુદ્ર વિગેરેની અનેક ઉપમા આપી છે આ ઉપરથી સઘ કાઇ ઉતમ અને કીમતી ચીજ છે એ સહેજ સમજાય તેમ છે

સાત ક્ષત્ર

જેમ સાધુના પચવૃત મૂલ ગુણ અને ચરણ સીતરી કરણ સીતેરી ઉતર ગુણ છે તેમ શ્રાવકના પાચ અનુવૃત અથવા બાર્વ્રત આદિ તે મૂલ ગુણ અને અભિગ્રહ ક્રિયા પડીમા વહન વિગેરે ઉતમ ગુણ છે તેવીજ રીતે તીર્થકરોએ મુળ અને ઉતર એમ ક્ષેત્ર બતાવ્યા છે મુળ ક્ષેત્ર સાત છે અને ઉત્તરભેદ અનેક છે, સાતક્ષેત્રમા સાધુ સાધવી શ્રાવક, શ્રાવિકા જ્ઞાન, જીન મદીર અને જીન પ્રતિમાનો સમાવેશ થાય છે, ચાર આશ્રય રૂપે છે અને ત્રણ માત્ર આશ્રિત રૂપે છે આપણા જૈન ધર્મ જેવો કોઇ ધર્મ નથી એમ અભિમાન આપણે રાખીએ છીએ પણ તમારો ધર્મ ઉત્તમ કહેવાનો શો હેતુ છે એમ જો કોઇ પુછેતો તમે શું કહેશો? કાઈજ નહિ, કારણ કે ધર્મનો રગ નથી, ધર્મનો આકાર નથી તેમ કાઇ નથી પરતુ જે ચતુર્વિધ સઘછે તેજ ધર્મ છે એ ચારે પ્રકારમા જેવી યોગ્યતા અને ઉચા પાત્રુ છે તેવોજ પ્રકાર તમારા ધર્મનો ગણાશે.

સિદ્ધસેન દિવાકર

“ હવેતો ચેતો ” એ ઉપરથી એમ કહેવાનુ છે કે પુર્વે જે અગ વડી હતી તે હાલ નથી, છતા આપણે ચેતતા નથી જુઓ પુર્વે સિદ્ધસેન દિવાકર વિક્રમ રાજાનના વખતમા થઇ ગયા છે તેઓનો વિનય, જૈન ધર્મ ની તેમણે કરેલી ઉન્નતિ, અને રાજાને પણ જૈની કરયો, એ ગુણ તેમા થી ગ્રહણ કરવાનો છે “ નમોર્હત્ સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય સર્વ સાધુભ્ય ” ઉપરથી તેમણે બીજા સુત્રો સસ્કૃતમા બનાવવા ઇચ્છા કરી અને ગુરૂની આજ્ઞા માગી આ ઉપરથી તેના એ વિચારોને અભિમાન રૂપ માની તથા તીર્થકર ગણધરો સસ્કૃત ભાષાના જાણ છતા માગધિ ભાષામા સુત્ર ગુથવામા તેમનો સબળ હેતુ હોવો જોઇએ, માટે સિદ્ધસેન નો આ વિચાર તે પુરૂષોની ન્યુનતા દર્શક છે તેથી તેમની આશાતના [અવિનય] કર્યો એમ સમજી ગુરૂએ સિદ્ધસેન દિવાકરને સઘ બહાર કીધા છતા પણ સિધ્ધ . દિવાકર તે વિનયથી સહન કરી હાલ જેમ સા પોતાનુ ગાડુ હાકયા

કરે છે, તેમ તેઓએ ઇચ્છા કરી નહીં. તે ધર્મનો જય ઇચ્છનાર હતા, પણ પોતાની ઇચ્છા પાર પાડવાને માટે ધર્મની હાની કરવાની તેમની ઇચ્છા ન હતી

બે શિષ્યોનું દૃષ્ટાંત

એક ગુરૂના બે શિષ્યો પોતાના ગુરૂના બને પગ વહેંચી લઇ તેની સેવા કરતા હતા એક વખત પગ ઉપર પગ જોઇ નીચેના પગના રક્ષકે ઉપરના પગને ધોકો માર્યો, આ જોઇ ઉપરના પગના રક્ષકે નીચેના પગને ધોકો મારી ગુરૂને લુલા કર્યા તેમ વર્તમાન કાળની તકરારો અને કલેશો એટલા બધા વધતા ગયા છે કે સમાગના કજીયાનુ કારણ લઇ લોકો ધર્મના કામમા પણ માહોમાંહિ એકેકના પગપર ધોકા નથી મારતા પણ કુહાડા મારે છે અને તેથી પરીણામે ધર્મનો નાશ થાય છે, તેમ સિધ્ધસેન દિવાકરે કર્યું નથી અમુક કામ તું કરીશ તો હુ તને સઘમા લઇશ એમ ગુરૂએ તેને કહ્યુ હતુ, તેથી સિદ્ધસેન દિવાકરે વિક્રમ રાજા જૈની બનાવવા માટે ભીક્ષુકપણે રાજ્ય સભામા ગયા હતા અને શ્લોક બોલ્યા હતા ત્યારે રાજાએ ખુશી થઇને ચારદિશાનુ રાજ્ય આપી દીધુ તે વખતે તેણે રાજ્ય લીધુ નહિ પણ ઉપદેશ આપી રાજાને જૈની બનાવ્યો અને રાજ્યસભામા જૈન ધર્મોપદેશ દેવા માંડયો એવીરીતે રાજાને જૈનધર્મમા સ્થિર કર્યો પરંતુ તે શિષ્ય પ્રમાદિ થઇ ગયો એમ ખબર પડવાથી વૃધ્ધ વાદિએ તેની પાલખી ઉપાડી, (આ ઉપરથી ગુરૂઓ પણ શિષ્ય તરફ કેવો વાત્સલ્ય ભાવ ધરાવતા હતા તે સમજવાનુ છે) પાલખીમા બેઠેલા સિધ્ધસેન દીવાકરે પાલખી ધીમે ધીમે ચાલવાથી કહ્યુ

પાલખી ઉપાડતા ગુરૂએ શિષ્યને કહ્યુ કે

આ ઉપરથી સિદ્ધસેન દિવાકરે પોતાના ગુરૂને ઓળખ્યા અને તેના પગમા પડયા

માનનુ જોર બેરો

વિક્રમરાજાની સભામા અનેક જાતના સિહાસનો હશે, શુ રાજા ઉંચા સિહાસને નહિ બેસતા હોય? બીજાપણ ,ઉંચા આસને બેસતાજ હશે,છતા સિદ્ધસેનદિવાકર રાજ્યસભામા ઉપદેશ આપતા હતા અને માન અપમાનના વિચાર વગર વિક્રમને જૈની બનાવ્યોહતો ત્યારે આજ જૈનીય રાજા નથી તે

આપણે પશ્ચાતાપ કરીએ છીએ પણ તેમા આપણી અધાન નિમાલ્ય માન દશા માત્ર કારણ રૂપ છે તમે જોશે તે બીજા ધર્મમા માન અપમાન દુર મુકી હજારો ધર્માચાર્યો ઉભાઉભા મોટી મોટી જાહેર સભામા ભાષણ આપે છે છતા હજુ આપણા જૈનની આખ ઉઘડતિ નથી માટે હવે તે ચેતો.

હરીભદ્રસૂરી અને તેના શિષ્યો

હરીભદ્રસુરી બીજા આચાર્ય થયા તેના બે શિષ્ય હતા તેઓ એવા તે બુદ્ધિશાળી હતા કે બન્ને શિષ્યો ગુરૂપાસે બધી વિદ્યા શીખી ગયા જૈનમા તે વખતે કોઇ બીજા વિદ્વાન નહોતા કે જે તે શીષ્યોને ભણાવે અને બીજા ધર્મની વિદ્યાની આવશ્યકતા જૈનાચાર્યો માનતા હોવાથી બૌદ્ધના વિદ્વાન ધર્મગુરૂપાસે બને શિષ્યોની બૌદ્ધ વેષધારણ કરાવી વિદ્યા ભ્યાસ કરવા મોકલ્યા બૌદ્ધના ૧૪૪૪ શિષ્યોમા આ બે ભળ્યા હતા, એક વખત બધા શિષ્યો સાથે જલ ક્રીડા કરતા હતા ત્યારે આ બે શિષ્યોએ કહ્યુ કે હે બંધુઓ! તમે નકામા શા માટે આ જલચર જીવોને હેરાન કરો છો! તુરતજ આ શબ્દોપરથી બૌદ્ધના શિષ્યોએ જાણી લીધુ કે આ બે જૈન લાગે છે ગુરૂને જઇને બને શિષ્યો જૈન છે એમ કહ્યુ છતા વિનયથી આકર્ષિત ચિત્તવાલા ગુરૂએ તે વાત સાચી માની નહિ, તે બનેની પરિક્ષા માટે એક નિસરણીના પગથીઆમા જીન પ્રતિમા આલેખી અને આ બન્ને જણાને તે નીસરણીથી ચઢી ઉપર થી અમુક ચીજ લાવવાને કહ્યુ પણ તે શિષ્યોએ જયારે તે પગથીઆ ઉપર જીન પ્રતિમા જોઇ ત્યારે એક ખડીના કટકા વતી ત્રણ ત્રણ લીટી કરી ઉપર ચડી ગયા અને ગુરૂએ મંગાવેલી ચિજ લાવી આપી કોઈ અદેખાલા બૌદ્ધ શિષ્યે ગુરૂને આ વાત કહી દીધી તેથી ગુરૂએ આ બને જણાને રાતના મારી નાખવાનો વિચાર કીધો પણ કોઈ યોગ્ય વિદ્યાર્થી મારફત ખબર પડી જવાથી બને શિષ્યો ત્યાથી સમળાનુ રૂપ લઇ પાખમા પુસ્તક લઇને નાશી ગયા ગુરૂને ખબર પડી ત્યારે તેણે ચૌદસે ચુમાલીસ સમળાઓ બનાવી તેની પાછળ મારવા મોકલ્યા, તેમા એકને તો અરધે રસ્તે માર્યો અને બીજાને હરિભદ્રસૂરી મહારાજ રહેતા હતા તે ઉપાશ્રય પાસે માર્યો, શિષ્યે લોહીથી ખરડાએલા પુસ્તકો ઉપાશ્રય મા ફેંકી દીધા, સવારમા તે રૂધિર લાગેલ પુસ્તકો જોઇ શ્રુત જ્ઞાનના ઉપયોગથી બને શિષ્યનુ મરણ જાણી હરીભદ્રસુરીને ક્રોધ ચડયો અને વિદ્યા

થી આક્રપીને ત્નગાા કપી ૧૪૪૪ શિષ્યોને બોલાવ્યા, તેને મારી નાખવાનો વિચાર કર્યો પણ એક પવિત્ર સાધ્વીના બોધથી તેઓ શાંત થયા અને બૌદ્ધ શિષ્યોને છોડી મુકયા. ૧૪૪૪ને મારવાના વિચારની આલોચણામા તેમણે ૧૪૪૪ ગ્રંથ બનાવ્યા છે જેમા સમાર દાવાની જેવી ચાર ગાથા ચાર ગ્રંથ રૂપ અને બાદિમા સમરાદિત્ય ચરિત્ર છે આ ઉપરથી આપણે એમ સમજવાનુ છે કે હરીભદ્રસુરી જેવા મહાન સાધુઓએ પોતાના શિષ્યોને ચારીત્ર ધર્મનો વિચાર નહીં કરતા બૌદ્ધ જેવા પાસે વિદ્યા માટે મોકલ્યા હતા. વિદ્યા મેળવી પોતાના ધર્મની ઉંતમના દર્શાવવાને માટે તેમનો કેવો પ્રયત્ન હતો? અગાઉ આ પ્રમાણે સ્થિત્યંતર કરીને વિદ્યાભ્યાસ કરવા જવુ પડતુ હતુ તેવી અગવડતા હાલ નથી ગમે તે દેશની વિદ્યા હાલ ઘેર બેઠાં મેળવી શકાય તેમ છે છતા પ્રમાદમા પડી વિદ્યા વિહીન બની ગયા છીએ માટે હવે તો ચેતો

યશોવિજયજી

પરંપરાથી સાંભળવા પ્રમાણે બીજા યશોવિજયજી મહારાજ થોડા જ વખતમા થઇ ગયા એમના ઉપદેશથી શ્રાવકો તો કરોડો રૂા ખરચવાને તઇયાર હતા પણ યશોવિજયજી મહારાજના વખતમા અન્ય ધર્માવલંબીઓને જૈન ધર્મ પર ઈર્ષા હોવાને લીધે કોઇ પણ ભણાવવાને હા પાડતા નહોતા, માળવા દેશના એક શ્રાવકની મદદથી તેઓ બનારસ ગયા અને ત્યા પોતાના ઓઘા મુહુપતી મુકીને સન્યાસી થઇને વિનયલાલ જસુલાલના નામે અભ્યાસ કરવા ગયા અગાઉ અભ્યાસ કરવાને માટે કેવો ક્રમ હતો તે ઘણાએ ના જાણવામા હશે વિદ્ય ગુરૂની સેવા કરવી, તેમના ધોતીઆ ધોવા, ઠામ માજવા, ઝાડુ કાઢવુ, વીગેરે મુશીબતો હતી અને શિવાયના વખતમા પોતાના ઉદરપુર્ણા માટે ભિક્ષાવૃત્તિ કરવી અને તેમાથી વખત લઇને વિદ્યાભ્યાસ કરવાનુ બનતુ આમાથી કેટલીક મુશ્કેલી જસુલાલ અને વિનયલાલે સહન કરીને વિદ્યા સંપાદન કરી, વિનયનો તેઓને શીખવવો પડે તેમ ન હતુ એક પુસ્તક જે ગુરૂ કોઇને નહોતા આપતા તે એક રાત્રી માટે તેમને વિનયના કારણથી આપ્યુ તો તે બને જણાએ રાત્રીમાજ મોઢે કરી લીધુ અને છેવટ મહાન વિદ્વાન થયા એક વખત એક વિદ્વાન અનેક દેશથી જય પતાકાઓ લઇ વાદ કરવા કાશીમા આવ્યો, કાશીના ઘણા ખરા પંડીતો જુદા જુદા રૂપે તે

વિદ્વાનને માથી આવ્યા પણ કોઈની વાદ કરવાની હીમત ચાલી નહી તે વખતે જસુલાલ અને વિનયલાલે ગુરૂ પાસે આજ્ઞા માગી, ગુરૂએ તેને આજ્ઞા આપી ત્યારે જસુલાલે બધા પંડીતો પાસે લખાવી લીધુ કે અમે જે કરીએ તે તમારે કબુલ રાખવું પછી પોતે ઓઘો મુહ્પતી હાથમા લઇ જૈન સાધુનો વેષ પેહેર્યો અને બધા પંડીતોને કહ્યુ કે અમે જૈન જીતનાર છીએ માટે અમારી પાછળ ચાલો, બધા આશ્ચર્ય ચકિત થઇ ગયા અને બધાએક હોવાથી પાછળ ચાલ્યા, જસવિજયજી અને વિનયવિજયજી મહારાજે તે વિદ્વાનને વાદ વિવાદમા જીત્યો હવે સમજવાનું એ છે કે યશોવિજયજીના વખત સુધી વિદ્યા અભ્યાસની આટલી બધી અગવડતા હતી છતા તેઓએ પોતાના ધર્મને માટે વિદ્યા સંપાદન કરવાને મુશીબતી વેઠી અને અનેક વિદ્વાનોની વચમા જૈન ધર્મની પ્રભાવના બનાવી આવી અગવડતા હાલ નથી કાશીના શાસ્ત્રીઓ જ્યા કહો ત્યા આવી શકે છે અને બહુ સાથાગુ દ્રષ્ટીથી અભ્યાસ કરાવે છે છતા આપણે ઉંઘ આળસમા પડયા છીએ માટે હુ કહું છુ કે હવે તો ચેતો

વજ્રસ્વામિનુ દ્રષ્ટાંત.

એક વખત જ્યારે દુકાળ પડયો તે વખતે છતા દ્રવ્યે સંઘ દુખી થવા લાગ્યો ત્યારે વજ્રસ્વામિ વિદ્યાના બળથીપટ પર આખા સંઘ જ્યા સુકાળ હતો ત્યા લઇ ગયા તેઓ સમજતા હતા કે સંઘ સાચવવાની પહેલી જરૂર છે જુઓકે મુનિઓ પણ જૈન સંઘને માટે આવી રીતે પ્રયત્નશીલ રહેતા હતા

ઋષભદેવ સ્વામિએ ભરતને એમ સમજાવ્યુ હતુ કે સદાને માટે તુ સંઘ ભક્તિ કર અને તેથી ભરત ચક્રવર્તીના રાજ્યમા અને તેની આઠ પાટ સુધી શ્રાવકોની વિવેક પુર્વક ભક્તિ કરવામા આવી હતી.

સંઘ કાઢવાનો આ જમાનો નથી

પૂર્વે જે તીર્થ કરો એ સંઘ કાઢવામા તીર્થંકર નામ કર્મ બાધવા નુ કહ્યુ છે તે હાલના કાળ પ્રમાણે જે શોધ કાઢવામા આવે છે તેમ નહિ પણ જેઓ ઘણા દુર રહેતા હોય અને સાધન વગરના હોય તથા તીર્થમા કોઇ યાત્રા કરી શકતા ન હોય તેને માટે સંઘ

કાઢવામાં આવતા આજે તો રેલવેમા બેમાડી લાખો રૂા નુ ખર્ચ કરવામા આવે તે તીર્થંકરોના ફરમાન પ્રમાણે સઘ કાઢયે. કાર્દવ્ય ના'હ

હાલતો જેઓ સઘપતિ હોય તે એક વખતનો હજારો રૂા ખરચી નાખે અને પછી એક પૈસો પણ ગરીબ જૈનને આપે નહી માટે સઘપ તી હોય તેમણે તો હમેશા સઘપતીજ રહેવુ જોઇએ અગાઉનો પરિચય થી જેઓને નિરાશ્રીત જાણતા તેઓના તરફ હમેશને માટે સઘપતી ર હેતા હતા હાલનો બધા ક્ષેત્રમા એકજ મુખ્ય ક્ષેત્ર થઇ ગયુ છે અને તે એ છે કે જીનેશ્વર મહારાજના ભડારમા આપો મારાજ ઉપદેશથી લાખો રૂા ખરચાયા છે પણ હવે મને લાગે છે કે એ લાખો રૂા જાઈએ તેવી વ્યવસ્થાએ ખરચાયા નથી અને હવે મારા વિચાર ફર્યા છ એવા વિચા રો જો તે વખતે હોયતો જૈનધર્મ અને જૈનસઘના ભલા સિવાય બીજે માર્ગે દ્રવ્ય ખર્ચાવવાનો વિશેષ ઉપદેશ આપત નહિ

હાલ દેરાસરોમા મણુના મણુ ઘી ચડી જાય છે તે માત્ર નામનાને માટેજ થાય છે જો ભકિત હોનતો રોજ મફત આરતી ઉતારવાને મળે છે ત્યારે કેમ આરતી ઉતારતા નથી માટે હજારો માણસમા તમોને મો ટાઇની ઇન્છા થાયછે જો કે કાર્ય પ્રશસ્ત છે એ ટલે દેરાસરોમા પૈસો વધે છે, પણ તે પૈસો સાધુ સાધવી, શ્રાવક શ્રાવિકા કે જ્ઞાનના કામમા લાગતો નથી તો પછી વિચાર કરવો જોઈએ કે હવે તેનો અમુક અશે અટકાવ થવો જોઈએ કે નહી?

આપણા ઘરમા જે અનાજની કોઠી ખાલી હોય તે ભરવાને આપણે પ્રથમ પ્રયત્ન કરીયે છીએ તેવી રીને આપણામા સાત ક્ષેત્ર રૂપ સાત કો ઠીછે તેમા હાલ એકજ ભડાર રૂપ કોઠી ભરેલી દેખાયછે બાકી બધી ખા લીછે તમે કહેશો ત્યારે શુ હવે દેરાસરમા પૈસા નહી વાપરવા? તો તમોએ જાણવુ કે હાલ તમારે દેરાસર સાચવવા કરતા દેરાસર વાળાને સાચવવાની વધારે જરૂર છે

વર્તમાન કાળ.

હમેશા વર્તમાન કાળનેજ માન અપાયછે આગળ લાખો દેરાસરો હત, અને કરોડો પ્રતિમાની અજન શલાકા થતી હતી ત્યારે કોઇ હાલ તમે ક ...ક્રાછો? પણ સમજવુ જોઇએ કે ...

હતા તો લાખો અને કરોડો જઇને પણ હતા હેમચંદ્રાચાર્યના સામેયા વખતેજ પાટણમાં ૧૮૦૦ ક્રોડપતિ લક્ષાધિપતી હતા ત્યારે ત્યાં ત્રણસો દેરાસરો વધારે કહેવાય નહી પણ હાલની સ્થીતી જોતા ત્યાં એક પણ દેરાનર વવેતો ત ભારભૂત થઇ પડે તેમ છે

આગળ પૈસો જમીનમાં રહતો હાલ બેંકમાં મુકાય છે તેથી તમો વર્તમાનકાળ વ્યવહારમા જાણો છો, પણ ધર્મમા વર્તમાનકાળ જોતા નથી હાલ અમુક વખતના સંઘપતી થવાની જરૂર નથી, દેરાસરો કરવાના નથી પણ હમેશને માટે સંઘની ભકિત કરવાની જરૂર જણાય છે હજારો દેરાસરવાળાઓથી હજારો દેરાસરો થઈ શકશે, માટે શ્રાવકોને સાચવવાની જરૂર છે પર્યુષણ જેવા દીવસોમા ગામોગામ સંખ્યાબંધ જમણવાર થાય છે એ આઠ દિવસના જમણવારમા આખા સંઘનો હિંદુસ્તાનમાં કેટલો પૈસો વપરાય છે? તેનો તમે ખ્યાલ કરી લેજો, આ સંવત્સરીના જમણવાર પછી બીજે દીવસે જેને રોટલો અને ચટણી નથી મળતા તેને આવા જમણવાર ન કરતા હમેશા જમના કરવાની જરૂર છે જૈનનેજ નોકર કેમ રાખતા નથી? એમ જો કોઇને પુછીએ તો કહેશે-કે એક રાખ્યો હતો તે ચોરી કરીને નાશી ગયો એ બતાવે છે કે તેનો ચોરી કરના શીખ્યા, શ્રાવિકાઓને લોટી અને દળણ દળી પેટ ભરવાનો હવે વખતે આવી ગયો છે, જૈનમા અનિતિ વધી છે, જૈનો ખોટુ બોલતા શીખ્યા છે એમ આપણે સાભળીએ છીએ હુ કહુ છુ કે આ વખતે જૈનોની આવી સ્થીતિ છે છતા તેને સુધારવામા તમો નિરૂત્સાહિ દેખાઓછો તેથી તમારા પાસે લાખો રૂપીઆ હોય તેના કરતા ન હોયતો વધારે સારૂ

પાલીતાણાની નવાણુ ટોળીઓ

પાલીતાણામા આશરે બારનો પાચસો નવાણુ યાત્રા કરનારા દર વરસે હોય છે તેઓની એક તરફ જાત્રા થાય છે અને બીજી તરફ નવાણુની ટોળીઓ જમે છે નવાણુ જાત્રાવાળા સિવાય બીજાઓ પણ તમા ભળે છે તેથી ઓછામા ઓછા સાતસો આઠસો માણસ એક વખતની ટોળીમા જમે છે, હવે સાતસો માણસના રોજનો જમણવાર ગણતા પાચસો ટાળીનો આશરે સવા લાખ રૂા નો ખર્ચ થાય

છે એ તે ત્રનાલાખ રૂ. ગરીબ જૈનને માટે વાપ વામા આવતા હોયતો તેથી કેટલો લાભ થાય ?

જેઓ પાલીતાણે જાય છે તેઓ ઘણા ભાગે હિંસક વાઘરી, ભીલ વિગેરેને જમાડે છે પણ જનોના છોકરાન ભણવાના કાગળ કે પેનસીલ પણ મળતા નથી તળાટીએ ગરીબ ભીખારીઓ બેસે છે તેમા કોઈ બએ હજારના આસામીઓ હોય છે તેને તમે આપો છો અને જૈનીઓના છોકરા ગાડી પાછળ દોડતા હોય તેની તમે દયા કરતા નથી

ઉજમણા

ઉજમણાની કઢંગી રીતી હાલ વધી પડીછે તેમા પુઠીઆ ચંદ્રવામા હજારો રૂા ખરચેછે અને જ્ઞાનના દબા જુઓ તો ખાલી મુકેછે, કઈ જ્ઞાનનુ ઉદ્યાપન અને જ્ઞાન જુઓ તો કાઇ મલે નહિ જરૂરીઆત વગરના જરમન સીલવર અને તાબા પીતળના વાસણો વિગેરે સગ્યા બધ મુકાય છે અને તે દેરાસરમા આપવાથી પરીણામે તેની હરરાજી થાય છે કચ્છના દરાસરમા અકેક ઉપાશ્રયમા લાખ રૂપીઆના ચદરવા પૂઠીઆના પટારા ભરે લાછે એમ સાભળવામા આવ્યુ છે પણ હુ કહુ છુ કે જ્યા સુધી ચંદ્રવા પુઠીઆનીચે બેસીને ઉપદેશ આપનારા તૈયાર થવા નથી ત્યા સુધી તો મુર્ગા માણસને શણગારવાજેવુ થાય છે ઉજમણામા આટલેથી અટકતુ નથી પણ આજી કે પરભાતીઆમા અપાતી નાની નાની કાચની વાટકીઓમા પણ હજારો રૂપીયા ખરચાય છે અને આખરે નોકારશીમા પણ હજારો રૂા. જશને માટે ખરચાય છે, અને કહેવાય છે એમ કે જ્ઞાનનુ ઉદ્યાપન કર્યુ જો તમારે જ્ઞાનનુ ઉદ્યાપન કરવુ હોય તો એનો નિશ્ચય કરો કે મારે એક માણસને જ્ઞાની કરવો અથવા માત્ર જૈન પુસ્તક ભડાર કરવો, તોજ જ્ઞાનનુ ઉદ્યાપન કહેવાશે ખરૂ કહીશુ તો તીર્થકરના વચનજ આપણને ઉપકારી થયાછે છતા ત વચન સડેછે અને તેનો નાશ પણ થતો જાય છે અને તેથી જયારે કોઈ બાબતનો ખુલાસો નથી મળતા ત્યારે કહીએ છીએ કે અમારા શાસ્ત્રનો વિચ્છેદ થઈ ગયો છે, કેટલી શરમની વત છે? છતા હવે પણ ચેતો અને વચન શાસ્ત્ર રૂપે રહ્યા છે તેની તો સભાળ કરો

હુન્નર ઉદ્યોગની જરૂરીયાત

લહીઆ તરીકે દર વરસે આશરે દશ હજાર રૂા મારવાડી બ્રાહ્મણો લઈ જાય છે, તેઓ [illegible]

જાણતાજ હોય? તવીજ રીત પાના, તરપણી, પુઠીઆ વગેરેનો પૈસો પણ મોચી મુસલમાન સુતાર પામે જાયછે પણ જો આવા હુનર તમારા ભાઇ ેાને શિખવવામા આવ્યા હોય તો હજાના રૂા તમારા જૈનોમાજ રહે અને ગરીબ જૈનોને માટે ટીપ કરવાની જરૂર ન રહે આપણા ગરીબ જનો આગેવાન પર આધાર રાખેછે પણ હવે એવા આગેવાન મરી ગયાછે કે જે હજારોને લઇને વ્યાપાર કરાવના માટે દરેકે ભીખારીની ટેવ મુકી પોતાની શકિત પ્રમાણે પ્રવૃતિ કર્યા કરવી અને તોજ તમારી ઊચ્ચ દશા થશે

હાલ શુ કરવુ જોઇયે

અત્યારે તો પ્રથમ શ્રાવકોદ્ધાર બીજો જ્ઞાનોદ્ધાર અને ત્રીજો જીર્ણોદ્ધાર એમ ત્રણ ક્ષેત્રોમા દ્રવ્ય વ્યય કરવાની જરૂર છે જ્યારે આ ત્રણે કોઠી ઓ ભરાઇ જાય ત્યારે બીજી ભરેલી કોઠી તરફ નજર કરજો કેમકે તાવ વાળા કે મસ્તકના દુખાવા વાળા કરતા સનેપાત વાળાની પહેલી સભાળ લેવાની જરૂ છે

શ્રાવકોનો ઉદ્ધાર નહી થાય તો ચતુર્વીધ સઘની ન્યુનતા તમારી નજરે જોશો અને તેથી તમારા જૈન ધર્મનો નાશ કરનારા તમે કહેવાશો કેમકે ધર્મીનો નાશ થવાથી ધર્મનો નાશ આપોઆપ થઇ જાય છે વિચારો કે જો શ્રાવક નહિ હોય તો સાધુ સાધવી શ્રાવીકા કયાથીજ રહી શકે હવે તો દરેક માણસે નિશ્ચય કરવો જેઇએ કે પોતાની પેદાશમાથી અમુક ભાગ શ્રાવકના ઉદ્ધરમા વાપરવો જોઇએ જો બધાઓનો આમા એક વિચાર થાય તો બે ચાર વરસમાજ શ્રાવકોદ્ધાર થઇ જાય અને કન્યા વિક્રય વિગેરે ચાલનો અભાવ આપોઆપ થઇ જાય

ક્રિયાને માટે વિચાર કરો

શ્રાવકોદ્ધારમા ભીખ માગવાનુ શિખવવા કરતા હુન્નરનો પ્રચાર થવાની જરૂર છે પણ હુન્નર ઉદ્યોગનો પ્રચાર કરવામા લાખો રૂ નો ખરચ સમજી લોકો તેમા અટકી જાય છે યાદ રાખવુ જોઇએ કે વિચાર જે કરવામા આવે છે તે મુખ્ય ક્રીયાન માટેજ જોઇએ પણ કાર્યને માટે નહિ પણ આપણે તેમ નહિ કરતા મુખ્ય વિચાર કાર્યને માટેજ કરીએ છીએ અને તેથી અનેક

અગવડતાઓ વિચારમાજ આપણી દ્રષ્ટીએ આવવાથી કાંઈ કરી શકતા નથી દ્રષ્ટાંત લેશો તો મે જો મુબઇ આવવા રૂપી કાર્યનો વિચાર કર્યો હોત તો રસ્તાની અગવડોના વિચારમા ફસાઇ હુ મુબઇ આવી શકત નહિ પણ જો મે મુબઇ આવવામા ચાલવા રૂપ ક્રિયાનોજ મુખ્ય વિચાર કર્યો તો મુબઇ આવી શકાયુ માટે જે વિચાર થાય તેને તુરતમા ક્રિયામા મુકવો જોઇએ સામાન્ય માણસ પણ વિચાર પુર્વક ક્રિયા કરી શકે છે, તેથી નાના પાયા પર હુન્નર ઉદ્યોગ શાળા ખો લવામા આવે તો હજારો મદદ કરનારા પાછળથી મલી આવે અને તોજ ઉદ્યોગ શાળા મોટા પાયા પર થાય, મારૂ તો એમજ કહેવુ છે કે દેશ સરોમા જે ખાતા છે તેમા એક શુભ ખાતુ રાખવુ જોઇએ અને તેના જુદા જુદા ખાતામા ભાગ કરવા જોઇએ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવને લી- ધે તીર્થંકરોએ તમોને આજ્ઞા આપી છે કે તમે સઘ મળીને જે કરો તે મારે પણ કબુલ છે, યશો વિજયજી મહારાજ લખે છે કે —

जिनैः नानुमत किचित् निषिद्धंनापि किचन.

એટલે જીનેશ્વર મહારાજે નિશ્ચય પુર્વક કોઇ બાબતમા હા કે ના કહી નથી,

શાસન, તીર્થંકર તમોને સોપી ગયા છે શાસનનુ રક્ષણુ કરવુ તે મા સુધારા કરવા એ તમારો અધિકાર છે પણ ગતાનુગતિકપણુ મુકી દેવાની જરૂર છે માટે જૈનીઓએ દરેક વિષયમા ચેતવાની જરૂર છે, દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ પ્રમાણે ખાતાઓમા ફેરફાર કરવાની જરૂર છે અને એવા ઘણા માણસો તૈયાર થશે એમ હુ ઇચ્છુ છુ

જેઓ આ. કાર્ય કરવાને તૈયાર હોય તેને પૈસા આપવાવાળા ઘણા મલી શકે છે માટે એક હુન્નર ઉદ્યોગશાલા થાય તો કેટલા જૈનોના આ ધાર વધે મને ખાત્રી છે કે આ શરૂઆત અહીંથીજ થવી જોઇએ જો દરે ક જૈન એમ સમજે કે એકજ જૈનને મારે ઘેર નોકર રાખવો તો ઘણા ગરીબ જૈનોનો નિભાવ થાય

જ્ઞાનોદ્ધાર

જ્ઞાન બે પ્રકારનુ છે (૧) વ્યવહારીકજ્ઞાન અને (૨) ધાર્મિકજ્ઞાન આ બને [illegible] થવાની જરૂર છે લાખો રૂા થી જે કામ નહિ,

થાય તે વિદ્યાથી થઈ શકશે બીજી જાતીવાળી ધારાસભામા દાખલ થય છે ત્યારે તમારા જૈનીઓને તેની ગંધ પણ નથી, તમા૨૫૨ કેવા કેવા આક્ષેપો થયા છે ને તમે જાણો છો? છતા હજુ તમે ચેતતા નથી એ અમેરીકન વિદ્વાને જૈનધર્મ૫ર આક્ષેપ કર્યો છે તે તમે જાણો છો, છતા કાઈ પ્રયત્ન કરતા નથી તમે તો નમતાના સાગર એટલે આમજ માન બેસી રહોછો કે જે કશે તે ભરશે આ તમારૂ સરળદીલપણુજ અતાર આપે છે માટે વ્યવહારિક જ્ઞાનની જરૂર છે

ધાર્મિક જ્ઞાન

જૈનમા હાલ એવો કોઈપણ વિદ્વાન નથી કે જે કોઈપણ અન્ય વિદ્વાન સાથે એકાદ કલાકપણ વાદવિવાદ કરે અને જય મેળવે વિ. અભ્યાસ કરનારા તો ઘણા છે પણ ખાવાને અન્ન ન હોય તો તેઓ શુ કરે કે વિદ્યાના પાઠન કરે? વી બાઈ પાઠશાળા એ નજરેજ જોઈ ત્યા નૈયાયીક શાસ્ત્રિ પવન ઉડાડે છે અને વ્યાકરણ શાસ્ત્રી ખા ખાય ભણનારા કોઈ મળેજ નહીં માટે એ ભણનારા તૈયાર કરો કે જે એકમાથી અનેક વિદ્વાન થઈ જાય યશોવિજયજી જેવા પંડીત ગ કહેવાય છે પણ તેમ શામાટે થતુ જોઈએ? એવા સો સો યશોવિજય આપણી નજરે કેમ ન પડે?

જૈનોની ઘટતી જતી સંખ્યા

વસ્તુમાળામા જ્યા દશ દશ મણનુ, ચુરમુ જોતુ' વાર ત્યાર આજ મણના ચુરમાવાં હાલ ઉડવે છે આથી સમજશો હજારો જૈનો લીગાયતી વૈષ્ણવ અને સ્વામિ નારાયણ થઈ ગયા માટે હવે નહિ ચેતો તો ભરી બજારમા લોકો તમને કાકરી મારશે હ તમારૂ થોડુ ઘણુ માન છે તે તમારા પોતાને લીધે નથી પણ તમારા વડીલોના પરાક્રમથી જળવાય છે

સાધુઓના માનમા તમો હજારો રૂપીઆ ખરચો છો તે હવ બધ અને જો તેવા કામમા અમો ઓછા ખરચવાનો ઉપદેશ કરીએ તો અમારી ભુલ પણ સુધરો કારણકે સાધુઓને મારૂ લગાડવાને તેમના સામૈયા વરઘોડામા, ઓચ્છવોમા અને એવી ધામધુમમા દ્રવ્ય ખરચવાથી હ

તમારૂ ભલુ થવાનુ નથી પણ જૈનીઓ તૈયાર થાય તેમા તમારૂ ભલુ છે જૈનોની સ્થીતિ સુધર્યા પછી ખુશીથી દરેક કાર્ય કરવા તત્પર થશો

ખાતાની અવ્યવસ્થા.

કોઈપણ ખાતાનો વિનાશ થતો હોયતો તેનુ કારણ માત્ર અવ્યવસ્થા જ છે, આપણે એમ સમજયા છીએ કે કોઈપણ ખાતાનો અધ્યક્ષ પૈસાદાર જ જોઈએ કારણ કે બીજા પૈસા ખાય જાય પણ એ આપણી ભુલ સુધારવી જોઈએ અને લાયક દક્ષ બાહોશ અને પ્રમાણીક હોય તેમના હાથથી કાર્યની વ્યવસ્થા થવી જોઈએ પણ નામના ભુખ્યા આગેવાનો યોગ્ય નરો છતા પોતાની મોટાઇ ને લીધે ગોખ્યના હાથમા આ ખાતાઓ મુકતા નથી માટે તેવા નરોને તમો ઉચ્ચ સ્થિતિએ લાવો અને જેની ભુલ હોય તેને ખુણામા લાવીને કહો, આપણામા કામ કરનારા યોગ્ય નરોની ખોટ છે અને વલી જે જુજ નરો છે તેની સહેજ ભુલ માટે તેમની અવગણના નહી કરતા તેમના કાર્યમા તેમને ઉત્તેજન આપવાની જરૂર છે. તેવા યોગ્ય નરોની ભુલ વાત્સલ્ય ભાવથી દુર કરી શકાય છે તો પણ તેવા નરોને ઉતારી પાડી કાર્ય કરતા અટકાવવાની જે નિંદનીય ટેવ આગેવાનોમા જડ ઘાલીને બેસી ગઈ છે તે હવે ઉખેડી નાખવાની જરૂર છે અને જો એ ટેવમા સુધારો નહીં થાય તો ભવિષ્યમા પૈસા આપનારા મલશે પણ કામ કરનારા મલી શકશે નહીં

જૈનોમા ઈર્ષાથી થએલો દ્રષ્ટી દોષ.

ઈર્ષાને લઈને અમુક તરફથી થતુ પવિત્ર કાર્ય સુધારવાને બદલે બીજાઓ તે કાર્યથી દુર રહી ઉલટા બગાડવાને તત્પર થાય છે જેમ એક વખતે એક ગૃહસ્થે સુદર ગાય ચાર બ્રાહ્મણોને દક્ષિણામા આપી હતી આ ચાર બ્રાહ્મણો પૈકી એકે એવો નહી હતો કે જે બીજા ત્રણને યોગ્ય બદલો આપી ગાયને સ્વતત્ર સ્વાધીન લઇ શકે તેથી તેઓએ એવો નિશ્ચય કર્યો કે આ ગાયને હમેશા અકેક જણાએ પોતાને ઘેર રાખી દોઈ પીવી અને સાચવવી આ ઉપરથી એક બ્રાહ્મણ ગાયને પોતાને ઘેર લઇ ગયો અને દોઈને વિચાર કર્યો કે હવે જે કાઇ હુ ખોરાક નાખીશ તેનો લાભ બીજો લઇ જશે માટે મારે શા સારૂ તેને કઈ ખાવા નાખવુ જોઈએ? તેથી ગાયને ભુ[illegible] રાખી અને બીજે દીવસે બીજાને લઈ જવા

તેણે પણ ફક્ત દોહવા શિવાય ગાયની બીજી કાંઈ સંભાળ કરી નહી કેમકે તેને પણ બીજો લઈ જશે એવો વિચાર થયો અનુક્રમે ચાર બ્રાહ્મણો ફક્ત ગાય દોહવાનોજ પોતાનો વિચાર કર્યો પરંતુ તેના રક્ષણની ફરજ જોઈ શક્યા નહિ અને તેના પ િણામે ગાયનું મૃત્યુ થયું

આ દ્રષ્ટાન્તથી તમો જોઈ ગ ગશો કે આપણી હાલની સ્થીતિ એવી દેખાય છે કે એક જૈન ધર્મ રૂપી ગાય આપણ ચાર બ્રાહ્મણને મળી છે, પણ તેનો ધણી કોઈ નથી આ ખાતું તો અમુક સાચવે છે માટે મારે શા માટે તેનો વિચ ર કરવો જોઈએ? એમ બધાઓ એક બીજાની ઈર્ષાથી અનેક ખાતા રૂપ ગાયને કોઈપણ ચારો આપતું નથી પણ જો તે બ્રાહ્મણ વિચારે કે જો ગાય જીવતી હશે તો પાંચમે દિવસે મારે ત્યાં આવશે. તેમ તમારે વિ ારવું જોઈએ એક ખાતાનો વિનાશ થાય છે તે ખાતામાં તમારૂં બધાનું હિત સમાએલું છે

ઉપસંહાર

અત્યારે જૈનીઓ ઓછા થાય છે અને દેરાસર અને ધર્મશાળા વધતી જાય છે પણ જૈનીઓના અભાવે દેરાસર શા કામના? જૈનીઓની અનિતિ અને અનાચારનો વિનાશ થવો જોઈએ અને તેમ થવા માટે જ્યાંસુધી જ્ઞાનોદ્ધાર શ્રાવકોદ્ધાર અને જીર્ણોદ્ધાર નહિ થાય ત્યાંસુધી દિવસે દિવસે તમારી અવનતી થવાની છે માટે જ્યારે એને માટે પ્રયત્ન થશે ત્યારેજ તમે ચેત્યા, વિચાર યુક્ત થયા એમ કહેવાશો. અને તેથીજ હું કહું છું કે હવે તો ચેતો.

વ્યાખ્યાન ૭ મું

સંપ.

તા-૪ ઓગસ્ટ ૧૯૦૭

મંગલાચરણ.

ओंकार बिंदु सयुत नि , यायति योगिन
दा द मो द चैव ओंकाराय नमोनम.

ઉપોદ્ઘાત

દરેક પ્રશસ્ત કાર્યની ઈચ્છાએ જે કઇ ઉદ્યમ કરવામા આવે છે તેનો આદિમા મગળાચરણની જરૂરીયાત છે, જા કે આ જન વિષયમા ગમે તે સ્તુત્ય મગલ કરી શકાય તેમ છે, છતા આજાનુ મગળાચરણનુ મગલ આજના દિવસની સાથે જરૂરનુ જાણી ત મગલા ચરણ કર્યું છે, બિદુએ કરીને સયુકત એવા ઓકારનુ પુરૂષ ધ્યાન કરે છે, ઓકાર એ પ્રણવ એટલે ધ્યાનનુ બીજ છે તે પ્રણવ આખા જગતનુ એક સ્વરૂપ છે અથવા ત્રણ લોક તેમા સમાય જાય છે જગતના સકળ સ્વરૂપને વિચાર બિદુએ કરીને સહિત યોગીઓ ધ્યાનમા ધ્યેય રૂપે ધારણ કરે છે પણ ત્રણ લોકનુ ધ્યાન યોગીઓ કરે છે એમ માનવામા અનેક શકા છે, ત્રણ લોકમા ઘણા પદાર્થ છે, તેનુ ધ્યાન કરવાથી તો અનેક કલ્પના કરવી પડે અને તેથી ધ્યાન વિકાર રૂપે થઇ જાય પણ સરલસ્વરૂપની આત્મા સાથે ઐકયતા કરી યોગીઓ ઓકારનુ ધ્યાન કરે છે, તેથી ઓકારનુ ધ્યાન ઐકયતા (સપ) ને સુચવે છે

સકલ પદાર્થને તાદ્રુપ્ય રૂપ જોઈને ઓકારનુ ધ્યાન કરનારાઓ કામ અને મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે જેવી રીતે ત્રણે લોકની ઐકયતા ઓકારમા થયેલી છે તેવીજ ઐકયતા આપણામા થવી જોઇએ તો ધ્યાનથી યોગી પુરૂષો જેમ પરમાનદ રૂપ આનદ મગ્ન રહે છે, તેમ આપણે સર્વ આનદ મગ્ન રહી શકીયે તે સારૂ કહેવાની જરૂર છે કે એવો કાઈ નીયમ નથી કે જે માણસ જે સ્થીતિ એ પહોચ્યો હોય તેજ તે વાતનુ સ્વરૂપ બીજાઆગળ કહી શકે, જો કે જેણે પ્રાપ્ત કરેલ હોય તેજ તે બતાવી શકે એમ જો આપણે સ્વીકાર કરીશુ તો મોક્ષનુ કે બારમા અને તેરમા ગુણસ્થાનકનુ સ્વરૂપ જેણે જાણ્યુ નથી તેવા આ ચોથા પાચમા છઠ્ઠા ગુણસ્થાનક વાળા આપ્ત વચનોથી બિન અનુભવેલા સ્વરૂપને પણ કહેવાને ઉદ્યમી થય છે

સપ માટે વકતા શ્રોતાનુ કર્તવ્ય.

સપ એ સ્વરૂપનો જા કે આપણામા અભાવ છે તોપણ તે જરૂરનો છે એમ માની કહેવાને માટે જે ઉત્સાહ થયો છે તે ગેરવ્યાજબી ગણાશે નહિ

શ્રોતાઓએ સંપ વિષ નુ શ્રવણ કરવાને મ પ વ ગા શ્રનુ જોઇએ તમારા મન વચન કાયાને વશ કરજો ને જે કાઇ સાભળો તેનુ તમે તમારે માટેજ મનન કરજો. તમારા માટેજ બોલજો અને તમારાજ માટે ક્રિયા ના લાવજો આવી ત્રીકરણની ઐક્યતા અગાઉથી થવાની જરૂર છે આ પ્રમાણે નહિ હો તો તમારૂ શ્રવણ તમાર માટે નહિ થાય પ ણુ બીજાઓને માટે ઘેગવશો તેથી તમા તમારી ન્થીતિ દર્શક નહી બની શકો આ અમુક માટે કહ્યુ આ અમુક માટે કહ્યું, એમ ભાગો પાડવા થી સાભળેલુ તમારા માટે કાઈ પણ રહેશે નહી તેથી જે સાભળો તે આ પણાજ માટે છે એમ સમજી બીજાની ઉપાધિ કરશો નહિ અને મળેલો લાભ ગુમાવશો નહિ, પ્રતિકુળત જ્યા હોય છે ત્યા વગર મહેનતને સ પ વાળા થઈ જઈએ છીએ અન સાનુ કુળતા મળે છે ત્યા આપણે સ પ વાળા થઈ શકતા નથી

સપની અનુકુળતા નિરર્થક જાય છે

પુર્વે જ્યારે પ્રતિકુળતા અને કષ્ટ આવતા ત્યારે આપણે આપણા લાભને માટે અને હકને માટે એક રૂપ થઇને લડતા, અને પ્રાણનો પ ણુ ક્ષય કરતા, પરતુ આપણા હકા અને સ્વાર્થનો નાશ કરતા નહિ જ્યારે હાલ પ્રતિકુળતાનો નાશ થયા છે, અને સાનુકુળતાનો ભાસ થયો છે ત્યરે તમો અટલા પ્રમાદી થઈ ગયા છો કે તમો બીજાનુ તો શુ પ ણુ તમારૂ પાતાનુ શ્રેય કરી શકતા નથી

સ પ એ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ એ છે કે સમ્પ એ બે અક્ષરોથી એ શબ્દ બનેલો છે, पा रक्षणे ધાતુ છે, सं ઉપસર્ગ છે, તેના અર્થ समयक् पाति य स सप સમયક્ પ્રકારે રક્ષણ કરે તે સ પ કહેવાય છે તેના અભાવમા જે કુસપ શબ્દ વાપરીયે છીયે તેમા જો સપના અભવની મા યતા હોય તો ત આપણી ભુલ છે જુઓ જીવ ના અભાવ તે અજીવ કહીએ છીએ, જીવના અભાવમા અજીવ વપરાય છે તેમ સપના અભાવમા અસ પ વપરાવાને બદલે કુસ પ વાપરવામા કાંઇ પણ રહસ્ય છે, કુસપમા પણ સ પ છે એમ સમજવુ માત્ર જે મા તમારૂ તથા બીજાઓનુ ભલુ થતુ નથી તેને કુસ પ કહેવાય છે, અને જેથી બધાનુ ભલુ થાય છે ત ન પ કહેવાય છે, અને જેમાથી સ પ

ભલુજ થાય છે તેને આપણે સુમ ખ શબ્દે કહીને બોલાવીએ તો વધારે ઉતમ કહેવાય

કુસપ પણ ઐકયતા રૂપ છે.

નઠારાં કામ કરનારા પણ ઘણા ભેગા થઇને કોઈ કાર્ય કરે છે, ત્યા પણુ ઐકયતાની જરૂર પડે છે, અને તે ઐકયતાને કુસપ કહેવાય છે સપની જે વ્યાખ્યા છે તેમા સમ્યક પ્રકારે રક્ષણપણુ છે, મનનુ વચનનુ કાયાનુ, ધર્મનુ અને આતમાનુ રક્ષણ કરનાર સપ છે, મન વચન કાયા ધર્મ અને આત્માની જે એકતા તેજ સપ રૂપ છે જેથી મોક્ષ પણ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે, માટે મન વચન કાયાની એકતા આપણે નથી કરી શકતા તેજ આપણી ભુલ થાય છે સામાન્ય મદવાડનુ કોઇને પુછવામા આવે ત્યારે તાવ આવે છે એમ જવાબ મળે છે તેના જવાબમા તેની દવા પણ અમુક અટસટે નિદાન કર્યા સિવાય અનેક તાવની દવામાથી ગમે તે એક દવા કહી દેવામા આવે છે, સપ જોઇએ સપ જોઇએ, એવો ધ્વની આ આખા આર્યાવર્તમા થઇ રહયો છે સપને માટે લેખો લખાયછે ઘણી વખત વકતાઓ બોલેછે સપનેઈચ્છનારા પણ સપને માટે બુમો પાડે છે, જો સપ હોય તો કોઇપણ કાર્યનો વિનાશ થાય નહિં, એમ પણ સચોટ કહેવામા આવે છે, આ બધી ક્રીયા ચિકિત્સા વગર કરવામા આવે છે, પણ જો નિદાન પુર્વક કરવામા આવે તો કુસપ ટળીને ઘણા વખત અગાઉથી સપ થઇ ગયો હોત માટે અનેક ઉદ્યમ કરતા આપણામા સપ કેમ નથી આવતો તેનુ નિદાન વિચારીએ

મહત્વાકાક્ષીપણુ.

જ્યા સુધી મહત્વાકાક્ષીપણુ આપણા દરેકમાથી ગયુ નથી ત્યા સુધી સપ થવનો નથી બાલકથી તે વૃદ્ધ પર્યંત દરેકને મોટાઇ જોઇએ છીએ પાચ બલકમા પણ એક કહેશે કે હુ મોટો, મોટાઇ કોઇને નથી ગમતી એમ નથી તમે સાભળ્યુ પણ હશે કે માત્ર વિવેકની ખાતર કોઈ પણ મડળના અધિપતિ એમ કહે છે કે હુ રાક અને તૃણવત છુ. જે માન મને આપો છો તેને હુ લાયક નથી, હુ તો પામર છુ આ પ્રમાણે કહેવા આવે છે ખરુ પણ જો એ હ્રદયના શબ્દો હોય તો તેનો લાભ ... કે પણ એવા બોલનારની જો ...

તા તેઓજ જેમ મ્યાનમાંથી તલવાર કાઢે તેમ મુખમાંથી એના વચન કાઢે છે કે તેની મોટા અનર્થનુ કારણ થઇ પડે છે તલવારના તેજથી ભયભીત થઇ લોકો અંજાઇ જાય છે તેમ મોટાની સેહમા દબાઇ પોતાની ઇચ્છાને પ્રતીકુળ હાજીહાપણુ સ્વીકારવુ પડે છે, એ આપણી ખરી નિમાલતાનુ લક્ષણ છે

મહત્વાકાંક્ષાને લાભ આપીને હારી ગયા છીએ, કોઇ કહે કે અમુક કાર્ય કેમ નથી કરતા? તો ઉત્તરમા કહેવામા આવે છે કે ગમે તેટલુ કરીયે તો પણ લોકો કની જશ આપે છે? મતલબ કે જશના ભુખ્યા હોય છે, આ ઉપરથી સમજવુ જોઇએ કે આપણે જે કાંઇ કરીએ છીએ તે જશને માટે કરીયે છીએ પણ લોકહિતને માટે કરતા નથી, અને જયારે મહત્વાકાંક્ષાઓ ઘણાની દરેક પાર પડતી નથી ત્યારે આપણામા ઇર્ષા પિશાચણી ઉત્પન્ન થાય છે, અને જેમ અગ્નિથી કાષ્ટનો નાશ થાય છે તેવીજ રીતે ઇર્ષાથી આપણામા સંપનો વિનાશ થાય છે, અને તેથી સ્વેચ્છા પાર પાડવાને માટે કુસંપનો માર્ગ સ્વીકારીએ છીએ, અને આપણી એક દોઢીને બીજાની બે દોઢીયે છીએ

બ્રાહ્મણનુ દ્રષ્ટાંત

એક બ્રાહ્મણ એક ઝુંપડીમા રહેતો હતો, તેની સામે એક ભવ્ય હવેલી હતી હવે આ બ્રાહ્મણ રોજ હવેલી જોઇને ઇર્ષાથી બળી જતો હતો તેને એમ થતુ હતુ કે કાંતો આ હવેલીમા આગ લાગે અથવા તો મારૂં ઝુંપડું હવેલી જેવુ થઇ જાય. આ ઇર્ષાથી તે ચિંતામા સુકાઈ ગયો, ત્યારે એક દિવસે તેની સ્ત્રીયે કહ્યુ કે તમે કેમ સુકાતા જાઓ છો, તમોને શી ફીકર છે, બ્રાહ્મણે કહ્યુ કે તુ શુ સમજે? સ્ત્રીયે કહ્યુ કે હું સમજતી તો નથી પણ તમે સમજાવો તો સમજુ બ્રાહ્મણે કહ્યુ કે લે સમજ આ જે સામી રોડ ના હવેલી છે, તે જોઇને મારૂ હૃદય બળીને ખાખ થઇ જાય છે કે તે મારાથી મોટો કેમ? સ્ત્રીયે કહ્યુ કે એમ શા માટે કરાછો, એના પુન્યથી એને હવેલી થઇ છે, તમારે શા માટે તેની ઇર્ષા કરવી જોઇએ, સ્ત્રીના આ વચન સાભળીને તે બ્રાહ્મણ તેણીના પર ગુસ્સે થયો પછી તે એક દેવી પાસે જઇને લાંઘણ કરીને બેઠો અને ત્રણદિવસે દેવીએ જનાર કારણ પુછ્યુ ત્યારે તદ્દો તે હવેલીવાળાથી પોતે અધિક થવાને અથવા તે ઓછો થાય એમ માગણી કરી ત્યારે કહ્યુ કે તેના પુન્યપ્રબળછે

તમે વિચારી જોશો નાના બાળકને અંતપુરમાં જતા કોઈ અટકાવતું નથી અને રાણીઓ સ્નેહથી તેને રમાડે છે પણ જ્યારે મોટો થાય છે ત્યારે તેને કોઇ જવા દેતુ નથી અને જાય તો શિરચ્છેદ જેવા કષ્ટમા આવવુ પડે છે બાળક નાનો હોય છે ત્યારે તેની સભાળ સહુ કોઈ રાખે છે, માબાપ અને ભાઇઓ તેની સભાળ લે છે, હજુ કેમ આવ્યો નહિ એમ સહુ કોઇ તેની ફીકર કરે છે પણ જ્યારે તે મોટો થાય છે ત્યારે તેની કોઇ ચિંતા કરતુ નથી મોટાઇને લીધેજ બધી જવાબદારી આવી પડે છે માટે જે સુખ છે તે લઘુતામાજ છે એમ જ્યારે સમજાય ત્યારે મહત્વાકાક્ષીપણાનો ત્યાગ થઇ શકે

મોટાઈ આપોઆપ મળે છે જે મોટાઇ પોતામા ગુણો વધવાથી સહજ પ્રાપ્ત છે તે મોટાઇની લોકો તરફથી આશા રાખવામા આવે તે ભુલ છે જેમ જેમ મોટાઈ ઘટાડશો તેમ તેમ લોકો તમને મોટા ગણશે. પણ તમે પોતેજ મોટાઈની ઇચ્છા કરશો તો તમારી મોટાઇનો નાશ તમેજ કરી નાખશો જો દરેક માણસ લઘુતા ઇચ્છે તો મહત્વાકાક્ષીપણુ અને ઇર્ષાનો નાશ થઈ જાય

સ્પષ્ટ બોલનામા સંપ.

સંપની ઉત્પત્તિ બીજી રીતે યથાર્થ બોલવાથી થાય છે કેમકે એવુ વાક્ય છે કે, आहारे व्यवहारेच स्पष्ट वक्ता सुखीभवेत् આહારમા અને વ્યવહારમા સ્પષ્ટ વકતા છે તે સુખી થાય છે, જયા સુધી મીઠુ મીઠુ બોલો છો ત્યા સુધી તમે તમારો નાશ કરો છો, અને બીજાનો પણ નાશ કરો છો, જમવામા ખરૂ નહિં બોલો તો તમેજ ભુખ્યા રહેશો

હાજીહાપટ

બહુધા સમગ્ર આર્યાવર્તમા અને આપણામા હાજીહાનો દુર્ગણ એટલો બધો વધી ગયો છે કે સ્પષ્ટવકતાપણુ દેખાતુજ નથી સ્પષ્ટ વકતા પણાના અભાવને લીધે કેટલીએક વાર આપણે અણગમતી વાતને માટે હાજી હા ભણવી પડે છે, અને તેથી સારા માણસની ભૂલનો સુધારો થતો નથી અને તેમ થવાથી કુસંપમા વધારો થાય છે એવા હાજીહા માણસો એમ કહે છે કે મોટા માણસ આગળ ખરૂ કહેવાય નહિ, તેથી આ ઠીક નથી એમ પછવાડે બોલે છે આ બોલવુ જો ત્યાજ

સ્પષ્ટપણે બોલતા હોય તો હાજીહા પણાનુ [illegible] ચાનો
જોવાનો વખત આવે નહિ પણ પાછા [illegible] સુધી
પરંતુ તે નીંદા માનવામા આવે છે અને તેથી [illegible] ારાત
ભળી ચીડાઇને કુસંપને માર્ગે [illegible]
થવાની જરૂર છે

आप्रियस्य पथ्यस्य वक्ता श्रोता दुर्लभ [illegible] રનો
વચનના કહેનારા અને સાંભળનાર થોડા છે [illegible] ાનો
તો ભલે પરંતુ તેવા કહેનારા તો હોવાજ [illegible] ક્ષાને
હાજીહાને લીધેજ કુસંપના કડુક ફળ [illegible] નાગ
સુધી સ્પષ્ટ વકતા નથી થયા ત્યા સુધી [illegible] માર,
શકશો નહિ રાજા હો યા ચક્રવર્તિ હો [illegible] મર,
ખરૂ બોલવુ જોઈએ, અને તેથી તેમને [illegible] ક
સંકટનો જો ખ્યાલ કરશો તો તમે [illegible] શુ
યથાર્થ નહી બોલાય ત્યા સુધી સંપ [illegible] નથી. કિત

તમો તમારોજ વિશ્વાસઘાત [illegible] ને છેતરો છો, નેક
ધર્મ ભ્રષ્ટ થાઓ છો, સંપનો નાશ [illegible] કરો છો, અને
પણ જો સ્પષ્ટ વકતા થાઓ તો [illegible] ભુલને [illegible] રતા
જનજ ન હોય તો ભુલ રહેવા [illegible] કરો અને એમ થવાથી । જો
ખોટી મોટાઇની વધી ગએલી [illegible] કાચી ાતિથા

દરેક ધર્મ [illegible] છે

ધર્મના નામે આપણે આજ [illegible] છીએ, શબ્દની મારામારી [illegible] ાચઢી લઇ
આપણુ સર્વસ્વ જાયછે ધર્મ [illegible] વ્યાખ્યા કરી [illegible] ાવા આપી
તે વ્યાખ્યા તમારમા કેટલે [illegible] ને જો તમે વિચા[illegible] ાને તથા
તો તમે તમારી મેળેજ [illegible] पततात् जतून [illegible] જશો તો
यं स धर्मः દુર્ગતિમા પડતા [illegible] ત્યા કરે તે ધ[illegible] તારી
ના દરેક શાસ્ત્રો તપાસશો તો [illegible] દર્શનથી એમ
આપણે [illegible] કરીએ,

જાના ધર્મને વગોવિએ ધર્મના નામે કલેશ કકાસ
કે રાગદ્વેષમા મહા ગરકાવ રહીએ તોજ આપણે ધર્મી કહેવાઇએ? અને
એથી આપણુ કલ્યાણ થાય! દરેક ધર્મમા કહ્યુ છે કે જો શાતિ, અકલેશ
રાગ દ્વેષનો ત્યાગ, સર્વ જીવો પર મૈત્રીભાવ હોય તોજ તે ધર્મી થ
શકે છે, અને તોજ તેનુ કલ્યાણ થાય છે હવે તમે શુ કરો છો તે
ખ્યાલ કરો? ધર્મના નામે તમે મારામારી કરોછો, કોર્ટે ચડોછો, એ
બીજાના ધર્મ વગોવી બીજાના ધર્મની હાની કરીનેજ તમો પોતાના
ર્મની ઉન્નતિ માનો છો અને તેમ કરવામા મહા અનેક પ્રપચની જા
ણુ થવી પડે છે હજારો રૂપીઆની ખુવારી ધર્મ કલેશમા થાય છે અને
વર્તમાન કાળમા ધર્મીઓમા જોવામા આવે છે અને કજીઆથીજ અ
ધર્મી છીએ એમ માને છે આવી રીતે માની લીધેલો ધર્મ શુ તમે
મોક્ષ આપશે? અને પુર્વોકત વ્યુત્પતિ આવા કૃત્યોથી સાર્થક થશે?
ચારો કે તમેતમારા તીર્થકરોના વચનોનોજ અનાદર કરો છો અને તી
કર જે કહી ગયા છે કે,सवी जीव करु शासन रसि એટલે સવ જીવ
શાસનના રસીક કરવા જોઇએ તેના બદલામા આપણી કુમપ જનક
સ્તિથી આપણે બીજાઓને વિમુખ કરીએ છીએ

તમારી મારામારીમા તમારો થઇને ત્રીજો ફાવી જાય છે જો
કોઇ વખત વિચારના ફેરફારને લીધે અમુક બધારણમા અને
મા ફેર હોય છે તો પણ એક ફેરથી બધો ફેર માની લેવો તે કુમ
કારણ રૂપ છે ઉદાહરણ તરીકે જ્યારે કોઇ માણસને તમે ચારે આ
ળીઓના નામ પુછશો ત્યારે તે તર્જનિ મધ્યમા અનામિકા અને ક
ષ્ઠિકા એવા નામ આપશે હવે ધારો કે તેમા કનિષ્ઠકાના નામ માટે
પડયો, અને કહેવામા આવ્યુ કે અમો તો અનામિકા ને પણ કનિષ્ઠિ
અભાવે કનિષ્ઠિકા કહીએ છીએ તેથી છેલી આગળીનેજ કનિષ્ઠિકા કેમ
શકાય? આ એક આગળીની તકરાર એક બાજુ રાખી જો તમે બીજી
આગળીમા ઐક્યતા પ્રશ્ન કરશો એટલે એક આગળીની તકરાર પરી
આપો આપ નષ્ટ થશે એક આગળીની તકરારને માટે જેમ આ
હાથ ખોટો કહેવામા આવે છે તેમ ન માનતા ધર્મના અમુક ફેરફ
લીધે જેટલે અશે સહાને માટે મળતા રહીએ તો જે ભેદ રહેલ જ
છે તે પરીણામે આપોઆપ નષ્ઠ થઇ જાય છ, પણ જો એક વા
આખા વાધાવાળા બનીને જરા અશે પણ મળતા ન રહો અને

ત્યારે રહેશો તથા વશો તો ધર્મના નામે તમારી પાયમાલી થવાનો પ્રસંગ આવશે, આ વિચારો જ્યાં સુધી તમારામાંથી નથી ગયા ત્યાં સુધી તમારે બોલવુંજ નહિ કે સંપ જોઇએ સંપ જોઈએ? પણ એથી વિપરીત રીતે તઇયાર રહેશો તો વગર મહેનતે સંપ થશે

શબ્દની મારામારી

શબ્દની મારામારી પણ આપણે નજરે જોઇએ છીએ બીજાના ઘરનો જો તમે નાશ કરવા જશો તો તમારે સમજવું કે તમે તમારાજ ઘરનો નાશ કરવા તૈયાર થયા છો તમે એમ સમજો છો કે અમારા ધર્મની રક્ષાને માટે અમે બીજાનું ખંડન કરીએ છીએ, પણ તે ખોટું છે તમે કહેનાર એક છો પણ તમોને કહેનારા અનેક થશે, જો તમે દરેક ધર્મ ઉપર તમારા ધર્મની રક્ષા માટે આક્ષેપ કરશો તો બધા ધર્મના હુમલાથી તમારા ધર્મનો વિનાશ થઇ જશે આ સ્થળે તમારી માન્યતા એમ થાય કે પુર્વાચાર્યોએ શાસ્ત્રમાં અનેક સ્થળે ખંડન મંડન કરેલ છે તો તે શું સમજતા ન હતા? પણ તમારે ધ્યાન રાખવું જોઇએ કે તમે તેમની શક્તિને લાયક નથી, જેમ તેમનામાં ખંડન કરવાની શક્તિ હતી તેમ અનેક સભા અને મમુક્ષુમાં સ્વધર્મનું પ્રતિપાદન કરી ધર્મ વધારવાની અને ખોલતા બંધ કરી દેવાની તેઓની શકિત હતી! તેથી તે જેમ કરતા તે સ્થિતિને આપણે પામ્યા છીએ કે નહિ? તે વિચાર કર્યા સિવાય જો શબ્દની મારામારીની ટેવ નહિ મુકો તો વાણીઆની પેઠે તમારી ખીચડી કાચી જ રહેવાની છે! અને તમારૂં પેટ ભરાવાનું નથી એટલે તમે શાન્તિથી જમી શકો તેમ નથી

વાણીયાનું દ્રષ્ટાંત.

એક વાણીયાને ગામ જતાં માર્ગમાં ગામ આવ્યું ત્યાં ખીચડી લઈ એક ડોશીને ઘરે ગયો અને ડોશીને આજીજી કરી ખીચડી રાંધવા આપી પોતે ઓશરીમાં બેઠો, તે વખતે ડોશીના ફળીમાં મજબુત ભેંસ જોઇને તથા ખડકીનું દ્વાર નાનું જોઇને તે બોલ્યો કે ડોશીમા ભેંસ મરી જશે તો આ બારણેથી કેમ નીકળશે? ડોશીએ કહ્યું કે દીકરા! હું તારી ખીચડી રાંધી આપું [illegible] મારી ભેંસને શા માટે મારે છે?, આણે કહ્યું કે મા [illegible] ગયો, વળી થોડીક વાર થઇ

ગોખલામા બેઠેલી (જીભ)થી રહેવાયુ નહિ તેથી પુછયુ કે ડોશી મા? આ પારણામા કોણ સુતું છે! ડોશાએ કહ્યુ એ મારા દીકરાનો દીકરો છે, તેણે કહ્યુ કે ડોશીમા! તમારો દીકરો કયા છે? ડોશીએ કહયુ કે પરદેશ ગયો છે વાણીબાએ કહ્યું કે કાઇ કાગળ પત્ર છે કે? ડોશીએ કહ્યુ કે હમણા પંદર દિવસ થયા કાગળ નથી વળી વાણીઓ બોલ્યો કે ડોશીમા! એ તમારો દિકરો મરી ગયો હશે તો? આ સાભળીને હવે ડોશીથી રહેવાયુ નહિ અને તે બોલી મારા રોયા! હુ તારી ખાચડી ગધી દઉછુ અને તુ મારા દિકરાને મારે છે? લે તારી ખાચડી? એમ કહી હાડલુ ઉપાડયુ વાણીઆએ પોતાની પછેડીમા તે કાચી ખીચડી લીધી અને બજારમા ચાલ્યો કોઇએ પુછયુ કે આ શુ ટપકે છે ત્યારે વાણીએ જવાબ આપ્યો કે એનો જીભનો રસ ચૂએ છે

જેમ તે વાણીઓ કાચી ખીચડીએ ગયો તેમ જયા સુધી તમારામાથી શબ્દની મારામારી જશે નહિ ત્યા સુધી સંપ તમારામા આવશે નહિ એને કુસંપનો રસ ચુસ્યા કરશે

સંપ સુચક શબ્દો

આપણે જે જે શબ્દો બોલીએ છીએ તેનો અર્થ આપણેજ સમજતા નથી સંઘ, ન્યાત ગચ્છ, શરીર એમ શબ્દો બોલાય છે, પણ જો અર્થ સમજાતો હોય તો તકરાર થાય નહિ, જેટના સમુદાયને તમે સંઘ કહો છો તેની દરેક વ્યકિતના નામ જુદા છે છતા તે એકઠા થાય છે ત્યારેજ સંઘ કહેવાય છે અને બીજી રીતે અર્થ કરીએ તો સંપનેજ સંઘ કહી શકાય છે જ્ઞાતિ શબ્દ પણ એમજ સુચવે છે કે જ્ઞાતિ માહેની કોઇ પણ વ્યકિતનુ જ્ઞાતિ એવુ નામ નથી, એટલે સમુદાયની એક સત્તાનુ નામજ જ્ઞાતા છે શરીરના દરેક અવયવોમા શરીર એવુ નામ કોઇનુ નથી પણ દરેક અવયવો જ્યારે અવયવી રૂપે એકત્ર થાય છે ત્યારે તે એકત્યનેજ શરીર કહેવાય છે સંઘનો પર્યાય સંપ છે, શરીરનો અર્થ સંપ છે માટે બધા અંગનો સંપ નથી ત્યા સુધી સંઘ કે જ્ઞાતિમા સંપ નથી અને ત્યા સુધી તેઓ એ શબ્દો ધરી શકતા નથી અને એક અવયવનુ અશ્રેય ઈચ્છવાથી તે સમગ્ર શરીરનુ અશ્રેય થાયછે તે આ નિચેના કલ્પિત પણ સંપ સુચક દ્રષ્ટાંતથી જોવાશે

શરીરનુ દ્રષ્ટાંત

એક વખતે શરીરના દરેક અવયવો હાથ પગ કાન નાક અને મોઢાએ મળીને એવો વિચાર કર્યો કે આપણે બધા આખો દિવસ જુદી જુદી રીતે મેહેનત કરીએ છીએ અને આપણી મેહેનતનો લાભ એકલુ પેટ લઇ જાય છે, માટે આજથી આપણે લેવા દેના વગર પેટની શા સારૂ મજુરી કરવી જોઇએ ? આજથી નકી કરો કે આપણે પારકાને માટે કાંઈ કરવુ નહિ આવો સકલ્પ કરીને બધા અવયવો પોતપોતાનુ કામ મુકી શાંત થઇને બેઠા આખો મીંચી દીધી કાનમા પુમડા નાખ્યા હાથ ઉંચો કરવો બધ કર્યો, હાલવા ચાલવાની ક્રિયા બધ થઇ, અને મોઢુ પણ બધ કરી દીધુ એમ બધા અવયવો શાંત થઈને સમાધી લગાવીને બેસી ગયા પરતુ ત્રણ દિવસે અગેઅગ સર્વે શકિતહિન થવાથી પેટ પોતાને માટેજ મહેનત કરે છે તેમ સમજી શકયા, અને ડાહ્યા થઇ પોત પોતાને કામે લાગી ગયા આ કલ્પના ઉપરથી આપણે સમજવાનુ છે કે સર્વના ભલામા આપણુ ભલુ છે અને આપણા પરીશ્રમનો લાભ બીજાને લેતા આપણે જયા સુધી નહિ જોઈ શકીએ ત્યા સુધી અવયવોની જેમ તમારી દુર્દશા થશે પણ જ્યારે તમે એમ સમજશો કે અમે અવયવી છીએ અને આ સર્વ અમારા અવયવો છે ત્યારેજ ઐકયતા જળવાશે અને એ ઐકયતાનો જયારે નાશ થશે ત્યારે તમારૂ કોઇ નથી એમ સમજશો નિધણીઆતા થઈ પોક મુકશો તો પણ તમારૂં કોઇ નહિ હોવાથી તમારી તરફ કોઇ ધ્યાન નહિ આપશે

સમુદાયની ઐકયતા

સમુદાયની ઐકયતા શુ નથી કરતી ? એક તાંતણો હોય તો તે તુટી જાય છે પણ તેજ તતુઓના સમૂહથી મોટા મોટા હાથી બધાય છે, એક તતુથી તમારા શરીરનુ રક્ષણ નહિ થાય પણ તતુ સમુદાય રૂપ પટથી તમારા શરીરનુ રક્ષણ થશે. કીડીનાનામા નાનો જીવ છે પણ જો તેનો સમુદાય એકઠો થાય તો મોટા મોટા ફણીધરને પણ તોબા પોકરાવેછે ઇંટ ચૂનો અને લાકડા જયા સુધી જુદા જુદા હોય છે ત્યા સુધી કાંઈ પણ કરી શકતા નથી પણ જયારે તે એકઠા થાય છે ત્યારે મોટા મોટા મહેલ તેનાથી [illegible] કે જે મહેલમા તમે સર્વદા શાંતિથી સુખ ભોગવી શકો છો

ઈંટ ચુનાના બધાએલા ગઢથી મોટા રાજ્યનુ રક્ષણુ થઈ શકે છે તમે જુઓ કે નિર્જીવની ઐક્યતામા આટલી શક્તિછે તો સજીવનની ઐક્યતા વડે તમે શુ ન કરી શકો! અને શુ ન બની શકે? પણુ માત્ર તમારા પ્રમાદને લીધેજ તમે સપને ગુમાવી બેઠા છો છતા તમે સપની ઈચ્છા કરો છો એ કેટલુ બધુ આશ્ચર્ય છે!

અક્ષરોની ઐક્યતા—ક ખ ગ ઘ એવા અક્ષરો જો જુદા જુદા હોય તો તેનાથી કાઇ કામ નથી થતુ પણુ તે અક્ષરોના સુસપથી મહાન શાસ્ત્રો રચાય છે, તે અક્ષરોના સપથી ઇશ્વર સ્તુતિ થાય છે પણુ જો તે અક્ષરો મુનપ રૂપે ગોઠવ્યા હોય તોજ તેમ થઇ શકે છે

પરમાણુની એકયતા—પરમાણુ જયા સુધી એક હોય છે ત્યા સુધી પરમ-અણુ કહેવાય છે પણુ તે સમુહ સાથે મળવાથી પ્રદેશ કહેવાય છે અને તે પરમાણુનો સમૃદાય સ્કધ થાય છે તેમજ જયા સુધી તમે એકલા હશો ત્યા સુધી તમે અણુ કહેવાશો અને એક રૂપ થશો તો અણુ નહિ કહેવાતા એક રૂપ સ્કધના પ્રદેશ રૂપ કહેવાશો, આ પ્રમાણે થશે તો કુસપથી થતી તમારી દુર્દશા એક ક્ષણુમા નષ્ટ થશે

નાયકની અપેક્ષા ખોટી છે

કેટલીએક વખત ગેરસમજથી એમ મનાય છે અને કહેવાય છે કે સપ જોઇએ એ વાત તો સાચી છે પણ શુ કરીયે કોઈ નાયક નથી માટે કોઈ નાયક હોય તો સપ થાય, આ વિચાર ભુલ ભરેલા છે મોઢુ વિકાશીને બેસશો તો પણુ તમારો કોઈ નાયક થશે નહિ નાયક કયા નથી થતા પણુ નાયક ઉત્પન થાય છે નાયક કોઈથી સ્થાપન થતા નથી પણુ પોતાની ક્રિયાથી સ્થપિત થાય છે નાયક તે થઈ શકે છે કે જે આત્મભોગ આપી બીજાના ભલાને માટે પોતાના સુખને જળાંજલી દઇ પોતાના તન મન ધનનુ અર્પણુ કરી બીજાના દુખમા ભાગ લેનાર અને સદા બીજાના સુખે પોતાના જીવનની સાર્થકતા માનનાર અહોનીશ દરેકનુ દુખ ટાળી સર્વને સુખમા જોવા ની ઈચ્છા ધરાવનાર બાળકથી વૃદ્ધ પર્યંતની એક સરખી સભાળ રાખનાર હોયછે જે નાયકપણાને પામ્યાછેતેને કોણુ નાયક કરવા ગયુ હતુ? ગોખલે, દાદાભાઇ, તીલક, વિગેરે આ ભારત વર્ષમા નાયક કર્યા નથી થતા પણુ પોતાની જીદગી તમારા ભલા માટે રાત્રી દિવસ અર્પણુ કરી

છે અને કરે છે તેવીજ તમે તેમને નાયક માનો છો, માત્ર જાડુ ને લોહી માસ વાળુ ધનાઢય મજીવન પુતળુ નાયક તરીકે બેસાડી દેશો તો તે તમારો નાયક થઇ શકશે નહિ, અને તમારૂ કોઈ ભલુ કરી શકશે નહિ જો કે સપનો અર્થ એ છે કે તમે સર્વ સરખા છો એવી દ્રષ્ટીથી તમે સર્વને જુઓ તો પણ જો સર્વમા સમાનતા માની ક્રમની અપેક્ષા નહિ રાખશો તો તેથી પણ સપને જાળવી શકાશે નહિ.

સપમા પણ ક્રમની જરૂરીયાત.

सर्वेऽपि यत्र नेतार सर्वे पण्डित मानिन

सर्वे मन्त्र मिच्छन्ति तत्तद्रू मवसीदति

જયા સર્વ નેતા થાય, સર્વે પોતાને પડિત માને અને સર્વ મોટાઇ ને ઇચ્છે તે સમુદાય દુ ખી થાય, અને તેમા કદી સપ થાય નહિ દાદરના પગથીઆ સરખા હોય છે છતા તે ઉચા નીચા ક્રમથી ગોઠવાય છે ત્યારેજ તેથી ઉપર ચડાય છે, પણ જોતે પગથીઆ સરખાઇના અભી માનથી મારા મારી કરે અને એક એકની ઉપર ન રહે, તો સમાનતા જાળવવાને માટે તે દાદરને જમીન પર સુવાડી દેવો પડે, ને કદી તેના વડે ઉચે ચડી શકાય નહી માટે ક્રમ સહીત જો સપ હશે તોજ તેમા સુનપ થશે, અને તેવા સુસપ માથી કદી કુસપ નહિ થાય કેટલાએક મોટા થનારાઓ હોય છે અને કેટલાએક મોટાઇને જાળવવાની ઇચ્છા રાખનારા હોય છે, મોટાઇ પામેલા માણસો ઇચ્છે છે કે અમે હમેશા મોટા રહીએ, અમારા સામુ કોઈ ન બોલે તોજ અમે મોટા કહેવાઈએ, ને તેવી મોટાઇ જાળવવાને પચીસ પચાસ બટકબોલાને પોતાની બાજુમા રાખે છે અને માને છે કે આવા પુરૂષોથી અમો બીજાની સાથે છતી અમારી મોટાઈનુ રક્ષણ કરીશુ પોતાની મોટાઈના રક્ષણ માટે સદા તેઓ હલકા વિચારના ને ટુકી બુદ્ધિના સામાન્ય માણસના સગત દોષથી પોતામા યતિકિચિત રહેલા સદ્ગુણોનો નાશ કરે છે, અને કુસગના દોષથી ઉત્તમ પુરૂષો પણ વિક્રિયાને પામી જાય છે, ને આ રીતે ઉત્તમતા હારી તેને મોટાઇને 'થોડા વખતમા પોતાના હાથથી ખોઈ બેસવાનો વખત આવે છે જેમ—

कुसंगा संग दोषेन साधवो यांति विक्रियाम्
एक रात्रि प्रसंगेन काष्ट घंटा विटंबना

કુસંગ સંગના દોષથી ઉત્તમ પુરૂષો પણ વિદ્રિયાને પામી જાય છે, જેમ એક રાત્રિના કુસંગથી ગાયને કાષ્ટ ઘંટાની વિટંબના પ્રાપ્ત થઈ

ગાયનું દ્રષ્ટાંત

એક વખત એક ગાયે ગધેડાની દોસ્તી કરી કે જે ગધેડો બહુ રૂષ્ટ પુષ્ટ હતો, અને ગાય ઘણી દુર્બળ હતી. આ ઉપરથી ગાયે ગધેડાને પોતે રૂષ્ટપુષ્ટ કેમ છે તેનુ કારણ પુછયુ અને પોતે તેવી થવાને ઇચ્છા બતાવી એટલે ગધેડો તેને પોતાની સાથે લઇ ગયો અને બંને એક ખેતરમા પડી ચરવા લાગ્યા ગધેડાએ પોતાના જાતિ સ્વભાવ પ્રમાણે મુળપાન ફુલ જે આવ્યુ તે ખાવા માડયુ અને થોડા વખતમા પેટ ભરી ઇંગયુ ગાયે પોતાના જાતિ સ્વભાવ પ્રમાણે કુમળો ભાગ શોધવામા વખત ખોયો અને તે હજી ભુખીજ હતી તેવામા ગધેડે કહ્યુ કે હવે હુ ધરાઇ ગયોછુ અને મને ભુકણુ કરવાની મરજી થઇછે માટે ચાલો ગાયે હજુ પોતાને ભુખ હોવાથી થોડો વખત સબુર કરવાને આજીજી કરી પરંતુ ગધેડો રહી શકયો નહિ અને ભુકતો નાઠો તે જાણી ખેતરનો રક્ષક જાગી ઉઠો અને ગાયને પુષ્કલ મારી ડબામા પુરી જેથી બીજે દિવસ તેના ધણીએ દંડ આપી તેને છોડાવી અને ડોકમા લાકડુ નાખી છોડી, જેથી તેની બીજી સખીઓ આ ડોકમા શુ છે તેમ પુછતી ત્યારે તે કહેતી કે એક રાત્રીના કુસંગના ફલ રૂપે આ કાષ્ટ ઘંટા છે એ રીતે કુસંગથી જાડી થવા જતા ઉલટી હતી તેથી દુર્બલ થવા વખત આવ્યો અને માર ખાવા ઉપરાંત કાષ્ટ ઘંટાનો ભાર વધ્યો

તેમજ મોટાઇને ઇચ્છનારા પણ એમ ઇચ્છીએ છીએ કે અમે મારામારી કરીએ, પથરા ફેંકીએ અને આપણો સમુહ વધારીએ ત્યારેજ અમને સહુ બોલાવે મોટાઇને ઇચ્છનારા કદી મોટા થતાજ નથી પણ ઉલટા નાના થાય છે માટે જો મોટાઇ જોતી હોય તો ઉત્તમ પુરૂષોના સંગમા રહો અને તેમના વિચારનેજ અનુસરો તોજ વગર માગેથી મોટાઈ આપો આપ તમોને પ્રાપ્ત થશે અને પ્રાપ્ત થએલી મોટાઇનો કદી નાશ થશે નહિ.

બધા ધર્મમા સપ.

ધર્મ ક્રિયા અને ધર્મ શાસ્ત્રો પણ તમોને શીખવે છે કે સંપ કરો કોઈ શાસ્ત્ર કે દર્શન એમ નથી કહેતુ કે માગમારી કરવાથી તમારૂ કલ્યાણ થશે દરેક શાસ્ત્રમાં કહ્યુ છે કે રાગદ્વેષને દેશવટો આપશો તોજ તમારૂ કલ્યાણ થશે જ્યારે રાગ દ્વેષ જશે અને સ્નેહ તમારામા દાખલ થશે ત્યારે તમો આપો આપ સંપીલા થશો પ્રીતી અમુક સ્વાર્થને લીધેજ હોય છે તેથી જ્યા સુધી તે સ્વાર્થ હોય ત્યા સુધી સંપ રહે છે, રાગની ઉત્પતી પણ તેવીજ છે અને સ્નેહ પણ તેજ સ્વરૂપને ધારણ કરે છે તેથી પવિત્ર પ્રેમ થવાની જરૂર છે નહિ તો તમો જો કે અમુક અંશે સ્નેહ રાગને જીતનારા થશો, તોપણ જ્યા સુધી દ્રષ્ટી રાગ મટશે નહી ત્યા સુધી કદી સંપ થવાનો નથી ગુણ દોષની પરીક્ષા વિના જે દ્રષ્ટી રાગ થઇ જાય છે તે જ્યા સુધી થશે ત્યા સુધી તમારામા સંપ થશે નહીં, ઉપાશ્રયરાગ, જીનાલયરાગ, ગુરૂરાગ આવા આગ્રહ જનક રાગ તમારામા હશે ત્યા સુધી સંપ થવાનો નથી અને જ્યારેદરેક ઉપાશ્રય દરેક દેરાસર અને દરેક ગુરૂ તરફ સમાનદ્રષ્ટી થશે ત્યારેજ તમો સંપનો સ્વાદ ચાખી શકશો

વર્તમાન કાળ.

સાંપ્રત કેળવણીથી કેળવાએલા સાક્ષર વર્ગ સંવાદને ઇચ્છે છે, પણ વિવાદને ઈચ્છતા નથી તેથી જ્યા જ્યા વિવાદ તેઓ જુએછે ત્યા ત્યા પોતાની ના પસંદગી જણાવે છે ખંડન મંડનના પુસ્તકોને હવે કોઈ માન આપતુ નથી, એવી કૃતી કોઇને પસંદ પડતી નથી માટે હવેથી જો તમે સંવાદના ક્રમને માન આપશો તો સંપની જાહોજલાલી તમારી મેળેજ તમે જોશો

સંપની જરૂરીયાત બધાને છે.

જુઓ રાજાથી રંક સુધી સંપની સાથે એવી સાંકળ બંધાએલી છે કે જો તેમા એકજનુ અહિત ઇચ્છાય તો સર્વનુ અહિત થાય છે પ્રજા વગર રાજ્ય કેમ ટકે ? વ્યાપારી જો દુખી હોય તો ગ્રાહક આપો આપ દુખી થશે આ શહેરમા દરેક ચીજ મળે છે તેનુ કારણ ધનાઢ્ય વ્યાપારી છે બીજે તેમ નથી તેનુ કારણ એમજ કે ત્યા વ્યાપારીઓ સુખી નથી તેવી રીતે તમે કેટલાએક જ્ઞાતિ બંધનથી એવી રીતે બંધાએલ છો કે

વ્યાખ્યાન ૮ મું.

ભાવના.

તા૦ ૧૭-૮-૦૭

મંગલાચરણ

अज्ञान तिमिरांधाना ज्ञानांजन शलाकया।
नेत्र मुन्मिलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः

ઉપોદ્‌ઘાત.

અમુક માણુસને એવી ઇચ્છા થઇ કે મારે એક રૂપીઓ જોઈએ છીએ એ ઈચ્છાનુસારે તેણે કોઈ પણ પ્રકારનો પ્રયત્ન કરવા માડયો અને તેને એક રૂપીઓ મળ્યો. જયારે તેને એક રૂપીઓ મલ્યો ત્યારે રૂા મેળવવાનો તેનો પ્રયત્ન સફળ થયો એટલે હવે રૂપીઆને માટે તેને પ્રયત્ન કરવાને જરૂર રહી નહિ જયાસુધી એ મેલવેલ રૂપીઓ ચાંદિનો છે કે બીજાનો એમ તેના જાણવામા ન આવે ત્યાસુધી તે રૂપીઓજ છે એમ તે પુર્ણ ખાત્રીથી માની લે છે અને જયારે તેને એમ ખબર પડે કે આ રૂપીઓ કથીરનો કે બીજા પદાર્થનો છે ત્યારે રૂપીઆ મળવા પછી તેની જે ઈચ્છા થઇ હતી તે ફરીથી સ્ફુરે અને તે સમજે કે જે રૂપીઓ મળેલો હતો તે ખોટો છે અને તેથી ખરો રૂપીઓ મેળવવાની મારે જરૂર છે એમ તે ફરી ખરો રૂપીઓ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે તેવીજ રીતે એકજ માર્ગે દશ વીસ માણસો જતા હોય, જનારાઓનો એકજ માર્ગે જવાને ઉદ્દેશ હોય અને તે માર્ગ એજ છે એમ નિસંદેહપણે માન્યતા હોવાથી મા । સબધી કોઇને પુછવાની તેને જરુર જણાય નહિ પણ જો મનમા સદિ ગ્ધપણુ હોય-કે આ જે માર્ગે આપણે જવુ છે તે તે માર્ગ નથી તોતે માર્ગની સત્યતા પુછવાની જરૂર રહે છે અને જે માર્ગે તે જાય છે તે માગ આડો છે એમ જણાય ત્યારે તે મા- । મુકીને મુખ્ય માર્ગનો જનારાઓ સ્વીકાર કરે, અને મુખ્ય માર્ગ સ્વીકા

રતા ફરીથી ભુલ ન થાય તેવા હેતુથી વખતો વખત પુછવાની તેને અપે ક્ષા રહે. આમ છે છતા જનારાને કોઈ એમ કહે કે આ માર્ગે તમે જાઓ છો તે ખરો માર્ગ નથી તો પણ જે માર્ગને મનુષ્ય પોતે સત્ય માને છે તે તેની સત્યતા દુર કરી ખરો માર્ગ બતાવવામા ઘણુ જોખમ સમાએલુ છે તેમજ રૂપીઓ પ્રાપ્ત કરવામા પ્રથમ જે પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો છે તે રૂપીઓ ખોટો છે એમ કહેવામા પણ વિશ્વાસના અભાવે એક વખત તો સામા માણસને પણ ખોટુ લાગશે કારણકે અમુક વખત સુધી જે વિચારો છે તે ભાવના કહેવાય છે અને તે વિચારને બદલાવવાનો પ્રયત્ન કરવામા ઘણુ જોખમ રહેલુ છે એક ઠેકાણે કહ્યુ છે કે

धर्मस्य दुर्लभोज्ञाता सम्यग्वक्ता ततोपिच

श्रोतातततोपि श्रद्धावान् कर्ताकोपिनत सुधी

એટલે ધર્મ એવા અક્ષરોના જાણ બહુ થોડા છે અને સમ્યક વકતા તો તેથી પણ ઘણા થોડા છે અને થોડા હોવાના પણ ઘણા કારણ છે કારણ કે કેટલોક બાબતો અનુભવમા હોવા છતા શબ્દના અભાવે કહી શકાતી નથી જેમકે મરચા અને મરી આપણે રોજ ખાઈએ છીએ બનેનો સ્વાદ તીખો છે છતા તેઓનો ભેદ દર્શાવવાને ભાષામા કોઈ શબ્દજ નથી તેવીજ રીતે કહેવા ઇચ્છનાર જેટલુ પોતે જાણે છે તેટલુ કહેવાને તેને શબ્દ પણ મળતા નથી બીજુ કારણ

आशाया ये दासा ते दासा सर्व लोकस्य

आशा दासी येषा तेषा दासायते लोकाः

એટલે જેઓને અમુક આશા રહેલી છે તેઓને દુનીઆનુ દાસત્વ ભોગવવુ પડે છે તેમ જેટલુ સમજાય છે તેટલુ નહિ કહેવામા કોઈ વખત યશની, પોતાની પ્રશંસાની તેમજ ઘણાઓ તરફથી માન મળે એવી ઇચ્છાથી ઘણી વખતે સત્ય હકીકત કહી શકાતી નથી અને ત્રીજુ કારણ એ છે કે કહેનારા જે કહેવા જાય છે તેના ફલીતાર્થમા એમ કહેવાય છે કે જેટલુ તમે કહો છો તેટલુ કરી બતાવો પણ જેટલુ કહેવાય છે તેટલુ કરી શકાય છે એવો કાંઈ નિયમ નથી, જોકે કરવાની ઇચ્છાતો થાય છે પણ કહેવાય છે તેટલ કરી નહિ શકાત હોવાથી કેટલીએક વખત

આક્ષેપની બીકે પણ પુરૂ કહી શકાતુ નથી આવા કારણોથી સત્ય કહે નારા થોડા છે કારણ કે જ્યા સુધી પોતાને ગમતુ પોતાના સ્વાર્થને હાની ન થાય તેવુ અને પોતે જે કરે છે તેમા કાઇ ફેરફાર ન થાય તેવુ સાભળવુ તેના કરતા સત્ય શુ છે તેજ સાભળવાની ઇચ્છા રાખવી એવા શ્રોતાઓ થોડા છે તેમ સાભળેલ વચનરૂપ આરિસો પોતાના સન્મુખ રાખી તેમા જોવુ અને વિચારવુ એવા શ્રોતા પણ ઘણા થોડા છે

જે છે તેમા પણ શ્રદ્ધા તો થોડાનેજ હોય છે કારણ કે કેટલીક બાબત સાભળી તે કાળને ભળાવી દેવામા આવે છે એટલે એમ કહે છે કે કહેવુ તો ખરૂ છે પણ આપણે પચમ કાળમા ઉત્પન્ન થયા છીએ માટે તે આપણાથી તો ન બને, વળી કેટલાએક એમ કહે છે કે પૂર્વે સઘયણ મજબુત હતા હાલ કાઇ થઇ શકે નહિ આવા નબળા વિચારોથી સાભળેલો વિષય સાભળવા રૂપેજ રહેછે પણ તે સાભળીને સર્વાંશે નહિ તો પણ અમુક અશે પણ કરનારા શ્રોતાઓ થોડાજ હોય છે કારણ કે કેટલાએકને સાભળવુ હૃદયમા રૂચે છે ખરૂ પણ તે તે પ્રમાણે કરી શકતા નથી

હવે આપણે શુ વિચારવુ જોઇએ?

ઉપરના શ્લોકમા વકતા શ્રોતા શ્રદ્ધાવાન અને કર્તા ઘણા થોડા કહ્યા છે ત્યારે થોડા માનીને શુ આપણે આળસુ થઇને બેસી રહેવુ ? નહિજ ખરૂ જોતા તેમ નથી કારણકે તીર્થંકરનુ તો એમ કહેવુ છે કે જે થોડુ અને દુર્લભ છે તે મેળવનાને તો ઘણોજ પ્રયાસ કરવાની જરૂર છે

ભાવના એટલે શુ

આટલી જરૂરની પ્રસ્તાવના કરીને મુળ ભાવનાના વિષયપર હુ હવે આવુ છુ આપણે દરેક વખત બોલીએ છીએ કે ભાવનાએ સિદ્ધિ છે અને ભાવના ભાવો એમ બોલાય છે તેમજ જીનેશ્વરના મંદિરમા પણ ભાવના ભવાય છે છતા ભાવના શુ શબ્દ છે! તેનો અર્થ શુ છે તે સમજ્યા વગર આપણે તે શબ્દનો ઉપયોગ કરીએ છીએ ભૂ ધાતુ ઉપરથી એ શબ્દ થાય છ એનો અર્થ એવો થાય છે કે પોતે બને છે અને બીજાને બનાવે છે અને તેણે કરીને યુક્ત હોય તે ભાવના યુક્ત કહેવાય છે તેમજ ભવન ભાવના એટલે જેવું તેવુ થવુ તે ભાવના કહેવાય છે આ માત્ર શબ્દનો અર્થ કહ્યો

ભાવનાનુ સ્વરૂપ

આપણુ અ ત કરણ શુ ચીજ છે અને તેમાં શા શા ફેરફારો થયા કરે છે તે સમજાયા વગર આપણાથી કાઇ થઈ શકતુ નથી પણ જે જે ક્રિયા કરવામા આવે તે તે ક્રિયારૂપ આપણુ અ ત કરણ બને તેનુ નામ ભાવના એટલે તદરૂપ ક્રિયા કરતુ હોય તે ભાવના જેમ વસ્ત્ર સ્વત, ઉજ્વળ છે પણ તે વસ્ત્રને જેવા ર ગે ર ગીએ તેવુ વિશેષણ તે વસ્ત્રને અપાય છે એટલે કાળુ કે રાતુ વસ્ત્ર કહેવાય છે, હવે વસ્ત્ર પોતે તો કાળુ કે રાતું હોતુ નથી પણ તેને જેવી ભાવના અપાય છે તેવુ તે કહેવાય છે,

૭ લેશ્યા

આપણામા ૭ લેશ્યા કહી છે તે કર્મરૂપ ર ગથી ર ગાએલા અ ત કરણના ર ગપરથીજ કહેલી છે, જ્ઞાનનુ સ્વત સ્વરૂપ તેવુ નથી પણ કર્મ ઉપાધિ ભાવનાથી ભાવિત અ ત કરણ હોવાથી તેવા નામ આપવામાં આવે છે એટલે અ ત કરણ જેવા ભાવથી ભાવિત હોય છે તેવા ભાવને આપણે ભાવના કહીએ છીએ

ભાવનાના પ્રકાર

ભાવનાના ત્રણ પ્રકાર છે (૧) કર્મજ ભાવના (૨) ધર્મ ભાવના અને (૩) આત્મજ ભાવના કર્મથી ઉત્પ ન થએલી ભાવના પાચ ઇંદ્રિયોથી ઉત્પન્ન થાય છે પાચ ઇંદ્રીયોના વિષયથી જે જે ભાવના થાય છે તે કર્મજ ભાવના કહેવાય છે તે કર્મજ ભાવના બે પ્રકારે કહેવાય છે ૧ પ્રશસ્ત અને ૨ અપ્રશસ્ત

અપ્રશસ્ત ભાવના

અપ્રશસ્ત ઇંદ્રિયોના વિષય ભાવથી હૃદયમા જે ભાવના ઉત્પન્ન થાય છે તે કા ι પણ પ્રયત્ન વગર સહજ થઇ આવે છે જુઓ

શ્રોત્રેંદ્રિય વિષય ભાવના—આપણને કોઇ આવીને પાચ સાત ગાળો આપે તો તેજ વખતે આપણે આપણા અ ત કરણને તે ગાળોથી ભાવિત કરી નાખીએ છીએ જેવી ગાળો સાભળીએ છીએ તેવીજ ગાળો આપણા મુખમાથી નીકળી જાય છે તેનુ કારણ એ છે કે બીજાની ગાળો

એ તમાશા કર્યુંમા પ્રવેશ કરીને તમાશા હૃદયને વાસિત કર્યું એજ્ઞે ગા ળ સાભળીને બીજાને ગાળ આપવાનુ તમારૂ મન થયુ અને જો તે ગા ળો સાભળી તદ્ ભાવના રૂપ અત કરણ ન થાય તો તે અપ્રશસ્ત ભાવના તમારા હૃદયમાથી ગઇ કહી શકાય જેમ ગાળો વિષે કહ્યુ તેમ જેણે તમારી પ્રમસા કરી હોય તેનો બદલો આપવાને તમે કદી તૈયાર થશો નહિ પણ ગાળ આપનારને તો તમે કદી ભુલશો નહિ અને જ્યારે તમે તેને જોશો ત્યારે તેને દુ ખ આપવાને તમે હમેશા તઈયાર રહેશો આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે સન્માનની ભાવના તમારા હૃદયમા વધારે વખત રહેતી નથી અને અપમાનની ભાવના લાબો વખત સુધી તમારાથી ભુલાતી નથી આવા સ સ્કારો જ્યા સુધી છે ત્યાસુધી સ્મૃતિરૂપી ભાવના હૃદયમા રહે છે જેમ અપમાનની ભાવના લાબો વખત સુધી આપણે ભુલતા નથી તેમ તમારી પ્રશસા કરનાર પર લાગણી રૂપી ભાવના તમારે ભુલવી જોઇએ નહિ પણ તેવી લાગણી તમોને સ્ફુરતી નથી અને તેનું કારણ એજ છે કે અપ્રશસ્ત ભાવનાથી તમારૂ હૃદય ભાવિત થયેલુ છે

નેત્ર વિષય ભાવના—આખથી જે જે અપ્રશસ્ત પદાર્થ જોવામા આવે છે તે તે પદાર્થમા અ ત કરણ તદ્રૂપ થાય છે કોઇ પણ રૂપવતી સ્ત્રી જોઇને હૃદય તદ્રૂપ થઇ જાય છે ચાલતા હાલતા અને વાત વાતમા વારવાર તેજ યાદ આવેછે અને જે ભાવના જાગૃત થઇછે તે ભાવના સફળ કરવા દરેક પ્રયત્ન કરવામા આવે છે અને કામ વાસનથી હૃદય વાસિત થઇ જાય છે તેમ તેજ નેત્રથી મહાત્માના અને તિર્થંકરના દર્શન પણ કરાય છે છતા તે તુરતજ ભુલી જવાય છે અને તેની અસર લાબો વખત ટકતી નથી અને જેવી આકાક્ષા અપ્રશસ્ત નેત્રના વિષયથી થએલી છે તેવી આકાક્ષા તે પવિત્ર દર્શનને માટે થતી નથી જેમ એક સ્ત્રીને જોઇ હોય તે બીજી વખત જોવાને ઘણી આકાક્ષા રહે છે તેમ જીનેશ્વર તથા ગુરૂના દર્શનની આકાક્ષા થતી નથી કારણ કે જેવુ અપવિત્ર ભાવનાથી આપણુ હૃદય વાસીત થાય છે તેવુ પવિત્ર ભાવનાથી નથી થતુ એમ પ્રવૃત્તિ પરથી સમજી શકાય છે

ઘ્રાણેન્દ્રિય વિષય ભાવના—અપવિત્ર દુર્ગંધિ પદાર્થ એક વખત નિષયથી અનુભવાયો હોય તો તેવો દુર્ગંધિ પદાર્થ આપણી જ્યારે જોશુ ત્યારે તેનો કટાળો આવશે અને નાકથી ગધ લેવાને ઇચ્છા

થશે નહિ અને જ્યારે તે યાદ આવશે ત્યારે વખતે ઉલટી પણ થશે એ વખતમા તમને કોઇ જમવા આપશે તો તમને ખાવાનુ પણ ભાવ શે નહિ સુગધી પદાર્થની વાસના તુરતજ ભુલી જવાશે અને દુર્ગંધિ પદાર્થની વાસના જશે નહિ આનુ કારણ એ છે કે આપણુ અ ત કરણ લાબા વખતની અપ્રશસ્ત ભાવનાથી ભાવિત થએલુ છે

જીહ્વાઇદ્રિય વિષય ભાવના—સ્વાદિષ્ટ પદાર્થનો સ્વાદ આપણે ભુલી જઇએ છીએ પણ કડવા પદાર્થનો સ્વાદ એકજ વખત અનુભવેલો હોય તો તે લાબા વખત સુધી આપણે ભુલી જતા નથી અને કેટલીક વખત તેવા પદાર્થનુ નામ સાભળીને પણ મોઢુ બગડી જાય છે

સ્પર્શેદ્રિય વિષય ભાવના—તેવીજ રીતે સ્પર્શેદ્રિયના વિષયના સ બધમા પણ થાય છે અગ્નિનો સ્પર્શ કોઇ દિવસ થયો ન હોય તો પણ અગ્નીથી હમેશાં દુર રહેવાની ઇચ્છા થાય છે અને મન ગમતો વિષય મળે છે તો તે ચલાવી દેવામા આવે છે આવી ભાવના લાબો વખત સુધી રહે વાનુ કારણ આ શરીરપરની મુર્છા છે જેથી અપવિત્ર ભાવનાને મુર્છા સદા જાગૃતિમા રાખે છે કારણકે શરીરને અને મનને નહિભુલી જવાથી દુ ખ થવાની ભીતિ રહે છે

ભાવનાથી વ્યવહાર ચાલે છે

બાળક નાનો હોય છે ત્યારે તેને પિતા ભાઈ વિગેરેની ભાવના હોતી નથી પણ તે મોટો થાય છે તેમ તેમ તેને પિતાની માતા ભાઇ બ્હેન વિગેરેની ભાવના દઢ થાય છ અને તે ભાવના એટલી બધી દઢ થાય છે કે એકજ આકારની બે સ્રી હોય તો એકમા બહેનની ભાવના અને બીજીમા સ્રીની ભાવના તરતજ સ્ફુરી આવેછે અને તે કદી બદલતી નથી તેમજ બાળક પોતે બાપને પુત્ર તરીકે કદી માનતો નથી આ પ્રમાણે સમગ્ર વ્યવહાર ભાવનાથીજ ચાલી રહયો છે

વિચાર બાધતા શિખવાની જરૂર

જ્યા સુધી વિચાર બાધવાની શકિત ન હોય ત્યા સુધી કર્મની ભાવનાનો અટકાવ થતો નથી એટલે આવીજ અવિચારી ભાવનાથી દુની આમા કલેશ કકાશ ચાલી રહ્યા છે જેમકે એક માણસમા દુશ્મનપણાનો

સૂકવ્યા હતા તેના રોજ લુગડા જતા હતા તેથી, આજે તે તપાસ રાખવા છુપાઇ બેસે હતો તેવામા ગુર્ખાને લપાઈને જતો જોઇને ચોર જાણી પકડયો અને માર્યો ત્યારે તેને પારાધીએ આપેલ શીખામણ ની યાદ આપવાથી કહ્યુ કે હવેથી તારે બધુ "સાફ થઈ જશે" તેમ કહેવુ ત્યાથી આગલ જતા એક ખેતરમા વાવણી થતી હતી તે જોઇ બો લ્યો કે બધુ સાફ થઇ જશે આ સાભલી ખેડુને તેને ખુબ માર્યો જ્યારે તેણે ધોબીની શીખામણની વાત કરી ત્યારે ખેડુને કહ્યુ કે હવે "આવુ ઘણુ થજો" તેમ કહેવું ત્યાર પછી તે ગામ પાસે આવ્યો તેવામા એક શાહુકારનો છોકરો મરી ગયો હતો તેને લઇ જતા હતા તે જોઇને તે બોલ્યો કે આવુ ઘણુ થજો આથી ત્યા પણ તેને માર્યો "આવુ કયાઇ થજો નહિ" તેમ કહેવા કહ્યુ ત્યાર પછી આગલ જતા વિવાહ થતા હતા ત્યા તેમ બોલવાથી માર ખાધો પછી ત્યાથી આવુ નિરંતર થજો તેવુ શીખીને તે પ્રમાણે બોલતો ચાલ્યો તેવામા રાજ પુત્ર મરી ગએલ તેને ગામ બહાર બાળતા હતા ત્યા જઇ આવુ નિરંતર થજો તેમ કહેવા લાગ્યો તેથી ત્યા પણ માર ખાધો અને કહ્યુ કે મુર્ખા આમ કહેવાય નહિ! આ ઉપરથી તેણે કહ્યુ કે તમે મારૂ કેમ નામ જાણ્યુ? તેને ઉત્તર આપ્યો કે તારી કૃતીથી ત્યાર પછી તેને કહ્યુ કે હવેથી યાદ રાખજે કે બળતાને બાળીએ નહી પણ ઠારીએ આગલ જતા કુંભારના નીભાડા હતા ત્યા જઇને ઠારવા માડયો એટલે બધા ઠામ ફુટી ગયા તેથી તને કુંભારે મારીને કહ્યુ કે આવુ હોય ત્યા વધારે સલગાવવુ જોઇએ આમ સાભળીને એક ઠેકાણે ઘર બળતુ હતું ત્યા જઇને બીજા ઘરમા પણ આગ મુકી દીધી આથી ત્યા પણ તેને માર પડયો આ રીતે બધેથી માર ખાઇ કંટાળી હવેથી કોઇનુ કહેવુ માનવુ નહી તેવો વિચાર કરી સાસરાને ગામ ગયો ત્યા કોઇએ મશ્કરીમા તમારી વહુ રડાયા છે ને કોને તેડી જશો તેમ કહેવાથી તે પાછો ઘેર ગયો અને પોતાની માએ ન તેડી લાવવાનુ કારણ પુછતા કહ્યુ કે વહુ તો રડાયેલ છે આ જોઈ માએ કહ્યુ કે તુ બેઠા વહુ રડાય નહી એટલે મુરખે કહ્યુ કે ત્યારે હું બેઠા તુ કેમ રડાણી?

આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી તમે સમજ્યા હશો કે જે જે વખતે શીખામણ મા કહેનારાઓએ પોતાના અભીપ્રાય પ્રદર્શીત કર્યા અને તેમ કરવા તે ને સૂચવ્યુ તે કહેનારાઓના અભીપ્ર

ક્ષિત વચનની હદ અને તેથી યથાયોગ્ય ઘટના કરવાને શકતીને અભાવ હોવાથી તે મુર્ખાએ માત્ર શબ્દોને પકડી રાખી તેને જ્યા ન લેઇએ ત્યા ઉપયોગ કર્યો તેથી દરેક સ્થળે માર ખાવો પડયો અને ઉપહાસને પાત્ર થયો કે જે સાભળતા તમોને પણ વખતો વખત હસવુ આવ્યુ છે તેમ શાસ્ત્રનુ અને ઉપદેશકોનુ જે જે સમય તથા વિષયને અનુકુળ અપેક્ષાથી લખાએલુ અને બોલાએલુ તમો જ્યા સુધી નહી સમજો અને તેની યથાયોગ્ય ઘટના વિચારીપણે નહી કરો, માત્ર સાભળીને અવિચારી પણે ક્રીયામા મુકયા કરશો ત્યા સુધી સાક્ષર વર્ગને ઉપહાસને પાત્ર થયા વિના રહેશો નહી અને પરીણામે અનેક સ કટોની વિકટ અટવીમાજ ભ્રમણ કરવુ પડશે તેથી હવે તમાગમા સ્વત ત્ર વિચાર કરવાની ભાવના ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે

વિચાર વગર સમજાય નહિ.

સઘળા જ્યા સુધી વિચાર કરતા શીખ્યા નથી ત્યા સુધી બીજાઓની અપેક્ષા જાણતા નથી દાનની વાત ચાલતી હોય તો દાનની ઉત્કૃષ્ટતા બતાવે છે, શિયળ પાળવાના સ બધમા પણ તેનુ બહુ માન કરવુ પડે છે તેથી તેજ કરીને બેમી રહેવુ તેમ નથી કલ્પસુત્રને માટે કહેવામા આવ્યુ છે ત્યારે કહ્યુ છે કે

" અરિહ ત જેવો કોઇ દેવ નથી શત્રુ જય જેવો કોઇ તીર્થ નથી મુક્તિ જેવુ કોઇ પદ નથી" તેમ કલ્પસૂત્ર જેવુ કોઇ સૂત્ર નથી આથી ભગવતી આદિ સૂત્ર શુ ઓછા થઇ ગયા? ખરૂ જોતા તેમ નથી કારણ કે જે વખતે જે કહેવાનુ હોય તે વિશેષ રૂપે કહેવાય છે

આ પ્રમાણે જ્યા સુધી વિચાર બાધતા નથી શિખ્યા ત્યા સુધી આ પણને વસ્તુ સ્થિતિનો ખ્યાલ આવવાનો નથી જ્યારે કર્મ ભાવના દુર થશે અને ધર્મ ભાવના જાગૃત થશે ત્યારે તમારૂ કાર્ય ઉત્તમ થશે નહિ તો ત્યા સુધી જે કરશો, જે સાભળશો, જે વાચશો તે બધુ તમારૂ કર્મ ભાવના સાથે મળી જવાથી ઉત્તમ ભાવનાને બદલ અશુભ ભાવનાની વૃદ્ધિ થયા કરશે. જેમ

रचिताल्वाठ सुवर्णकुंभेपरि सिंचमानं
... जातेनैापि जातिर्गुणान मु

એકના મનમા વિચાર થયો કે લસણ અને ડુંગળી બહુ દુર્ગંધવાળા છે માટે તેની દુર્ગંધ કાઢી નાખવી આમ વિચારીને એક ખેતરમા કપુર વિગેરે જેવા સુગંધી પદાર્થનુ ખાતર નાખ્યુ અને તેમા ડુંગરી વાવી સોનાના કલસામા લઇને પાણી સીંચ્યુ તથા ડુંગરીના પાંદડા નીકળતા તેને ચંદન અને કસ્તુરી ચોપડી સુગંધીવાળા કર્યા છતા તે ડુંગરીની દુર્ગંધી ગઇ નહી

આ રીતે ખરાબ ભાવનાથી ભાવિત જે ડુંગરી તેમા શુભ ભાવના વાળા સુગંધી પદાર્થો મલીન ભાવનાથી ભાવિત થઇ ગયા તેમજ જયા સુધી આપણુ હૃદય ઉતમ ભાવનાથી ભાવીત નથી ત્યાસુધી આપણા હૃદયમા ઉત્તમ ભાવના થશે નહિ. જયારે મલીન કર્મ ભાવના નષ્ટ થશે ત્યારેજ ધર્મ ભાવના પ્રગટ થશે

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે જયારે તમે પવિત્ર સંસ્કારથી ક્રિયા કરશો ત્યારે તમારી અશુભ ભાવના મટી શુભ ભાવના થશે પણ આ તેણુ લક્ષ મલીનતા તરફજ હોય છે જુઓ બાળકનો જન્મ નથી થયો હોતો ત્યારથીજ અધરણી વગેરેની ક્રિયા કરવામા આવે છે અધરણી એટલે અઘ-પાપ હરણી-હરવા વાળી ક્રિયા છે પણ જન્મ થાય ત્યારે મલીનતા, નામ પાડે છે તેમા પણ મલીનતા, અને પછી જે જે ક્રિયા કરવામા આવેછે તેમા હૃદયની મલીનતાજ વધતી જાયછે બાળક તમોને ધમકાવશે તો તમોને તેની બીક લાગશે નહિ એટલે તમારૂ મનોબળ મજબુત છે ત્યા સુધી નબળા મનોબલ વાળાની તમોને છાપ પડશે નહિ તેમજ તમો ને જે સંસ્કાર અને ક્રિયા કરવામાને આવે છે તે ક્રિયા કરવાનુ મનોબલ તમારા કરતા મજબુતતાથી ભાવિત હોવુ જોઇએ તોજ તેના પવિત્ર હૃદયની છાપ અને પવિત્ર સંસ્કાર ભાવ ક્રિયાની છાપ તમારા કરતા તેનુ ભાવના બલ મજબુત હોવાથી તમોને પવિત્ર કરી તમારામા ઉત્તમ ભાવના પ્રગટ કરાવે, જ્યા સુધી ધર્મ સંસ્કારથી મનોબલ પવિત્ર થયુ નથી ત્યાસુધી બીજાપર, તે ભાવનાની છાપ પડતી નથી જેમ કોઇ ચોર બગલમા ચોરી કરવાને મ. જેરીઓ રાખીને બીજાને ચોરી નહિ કરવાની શીખામણ આપે તો તેની શીખામણની કાંઈ પણ અસર થાય નહિ તેમ શુદ્ધ ભાવના ઉત્પન્ન કરવાને એવા શુદ્ધ વર્તનવાળા થવુ જોઇએ કે બીજાપર છાપ પડે, જેમ કે સ્ત્રીઓ રડતી હોય ત્યારે તમો કઠોર હો તોપણ તમોને અસર થશે, કોઇ હસાવશે તો તરત હસશો કારણ કે તમોને તેવી ભાવના રહેલી

છે પરંતુ વૈરાગ્યની વાત સાભળીને ખરે ખરી વૈરાગ્ય ભાવના ઉત્પન્ન થશે નહિ

ભાવના કરાવનારા કંઈક જુદોજ આનંદ લે છે હુ અગાઉ કહી ગયોછુ કે જ્યા સુધી સાચુ કહેવામા નહિ આવે ત્યા સુધી તમો સત્ય વાત જાણુશો નહિ અને અસત્યમા સત્યતા માની સત્યને માટે પ્રયત્ન શીલ પણ નહિ થાઓ પણ જ્યારે તમો અસત્યમા અસત્યતા સમજતા થશો ત્યારેજ સત્યને માટે પ્રયત્ન કરવા તરફ મનને ખેચશો

દેરાસરમાં હાલ ચાલતી ભાવના

ભાવનાનો જે ક્રમ ચાલ્યો છે તે શુ યુકત છે ? દશ પાચ ત્રગાળાના છોકરાને ભેગા કરવામા આવે છે અને ભાવના ભવાય છે, હવે વિચારવુ જોઈએ કે આ ભાવના તે માત્ર પૈસાની લાલ ચથી તરગાળાના છોકરા ભાવે છે અને પ્રભુ આગલ અનેક હાવ ભાવ નાચે નાચતા તમોને રાજી કરવાની અપેક્ષા રાખે છે તો તે પ્રભુની ભકિત કરવાની ભાવના કે તમોને રાજી રાખવાની ભાવના ? નાટક પણ ત્રગાળાના છોકરા કરે છે, ગાય છે પણ ત્રગાલા અને પ્રભુ પાસે ભાવના ની ક્રિયામા અગ્રપદ લેતા પણ ત્રગાળાજ આવી ભાવનાને જીનેશ્વર મહા રાજની ભકિતની ભાવના માની તમો જે આનંદ માનોછો તેમા તમો કે ટલે અંશે ભુલો છો તેનો ખ્યાલ કરો જે કાર્ય તમારૂ છે અને જે ભા વના હૃદયની છે અને જેથી પોતાનુ અંતઃકરણુજ ભાવિત કરવાનુ છે તેવી પવિત્ર ક્રિયાને બીજા પાસે હુ ન ભુલતો હોઉ તો દેરાસરના પૈસા આપીને કરાવવામા આવે છે અને તેને માટે મોટા મોટા કાગળોના કટકા ભીંતિએ જાહેર ખબર તરીકે ચોટાડવામા આવે છે કે “ આજે ભાવના છે માટે સા દર્શન કરવા પધારશો ” શુ ત્રગાળાના છોકરાના દર્શન કરવા આવવાનુ આ તમારૂ આમંત્રણ છે ? પ્રભુની ભકિતથી પોતાના હૃદય મા ભાવના ઉત્પન્ન કરવાને પવિત્ર તકનુ સુચન તમારા તરફથી કરવામા આવે છે ? હુ એમ માનુછુ કે આવી ભાવનામા ભાગ્યેજ પવિ ત્ર ભાવનાથી હૃદય ભાવીત થઇ શકશે માટે તે કર્તવ્ય તમારૂ પોતાનુ છે. અને તેમા જેટલી તમે શરમ રાખોછો અને બેદરકાર રહોછો તેટલે અંશે તમારામા જીન ભકિત રૂપ ભાવના પ્રગટ થવાને હજુ ઘણો વિલં બ છે એમ તમારે સમજવુ જોઇએ.

મનજ થશે માટે તમે તમારા મનનેજ ડાહ્યુ બનાવો, તમેજ કુશલ બનો કે જેથી તમો કદી ભુલો નહિ, પારકી વિદ્વતા અને કુશલતા કયા સુધી કામ લાગશે માટે પવિત્ર મન જ્યારે થશે ત્યારે ધર્મ ભાવના અને ધર્મ ભાવનાથી આત્મ ભાવના ઉત્પન્ન થશે,

આત્મ ભાવના.

બાહ્ય ક્રિયા, બાહ્ય ધર્મ અને ભક્તિ કર્યા કરશુ તો કોઇ દિવસ અ તર ગ ભાવના પ્રાપ્ત થશે એમ આપણે માનીએ છીએ તે જો કે અ મુક અ'શે સત્ય છે પણ બાહ્ય અશુભ ક્રિયાથી જેવુ તમારૂ મન તદરૂપ થાય છે તેવુ પ્રશસ્ત ક્રિયાથી તમારૂ મન તુરત તદરૂપ થતુ નથી

બે વેપારીનુ દ્રષ્ટાંત

બે વ્યાપારી હતા તેમા એક ચામડાનો વ્યાપાર કરતો હતો અને બીજો ઘીનો વ્યાપાર કરતો હતો હવે તેઓ સાથે ખરીદી ક વા નીકળ્યા ત્યારે રસ્તામા એક ડાશીને ત્યા જમવા ગયા ડાશીએ ચામડાના વ્યાપા રીને બહાર બેસાડયો અને ઘીના વ્યાપારીને ઘરમા બેસાડયો પછી જ્યા રે તેઓ ખરીદી કરીને પાછા ફર્યા ત્યારે ચામડાના વ્યાપારીને ઘરમા બે સાડયો અને ઘીના વ્યાપારીને બહાર બેસાડયો આથી ઘીના વ્યાપારીએ પુછયુ કે ડોશીમા! મને બહાર બેસાડવામા તમે ભુલ્યા કે શું? ડોશીએ કહ્યુ કે ના ભાઇ! હુ ભુલી નથી પણ તેનુ કારણ એવુ છે કે જ્યારે તમે ખરીદી કરવા જતા હતા ત્યારે તમારી એવી ઈચ્છા હતી કે ઢોર જાનવરો આબાદ રહે કારણ કે તેથી તને ઘી સોઘુ મળે અને ચામડા લેવા જના રને એમ હતુ કે ઘણા ઢોર મરેતો મને સોઘા ચામડા મળે પરંતુ આ વખતે તને એમ છે કે ઘણા ઢોર મરેતો ઘી મોઘુ થાય અને આ ચામ ડાવાલાને એમ છે કે ઢોર ન મરેતો ચામડુ મોઘુ થાય આ દષ્ટાંત ઉપ રથી ડાશીએ જે કલ્પના કરી તે અમુક અંશે સત્ય કલ્પના કહી શકાય અને અને છે પણ તેમજ ગમે તે અશુભ પ્રવૃતિ કરતા આપણી ભાવના તદનુકુળજ હોય છે તેનુ કારણ માત્ર ધર્મ ભાવનાનો અભાવ તેજ છે જેમ અશુભ ક્રિયાથી તદનુકુળ અશુભ ભાવના ઉત્પન્ન થાય છે તેવીજ રીતે ધર્મ ક્રિયા કરતા ધર્મ ભાવના આપણા હૃદયમા ઉત્પ ન થતી જો વામા આવતી નથી અને તે આપણા આચરણથીજ સહજમા માલુમ

પડી શકે છે જો ધર્મ ક્રિયા કરવાથી ધર્મ ભાવના ઉત્પન્ન થઈ હોય તો તે ભાવનાનો સ્વાદ કોઈ એવા પ્રકારનો અપૂર્વ છે કે તમને કર્મ ભાવના કદી પણ પ્રિય લાગે નહિ જ્યા સુધી ધર્મ ક્રિયાની ગૌણતા નજરે જોવામા આવે છે ત્યા સુધી ધર્મ ભાવનાની ન્યુનતા અને કર્મ ભાવનાની અધિકતા હૃદયમા બેઠી ગએલી સહેજ સમજી શકાય છે જુઓ અનાજના વ્યાપારીને બે દિવસ વરસાદ બંધ રહેતો તેથી તે વરસાદની અપેક્ષા ન રાખતા પોતાના સ્વાર્થ માટે આનંદ માને એ સ્વાભાવીક છે, આવીજ રીતે બીજી ક્રિયાથી જેવા પ્રકારની વાસના થાય છે તેવા પ્રકારની વાસના ધર્મ ક્રિયામા કેમ થતી નથી ?

ભાવના

અંતરંગ સંસાર ભાવના સફલ કરવાને માટે ધર્મ કાર્યનો ઉપયોગ કરાય છે જેમકે દીવાળીને દિવસે ચોપડામા લખાયછે કે બાહુબળીનુ બળ હોજો, ધનાશાલીભદ્રની રિદ્ધી હોજો, ગૌતમ સ્વામીની લબ્ધી હજો જ્યારે એ કામ કરવામા તમોને લક્ષ્મિ મેળવવાની ભાવના હોયછે પરંતુ જે લક્ષ્મિની તમોને ઇચ્છાછે તેજ લક્ષ્મિનો તમો તેજ વખતે અગ્નિથી નાશ કરોછો કેમકે દિવાળીને દિવસે ચોપડા પુજન પછી તર્ત્જ અજ્ઞાનથી અવશ્યની ક્રિયા માની હજારો રૂા ના ફટાકીઆ ફોડવામા આવે છે અને તે ફટાકીઆથી જે શબ્દ થાયછે તેજ ફટ ફટ કહે છે બાહુબળીનુ બળ, ધનાશાળી ભદ્રની રિદ્ધિ સિદ્ધિ, ગૌતમ સ્વામિની લબ્ધી એ માત્ર ચોપડામા લખ્યાથી કદી પ્રાપ્ત થવાની નથી, પણ જ્યારે બાહુબળીએ અનેક મહર્ષીઓની પુર્વ ભવમા જે સેવા કરેલી છે તેવીજ અંતઃકરણથી તમો મુનીઓની સેવામા વર્તશો ત્યારેજ તે ભાવના તમારી સફલ થશે. શાળીભદ્રના જીવને પુર્વ ભવમા બાલ્યાવસ્થામા ખીર પર અતિતિવ્ર તૃષ્ણા હોવા છતા આવી ચડેલા મુનીને તે ખીરમાથી અમુક ભાગ આપવાના ઈરાદાથી આપતા જ્યારે બધી ખીર મુની પાત્રમા પડી ગઇ ત્યારે મનમા ખેદ ન થતા પરમાનંદ અને પોતાને અહોભાગ્ય માન્યા અને તેથીજ તે શાલીભદ્ર મહારિદ્ધવાન થયા કે જેની રિદ્ધિની તમે ભાવના રાખોછો. પણ તમારામા જ્યા સુધી તેવા શુદ્ધભાવથી દાન દેવાની અને ઉદારતાની ટેવ નથી પડી ત્યા સુધી તે રિદ્ધિની ભાવના માત્ર ભાવનાજ છે ગૌતમ સ્વામીએ, પણ ઘણો તપ કર્યો હતો ત્યારેજ લબ્ધી

મળી હતી ત્યારે તમે જ્યા સુધી જે ન મળે ત્યા સુધી તે ન ખઉ અને વિચિત્ર તપસ્યા કરો છો ત્યા સુધી તમોને શુ મળે ? કારણ કે જે કેવ પગમા લખો છો તેવો ક્રિયાનહિ કરતા જેના નામ લખો છો તેને કદર આપો છો આથી તો જે તમારા હૃદયમા જે ભાવના છે અને જે તમારે ક્રિયા કરવાની હોય તેજ લખતા હો તો વધારે સારૂ. મતલબ કે ધર્મ ભાવના આત્મ જ્ઞાનથી થાયછે

હુ એમ નથી કહેતો કે તમે ન લખો, પણ જે લખો છો તે પ્રમ જે તમારી ક્રિયા કરો આપણે જે જે ધર્મના શબ્દો ગોતીએ છીએ તેનું યથાર્થ જ્ઞાન આપણને નથી કારણ આપણે તે પ્રકારના જ્ઞાનથી વિહિન છીએ અને ત્યા સુધિ ધર્મ ભાવના આપણને કદી પ્રાપ્ત થવાની નથી બીજુ વિશેષ જ્ઞાનનો નહી જોઇતુ પણ આપણુ ને આપણા પોતાને ઓળખવાનુ તો જ્ઞાન હોવુ જોઇએ આપણે કેવુ છીએ ? આપણા ઘરની ખબર નથી તો પારકા ઘરની શી ખબર પડે ? પોતે પોતાને ઓળખતા નથી અને કહે છે કે હુ ડાહ્યો છુ પણ તેવી રીતે હુ કુશળ છુ એમ કહેવ નો હકીકતાર્થ એજ છે કે પોતે પોતાને ઓળખતો નથી, અને બીજા પણ ઓળખતો નથી જો પોતાની ઓળખાણ થાય તો ધર્મ ભાવના પ્રગટ થાય

હૃદયની પવિત્રતાની જરૂર.

આપણે કોઇ સારા માણસને આમંત્રણ કરીએ છીએ ત્યારે તેને સા લગાડવાને માટે દરેક જાતની સ્વચ્છતા અને સુઘડતા રાખીએ છીએ. પણ તે કરવાને બદલે જો આવનાર માણસને કાદવ છાણ વગેરે પાથરીને ત્યા બેસવા કહો તો આવનારને આવવુજ ગમશે નહિ આપણે આપણા હૃદય ઘર તેવીજ રીતે ધર્મ ભાવનાને આમંત્રણ કરીએ છીએ પણ જ્યાસુધી ઘમા સ્વચ્છતા થઇ નથી, અને મલીનતા રહી છે ત્યા સુધી ધર્મ ભાવ એક મિનિટ પણ હૃદયમા રહેશે નહિ માટે ધર્મ ભાવના પ્રાપ્ત કરવ હૃદયની પવિત્રતા કરવાની પહેલી જરૂર છે અને હૃદય પવિત્ર થશે શાસ્ત્રમા બતાવેલ મૈત્રી, પ્રમોદ માધ્યસ્થ અને કારૂણ્ય ભાવના પ્ર થશે આ ચાર ભાવના જે જ્ઞાની પુરૂષો ધર્મી પુરૂષો ને ભાવવા સુચ કરી ગયા છે તે માત્ર શબ્દોમા નહિ પણ પોતે જાતે તેની ભાવનાનો અનુભવ કરીને લખી ગયા છે. તમે આ માર્ગે ચાલશો તો અમારા ક

ઓ આવી તેઓની ભાવના હતી પણ જ્યા સુધી કમ ભાવનાથી આપ
ણા હૃદયને નિવૃત્તિ મલી નથી ત્યા સુધી આવી પવિત્ર ભાવનાનો વિચા-
રવાને આપણને અવકાશ મળવાનો નથી આ ભાવનાઓથી જો આપણ
હૃદય તન્મિન થાય તો સંસાર વ્યવહાર અને ધર્મવ્યવહાર એવો તો ન-
ત્વથી ચાલે કે જેના પરીણામે તે વ્યવહારમા વર્તતા થકાજ પણ આ
મ ભાવના પ્રાપ્ત કરી શકે અને જેથી સદાને માટે દુન ભાવનાનો
નાશ થઈ જાય

મૈત્રી ભાવના

મૈત્રી ભાવના જો હોય તો આપણા બધામા એકતા વના વા- લા
ો નહિ જેમ શરીરના ગમે તે અગમા દુ ખ થવાથી આખા શરીરને
દુ ખ થાય છે તે પ્રમાણે દરેક જીવ આપણાજ મિત્ર છે એવી ભાવના
જો હોય તો ગમે તે જીવને દુ ખી દેખી આપણને દુ ખ થયા વગર રહે
નહિ કહ્યુ છે કે —

न सा जाइ न सा जोणि नत ठाण नत कुल
न जाया न मया जत्थ सव्वे जीवा अनतसो

એવી એકે જાતી નથી, એકે એવી યોની નથી, એવુ કોઇ સ્થાન
નથી કે એવુ કોઇ કુળ નથી કે જ્યા દરેક જીવ અનતિવાર જન્મ્યો કે
મર્યો ન હોય!

सव्वे जाया सयणा सव्व जीवाय परजणा जाया

દરેક જીવની સાથે પુત્ર પિતા સ્ત્રી માતા પણે આપણે સબધ થએલો
છે તેમજ દુશ્મન પણે પણ થએલો છે એમ જો દરેક જીવ સમજે તો પછી
તે પરપણુ કોઇના સાથે રહે નહિ

જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રયુક્ત જે આત્મા છે તે બધા સરખા છે
આવા અભિપ્રાય વાળા આત્મા સાથે આપણે પરપણુ માની
રહેલા છીએ ત્યા સુધી આપણાથી મૈત્રી ભાવના હજારો કોષ દુર છે

પ્રતિક્રમણ

એક રાજાને લડાઇ કરતા સાજના સમયે હાથીના હુદા ઉપર પ્રતિ
ક્રમણ કરતી વખતે વિચાર થયો કે જ્યાસુધી હુ જેની સાથે યુદ્ધ કરૂ'ુ

એક વખને જે મોટો રાજા હોય તે બીજે વખને ભીખ માગતો દેખાય તો તેના પર જેમ દયા આવે છે તેમ દરેક જીવપર દયા લાવવી જોઇએ આપણને કોઈકહી જાય તો તેનાપર દયા લાવવી કે મારેમાટે તેને કર્મબંધન કરવા પડયા પણ તેનાપર આક્રોશ કરીને તેને ધર્મથી વિમુખ નહિ કરવો જોઇએ સમજાવવા પણ જો ન માને તો તેનાપર દયા કરવી જોઇએ પણ તેને વિમુખ નહિ કરવો કારણ કે તમે કોઇને દેરા અપાસરા બહાર કરશો તો તે કષાયના ઉદયથી બીજા ધર્મનો આશ્રય લેશે કારણ કે ધર્મ તો તમે બે પૈસે વહેચવા તઈનાર થાઓછો માટે તેમ કોઈનો તિરસ્કાર નહિ કરતા તેનાપર દયા રાખી તેને ઉચ દિશાએ ચડાવવો જોઇએ આથી મૈત્રી, કરૂણા, માધ્યસ્થ, અને પ્રમોદ ભાવના હોયનો બીજી ભાવના આપો આપ આવી જાય છે. એ ચાર ભાવનાનો સામાન્ય વિચાર કરશુ તો તે ભાવના બજારમા નથી પણ તમારી પાસેજ છે જેમ બાલકમા માતા પિતા વગેરેને ઓળખવાની ભાવના તિરોભાવ રૂપ છે અને પછી વિચારથી પ્રગટ રૂપે થાય છે તેમજ જો વિચાર કરવાની ટેવ પડશે તો આપણા હૃદયમાથીજ તે ભાવના પ્રગટ થશે પણ જયા સુધી તે શબ્દોનો બોલવામા ઉપયોગ કરીએ છીએ તેનો વિચારમા અને તે સાથે તે શબ્દનો અને તેમાના તત્વનો ખ્યાલ નથી કરતા ત્યા સુધી શબ્દ બોલવાથી કાઇ પણ વળવાનુ નથી જે કાઇ લાભછે તે શબ્દના વિચારમાજ છે જેમ ચિલાતિ પુત્રે એક હાથમા તલવાર અને બીજા હાથમા મસ્તક લઇને મુની પાસે ઉપદેશ માગ્યો ત્યારે મુનિએ તો ઉપશમ વિવેક અને સવર એમ ત્રણ પદમના માગેછે એટલુ કહ્યુ આ શબ્દનો સામાન્ય વિચાર કરતા તેને આત્માનો વિચાર થયો, સ્વ સ્વરૂપનો આનદ થયોને તેના શરીર પર કીડીઓ ચડી, તેનુ શરીર ચાલણી જેવુ થયુ તોપણ ઉપશમ વિવેક સવરના અર્થના વિચારમાજ તેને કેવળ જ્ઞાન થયુ. માટેપચેદ્રિના ઘાતકે પણ ત્રણ શબ્દનો વિચાર કરવામા કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યુ તેમ આપણ જેજે બોલીએ છીએ તેનો જો વિચાર કર્યા કરશુ તો પરીણામે આપણી પણ તેમજ સ્થિતિ હશે

વિચાર કરશુ અને વિચાર રૂપ બનશુ ત્યારેજ તે શબ્દોના અર્થની ભાવનાથી આપણા હૃદયમા તદ્રુપ ભાવનાથશે અરીહંતનુ સ્મરણ કરતા

અરીહત રૂપ ત્રવુ જોઇએ નિદ્ધના વિચાર થતા સિદ્ધ રૂપ થવાય અને દર્શન પ્રાપ્ત કરાય એવી ભાવનાની જરૂર છે જુ જીન દર્શન કરના રાને તેવો ખ્યાલ નથી હોતો–મુદ્રા જોવાનોજ ખ્યાલ નથી તો તે શુ છે તેનો ખ્યાલ તો કયાથીજ હોય? આરીસામા જોતા આપણુ રૂપ દેખાઇ આવે છે તો આ ત્રણ લોકના આરીસા રૂપ જીનેશ્વરની મુદ્રા નીહાળતા આપણને આપણુ સ્વરૂપ કેમ દેખાવુ ન જોઇએ? મારા તરફથી આજે ભાવનાનો વિષય કહેવામા આવ્યો છે તેમા હુ એમ જણાવુ છુ કે ભાવના ની જરૂર છે અને તે પણ પ્રગન્ત ભાવનાની જરૂર છે જો તમારૂ હૃદય પવિત્ર ભાવનાવાળુ હશે તો તમારે જોશીની પણ જરૂર પડશે નહિ લીં બુ શબ્દ સાભળીને તમારા મોઢામાથી ખટાશ છુટે છે. શાસ્ત્રમા મોક્ષે જવાના અસખ્ય યોગ કહ્યા છે પણ તેનો ખ્યાલ આપણા હૃદયમા હોય તો માહો માહે એક પ્રત્યે ભેદ બુદ્ધિ રહે નહિ મોક્ષ શુ છે તે સ મજાયુ નથી ત્યા સુધીજ આપણને તેની ભાવના થતી નથી

આ વિષયની અતે મારે કહેવુ જોઇએ કે તમે શ્રોતા બનો પણ ચાયણી જેવા શ્રોતા થશો નહિ લોક કહેશોમા કે આ કઠીણ છે. આપ ણે જો વિચાર કરીએ તો જેમ બીજાને માટે કરી શકીએ તેમ આપણે આપણા માટે કરીશુ અને જો આપણુ અતકરણ ભાવનાથી ભાવીત થ શે, જો મારા માગી અને એચતાણુ ઓછી થશે તો પવિત્ર અતકરણને લઇને તમારા ભવિષ્યનો તમે પાતેજ નિશ્ચય કરી શકશો

કાર્યની સિદ્ધિ માટે તો અતકરણજ સાક્ષી છે ગમે તે ઉદ્યમની આદીમા જો શકાશીલ રહીએ છીએ તો તેમા આપણા હૃદયમા મલીન તાજ કારણ રૂપ છે જો અતકરણમા પવિત્રતા હોય તો કાલે શુ થશે તે આપણા હૃદય બળથી આપણે સમજી શકીશુ માટે જેમ બ ને તેમ અતકરણમાથી કર્મ ભાવનાનો નાશ અને ધર્મ ભાવનાની ઉ ત્પત્તિ કરવા માટે પ્રયત્નશીલ રહેવાની જરૂર છે જો આપણામા ધ ર્મ ભાવનાનુ પ્રબળ વધશે તો આત્મ ભાવના એની મેળે પ્રાપ્ત થશે અને આત્મ ભાવનાનુ પરિણામ જે મોક્ષ તે સહેજમા મેળવી શકશો

તથાસ્તુ

જન સમુહમા રહેવાથી કેટલાએક અશાતિના કારણો આપણને અસર કરે છે તેથી અપ્રશસ્ત ધ્યાનને લઇને મનોયોગની અશુદ્ધિના અભાવે ધ્યાતા ધ્યાનની ક્રિયાને કરી શકતો નથી તેમજ મનોયોગની અશુદ્ધિ કરનાર જે અપ્રશસ્ત ધ્યાન આપણને અસર કરે છે તેમા તે વિષયનુ ધ્યાન કરવાની જો વખતો વખત તક લેવાતી હોય તો તેજ અપ્રશસ્ત ધ્યાન પ્રશસ્ત રૂપે થઈ શકે અને તેમ થવાથી યોગીઓથી બીજી રીતે જનસમુહમા રહેવા છતા પણ ધ્યાની બની શકાય છે માટે જયા સુધી અપ્રશસ્ત મનોયોગમા આપણી લીનતા છેત્યાસુધી તે ધ્યાન પુર્વક નથી અને જો તેમ હોય તો અવશ્ય સમજાય, અને સમજાય તો તેનો ત્યાગ થયા વગર રહે નહિ.

આર્ત ધ્યાન

અનિષ્ઠ વસ્તુના સંયોગથી અને ઈષ્ટના વિયોગથી આર્ત ધ્યાન થાય છે, પણ અનિષ્ટના સંયોગથી હાની શુ છે અને ઇષ્ટના વિયોગથી આપણને નુકસાન શુ છે તે સમજાતુ હોય તો તેજ અપ્રશસ્ત ધ્યાન પ્રશસ્ત રૂપે થઇ શકે પણ તે અપ્રશસ્ત ધ્યાનજનક અશુદ્ધ પ્રવૃતિ જયા સુધી વખતો વખત મનને મલીન કર્યા કરશે ત્યા સુધી મલીનતાને લઇને પ્રશસ્ત ધ્યાનના ધ્યાતા થઈ શકાશે નહિ, જુઓ જ્યારે કોઇ મરી જાય છે ત્યારે રોનાર પોતે રડે છે અને બીજાને રાવ ાવે છે હવે આ સ્થળે ધ્યેય એટલે જેના વિચારથી રૂદન કરવામા આવે છે તે ધ્યેય વસ્તુનુ યથાર્થ જ્ઞાન હોય તો રડવુ આવેજ નહિ પણ ધ્યેય વસ્તુનુ યથાર્થ જ્ઞાન હોતુ નથી જેને માટે રૂદન કરાય છે તેને માટે ગમે તેટલો વખત રૂદન કરવા છતા પણ કાય સિદ્ધિ થતી નથી માટે વિચાર કરવો જોઈએ કે તુ કોણ છે ? જેને માટે રૂદન કરાય છે તે કોણ છે, તારે એની સાથે શો સબધ છે અને આ રૂદન કરવાથી તુ જે કાઇ હાનિ સમજે છે તેની પુન પ્રાપ્તિ થઇ શકે તેમ છે કે નહિ ઈત્યાદિ જો વિચાર કરવામા આવેતો સ્વત સમજી જવાય અને સમજાયા પછી રૂદન ક્રિયાનો ત્યાગ એની મેળે થઇ જવાથી મન શુદ્ધિ થતા વાર લાગે નહિ અને જેથી જે જે વિચારો પુર્વે કહ્યા છે તે બધા પ્રશસ્ત ધ્યાન રૂપે થઇ જાય

રાૈદ્ર ધ્યાન

આશ્ચર્ય જેવુ છે કે સામાન્ય બાબતમા પણ માણસના હૃદય ક્રોધાઇ જાય છે તદ્દુલીઓ મચ્છ જો કે નાનકડો હોય

મોટા માછલાની પાપણુમાજ રહે છે તોપણુ ત્યા મોટા માછલાના મુખમાથી જીવના માછલાને નીકળતા અને પ્રવેશ કરતા જોઇને તે પોને મોટા માછલાને ધિકકારે છે અને વિચારે છે કે આ સ્થળે હુ હોઉ તો એક પણુ માછલાને જીવતુ જવા દઉ નહિ આવા વિચારથી તે તદુલીઓ મચ્છ નર્કમા જાય છે આવા પ્રકારનુ રૌદ્ર ધ્યાન જ્યા સુધી ક્ષણે ક્ષણે અસર કરે છે ત્યાસુધી પ્રશસ્ત ધ્યાનને લાયક થઇ શકાય નહિ અને તેજ રૌદ્ર ધ્યાની એમ વિચારે કે સામા જીવના જેવા શુભ અશુભ કર્મ છે તેવુજ તેને મળવાનુ છે, તેમા મારૂ ધારવુ કાઈ કામ આવવાનુ નથી, માત્ર મારા હૃદયમા તેને માટે જે ખરાબ વિચારો આવે છે તેથી હુ તેનુ નહિ બગાડતા મારા આત્માનુજ બગાડુ છુ અને કર્મથી હુ પોતેજ બધાઉ છુ, પોતાના કૃત્ય સિવાય કોઈ કોઇનુ ભૂડુ કરી સકતુ નથી અને આવા વિચારોના અભાવેજ હુ સસારમા પરીભ્રમણુ કર્યા કરૂ છુ માટે અતરગ શુદ્ધિથી ધ્યાનને લાયક થવા માટે આર્ત અને રૌદ્ર ધ્યાનનો ત્યાગ કરવો જોઇએ. જો કે તેની અસર થાય તોપણુ કોઇ રીતે તે ફળીભુત ન થાય તેને માટે ઉપયોગ રાખવો જોઇએ

કષાયના ઉદયનો ઉપશમ કેમ થાય?

શાસ્ત્રમા છઠા સાતમા ગુણુસ્થાનકે વર્તનારા મુનીઓને અક્રોહિ, અમાની, અમાયિ, અલોભી એવા વિશેષણો આપ્યા છે જો કે અક્રોહી અમાની વિગેરે વિશેષણો છઠા સાતમા ગુણુસ્થાનકે લાગુ પડતા નથી કારણુ કે ત્યા ક્રોધ, માન, માયા લોભનો નાશ થયો નથી પણુ ઉદયે આવતા ક્રોધ માન માયા લોભને પવિત્ર મુની પોતાના આત્મ બલથી ક્રિયામા નથી મુકતા તેથી તે નિષ્ફળ થઇ જવાથી કર્મ બધન રૂપી ફળને આપનારા થતા નથી અને તેવા કારણોથીજ પુર્વોકત વિશેષણોથી મુનિઓને સબોધવામા આવ્યા છે તેમ આર્ત્ત ધ્યાન અને રૌદ્ર ધ્યાન અમુક નિમિત્તે થાય તોપણુ તેની અસર મન પર લાવતા શુદ્ધ વિચારથી તે ધ્યાન નીષ્ફલ કરી શકાય તો અતરગ શુદ્ધિ સદાને માટે સ્વત બની રહે

અતરગ શુદ્ધિ

આવી રીતે અતરગ શુદ્ધિ થવાની પ્રથમ જરૂર છે અને મનની શુદ્ધિ થવા પછી ધ્યેય પદાર્થ છે તે આપણા હૃદયમા સ્થાપન કરી

ધ્યાનમા લાવી શકાય છે, ધ્યાન એ એક એવી ચીજ છે કે જે આપણા આત્માને બીજા અનેક યત્નોથી નિર્મળ કરતા મુશીબતી વેઠવી પડે છે તે આત્મશુદ્ધિનુ કાર્ય તે ધ્યાનથી સહેલાઇથી અને થોડા પ્રયત્ને થઇ શકે છે, આ દ્રષ્ટાતથી વધારે સ્પષ્ટપણે સમજી શકાશે

ચિત્રકાર અને વિચિત્રકારનુ દ્રષ્ટાત.

એક રાજા પાસે બે કારીગરો આવ્યા તેના નામ રાજાએ પુછતા એકે કહ્યુ કે હુ ચિત્રકાર છુ અને બીજાએ કહ્યુ કે હુ વિચિત્રકાર છુ રાજાને આશ્ચર્ય થયુ કે આ ચિત્રકાર તો ઠીક પણ વિચિત્રકાર વળી કેવો હશે! તે પછી રાજાએ તે બંનેને એક એક ભિંતપર ચિત્ર અને વિચિત્ર કરવાની આજ્ઞા કરી તેથી આડો પડદો નાખીને ચિત્રકાર હતો તેણે નાની મોટી અનેક જાતની પીછી વતી રગ બેરગી સુદર ચિત્રોથી પોતાને સોંપેલી એક ભિત તૈયાર કરી અને બીજા વિચિત્રકારે તો એક પથરવતી ભીંતને પાલીસ કર્યા કીધુ અને મુદત પુરી થઇ ત્યાસુધી તેણે તે ભીંતને ઓપણી વતી ઓપ્યાજ કીધી તેથી તે એવી તો શુદ્ધ કરી કે જાણે આરીસા જેવીજ તે થઇ ગઇ પછી રાજા મુદત પુરી થએ જોવા આવ્યો અને ચિત્રકારના અનેક જાતના ચિત્રો જોઇને ખુશી થયો પછી વિચિત્રકાર પાસે ગયો ત્યારે તેણે તો ભીંત ઓપીને તૈયાર કરી હતી તે જોઇ રાજાએ પુછતા તેણે જવાબ આપ્યો કે આ ભીંતમા મારૂ વિચિત્ર થઇ રહ્યુ છે એમ કહીને સામી ભીંતના આડો જે પડદો હતો તે લઇ લીધો એટલે તે બધા ચિત્રો સામી ભીંતમા પ્રતિબિબ રૂપે દેખાઇ આવ્યા. જે જે પદાર્થ તે ભીંત પાસે રાખવામા આવ્યા તે તેમા તેવાજરૂપે દેખાઇ આવવા લાગ્યા વિચિત્રકારે કહ્યુ કે આ મારૂ વિચિત્ર છે કે તેમા હુ પોતે પોતાને જોઇ શકુ હુ અને તમે તમને પોતાને જોઇ શકો છો આથી રાજાને આશ્ચર્ય થયુ અને વિચિત્રકારના વખાણ થયા

તેમ આપણા હૃદય પટ અનેક રગ બેરગી વિચારોથી ચિત્રિત ન કરતા માત્ર ધ્યાન ઓપણીથી શુદ્ધ નિર્મળ કરવાની જરૂર છે અને તે જો તેમ બની જશે તો પછી ગમે તે સમસ્ત જગતના ધ્યેય પદાર્થનુ ચિત્ર આપણા શુદ્ધ અતઃકરણ ઉપર તાદ્દશ પ્રતિબિંબિત થશે કે જે જોતા પારાવાર આનદ અને ગમે તે એકાત સ્થળમા જગત સ્વરૂપનુ નિરિક્ષણ કરી શકાશે એટલુજ નહિ પણ આપણે પોતાને પણ જોઇ શકવાને સમ

યે થઇ શકશુ માટે ધ્યાન કરવાને યોગ્ય બનવાને માટે આપણા હૃદય અને મનને નિર્મળ કરવાની પ્રથમ જરૂર છે અને તેને માટે મન મથી ન ધાય તેવા કારણો હમેશા દુર કરવા કે જેથી આપણુ નિર્મળ હૃદય થઇ શકશે, ઇંદ્રિયો આપણે તાબે રહેશે પણ આપણે ઇંદ્રિય ને તાબે રહેશુ નહિ આનુ નામજ દ્રિય નિગ્રહ કહેવાય છે એટલે ઇંદ્રિયો ને જે ફુરમાવવામા આવે તેજ તે કરે અને જો જરા પણ વિરૂદ્ધ પણે પ્રવર્તે તો તેને અવશ્ય યોગીક શિક્ષા આપવાને તત્પર રહેવુ જોઇએ

હૃદયની નિર્મળતા

આવા પ્રકારે હૃદયની નિર્મળતા અને મનો બળની શુદ્ધતા થવાની જરૂર છે અને તેમ થયાપછી આપણે ધ્યાન કરવા યોગ્ય થશુ જ્યારે ફોટોગ્રાફરો કોઇ માણસનો ફોટો લેછે ત્યારે તે ની સન્મુખ કેમરો ગોઠવે છે એને તે કેમરામા જે કાચ નાખેછે તેના પર એવી દવા હોય છે કે તેથી સન્મુખ રહેલા માણસનો આબેહુબ ચહેરો તેમા આવી જાયછે હવે ફોટોગ્રાફથી તે માણસના રૂપને જેવાની જ્યારે જ્યારે ઇચ્છા થાયછે ત્યારે ત્યારે ગમેતે વખતે અને ગમેતે સ્થળે તે માણસને ફોટોગ્રાફમા જેઇ શકાયછે તે મ આપણે આપણા હૃદયને કેમેરો બનાવયો જોઇએ અને જે દ્રવ્ય ધ્યેય પદાર્થ છે તેનો ફોટોગ્રાફ આપણા હૃદયમા પાડવો જોઇએ જેથી તે વખતે અગર પછી ગમેતે વખતે આપણે આપણા હૃદયમા તેને જેઇ શકીએ

નિમિત્ત વગર ધ્યાન થઇ શકે નહિ

કેટલાએક નિમિત્ત વગર ધ્યાન કરવાની ઇચ્છા રાખેછે પણ તે ખોટુ છે, ધ્યેય તો અવશ્ય જેઇએ તેમા પ્રથમ બાહ્ય અને પછી અંતરંગ ધ્યેય હોવુ જોઇએ પરંતુ જ્યા સુધી બાહ્ય પદાર્થ ધ્યેય રૂપે નથી ત્યા સુધી ધ્યા ન કોનુ થઇ શકે? સાભળો કે વિચાર વગરની કોઇ પણ વસ્તુનુ ધ્યાન મનમા આવી શકતુ નથી કારણકે કોઇ પણ પદાર્થની આકૃતિ જ્યા સુધી જોઇ નથી ત્યા સુધી તે આકૃતિ ધ્યાન મા લાવવી મુશ્કેલ થઇ પડે છે, કોઇ એમ કહેવા માગશે કે આકૃતિ જેવાની જરૂર નથી પણ આકૃતિનુ સ્વરૂપ સાભળવાની જરૂર છે અને તે સાભળવાથીજ તે આકૃતિના સ્વરૂપને ધ્યાનમા લાવી શકાય છે જેમ એક રો શીખવવાની ઇચ્છાએ સન્મુખ એટલે નહિ માડી આપતા મુખથીજ

એકડાનુ સ્વરૂપ સમજાવવાથી પણ એકડો શીખવી શકાય છે શિક્ષક વિદ્યાર્થીને કહે કે એક મીંડુ હોય અને તેની નીચે એક લાટી દોરીએ તો તેનો જેવો આકાર થાય તેવો એકડાનો આકાર હોય છે આમ સન્મુખ આકૃતિની અપેક્ષા વગર આકૃતિનુ સ્વરૂપ હ્રદયમા સ્થાપિત કરી શકાય છે તો મારે કહેવુ જોઇએ કે તેવા બોલનારાઓ પોતાના શબ્દોથીજ આકૃતિને સ્વિકારે છે એક આકૃતિ દેખાડીને શીખવે અને એક આકૃતિનુ વર્ણન કરીને શીખવે તો તે બનેનો પ્રકાર આકૃતિની અપેક્ષામા સમાય છે મતલબ શબ્દદ્વારા અને નેત્રદ્વારા આકૃતિનુ જ્ઞાન કોઈ રીતે થઇ શકતુ નથી તેથી ધ્યાન કરનારને પોતાથી ભિન્ન ધ્યેયની જરૂર છે બાહ્ય ધ્યેયના અભ્યાસથી જયારે અતરગ ધ્યેય રૂપે બની જાય ત્યારે પછી બાહ્ય ધ્યેયની અપેક્ષા ન રાખીએ તો ચાલી શકે, જેમ એ એકડાને પ્રથમ ઘુટાયછે અને ઘુટાતા ઘુટાતા જ્યારે હ્રદયમા નક્કી થઇ જાય ત્યારે સામા એકડાની અપેક્ષાવગર એકડો કાઢી શકાયછે, માત્ર જયાસુધી એકડો ઓળખાયો નથી ત્યાસુધી સામા એકડાની જરૂર રહેછે બાળક દશ એકડા શિખ્યો હોય અને પછી તેને દશમાથી કોઈ સખ્યા વિષે પૂછવામા આવે ત્યારે તે જયાસુધી એક બે કોને કહેવાય તે પણ મણકા વિગેરેથી શિખ્યો ન હોય ત્યાસુધી સમજાવી શકે નહિ તેમ શરૂઆતમા ધ્યાતાને બાહ્ય ધ્યેય પદાર્થની જરૂર છે

પ્રભુની પ્રતિકૃતિની આવશ્યક્તા.

તીર્થકરના ધ્યાનને માટે તીર્થકરની પ્રતિકૃતિ (પ્રતિમા)ની અવશ્ય જરૂર છે, પ્રતિકૃતીનુ ધ્યાન કરતા કરતા જ્યારે આપણા હ્રદયમા સદાને માટે તે પ્રતિકૃતિ ધ્યેય રૂપે અવસ્થિત રહી શકે અને ગમે તે વખતે આપણા હ્રદયમા તેના દર્શન ધ્યાન રૂપે કરી શકીએ ત્યારે પછી બાહ્ય ધ્યેયની ઓછી જરૂર રાખવામા આવે તો વાધા જેવુ નથી

ધ્યાન કરવાની રીતી

દરેક વસ્તુને પ્રથમ આપણા નેત્ર વડે બરાબર જોવી અને સમજવી પછી તેમાથી જોએલ ધ્યેયને આપણા હ્રદયમા અતર દ્રષ્ટી કરીને જોવુ હ્રદયથી ફરી ફરીને જોતા તેમા કાઈ ન્યુનતા રહેતી હોય તો ફરીને બાહ્ય દ્રષ્ટી વડે ધ્યેયને જોવુ અને એમ કરતા તે ધ્યેયને આપણા હ્રદયમા તદાકારે સ્થાપન કરવુ અને તે ફરીથી ભુલી ન

જઈએ એવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત વએથી બાહ્ય દ્રષ્ટીથી ધ્યેયને ફરીથી જોવાની જરૂર રહેતિ નથી કેમકે બાહ્ય ઇદ્રિય સાપેક્ષ ધ્યાનથી બાહ્ય ઇંદ્રિય નિર્પેક્ષ ધ્યાનની કોટીએ ચડયા પછી ઇંદ્રિયની અપેક્ષા રહેતી નથી હવે હૃદયમા રહેલ ધ્યેયને જોતા આવો વિચાર કરવાની જરૂર છે કે હુ જોઉં છુ, અને જોવાય છે, જોવાની ક્રિયા મારે આધીન છે, અને જે જોઉં છુ તે મારા જેવા છે કે ભિન્ન છે મારામા જે ગુણ છે તેજ આમા છે કે નથી, જો નથી તો હુ પોતે જોનાર છુ, જોવુ એ એક જ્ઞાન છે માટે જ્યારે એક અ શ જ્ઞાનથી મને આન દ આવે છે તો જો તે સર્વાશે હોય તો શુ આન દ ન આવે ? એવી રીતે સતત જોતા ધ્યેયમા રહેલા ભેદનો નાશ કરી ધ્યાતા ધ્યેય રૂપે બની ધ્યાનની પરીસમાપ્તિ કરેછે એટલે ધ્યાતા, ધ્યેય અને ધ્યાનની જે ત્રીપુટી છે તેની ઐકયતા થાય છે હવે જો જડ પદાર્થને ધ્યાતા હૃદયમા ધ્યેયરૂપ જોતો હોય તો તે જોતા ધ્યેયમા પોતાપણુ છે કે નહિ એ તપાસ કરતા જડમા જડપણુ અને પોતામા ચૈતન્યપણુ જણાવાથી હુ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિ ગુણવાળો હુ તે ગુણો આ ધ્યેયમાં મને દેખાતા નથી તેથી ક્રમે ક્રમે ધ્યાન કરનારાઓ પુર્વોકત ધ્યેયના આલ બનથી પોતે પોતાને શોધી શકે છે એમ કરતા જ્યારે પોતે પોતાને જોતા ક્ષયોપશમ ભાવવી નિર્મળ થએલા અમુક આત્મ પ્રદેશમા રહેલા જે અન તા જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર વીર્યાદિ ગુણોમાની અમુક ગુણોમા લીન થાય ત્યારે ધ્યાન જન્ય જે આન દ ધ્યાતાને થાય છે તેનુ વર્ણન કોઇ રીતે થઇ શકે નહિ

ધ્યાની થવાને સ્વપરના વિવેકની જરૂર.

આ ધ્યાનની સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવાને સ્વપરને જાણવાનુ જ્ઞાન હોવું જોઇએ જે જ્ઞાન વડે આગળના વિચારો પોતાના હૃદયમા જાગવાથી ધ્યાનના અધીકારી બની શકાય છે હુ એક છુ, મારૂ કોઇ નથી, હુ કોઇનો નથી, એ પ્રમાણે અદીનમને પોતાના આત્માને શિખામણ આપવી જોઇએ જ્ઞાન દર્શને સ યુકત મારો શાશ્વતો આત્મા તે એકજ છે બીજા આ બધા બાહ્ય ભાવો સ ચોગથી ઉત્પન્ન થયેલા છે, અને તેવા સ યોગથીજ મારા આત્માએ જન્મ મરણાદિ અનેક દુ ખની પર પરા પ્રાપ્ત કરી છે માટે તેવા દુ ખ જનક સ યોગોનો હુ હવે ત્યાગ કરૂ છુ કે જેથી હુ હવે પછી એવી દુ ખ પર પરાને ન પામુ. આવા વિચાર નિર તર આપણા હૃદયમા રહેવા જોઇએ

ફિરની સ્રયેજ જ્ઞાન રહેલુ છે જીનેશ્વર મહારાજની મુદ્રાનુ પુજન કરતા પુજક પુજય થઈ શકે છે પણ જો તે ધ્યાન પુર્વક હોય તોજ કેમ કે ત અરીહત મુદ્રાનુ ધ્યાન કરતા છતા એમ વિચાર કરવો જોઈએ કે અરિહતનુજ ધ્યાન કરીએ છીએ અને અરીહતનુ ધ્યાન કરતા કહ્યુ છે કે ભેદ છેદ કરી આ મા અરીહત રૂપી થાય

અરીહત મુદ્રાના દર્શનથી શુ મેળવવુ

જીન મુદ્રા શાત આકૃતિ હોય છે તેથી તે મુદ્રાના દર્શન કરતા તેમાથી શાતિ મેળવતા શીખવુ જોઈએ તે સાથે તે જીનેશ્વરમા આવી શાતિ કેવા કૃત્યથી પ્રાપ્ત થઇ તે તે વખતે આપણા સ્મરણના લાવવુ અને તે પછી આપણુ વર્તન કેવુ છે તેનો સાથે સાથે વિચાર કરતા આપણે આપણા વર્તન માટે પશ્ચાતાપ કરવો જોઈએ અને આપણા તીર્થ કરોના વર્તન પ્રમાણે આપણે વર્તી શકીએ કે નહિ તેનો ખ્યાલ કરવો એ ખ્યાલ કરતા જે કેવલ્ય પામી મોક્ષ પદને પામ્યા છે તે પણ એક વખતે આપણા જેવા હતા. આપણામા જે સત્તા છે તે સત્તા કાઈ અરીહતના આત્માથી ન્યુન નથી છતા ન્યુનતા જે દેખાય છે તેનુ કારણુ માત્ર કર્માવરણોને લીધે છે જ્યારે તે કર્મને મેળવનારો મારો આત્મા છે તો પછી તેને દુર કરવામા હુ શકિતવાન કેમ ન થઇ શકુ, ગ્રહણ કરવા કરતા મુકવુ એ સહેલુ છે આવા વિચારો શાત આકૃતિ જીન મુદ્રા જોતા આપણા હૃદયમા સ્ફુરવા જોઇએ અને તે વિચારની જે પરપરા છે તે પણ એક જાતનુ ધ્યાનજ કહી શકાય છે અને એ ધ્યાનની પરપરાથી ભેદનો છેદ કરી આત્મા અરીહત રૂપે થઇ શકે છે

આ સસારમા બીજે કોઇ ઠેકાણે જે જોવાનુ નથી મળતુ તે જોવાને જીનેશ્વર મહારાજની મુદ્રાના દર્શન છે એટલે કે ત્યા શાત મુદ્રાનુજ નિરિક્ષણ કરવાનુ છે પોતાના બાળકને જોઇને જેમ તમારા રોમાચિત વિકસ્વર થાય છે તેમ તીર્થકરની મુદ્રા જોઈને જાણે સાક્ષાત તીર્થ કરનેજ જોયા એમ થવુ જોઇએ

વિચારનુ નિરપેક્ષપણ

જ્યા સુધી ભેદની માન્યતા છે ત્યા સુધી ગુણ ગુણીના સબધ રૂપે જ્ઞાન થઈ શકશે નહિ સામાન્ય માન્યતા એવી થઈ ગઈ છે કે કરતા કરતા

અમોને આવડશે જે કે અમુક અંશે આ માન્યતા સાચી છે તો પણ ધ્યાન પુર્વક કરવાની જરૂર છે તેને માટે આપણે કાર્ય કારણ ભાવ તપાસીએ

કાર્ય કારણ ભાવ

કારણ બે જાતના છે (૧) નિમિત્ત કારણ અને (૨) ઉપાદાન કારણ, જો ઉપાદાન કારણ ન હોય તો માત્ર નિમિત્ત કારણથી કાર્ય થઈ શકતુ નથી જેમ ઘટનુ ઉપાદાન કારણ માટી છે અને નિમિત્ત કારણ દંડ ચક્રાદિ છે હવે જો માટીરૂપી ઉપાદાન કારણ ન હોય તો દંડ ચક્રાદિ નિમિત્ત કારણથી કુંભકાર ઘટરૂપી કાર્ય કરી શકતો નથી તેમ જીનમુદ્રાના દર્શન એ નિમિત્ત કારણ છે અને દર્શન કરનારાના હૃદયમા દર્શનનુ જે જ્ઞાન તે ઉપાદાન કારણ છે તેથી જો ઉપાદાન કારણનો વૈદભાવ ન હોય તો માત્ર નિમિત્ત કારણથી જે કામ કરવાનુ છે તે થઈ શકે કે નહિ એ ઉપરના દષ્ટાંતથી ખુબી રીતે સમજી શકાય છે માટે દરેક શુભ ક્રિયા રૂપી નિમિત્ત કારણની સાથે ધ્યાનરૂપી ઉપાદાન કારણની અવશ્ય જરૂર છે

પદસ્થ ધ્યાન.

જ્યારે આપણે પદસ્થ ધ્યાન કરીએ છીએ ત્યારે અરીહંત, સિદ્ધ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુનુ ધ્યાન કરીએ છીએ અને તેમા જો પુર્વે કહેલા નિમિત કારણનો ઉપયોગ કરવામા આવે તો અવશ્ય અભિલિપીત કાર્ય થયા વિના રહે નહિ તેથી કરતા કરતા આવડશે એવી માન્યતા રાખવા કરતા સમજીને કરવુ તેજ વધારે ઉતમ અને ફળપ્રદ છે અરિહંતના બાર ગુણ, સિદ્ધના આઠ, આચાર્યના છત્રીશ, ઉપાધ્યાયના પચીસ અને સાધુના સતાવીસ એવા જે પંચપરમેષ્ટીનુ ધ્યાન કરવુ તે પદસ્થ ધ્યાનથી ધ્યાન કરનાર ધ્યેયથી જુદો પડે છે

પિંડસ્થ ધ્યાન

પણ પદસ્થને પિંડસ્થ કરતા પોતેજ પંચપરમેષ્ટી રૂપ થાય છે, એટલે જે અરીહંતમા શક્તિ છે તેજ મારામા છે, સિદ્ધમા જે શકિત છે તે પણ મારામા છે એમ આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુની સત્તા મારામાજ છે એટલે પંચપરમેષ્ટી રૂપ હું પોતેજ મારી સત્તાએ કરીને છુ એમ અંતર દ્રષ્ટીથી જે વિચા[illegible] ધ્યાન કહેવાય છે

રૂપ થ ધ્યાન

હું આશરીરમાહુ છતા શરીરથી ન્યારોછુ એટલે અરૂપી છતા જ્યા સુધી આ શરીર સાથે મારો સબધ છે ત્યા સુધી હુ રૂપી છુ અને તેને લઈનેજ આ શરીર ઉપર જેજે સસ્કારો થાયછે તમને પોતાનેજ થાય છે અમ હુ માનુ છુ અને આ શરીરથી જે કાંઈ કરવામા આવેછે તેને હુ ક છુ એમ સમજાયછે પણ ખરી રીતે શરીર મારૂ નથી હુ શરીરનો નથી એ વોજ વીચાર કરવામા આવેછે તેને રૂપસ્થ ધ્યાન કહેવામા આવેછે માન આત્મ સ્વરૂપનુજ જે ચિતવન જેમકે આત્મા અજર છે અમરછે અભિદછે અછેદછે, નિર્વિકલ્પછે ઇત્યાદિક નિર્મળ આત્મ સ્વરૂપનુ જે ચિતવન તે રૂપાતીત ધ્યાન કહેવાયછે ખધકાદિની જ્યારે ચામડી ઉતરતી હતી ત્યા રે તેને એમ નહોતુ થતુ કે આ મારૂ શરિર અને હુ તે આ છુ આવી રીતે તે કાયામા પોતા પણુ નહિ માનવાથી તેને કેવળ જ્ઞાન થયુ

લબ્ધિઓમા મુઝાવુ નહિ

ધ્યાનના યોગે અનેક પ્રકારની લબ્ધી ઉત્પન્ન થાય છે તો તે લબ્ધી મા આનદ નહિ માનતા પુર્ણ સ્વસ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવા માટે ઉદ્યમ કરવા નુ મહાત્મા પુરૂષો ચુકતા નથી પણ જો તેમા સુખ મનાઇ જાય છે તો આગળ વધી શકાતુ નથી અને આત્મ સિદ્ધિરૂપી કાર્ય થતુ નથી

ધ્યાન શ્રેણીથી ઉપજતા વિચારો

ધ્યાન શ્રેણીથી પોતે પોતાને જોઇ શકે જે હુ ક્યા રહુ છુ તેનો વિચાર થતા પ્રથમ તેને એમ થાય છે કે હુ સસારમા રહુ છુ પછી અમુક દેશમા, અમુક ગામમા, અમુક લત્તામા, અને અમુક ઘરમા રહુ છુ એમ ઉત્તરોત્તર વિચાર આવે છે ઘરમા પણ મારા શરીરમા શરીર માથી મારા આત્મપ્રદેશમા રહુ છુ એમ વિચારની શ્રેણીએ ચડાય છે અને છેવટે હુ મારા સ્વરૂપમાજ રહુ છુ ત્યા વિચારની સતતીનો નાશ થાય છે આવો જો વિચાર આવે તોજ ખરી દીશા યથાર્થપણે સમજાય અને તેમ થવાથી બાહ્ય પદાર્થમા મારાપણુ રહે નહિ અને તેથી એક દિવસે પોતે પોતાના રૂપે થઇ ને રહે

બાહ્ય દ્રષ્ટીથી અતર દ્રષ્ટી.

એક માણુસ બજારમા ગયો હોય ત્યા વીશ દુકાન છે, તેમા જુદા જુદા પ્રકારના પદાથ રાખેલા છે ત્યારે તે જનાર માણુસનુ મન પ્રથમ દુ

કાનમા અને તે પછી દુકાનના પદાર્થમા વહેચાઇ જાય પછી એક એક દુકાનમાથી સોથી શ્રેષ્ઠ પદાર્થ જણાય તે લઇલે એટલે વીસ દુકાનમાથી મન એચાઇને વીસ પદાર્થમા મન રોકાઇ જાય પછી તે ચીજો એક ટોપલામાં નાખે એટલે તેનુ મન તે ટોપ લામા સમાઇ જાય ઘેર જઇને વીસે પદાર્થ એક પાટલાપર ગોઠવે અને તેમા સઉથી શ્રેષ્ઠ કઈ એમ તરતમતાએ જોતા વીસ પદાર્થમાથી એકજ શ્રેષ્ટ પદાર્થમા તેનુ મન રુચવાઇ તે એક પદાર્થના પણ જોતા જોતા અ પ્રીયતા થાય એટલે તે મન પણ મનમાજ સમાઈ જાય એટલે બાહ્ય પદાર્થમાથી પોતામા આવીને સ્થિર થાય આવી રીતે બાહ્ય દ્રષ્ટિમાથી અતરગ દ્રષ્ટિ થાય છે અને તે વિચારથી તથા ઉદ્યમથી કરી શકાય છે એવી રીતે હમેશા જો મનને મનમાજ રાખવાની ટેવ પાડીએતો આપણુ મન કોઈ દીવસ બીજા પદાર્થમા ટકી શકે નહિ અને એ રીતે કરતા કર તા પદાર્થને જોવા જતા પોને પોતાને જોતા શીખે.

બાહ્ય પદાર્થ અતરમા જોવાય છે

જે બહાર જોવાનુ છે તે પોતામાજ જોઈ શકાય છે એક પુદગલ નો સ્કધ છે તે જોવામા આપણો રોકાઈએ છીએ પણ તેવા અનત પુદગ લોના સ્કધો કર્મ રૂપે આપણા આત્મા સાથે વળગેલા છે તે બાહ્યસ્ક ધ જોવા કરતા કર્મસ્કધોને જોવા તે વધારે સારૂ છે કેમકે જો ધ્યાન કરીએ તો અતરગમા જોવાનુ એટલુ બધુ છે કે બાહ્ય ધ્યેય પદાર્થની અપેક્ષા રહેજ નહિ

વાચક વાચ્યનો વિચાર

જે શબ્દો છે તે વાચક કહેવાય છે તેથી-તેનો જે અર્થ હોય તે વાચ્ય કહેવાય છે એનુ સ્વરૂપ જેમ ચિલાતિએ ચિ તવ્યુ હતુ એમ જો આપણે ચિતવીએ તો ક્ષણુ વારમા કેવળ જ્ઞા થયા વગર રહે નહિ ઉપશમ વિવેક અને સવર એ ત્રણ શબ્દો કહી મુની આકાશમા ગયા એ શબ્દ વાચક છે તેનો વાચ્ય હોવો જોઈએ તે મારામા છે કે બીજા ઠેકાણે છે તે વીચારતા ઉપશમ વીવેક અને સ વર પોતામાથી મળી આવ્યા એ વિચારમા લીન થવા પછી કીડીઓએ શરીરને ચાળણી રૂપ [illegible] તો પણ ઉપશમ વીવેક અને લીન થતા ત્યાજ કે [illegible] એવીજ રીતે જે વર્ણને

ત્યારે જે સ્તુતિ બોલાય તે સ્તુતિમા જે ગુણો વર્ણવ્યા છે તે પોતામા છે કે નહિ તેને વિચાર કરીએ તો દર્શનથી દર્શન થાય, પણ એક પદાર્થ ને જોતા ઘણો કાળ જવા છતા તે પદાર્થનુ ખરૂ સ્વરૂપ સમજાય નહિ, તો તે દર્શન થયા કહેવાયજ નહિ આ દરેક ધ્યાનની રીતિનો ધર્મ ધ્યાનમા સમાવેશ થાય છે

તીર્થંકરો પણ ધ્યાન કરતા હતા

ભગવતી સૂત્રમા કહ્યુ છે કે જે વખતે ચમરેન્દ્ર વીર ભગવાનના શરણાથી સૌધર્મેન્દ્રને ત્રાસ પમાડવા ગયો ત્યારે વીર પરમાત્મા જીન મુદ્રાએ એક પુદ્ગલપર સ્થાપન કરીછે દ્રષ્ટી જેમણે એવી રીતે કાઉસગ્ગ ધ્યાને ઉભા હતા આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે પુદ્ગલપર ત્રાટક કરી તેને ધ્યેય રૂપે ધ્યાનથી તેઓ ધ્યાતા હોવા જોઇએ

જૈન દર્શનમા ધ્યાન કહ્યુ છે

કેટલા એક અન્ય એમ માને છે કે જૈનોમા ધ્યાન નથી પણ તે જૈન શાસ્ત્રના રહસ્યને નહી સમજતા હોવાથી તેમ ભલે માનો બાકી જૈન શાસ્ત્રમા બાર પ્રકારે જે તપ કહ્યુ છે તેમા અભ્યંતર તપના છ ભેદમા પાચમો ભેદ ધ્યાનનો છે નવ પદજીની પુજામા લખ્યુ છે કે

> જ્ઞાન ધ્યાન કિરિયા સાધતા
> કાઢ્યા પુરના કાળ ભવિયા
> મુની વલી બીજી રીને,

જ્ઞાન ક્રિયા ભ્યાંમોક્ષ અને નિશ્ચય તથા વ્યવહાર એવા શબ્દ છે તે પણ એજ સુચવે છે કે વ્યવહાર પણ નિશ્ચય સહિત હોવાની જરૂર છે કેટલાએક એમ સમજે છે કે ક્રિયા જુદી ચીજ છે, અને જ્ઞાન પણ જુદી ચીજ છે, ભણ્યા એટલે જ્ઞાન થયુ અને તે પછી ક્રિયા કરતા શીખ્યા એટલે બને થઇ જવાથી મોક્ષ થવો જોઇએ આમ સમજે છે તે ભુલ ભરેલુ છે પરતુ જે જે વખતમા જે જે ક્રીયા કરવામા આવે છે તે તે તે તે ક્રિયા જ્ઞાન સહિત હોવી જોઇએ અને જ્યારે તે ક્રિયામાજ જ્ઞાન એટલે ઉપયોગ હોય ત્યારે તેનુ નામ જ્ઞાન પુર્વક ક્રિયા કરી કહેવાય મતલબ કે ઉપયોગ એટલે કે જ્ઞાન પુવક ક્રિયા હોવી જોઇએ

જ્ઞાન અને ધ્યાન સહિત ક્રિયા.

જેમ મુહુપત્તિ પડી લેહણુ કરતી વખત અમુક અમુક અગ સાથે પ્રતિ લેખન કરતાં જે પચાસ બોલ છે તેજ એમ, સુચવી આપે છે કે બાહ્ય ક્રિયા અ તરગ ધ્યાનને ઉત્પન્ન કરનારી છે એવા પ્રકારના ધ્યાન મા જ્ઞાન ક્રિયા ભ્યા મોક્ષ છે

નિશ્ચય અને વ્યવહાર

નિશ્ચય અને વ્યવહાર બને સાચવવા જોઇએ વ્યવહાર વગર-નિશ્ચય હોયજ નહિ તેમ નિશ્ચય વગર વ્યવહાર હોય નહિ, જ્ઞાન ક્રિયાભ્યા, મોક્ષ જેમ સમજાયુ છે તેમ નિશ્ચય અને વ્યવહાર પણ સમજી લેવાનુ છે

આસન

આપણી દરેક ક્રિયામા આસનબતાવવા મા આવ્યા છે જેમકે યોગ મુદ્રા, મુકતા સુકિત મુદ્રા અને જીનમુદ્રા વીરાસન અને ઉત્કટાસન આ, આસન અને મુદ્રામા પણ કાઇક શકિત રહેલી છે નમુથ્થુણ યોગ મુદ્રા થી કહેવાય છે, કાયોત્સર્ગ જીનમુદ્રાથી અને જયવીયરાય મુકતાસુક્તિ મુદ્રાથી બોલાય છે વદીતામૂત્ર વીરાસને બોલવાનો ક્રમ છે અને વદણા ઉત્કટાસને બોલાય છે તેમજ કાયોત્સર્ગ કરતા આપણે અપ્પાણ વોસીરામી બોલીએ છીએ તે પણ એજ સૂચવે છે કે આ શરીર પરથી પોતાપણાનો ત્યાગ કરી મૌન પણે ધ્યાનપુર્વક હુ આ કાયાનો ત્યાગ કરૂ છુ વળી આપણા કાયોત્સર્ગમા શ્વાસે શ્વાસનો પણ ક્રમછે તેથી પ્રાણાયાન ની ક્રિયાપણ આપણામા આવી જાય છે ધ્યાનમા આસન પણ આપણી ક્રિયાઓ સુચવેછે જુઓ ચદેસુનિમ્મલયરા સુધી એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરતા પચ્ચીશ શ્વાસોશ્વાસ પુરા કરવા જોઇએ એટલે ચદેસુનિમ્મલયરા સુધિ લોગસસનિના પચીશ પદ છે તેથી એક એક પદે એક એક શ્વાસોશ્વાસ થવો જોઇયે અને એ પ્રમાણે બોલતા આપણને દરેક પદનુ સારી રીતે ધ્યાન થઇ શકે આ ઉપરથી મારૂ એજ કહેવુ છે કે આપણી દરેક ક્રીયાની સાથે ધ્યાન રહેલુજ છે

પોતે પોતાને ઓળખી લેવાનિ જરૂર

ઘર પોતાનુ હોય તો તે ગમે તેવુ મોટુ હોય તોપણ તેમાથી તપાસ કરતા પોતાની ચીજ મળી આવેછે તેમ આપણા આત્મામા રહેલુ જે

નિજ સ્વરૂપ તેને તે ધ્યાન પુર્વક બરાબર તપાસીએનો અવશ્ય આપણે આપણા સ્વરૂપને એક દિવસે શોધી શકીએ અને લોકો બાળક યુવાન કે કે વૃદ્ધ કહે છે, રાજા કે રાંક ગણે છે પણ તે માનવામા મારી ભૂલ થાય છે કે લોકોની તે વિચાર કરતા સ્વત સમજી શકાય છે કે હું બાળક ન થી વૃદ્ધ નથી, યુવાન નથી રાજા નથી રાંક નથી પણ એ સર્વ પુદ્ગલન પરીણામ છે આ પ્રમાણે વિચારની શ્રેણીએ ચડતા પોતે પોતાના સ્વરૂ ને ઓળખેછે અનેતે વિચાર શ્રેણીનેજ ધ્યાન કહેવાય કે પુર્વે જેઓ ઉંચ સ્થિતિ એ પહોચ્યાછે તેઓ આવી ધયાનની કોટીએ ચડવાથીજ પ હોચ્યાછે

ધ્યાન પરમાનંદ

માટે જે કરવુ તે ધયાન પૂર્વકજ કરવુ જોઈએ તથા જે સર્વજ્ઞન પ્રતિકૃતિ આપણા સન્મુખ હોય તેને જોતા જે શાન્તિ થાય તે શાંતિ આ ણા હ્રદયમાથી કદી જવી ન જોઈએ માટે શાંત છબિમુદ્રા અને બીજી કી નુ રહસ્ય હ્રુદયમા સ્થાપીને સ્વપર વિવેક પુર્વક સ્વ ધ્યાનમાજ મગ થવુ તે'યાનનો આનંદ તથા પરમાનંદ એવા પ્રકારનોછે કે તેનુ વર્ણ થઈ શકેજ નહિ મા ઃ અનુભવ ગમ્યછે આનંદઘનજીએ એક પદમા કહ્યુછે કે —

અગમ અગોચર વસ્તુહે
જાણુ એહી ઈલાજ
કહે ન સુનતકુ કછુ નહિ પ્યારે
આનંદઘન મહારાજ
નિશાની કયા બતાવુ રે

એટલે આ મહર્ષી આનંદઘનજીના વાકયથી પણ અનુમાન થાય છે આત્માનુ ખરૂ સ્વરૂપ કોઈ રીતે શબ્દ દ્વારાએ કહી શકાતુ નથી પણ ધ્યાન ધ્યેયરૂપે લાવી શકાય છે અને તેમા જે અપુર્વ આનંદ થાય છે તેનુ વર્ણ શબ્દમા આવીજ શકે નહિ આવુ જે ધ્યાન તે આપણે દુ પ્રાપ્ય છે મ તેનો વિચાર કરનો અને ધ્યાતા ધ્યેય તથા ધ્યાનની એકયતા થઈને ત્રિપુટીનો એક સ્વ સ્વરૂપમાજ સમાવેશ થશે

ઉપસંહાર

આજના વિષયનો સારાંશ એટલોજ આપણે સમજવાનો છે આપણા મનને મલીન કરનાર બાહ્ય અને અભ્યંતર જે જે કારણો

તેથી આપણે સદા ચેતતુ રહેવુ જોઇએ અને મનની શુદ્ધિ હમેશા રહે તેવા ઉદ્યમમા આપણે સતત પ્રયત્નશીળ રહેવુ જોઇએ અને દરેક દ્રવ્ય પદાર્થ ઉપર વિચાર કરવાની ટેવ પાડવી જોઇએ તથા આપણી દરેક પવિત્ર ક્રિયાઓમા ધ્યાન મુખ્ય રાખીને પ્રવર્તવુ જોઇએ

ધ્યાનનો વિષય એટલો બધો ગહન છે કે તે પરમ ધ્યાની યોગી પુરૂષોથીજ સમજી શકાય છે અને અમુક અશે કહી શકાય છે છતા મારા ક્ષયોપશમ પ્રમાણે જે વિચાર દર્શાવવામા આવ્યા છે તે વિચાર પ્રમાણે મારી તથા શ્રોતાઓની પ્રવૃત્તિ થાઓ એજ આકાંક્ષા છે તથાસ્તુ

વ્યાખ્યાન ૧૦ મુ.

"પૂજા."

તા૦

મગલા ચરણ

प्रशम रस निमग्नं द्रष्टि युग्म प्रसन्न
वदन कमल मकः कामिनिसग शून्य
करयुग मपि धत्ते शस्त्र सबध वंध्य
तदसि जगति देवो वीतरागस्त्वमेव

ઉપોદ્ઘાત.

જયારે આવા વિષય પર કોઇ વખતે ખાસ કરીને વ્યાખ્યાન (ભાષણ) કોઇપણ વક્તા તરફથી અપાય છે ત્યારે તત્ન બ વિ લોકોના જુદા જુદા વિચારોની માન્યતા જોવામા આવે છે કેમકે કેટલાએક લોકો વ્યાખ્યાનનો અર્થ એમ માની લે છે કે પોતાના હૃદયમા જે વિ ચારો બધાઇ ગયા છે તેજ યોગ્ય છે અને તે માની લીધેલા

વિચારની વિરૂદ્ધ કાંઈ પણ બોલાય તો તે શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ છે, તેમજ જેઓ ચાલતી રૂઢીને અનુસરનારા છે પછી તે ગમે તેની હોય, શાસ્ત્રયુક્ત કે તેથી વિપરીત, તો પણ ચાલતી રૂઢીથી અને તદનુસાર વર્તનથી વિરૂદ્ધ કાંઇપણ બોલતા વચનોને જો કોઇ પ્રયત્ન કરે તો તેને માટે પણ તેવા અપવાદ આપવામાં આવે છે અને કહે છે કે આવા નુતન વિચારો બધા કપોલ કલ્પિત છે અને આપણે ચાલતી રૂઢી પ્રમાણે જે કરીએ છીએ તેજ શાસ્ત્ર સંમત છે

સિવાય કેટલાએક એમ પણ માને છે કે અમુક ગ્રંથો અથવા સૂત્રોની ગાથાનો અર્થ કરી વાચી સંભળાવવો તેજ વ્યાખ્યાન કહેવાય પરંતુ તે શાસ્ત્રથી ઉત્પન્ન થતા જે વિચારો દર્શાવાય તે શાસ્ત્ર સંમત છે કે નહિ તેનો ખ્યાલ કર્યા વગર કેટલાએક લોકો તેને બીજા રૂપે ગણી લે છે પણ ખરી હકીકત એવી છે અમુક વિષયોમા તેના તેજ શબ્દો આવે છે અને કેટલીકવાર પોતાના ક્ષયોપશમ પ્રમાણે શાસ્ત્રાધારે ઉપજતા નવિન વીચારો પણ દર્શાવવામાં આવે છે તેમ વ્યાખ્યાનનો અર્થજ એવો છે કે વિચારોજ માત્ર શાસ્ત્ર સંમત જોઇએ એટલે જેમ આપણને શાસ્ત્રસામ્યતા માન્ય છે તેમ શાસ્ત્રસંમત વિચારસામ્યતા પણ આપણે તેમજ માનવી જોઇએ માટે શાસ્ત્રથી ઉત્પન્ન થતા વિચારો તે શાસ્ત્ર સંમત છે કે નહી તે વિચારવાનુ છે જો એમ ન હોય તો પુર્વાચાર્યોએ જે અનેક ગ્રંથો લખેલા છે તો બની શકત નહી કારણ કે તેજ શબ્દોથી ચલાવી લેવાના ટુંકા વિચાર મા રહી આવા અનેક ગ્રંથો લખી શકાય નહિ માટે શાસ્ત્ર સંમત વિચારોને બીજા શબ્દમા મુકવા તે શાસ્ત્રનાજ વિચારો છે એમ સમજવામા શ્રોતા જનોએ કોઇપણ રીતે અચકાવુ નહિ.

પુજાનો અર્થ શુ ?

આટલુ પ્રસ્તાવના રૂપે કહિ હુ હવે આજના પુજાના વિષયપર આવીશ પુજાના વિષયમા વખતે તમોને કાંઇક નવીન જેવુ લાગશે એથી એમ માનવાનુ નથી કે આ નવીન વિચારો હોવાથી આજ સુધી આપણે તેવુ કાંઇ પુસ્તકમા વાચ્યુ નથી, આમ વિચાર નહિ કરતા તત્ સાદૃશ વિચારો શાસ્ત્રમા છે કે નહિ તે તો માત્ર વિચાર કરવા માંટે ભલામણ છે અને જેમનામા વિચાર સાદ્રશતા જોવાની શકિત ન હોય તેઓને શ્રોતાઓજ કહી શકાય નહિ.

પૂજાએ શબ્દ સામાન્ય છે તેની પહેલા કોઈ પણ વીશેષણ નથી એટલે પુજા શબ્દ સ્વતત્ર છે અને તે બીજા વિશેષણો ને પોતાની મેળે એચી લે છે પૂજામા पूङ्-पवने એ ધાતુ છે અને ज પ્રયગ આવવાથી સ્રીલિંગી पूजा શબ્દ થાય છે તેનીજ આહી ખાસ કારણપ્રસગ વિવક્ષા છે આનો અર્થ એવો થાય છેકે पुनाति या सा पूजा, पुनाति पवित्र करोति જે પવિત્ર કરે તે પૂજા કહેવાય વળી જે પોતે ક્રીયારૂપે પવીત્ર છે તેનુ નામ પણ પૂજા કહેવાય એટલે મતલબ એવી છે કે જે પવીત્ર ક્રીયાવડે પવિત્ર થવાય તેને પૂજા કહે છે

કઈ પૂજા માન્ય ગણાય?

પવિત્રતા એ રાગ દ્વેષના અભાવને લીધે રહેલી હોયછે માટે જે પુજાથી રાગ દ્વેષની ઉત્પત્તિ ન થતા ઉલટો તેનો અભાવ થાય તેજ પુજા પોતાના અર્થની સાર્થકતા કરનારી છે. હવે એવી પુજા કોનામા છે અને કોણ કરેછે તે સર્વ કોઇએ પુજાના ઉદ્દેશ અને પ્રવૃત્તિથી સમજી લેવુ જોઇએ આ સ્થળે તે સબધી વિશેષ વિવેચન નહી કરતા હુ પૂજાના સ્વરૂપનેજ સમજાવીશ

પુજ્ય કોણ હોઈ શકે?

પૂજા બીજા બે શબ્દો સાથે સબધ ધરાવે છે પુજ્ય અને પુજક પ્રથમ પુજ્યને માટે વિચાર કરીશુ તો તે સહજ સમજી શકાય એવુ છે કે જે ઓમા આપણાથી શ્રેષ્ઠ ગુણો હોય તેને આપણે પુજ્ય માની શકીયે એટલે જે ગુણો આપણને પ્રાપ્ત ન થયા હોય અને બીજા કોઇ સ્થળે જે ગુણોની પ્રાપ્તિ થઇ શકે તેમ ન હોય અને જેના દર્શનથી, કે જેની મુદ્રા જોવાથી સસારાતીત પવિત્ર ગુણોનુ સ્મરણ થાય તે પુજ્ય કહી શકાય

કેટલાએક પુજા શબ્દથી ભડકેછે તેઓ પણ પુજાને માનનારા છે એમ વિચાર કરવાથી સિદ્ધ થાય છે અને આ સ્થળે મારે કહેવુ જોઈએ કે કોઈ પણ વ્યકતી એવી નથી કે જે ખુલ્લી રીતે અથવા આડકતરી રીતે પુજાને માન્ય રાખતી ન હોય?

જેના દર્શનથી સસારની વાસના ઉદભવે અને ઇંદ્રીયોના વિષયની જાગૃતી થાય તેમજ સસારમા જે પ્રવૃતી સસારી જીવો કરતા હોય તેવા પ્રવૃત્તિ જેનામા દેખાતી હોય તેનાઓને પુજ્ય તરીકે માની શકાય નહી એ સ્વાભાવિક છે

દરેક મનુષ્ય પુજક છે

તમે જુઓ કે દરેક મનુષ્યનુ વર્તન પુજાની સિદ્ધિ કરી બતાવે છે કોઇ કાયિક પુજાને માન આપે છે અને કોઇ માનસીક પુજાને માન આપનારા હોય છે અને કેટલાએક બને પ્રકારની પુજા કરનારા હોય છે તે લોકો ખુ-લી રીતે પુજાના હિમાયતી ગણાય છે

જેઓ પુજાથી ભડકે છે અને બીજાને ભડકાવે છે તેઓ જો સૂક્ષ્મ બુદ્ધીથી પોતાના વર્તન માટે વિચાર કરે તો ખુ લી રીતે પોતે પોતાને પુજક માની શકે કેમકે તેઓજ પુજ્યને એવીરીતે માન્ય રાખે છે કે તેના યતિકિંચિત્ અપમાનથી પોતાને રાગ દ્વેષ થયા વગર રહેતો નથી જેમકે કેટલાએક ધર્મના ઉપગરણોને પુજ્ય તરીકે માને છે, ઉદાહરણ રજોહરણ કે મુખ વસ્ત્રીકા વિગેરે, આ ઉપગરણનુ જો કોઇ અપમાન કરે તો તેને તેઓ નરકના અધિકારી ગણે છે જો કે એ ઉપગરણો જડ પદાર્થના બનેલા હોવા છતા તેની અશાતના કરનારને તેઓ નરકના અધીકારી માનેછે

કેટલાએક પોતાના ઉપગારી પુરૂષના ફોટોગ્રાફને, માને છે, કેટલા એક અગ્નિને, કેટલાએક સુર્યને, કેટલાએક ક્રોસને અને કેટલાએક કિબ્લા તેમજ કબરને માને છે અને કેટલાએકતો અમુક દિશાનેજ પુજ્ય માને છે પણ કોઈ એવુ નથી કે જે સ્થાપનાને માન્ય રાખતું ન હોય?

અમુક પ્રકારની પુજા દરેક માણસ કરે છે

માત્ર અમુક પ્રકારની પુજામાજ યોગ્યતા અયોગ્યતા બતાવવી તેતો એક જાતની હઠ છે પણ પુજાની જરૂર દરેક જણને રહેતીજ છે અને પુજાને માનનારા અમુક નથી એમતો કહી શકાય તેમ નથી છેવટ બીજુ કાંઇ નહિ તો क ख વિગેરે અક્ષરોને માનનારા તો બધા છેજ કારણ કે કોઇને કોઇ વસ્તુનુ સ્વરૂપ બતાવવાનુ પુછવામા આવશે તો તેવી આકૃતી કરીને બતાવશે અને એવી આકૃતીના સમુહથી કેવા પ્રકારનુ જ્ઞાન થાય છે, તે સહેજ સમજી શકાય તેવુ છે તેમજ સમય લોકવ્યવહાર પણ અમુક અમુક આકૃતીના માનવાથીજ ચાલેછે જેમકે આખી દુનીયાની ભૂગોળનુ સ્વરૂપ એક નકશાની આકૃતીમા ઉતારાય છે તેમ બીજા વ્યવહાર પણ આકૃતી અને નમુનાથી ચાલે છે તો પછી જેનુ સદા સ્મરણ કરીએ છાએ તથા જેને ઇશ્વર પરમેશ્વર તરીકે માનીએ છીએ તેને ધ્યાતા, ધ્યેય

અને ધ્યાનની પૂજા પુજક અને પુજ્યની ત્રિપુટીના સબધમા ધ્યેયરૂપે અને પુજ્ય રૂપે આકૃતીથી માનવાની જરૂર સહૂજ સમજી શકાય તેમ છે

પુજ્યની પ્રતીકૃતી

હવે જે પુજ્ય પુરૂષો વિદ્યમાન હતા તેઓની અને તેના અગાઉ થઈ ગયેલા પુજ્ય પુરૂષોની પ્રતીકૃતીની તે વખતના લોકો પુજા કરતા હતા વર્તમાન કાળમા આપણા માટે પુજ્યનો પોતાનો અભાવ છે અને તેઓની માત્ર પ્રતિકૃતી છે તેનેજ પુજ્ય સમજી તેની પુજા કરવી યોગ્ય છે,

પ્રતિકૃતી કેવી અને કયે સ્થળે જોઈએ?

હવે એ પ્રતિકૃતી એવી જોઈએ કે જેના દર્શન માત્રથી વૈરાગ્ય અને શાતિ ઉત્પન'થયા વગર રહેજ નહિ તેમજ જે સ્થળે વિતરાગ મુદ્રાનુ સ્થાપન કરેલ્લુ હોય તે સ્થળ (મદીર) પણ એવુ રમણીક અને મનોહર જોઈએ કે ત્યા જનાથી સ્વર્ગનુજ ભાન થાય પરતુ આજે જે કાર્ય મુખ્ય જોઇએ તે ગૌણ મનાય ગયુ છે અને જે ગૌણ છે તે મુખ્ય મનાઇ ગયુ છે તેજ મહા મોહની પ્રબળતા છે કેમકે પુજકો પોતાના રહેવાના મદીર અને મહેલો એવા સુદર અને શોભનીય બનાવે છે કે જેને માટે પોતે જાતે મેળવેલુ દ્રવ્ય લાખોની સખ્યામા ખરચે છે એટલુજ નહિ પણ જે ચીજો આ દેશમા મળતી ન હોય તે દુર દેશથી મગાવીને મહેલ યા બગલા શણગારવામા ખામી રાખતા નથી પણ તેવાજ ધનાઢ્ય ગૃહસ્થો પામે કોઇ જીનાલયની ટીપ લઇને જાય તો માત્ર દશ કે પદર રૂ થીજ પોતાની ઉદારતા શરૂ કરે છે

પૂર્વના પુરૂષોએ જે જીનાલયો બધાવ્યા છે તેની માત્ર તમેજ નહિ પણ પાશ્ચિમાત્ય પ્રજા પણ એકે અવાજે પ્રસશા કરી રહી છે એવુ એક જીનાલય હાલ લાખો માણસ મળવાથી ભાગ્યેજ બની શકે છે અને જો કે લાખોમાથી અમુક બે ચાર ગૃહસ્થોએ તેવી ઉદારતા બતાવી હોય તો તે સખ્યાના પ્રમાણમા વિશેષ ગણાય નહિ માટે દેવમદિરો એવા મનો હર હોવા જોઇએ કે જે જોઇને ગમે તેનુ ચિત્ત પ્રસન્ન થયા વગર રહે જ નહી અને જેને પાચ મીનિટ રોકાવાની ઇચ્છા હોય તેને કલાકોના કલાક સુધી પણ ત્યાથી થાય નહિ

જીર્ણોદ્ધાર

પૂર્વના પુરૂષો જે જીનમંદીરો મનોહર વિશાળ કારીગીરીવાળા બના વી ગયા છે તેનો તમો જીર્ણોદ્ધારના નામથી જીર્ણોદ્ધાર નહિ કરતા જીર્ણ નો લોપ કરી નવીજ ઢબમાં જે કામ કરાવો છો તે કોઇરીતે પણ માનપ્રદ નથી કેમકે પુર્વની જે કારગીરી છે તે તમારા પુર્વજોની ઉદારતા બતાવી આપે છે ને તમારા ધર્મની પ્રાચીનતાને સૂચવે છે.વળી એમ પણ નક્કી છે કે પ્રાચીન મંદિરોમા જે ખુબી રહેલી હોય છે તેની બરોબરી હાલ લાખો રૂપીઆ ખરચતા છતા પણ થઈ શકે તેમ નથી હાલ જીર્ણોદ્ધાર એવી રીતે કરવામા આવે છે કે જ્યા ત્યા આરસ ચોડવામા આવે છે અને તેને માટે કેટલાક પ્રાચિન સ્થળ અને પ્રાચીન ભિંતોને ખોદી કાઢવામા આવે છે અને તેથી બખતે શિલ્પશાસ્રથી વિરૂદ્ધ પણ બની જાય છે માટે જુની કારીગીરીને જાળવી રાખી અને ભવિષ્યમા તેનો લોપ ન થાય તેવી રીતે જીર્ણોદ્ધાર થવો જોઇએ

પ્રભુ પ્રતિમા

પ્રભુના પ્રાચિન બિંબની આજ કાલ લોકોને બહુજ અપેક્ષા રહે છે, જો કે વિચાર તો યોગ્ય છે પ્રાચિન પુરૂષોના આત્મબળના સંસ્કારથી સંસ્કૃત થએલી પ્રતિમા ઉચ્ચ છે પણ કહેવાનું એજ કે પ્રાચિન પ્રતિમાના જ્યારે તમે ખપી છો તો પછી તેની રક્ષા કરવાને તમે કેમ બેદરકાર રહો છો

વાળા કુચીથી થતી હાની

તમે જાણો છો કે દોરડાના રોજના ઘસારાથી કુવા ઉપરના કાળમીંટ પથ્થરમા પણ ખાડા પડી જાય છે તો પછી પ્રભુ પ્રતીમા પર વાળા કુચી ઘસીને જે અશાતના કરવામા આવે છે તેથી પ્રતીમાના અંગને જે હરકત પહોંચે છે તે કેવું અયોગ્ય જણાય છે ? તમારા પોતાનાજ શરીરે તેવી વાળાકુચી ફેરવી હોય તો તમોને કેવો કંટાળો આવે ? તો પછી આપણા પુજ્ય પ્રભુ તેનાપર થતા વાળાકુચીના સંસ્કાર જે એક જાતની ભક્તિ માનવામા આવે છે તે ખરેખર શોચનીય છે માટે અતિ વધી ગએલો વાળાકુચીનો પ્રચાર જેમ બને તેમ ઓછો કરવાની જરૂર છે નહી તો જે પ્રાચિન પ્રતિમાને તમો ઉંચી નજરથી જુઓ છો તે પ્રતિમાને તમારે તમારા હાથે ભંડારમા પધરાવાનો વખત આવશે

અ ગલુ હણા.

તેમજ પ્રભુને માટે અ ગ લુહણાનું વસ્ત્ર એવુ જોઇએ કે જે તમે પોતે પોતાને માટે વાપરતા હો તેનાથી પણ કિમતી હોય વાળા કુચીને માટે કદાચ તમે એમ કહેશો કે પ્રભુના અ ગપર કેશર ભરાઇ જાય છે તેથી તેને દુર કરવાને કુચી શીવાય બીજો ઉપાયનથી પણ પ્રથમ તો મારે એ કહેવાનુ છે કે પ્રભુની પુજા તો નવ અ ગેજ કરવાની હોય છે તો પછી એ અ ગમા કેસર ભરાવાનુ કારણ શુ ? જયારે તમે પ્રતિમાને કેસરના વિલેપનથી વિલેપીત કરો છો ત્યારે તમારી તે ક્રિયાથી પ્રભુના અ ગને હાની પહોચે છે એ ઉપગત મારે બીજુ એ કહે વાનુ છે કે તમે સાભળ્યુ હશે કે આગળ શત્રુજય ઉપર રત્નની પ્રતિમા અને સુવર્ણના દેરાસર હતા પણ સગર ચકરવર્તીએ તેમા વ્યત્યય કરીને સોનાની પ્રતિમા અને રૂપાના મ દિર કરાવ્યા તે પછી પાષાણના મ દિર અને પાષાણની પ્રતિમા વિરાજમાન કરવામા આવ્યા તેનુ કારણ તે સમજતા હતા કે હવે પછીના લોકો એવા જીનાલયોમા પણ પોતાની બુદ્ધિ બગાડશે

વળી તમારે સમજવુ કે તમારા કરતા તમારા પુર્વજો કાઈ ઓછા પૈસાદાર નહોતા છતા તેમણે પણ પચધાતુ અને પાષાણની પ્રતિમા ભરાવેલી નજરે આવે છે

રૂપાના સિદ્ધચક્રો

હાલમા રૂપાના સિદ્ધચક્રો પધરાવવાની રીત એટલી બધી વધી ગઇ છે કે જેની હદ નથી. એટલે કે દશ વીશ રૂા ની ચાદીથી રૂપાના સિદ્ધ ચક્ર બનાવી દેરાસરમા પધરાવવામા આવે છે અને તેનુ પરિણામ એવુ આવે છે કે તે સિદ્ધચક્ર ઘસાઈ ઘસાઈને તેમા ખાડા પડી જાય છે પછી તે સિદ્ધ ચક્રને ભ ડારવાને જીવ ચાલતો નથી તેમજ તે ચાદીને ગાળી શકાતિ નથી વળી તે સિદ્ધચક્ર એટલા બધા પ્રમાણમા વધી જાય છે કે તેથી પુજા કરવામા અડચણ પડે છે અને આખરે તેને મગડી મચકોડીને તિજોરીમા ભરવા પડે છે વળી દુર્બુદ્ધિના કેટલાએક લોકો ચાદીના લોભ થી તેવા રૂ [illegible] ચોરી જાય છે માટે [illegible]
ખાસ [illegible]

પૂજક (પુજા કરનારા)

પુજક કેવા હોવા જોઇએ અને પુજકે કેમ વર્તવુ જોઇએ તે મબ ધમા હવે હુ જણાવીશ કેટલાક માણસો એમ ઇચ્છે છે કે એક દેરાસરમા ઘણી પ્રતિમાની જરૂર નથી, આ પણ એક આળસુ અને પ્રમાદિનો સવાલ છે કારણ કે તમારાથી લાખો રૂપીયા સચવાય છે, દશ પદર છોકરા અને આખુ કુટુબ સચવાય પણ જીનેશ્વરની પ્રતિમા સચવાતી નથી આ પણ એક આશ્ચર્ય છે

અનેક જીન બિબોની જરૂર.

એકજ દેરાસરમા અનેક જીન બિબો જોઇએ, એનુ પણ કારણ છે દરેકની ક્ષયોપશમ જન્ય ઇચ્છાઓ જુદી જુદી હોય છે કોઇને રાતો રગ ગમે છે, કોઇને લીલો, કોઇને પીળો, કોઇને ધોળો એમ જુદા જુદા રગ ગમે છે, કોઇને મીઠુ ગમે છે તો કોઇને ખારૂ ગમે છે તેમ અમુક અમુક આકૃતિમા પણ માણસોના વિચારો સ્થિર થાય છે તેમ જીન મદિરમા નાની મોટી ઘણી પ્રતિમાની જરૂર છે જો કે તેમા અમુક હદના વિવેકની જરૂર છે પણ ઘણી પ્રતિમાનો નિષેધ કરવો તે નિર્માલ્યપણુ અને અશક્તિ સૂચક છે

આશાતનાનો નિષેધ કરતા થતી આશાતના

કેટલાએક આશાતના ટાળવા જતા પોતેજ આશાતના કરનારા બને છે, આશાતના ટાળવા જતા જીન મદિરમા મારામારી કરે છે અને ગાળાગાળી આપે છે તથા ક્રોધને વશ થઇ મર્યાદાનુ ઉલઘન કરીને ચદ્રા તદ્રા પણ બોલી જતા વિચાર કરતા નથી તેથી આશાતના ટાળતા ઉલટી આશાતના કરનાર થાય છે મારામારી કે ક્રોધાદિ કરવાથી આશાતના ટળતી નથી પણ શાતિથી નોકરોને સમજાવવા થી અથવા પોતે જાતે કામ કરવાથી મટે છે હાલ તો ઘણે ભાગે એમ મનાયુ છે કે જે શ્રાવક પુત્ર જીન મદિરમા જઇને એકાદ પણ ખોડખાપણ ન કાઢે તેમને પુજા કરતાજ નથી આવડતી એમ તે પોતે માને છે અને ભુલ કાઢે તેજ સમજુ ગણાય છે વળી કેટલાએક તો પોતાના માનમા ક્ષતિ થતી હોય તો પ્રભુનો ત્યાગ કરવાને એટલે જીન મદિરમા જતા પણ અટકી જાય છે આવા દાખલા પણ ઘણા નજરે પડે છે માટે

પુજકે જીન મંદિરમા શાંતિ સિવાય બીજુ કશું મેળવવાનુ નથી તેમ પુજકે પોતેજ જીન મંદિરના પુજાના દરેક કામમા જાતે પરિશ્રમ લેવો જોઇએ અને વખતના સંકોચને લીધે જે કાર્ય પોતાથી ન થાય તે નોકરો પાસે ધ્યાન પુર્વક કરાવવાનુ છે કારણ કે પંડિત શ્રી વીરવિજયજી મહારાજે કહ્યુ છે કે જેને જીન મંદિરમા કાજો લેતા શરમ આવે છે તે ભવાતરને વિષે ભંગીનો અવતાર પામે છે અને આખા શહેરમાથી ઝાડુ કાઢવાનો વખત આવે છે તેમજ પ્રભુના અંગ લુહણા અને પુજાના ઉપગરણો વિગેરે ધોવામા જેને શરમ આવે છે તેને ભવાતરને વિષે ધોબીનો અવતાર પામી આખા શહેરમા મલીન વસ્ત્રો ધોવાનો વખત આવે છે આ રીતીએ સમજવુ જોઇએ કે ઘરમા પુત્રપુત્રીઆદિકના મલીન અંગનુ પ્રક્ષાલન તમે જાતે કરોછો તો પછી જે ત્રૈલોકયનાનાથ અને આપણા પુજ્ય તરણતારણ પ્રભુની મુર્ત્તિના માટે કાર્ય કરવામા શરમ રાખવી અથવા બેદરકારી રાખવી અને તે કામમાત્ર નોકરોનુ છે એમ સમજવુ એ કેટલી અજ્ઞાનતા છે? વળી જેને પ્રભુ આગળ દીપક કરવાની શરમ આવે છે તે ભવાતરને વિષે મસાલચીનો અવતાર પામે છે તેમજ પ્રભુને મસ્તક નમાવવામા જેણે બે દરકારી વાપરી હોય તે ભવાતરમા ભાર વાહકના અવતારને પામે છે, આવી રીતે શાસ્ત્રકારો જ્યારે પુજકને માટે કહે છે તો પછી પુજકોએ પુજા કેવી રીતે કરવી જોઇએ એ અવશ્ય સમજવાની જરૂર છે અને સમજવા પછી એક ક્ષણ પણ તેમ કરવામા પ્રમાદ કરવો યુકત નથી

શ્રાવકોએ પોતાનાજ નોકરો રાખવા જોઇએ

કેટલાએક સ્થળોમા મારા સમજવા પ્રમાણે પુજારીઓને ખાસ દેવ દ્રવ્યમાથી પગાર આપવામા આવે છે અને તે દેવ દ્રવ્યના પગારથી કામ કરનારા નોકરોને તમે કોઇ વખત દેરાસરના કામ માટે અને કોઇ વખત તમારા પોતાના કામ માટે હુકમ કરો છો માટે આથી તમે દેવ દ્રવ્યના દોષને કેટલેક અંશે પ્રાપ્ત કરો છો હવે તમને પોતાના ઘર કે દુકાનના વહિવટ માટે સંખ્યા બંધ નોકરો મલે છે તેમ જો તમે એક એક વરસને માટે એક એક નોકર પુજાને માટે રાખો અને પગાર આપો તો તમારા પોતાથી પુજા ન થાય તો પણ કરવુ કરાવવુ અને અનુમોદવુ એ નિયમ પ્રમાણે તમારા પોતાના નોકરથી તમને પોતાને [illegible] મળે અને તે સાથે અમુક અંશે [illegible] નો દોષ તે

પણ દુર થઇ જાય માટે દરેક જૈનોમા આવી લાગણી શા માટે ન થવી જોઇએ? અને એવા જૈનો શુ નથી કે જેઓ એક એક વરસ સુધી દેરાસરના નોકરોને પોતાનો પગાર આપી શકે છોકરા રમાડવામા રમત ગમતમા નાટકમા અને તેવાજ બીજા પ્રસગોમા હજારો રૂા નો ખરચ કરવામા આવે છે અને પ્રભુ ભકિતમા તમો જોઇએ તેવા વિવેકથી સ્વદ્રવ્ય વાપરવામા પશ્ચાત રહો છો અને જેવી ઉત્કઠા પુર્વના પ્રસગોમા રહે છે તેવી ઉત્કઠા આવા કાર્યમા ઓછી હસ્તિ ધરાવે છે તેજ સૂચવી આપે છે કે તમે જેટલે અશે સસારમા આનદ અને સાર્થકતા માનો છો તેટલે અશે પ્રભુ પુજામા તમને આનદ મનાતો હોય તેમ જવલેજ જણાય છે

પુજોપગરણ શુદ્ધિ

ઉપગરણ શુદ્ધિના સબધમા મારે કહેવુ જોઇએ કે આજકાલ માન પૂજા કરનારાની સગવડ સાચવવાના હેતુથી સાધનોની જે અનુકુળતા કરી આપવામા આવેછે તેથી પરીણામ એ આવેછે કે પુજાના ઉપગરણને માટે પુજા કરનારા બે દરકાર રહીને તે ઉપગરણને જ્યા ત્યા રખડતા મુકેછે વળી એક ।। એક ધાબળી અને ધોતીયા લાંબો વખત સુધી ઘણા માણસો વાપરતા હોવાથી તે અતીશે મલીન થાય છે તથા કેટલાઓ તો ખસ ખરજવુ કે ધાધર ગુમડાના રોગી પણ તેજ વસ્ત્ર પહેરતા હોવાથી તેવી મલીનતાવાળા ધોતીયા વડે પ્રભુનો સ્પર્શ કરી મલીનતાનો પ્રસાર કરેછે વાસ્તવીક રીતે દરેક માણસે પોતાની કામળી અને ધોતીયા જુદા રાખવા જોઇયે એટલુજ નહી પણ જે ધોતીયુ આજ પહેરેલુ હોય તે કાલ ધોઇ નાખવુ જોઇયે તેને બદલે દેરાસરોમા પુજકોની સગવડતાના હેતુથી જે સરળતા કરી આપવામા આવે છે તેનુ પરીણામ આવુ ખેદ ઉપજાવનારૂ આવે છે અને દિન પ્રતિદિન તમારા તે વ્યવહારમા મલીનતા વધતી જાય છે માટે પુજકે તો પોતાના જ ઉપગરણો વડે પુજા કરવી જોઇએ અને તેમા જરાપણ પ્રમાદને અવકાશ આપવો જોઇએ નહિ અને તેથી એમ માનવાનુ નથી કે પુજા કરવાને કોઈ આવશે નહિ કારણ કે જે પુજાને માટે ઉત્સુક છે તે તો જાતેજ સાધનો મેળવીને પુજા કરશેજ અને જેઓ બીજાઓ તરફથી સાધનોની અપેક્ષા રાખનારા છે તેઓ સાધનોની અનુકુળતા થવા છતા પુજાનો યથાર્થ લાભ મેળવી શકવાના નથી જુઓકે જેઓ સામાયક પ્રતિક્રમણ કરનારા

છે તેમને માટે વસ્ત્રાદિકની તેવી સગવડતા રાખવામા નથી આવતી તો પણ ક્રિયા માટે તેઓ પોતાની સાથે જોઇતા સાધનો રાખે છે અને પોતાની ક્રિયામા તે ચુકતા નથી તેમજ જેઓ પુજા કરવાને ઉત્સુક હશે તેઓ પણ પોતેજ જોઇતા સાધનોની સગવડતા રાખી શકશે માટે આવા મલીન વસ્ત્રો અને આવો ધાબળીઓનો વપરાશ જેમ બને તેમ ઓછો કરવા જરૂર છે

જેમ તમારે ઘેર કોઇ મોટા મેમાન આવે ત્યારે તમારા ઘરમા ન હોય તો પણ તમારી આબરૂ વધારવાને ગમે ત્યાથી માગી લાવીને પણ રૂપાનો થાલ અને રકેબીઓની સગવડતા કરોછો તેમ પ્રભુ પૂજામા ઉંચા અને કિંમતિ સાધનો વાપરવાની તમે કેમ જરૂરીઆત જોતા નથી?

અગ શુદ્ધિ

અગ શુદ્ધિને માટે ખરી રીતી એવો છે કે પ્રથમ પરનાળાવાળો બાજોઠ રાખીને તેની આસપાસ રેતી નાખવી જોઇએ તથા ન્હાવાનુ જળ પણ શુદ્ધ કવોષ્ણ એટલે કાઇક ગરમ અને કાઇક ઠડુ જોઇએ તથા અગ સાફ કરવાને ટુવાલ પણ સુગધિ પદાર્થથી સુગધિત કરેલો જોઇએ તથા ન્હાવાને પહેરેલુ વસ્ત્ર જુદુ જોઇએ અને તે પ્રમાણે શરીર સાફ કરીને જ્યારે પગ સુકાઇ જાય ત્યારે દેરાસરમા જવુ જોઇએ કારણ કે પાણી વાળા પગ હોય તો મલીન પદાર્થ તથા જીવ જતુ પગને ચોટે ખરી રીત એવી છે છતા દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ પ્રમાણે આમ ન થઇ શકે તો છેવટ ન્હાવાનુ ધોતીઉ અને તે નિમિત્તનો ટુવાલ તો જુદોજ જોઇએ તથા નાહિને સુગધી પદાર્થનુ વિલેપન કરી અગને સુગધી કરવુ તેમજ જો વ્રત ન હોય તો મુખમા પણ સુગધિ પદાર્થો ચાવીને સુગધી કરી પ્રભુ પાસે જવુ આવી રીતે અગ શુદ્ધ કરી જવાની જરૂર છે

ન્હાવાનુ ધોતિઉં શરીરને સ્પર્શ કર્યા વગર એક બાજુ મુકી દેવુ જોઈએ તેનો એક પણ છાટો શરીરને લાગવો જોઇએ નહિ

આમ શુદ્ધિ સાચવવાને બદલે કેટલાએક લોકો દેરાસરમાજ જ્યા ન્હાવાનુ હોય ત્યાજ હજામત કરાવે છે, ચરબીના સાબુ અને અરીઠા વતી ન્હાય છે, ધોતીઆને અબોટીઆ કરે છે અને પહેરેલા વસ્ત્રનેજ નિચોવીને ટુવાલના કામમા લે છે, વળી ન્હાવાનુ વસ્ત્ર ધબાધબ કરી ધુએ છે અને તેના મલીન છાટાથી પોતાના શરીરને પણ મલીન કરે છે અને વિવેકમા

પણ દુર થઇ જાય માટે દરેક જૈનોમા આવી લાગણી શા માટે ન
જોઇએ ? અને એવા જૈનો શુ નથી કે જેઓ એક બે વરસ સુધી
સરના નોકરોને પોતાનો પગાર આપી શકે છોકરા રમાડવામા
ગગતમા નાટકમા અને તેવાજ બીજા પ્રસગોમા હજારો રૂા નો
કરવામા આવે છે અને પ્રભુ ભકિતમા તમો જોઇએ તેવા વિવેકથી
વાપરવામા પશ્ચાત રહો છો અને જેવી ઉત્કઠા પુર્વના પ્રસગોમા રહે
તેવી ઉત્કઠા આવા કાર્યમા ઓછી હુરિત ધરાવે છે તેજ સૂચવી આપે
કે તમે જેટલે અશે સસારમા આનદ અને સાર્થકતા માનો છો તે
અશે પ્રભુ પુજામા તમને આનદ મનાતો હોય તેમ જવલ્લેજ જણાય

પુજોપગરણ શુદ્ધિ

ઉપગરણ શુદ્ધિના સબધમા મારે કહેવુ જોઇએ કે આજકાલ
પૂજા કરનારાની સગવડ સાચવવાના હેતુથી સાધનોની જે અનુકુળતા
આપવામા આવેછે તેથી પરીણામ એ આવેછે કે પુજાના ઉપગરણને
પુજા કરનારા બે દરકાર રહીને તે ઉપગરણને જ્યા ત્યા રખડતા મુકેછે
ળી એકના એક ધાબળી અને ધોતીયા લાખો વખત સુધી ઘણા માણ
વાપરતા હોવાથી તે અતીશે મલીન થાય છે તથા કેટલાઓ તો
ખરજવુ કે ધાધર ગુમડાના રોગી પણ તેજ વસ્ત્ર પહેરતા હોવ
તેવી મલીનતાવાળા ધોતીયા વડે પ્રભુનો સ્પર્શ કરી મલીનતાનો
કરેછે વાસ્તવીક રીતે દરેક માણસે પોતાની કામળી અને ધોતીયા
રાખવા જોઇયે એટલુજ નહી પણ જે ધોતીઉ આજ પહેરેલુ
તે કાલ ધોઇ નાખવુ જોઇયે તેને બદલે દેરાસરોમા પુજકો
સગવડતાના હેતુથી જે સરળતા કરી આપવામા આવે છે તે
પરીણામ આવુ ખેદ ઉપજાવનારૂ આવે છે અને દિન પ્રતિ
તમારા તે વ્યવહારમા મલીનતા વધતી જાય છે માટે પુજકે તો પોત
જ ઉપગરણો વડે પુજા કરવી જોઇએ અને તેમા જરાપણ પ્રમા
અવકાશ આપવો જોઇએ નહિ અને તેથી એમ માનવાનુ નથી કે
કરવાને કોઇ આવશે નહિ કારણ કે જે પુજાને માટે ઉત્સુક છે તે
જાતેજ સાધનો મેળવીને પુજા કરશેજ અને જેઓ બીજાઓ તરફથી સ
નોની અપેક્ષા રાખનારા છે તેઓ સાધનોની અનુકુળતા થવા છતા પુજ
યથાર્થ લાભ મેળવી શકવાના નથી

દીપ પુજા—જેમ આ દીપકનો ઉદ્યોત દ્રવ્ય અધકારનો નાશ કરનારો છે તેમ મારા હૃદયમા જ્ઞાનરૂપી દીપકનો પ્રકાશ થાઓ કે જેથી અનાદિ કાળથી રહેલુ અજ્ઞાનરૂપી અધકાર નાશ પામે

અક્ષત પુજા—હે પ્રભુ જેમ આ તદુલનું નામ અક્ષત છે અને તે જાતે ઉજવળ છે તેમ કર્મ મળથી ઉજવળ એવો મારો આત્મા સદાને માટે અક્ષયપદને વામનારો થાઓ

નૈવેદ્ય—અનાદિ કાળથી આહાર કરતો થકો જીવ વેદોદય વિગેરે કારણને લઇને અને નિદ્રા વિગેરે પ્રમાદને લઇને અનેક દૂ ખની પરપરાને પામનારો થયો છે ને હે ત્રૈલોકયના નાથ આ આહાર આપ સન્મુખ સ્થાપિ હુ હવે પછી મારા આત્મબળથી એવી ઈચ્છા રાખુ છુ કે સદાને માટે આથી રહીત થઇ હુ સદાને માટે અણાહારી પદને પામનારો થાઉં

ફળ પુજા—છેવટ આ સાતે પુજાથી ઉત્પન્ન થએલા મારા આત્માન ગુણો પરિણામે મોક્ષ ફળને આપનારા છે એમ સમજી છેવટના ફળનુ મને જ્ઞાન થાય અને તે તરફ મારી પ્રવૃતિ વધે તેવા હેતુથી આ દ્રવ્યથી ફળ પુજા કરી તે ફળ જોતા મને ભાવ ફળની સ્મૃતિ થાય છે

ઘટ—જીન મદિરમા ઘટાનાદ કરવાનો પણ એવોજ હેતુ છે કે જેમ આ ઘટાનાદથી જીન મદિર ગાજી રહે છે તેમ સત્યતા રૂપ નાદથી હુ સમગ્ર જગતને ગજાવનારો થાઉં

આવી રીતે દ્રવ્ય પુજા કરતા એવા ભાવ થવા જોઇએ કે તે વખતે ફકત પૂજન સિવાય બીજી કોઇ પણ બાબત વિષે લક્ષ રહે નહી અને એકાગ્રતા થાય જો આવી રીતે ભાવ પર્વક દ્રવ્ય પૂજા કરવામા આવે તો હુ ખાત્રીથી કહુ છુ કે તમારૂ ચિત્ત પુજાના સ્થળ સિવાય બીજે સ્થળે જાય નહિ અને જેમ રાકને રાજ્ય અને અપુત્રિયાને પૂત્ર પ્રાપ્તિ થાય તેવો અનહદ આનદ પૂજા કરતી વખતે થયા વગર રહે નહી તેથી આવી ભાવપૂર્વકજ દ્રવ્ય પૂજા કરવી, જેવા આ અષ્ટ પ્રકારી પજાના હેતુ બતાવ્યા તેવી રીતે સત્તર પ્રકારી અને એકવીસ પ્રકારી પજાના હેતુ કહેલા છે પણ સમયના સકોચને લઇને આ સ્થળે તેનો વીસ્તાર નહી કરતા પૂજાના વિષયમાજ હુ આગળ બોલીશ,

બીલકુલ સમજતા નથી તેવાઓ પોતે અગ શુદ્ધિ કરવાને બદલે તેથી ઉલટુ કરે છે તેવા પુજા કરનારા ખુ'ની રીતે પૂજા કરવાની રીતીથી વિરૂદ્ધ વર્તન કરનારા છે એમ કહેવાને હરકત નથી અને તેઓ લાભને બદલે ગેર લાભ પોતાની અજ્ઞાનતાને લઇને મેળવે છે માટે વિવેકપુર્વક અગ શુદ્ધિ કરવાની જરૂર છે

પુજાના મુખ્ય ત્રણ પ્રકાર

હવે મુખ્યપજા ત્રણ પ્રકારીની છે (૧) જઘન્ય (૨) મધ્યમ અને (૩) ઉત્કૃષ્ટ જઘયમા અષ્ટ પ્રકારી મધ્યમમા સતર પ્રકારી અને ઉત્કૃષ્ટમા એકવીસ પ્રકારી તે સિવાયની બીજી દરેક પૂજાનો આ ત્રણ પ્રકારની પૂજામા સમાવેશ થાય છે

અષ્ટ પ્રકારી પુજાની ભાવના

પ્રભુનાપ્રક્ષાલન વખતે એવી ભાવના જોઇએ કે પ્રભુના જન્મ વખતે ઇંદ્ર મહારાજે મેરૂ પર્વત પર પ્રક્ષાલન કર્યું છે તે વખતે હુ કોણ જાણે કઇ ગતીમા હઇશ માટે આ વખતે મને જે પ્રસગ મળ્યો છે તે મારા કોઈ પુન્ય ઉદય છે તેમજ પ્રભુને જળથી ન્હવરાવતામા આત્માના કર્મ મળ ને ધોઉ છુ

ચદન પુજા—ચદનપજા કરતી વખતે એવી ભાવના ભાવવામા આવે છે કે હે આત્મા ? જેમ શીતળતા અને સુગધી આ ચદનમા રહેલી છે તેવી શીતળતા અને સુગધી મારા આત્મામા પ્રગટ થાઓ

કુસુમપુજા—કુસુમપુજા કરતા પુષ્પનુ નામ સુમનસ છે તો સુમનસ [પુષ્પ] થી પ્રભુને પજતા પોતાના સુમનસ પણ એટલે રૂડા મનો ભાવ પ્રાપ્ત થાઓ

ધુપ પુજા-ધૂપ પુજા કરતા વિચારવુ કે જેમ સુગધિ ધુપથી ઉત્પન્ન થએલો ધૂમ્ર ઉર્દ્ધ ગમન કરે છે તેમ હે પ્રભુ! મારા કર્મોને હૃદય રૂપી ધુપ ધાણામા ધ્યાન રૂપી અગ્નિમા હોમી અને તેથી ઉત્પન્ન થએલો મારો પવિત્ર આત્મા ઉર્દ્ધ ગતીને પ્રાપ્ત થાઓ અને જેમ સુગધી ધુપથી આ જીનગૃહ વાસીત થએનુ છે તેમ મારો આત્મ ગુણોથી મારા આત્મ વાસિત થાઓ

અંગ લુહણાથી નિર્લેપ કરી અનેક જ્ઞાન દર્શન રૂપી અલંકારો પહેરાવી નવ વાડ રૂપી નવ તિલક કરી પંચાચાર રૂપી પંચ રંગી પુષ્પ ચઢાવી શુભ વાસના રૂપી ધુપથી ધુપીત કરી તત્વ પાત્રમાં સપ્તનય ચિંતનરૂપી ઘૃત ભરી સ્યાદ્વાદ રૂપી વાટ મુકી ધ્યાન રૂપી દીવાસળી વતી જ્ઞાન દીપક કરી ક્ષાયિક ગુણરૂપી અક્ષતનુ સ્થાપન કરી અનુભવ રૂપી નૈવેધ મુકી, સહજાનંદ સુખ રૂપી ફળ મુકી પોતાના આત્મરૂપી અરિહંત ની પૂજા પૂર્વોકત ભાવાષ્ટક કરી તે પછી સોહં સોહંના અનાહત નાદથી વાજીત્ર ગીત પૂજા કરવી આવી રીતે યોગી પુરૂષો સદા ભાવ પૂજા કરતા પરમાનંદ પદને મેળવનારા થયાછે તેવીજ રીતે દરેક દ્રવ્ય પૂજા કરનારાઓએ દ્રવ્ય પૂજા કર્યા પછી પૂર્વોકત ભાવ પૂજા અમારામાં સદાને માટે પ્રાપ્ત થાઓ એવી ભાવના ભાવવી જોઈએ

પૂજાના દરેક પદાર્થ ધુપથી સુગંધિત કર્યા સિવાય વાપરવા નહી દશાંગ ધુપ વાપરવાને બદલે હાલ માત્ર અગરબતીના નાના કટકાવતી ધુપ કરાય છે તેનુ કારણ એજ છે કે બધાને મફત જોઇએ તમને શાક વીગેરે માટે પૈસા મળે છે, તેના વીના એક દિવસ ચાલતુ નથી પણ તમોને ધુપ વીગેરે પુજાના સાધનો જ્યાં સુધી પરબારા સાધારણ ખાતે થી મળતા હોય ત્યાં સુધી તમો તમારા દ્રવ્યથી લેવા માટે તદન બે દરકાર રહોછે, તેપરથી સમજાય છે કે તમે જેટલે અંશે સંસાર ભકત છો તેટલે અંશે તમે પૂજાના ભકત નથી

જૈન મિત્ર સભા.

હવે પુજાના સંબંધમાં જો કે હું સ્તુતિ કરતો નથી તો પણ જેવુ હોય તેવુ કહેલુ અને તે બીજાને અનુકરણીય થાય તેવી મતલબથી મારે આહિં કહેવુ જોઇએ કે આ મુંબઇમાં હસ્તી ધરાવતી જે જૈન મિત્ર સભા છે તેનો પુજાને માટે ખરેખર સ્તુત્ય અને પ્રશંસનીય પ્રયાસ છે એમ સૌ કોઈને કહ્યા વગર ચાલશે નહિ એટલુંજ નહિ પણ આપણા જૈનમાં હાલ એકે દિવસ અથવા એકે વાર એવો માનનીય નથી કે જે માં પ્રભુ ભકિત સિવાય બીજુ કાંઇ થતુ ન હોય? યાહુદી લોકો શની વાર, વેદાંતીઓ સોમવારને અને ઇસ્લામી ધર્મવાળા શુકરવારને માન આપેછે તેમ જૈનને માટે એક વાર નિર્માણ થયો નથી જો કે શાસ્ત્રમાં બે આઠમ બે ચઉદશ, અમાવાસ્યા અને પુર્ણીમા એ છ

દ્રવ્ય પૂજાનો અનુક્રમ વિધિ

દ્રવ્ય પૂજાનો અનુક્રમ એવો છે કે મુખે અષ્ટપડ મુખ કોષ બાંધી પ્રથમ તો પ્રભુના અંગપરથી નિર્માલ્ય ઉતારવુ, પછી મોર પીછ વતી પ્રમાર્જન કરવુ, પછી સુગંધિ પંચામૃત (ગાયનુ દુધ, દહી, ઘી સાકર અને પાણી) વડે પ્રભુના અંગનુ પ્રક્ષાલન કરવુ, હાલ તો ભાગ્યેજ એક એ. અમૃતથી હરરોજ પ્રક્ષાલન કરવામા આવે છે તેનુ કારણ ગાન હું પૂર્વે બતાવી ગયો તેમ તમે પજાનુ સ્વરૂપ સમજ્યા નથી, તેથી જેમ તેમ ચલા વી લેવાય છે ત્યાર પછી શ્વેત કોમળ અંગલુહણા વતી અંગ લુછી નાખવુ, તે પછી સુગંધિ કેસર વડે પ્રભુના નવ અંગે તીલક કરવા તે પછી અનેક જાતના સુગંધિ પુષ્પોથી પ્રભુના અંગનું પુજન કરવુ, તે પછી સુગંધિ દશાંગ ધુપ, પછી મંગળ દીપક, ઉજવળ અક્ષત, અને વિવિધ જાતના નૈવેદ્ય તથા ઉત્તમોત્તમ ફળ વતી પ્રભુ પૂજન કરવુ જોઇએ આ અષ્ટ પ્રકારી પૂજામા પ્રથમની ત્રણ પૂજા તે અંગ પૂજા કહેવાય છે અને ધુપથી તે ફળ સુધીની પાંચ પૂજા અગ્ર પૂજા કહેવાય છે

દ્રવ્ય પૂજાની આવશ્યકતા

દ્રવ્ય છે તે ભાવનુ નિમિત્ત કારણ છે તેથી દ્રવ્ય પૂજાની આવશ્યકતા છે, અને જેવા જેવા ઉત્તમ દ્રવ્યો આપણી દૃષ્ટી આગળ આવતા હોય તેવો તેવો ભાવ થાય છે આત્મા નિમિત્તવાસી છે તેથી આપણા આત્માને સદા પવીત્ર નિમિત્ત સંયુકત રાખવો જોઇએ કે જેથી મનમાં નિમિત્તની અસર ન થાય

ભાવ પૂજાનો ક્રમ

પૂર્વોક્ત દ્રવ્ય પૂજાથી આત્મામા ભાવ પૂજા પ્રાપ્ત થાયછે તેથી પ્રભુના ગુણનુ સ્તવન કરીને મુખ શુદ્ધિ કરવી અને મમતા ત્યાગરૂપી ઓળ (જીભનો મેલ) ઉતારવી મિથ્યાત્વ રૂપી મેલને ધોઈ સ્નાન કરવુ અને સંતોષ રૂપી ઉજવળ ધોતિયુ પહેરવુ તેપછી એકાગ્રતા રૂપી ઓરસીયા ઉપર સુખડવડે ભક્તિ રંગરૂપી કેશર ઘસવુ અને તે પછી આજ્ઞારૂપી તિલક કરવુ અષ્ટપ્રવચન માતારૂપી મુખ કોશ બાંધી અનેક સંકલ્પ વિકલ્પરૂપી અંતરંગ ઉપાધી તથા સ્ત્રી પુત્રાદીક બાહ્ય ઉપાધિરૂપી નિર્માલ્ય ઉતારી ચિત્ત શુધ્ધી રૂપી નિર્મળ જળથી પક્ષાલન કરી મૂળ ગુણ ઉતર ગુણ રૂપી

અંગ લુહણાથી નિર્લેપ કરી અનેક જ્ઞાન દર્શન રૂપી અલકારો પહેરાવી નવ વાડ રૂપી નવ તિલક કરી પચાચાર રૂપી પચ રગી પુષ્પ ચઢાવી શુભ વાસના રૂપી ધુપથી ધુપીત કરી તત્વ પાત્રમા સપ્તનય ચિતનરૂપી ઘૃત ભરી સ્યાદ્વાદ રૂપી વાટ મુકી ધ્યાન રૂપી દીવાસળી વતી જ્ઞાન દીપક કરી ક્ષાયિક ગુણરૂપી અક્ષતનુ સ્થાપન કરી અનુભવ રૂપી નૈવેદ્ય મુકી, સહજાનદ સુખ રૂપી ફળ મુકી પોતાના આત્મરૂપી અરિહત ની પૂજા પૂર્વોકત ભાવાષ્ટક કરી તે પછી સોહ સોહના અનાહત નાદથી વા જીત્ર ગીત પૂજા કરવી આવી રીતે યોગી પુરૂષો સદા ભાવ પૂજા કરતા પરમાનદ પદને મેળવનારા થયાછે તેવીજ રીતે દરેક દ્રવ્ય પૂજા કરના રાઓએ દ્રવ્ય પૂજા કર્યા પછી પૂર્વોકત ભાવ પૂજા અમારામા સદાને માટે પ્રાપ્ત થાઓ એવી ભાવના ભાવવી જોઇએ

પૂજાના દરેક પદાર્થ ધુપથી સુગધિત કર્યા સિવાય વાપરવા નહી દશાગ ધુપ વાપરવાને બદલે હાલ માત્ર અગરબતીના નાના કટકાવતી ધુપ કરાય છે તેનુ કારણ એજ છે કે બધાને મફત જોઇએ તમને શાક વીગેરે માટે પૈસા મળે છે, તેના વીના એક દિવસ ચાલતુ નથી પણ તમોને ધુપ વીગેરે પુજાના સાધનો જ્યા સુધી પરબારા સાધારણ ખાતે થી મળતા હોય ત્યા સુધી તમો તમારા દ્રવ્યથી લેવા માટે તદન બે દરકાર રહોછો, તેપરથી સમજાય છે કે તમે જેટલે અશે સસાર ભકત છો તેટલે અશે તમે પૂજાના ભકત નથી

જૈન મિત્ર સભા.

હવે પુજાના સબધમા જો કે હું સ્તુતિ કરતો નથી તો પણ જેવુ હોય તેવુ કહેવુ અને તે બીજાને અનુકરણીય થાય તેવી મતલબથી મારે આહિ કહેવુ જોઇએ કે આ મુબઇમા હસ્તી ધરાવતી જે જૈન મિત્ર સભા છે તેનો પુજાને માટે ખરેખર સ્તુત્ય અને પ્રશસનીય પ્રયાસ છે એમ સૌ કોઇને કહ્યા વગર ચાલશે નહિ એટલુજ નહિ પણ આપણા જૈનમા હાલ એકે દિવસ અથવા એકે વાર એવો માનનીય નથી કે જે મા પ્રભુ ભકિત સિવાય બીજુ કાઇ થતુ ન હોય? યાહુદી લોકો શની વાર, વેદાતીઓ સોમવારને અને મુસલામી ધર્મવાળા શુકરવારને માન આપેછે તેમ જૈનને માટે એક વાર નિર્માણ થયો નથી જો કે શાસ્ત્રમા બે આઠમ બે ચઉદશ, અમાવાસ્યા અને પૂર્ણીમા એ છ

તીથી પવીત્ર ધર્મ ક્રિયાને માટેજ ફરમાવેલી છે તોપણ તેનો ઉપયોગ જે વો જોઇએ તેવો હાલ કરવામા આવતો નથી ફક્ત અહવાદીઓ આ મુબ ઇ શહેરમા રવીવારને દીવસે ઘણે ભાગે વ્યાપાર રોજગાર બધ રહેછે તે રવીવારને દિવસે જ્યારે બીજા લોકો રમત ગમત અને ખાવા પીવા મા કાઢેછે ત્યારે આ જૈન મિત્ર સભાના મેબરો જીન ભક્તિ અને જીન પુ જામા તે દીવસ વ્યતીત કરે છે તે જોઇ હુ ઘણો ખુશી થાઉ છુ

સ્વદેશી પવિત્ર ખાંડ કેસર

પુજાના સબધમા તે સભા તથા બીજા દરેક પુજા કરનારાને એક અગત્યે ની સૂચના એ છે કે તમે સરવે જાણતાજ હશો કે જૈનમા બાવિસ પદા ર્થને અભક્ષ માનેલા છે જેમા મદીરા માસ વિગેરે પણ આવી જાય છે હાલમા ચાલતી ચર્ચાને અનુસારે પરદેશી ખાંડ અને તેમા બનતી સાકરની મીઠાઇ જૈનોને કોઇ રીતે પણ ભક્ષણ કરવા લાયક નથી એકતો તે વસ્તુ અપવિત્ર પદાર્થના સયોગોથી બને છે અને જો તેમ બનતુ હોય તો જીવહિંસાનુ પણ મહાપાતક તેને માટે થાય છે માટે આ હકીકતથી તેવીજ ભ્રષ્ટ ખાંડ અને તેથી બનેલી મીઠાઇ કોઇ રીતે ભક્ષણ કરવા લાયક નથી એ સહેજમા શમજી શકાય તેમ છે છતા તે સબધમા ભાર મુકીને મારે કહેવુ જોઇએ કે તેની મીઠાઇના નિવેદ્યો પ્રભુ મદિરમા પૂજાના નિ મિત્તે કોઇ રીતે વાપરવા ઉચીત નથી તે સાથે કેસરને માટે તેવીજ ચર્ચા ચાલે છે કે જેમા સ્પીરીટનુ સીંચન થાય છે તો જો તેમ થતુ હોય અને તે વાત સત્ય હોય તો તેવા કેસરને પણ પવિત્ર જૈનોએ જલાંજલી દેવી એજ સર્વોત્તમ કાર્ય છે, અને તમારા દેશમાથી ઉત્પન્ન થતી ખાંડ અને કેસર જેમા શકની નજરે જોવા પણુ નથી તે ગમે તેવા ખરચે ઉપયોગમા લેવાની તમારી ફરજ છે દરેક ધર્મ કરતા આવા કાર્યોમા જૈનોએ પહે લો ભાગ લઇ સ્વધર્મની પવિત્રતા અને શ્રેષ્ઠતા બીજા લોકોને બતાવી ધડો આપવો જોઇએ

જીન પડિમા અને જીનાગમ

સાંપ્રતકાળે આપણુને મુખ્ય આધાર જે છે (૧) જીન પડિમા અને (૨) જીનાગમ જીન પ્રતિમાજીનેશ્વર મહારાજ સરખી છે એટલુજ નહિ પણ

તે જીનેશ્વર મહારાજજ છે એમ સમજવુ જોઇએ, આપણે બોલીએ છીએ પણ તેમજ કે પ્રભુદર્શન કે પ્રભુભક્તિ કરી આવ્યા પણ કોઇ એમ નથી બોલતુ કે પ્રભુની પડિમાની પુજા કરી આવ્યા માટે આપણા શબ્દોજ સુચવે છે કે આપણે પ્રભુની પ્રતિમાને પ્રભુજ માનીએ છીએ અને જીનાગમ તથા જીનવાણી તે પણ હયાત છે એટલે પ્રભુ અને પ્રભુની વાણી બને વાના જ્યારે વર્તમાન કાળમા હસ્તી ધરાવે છે તો પછી ચોથા આરા તથા પંચમકાળ વચ્ચે તે સબધમા કાઇ પણ ફેર નથી એમ આપણે માનવુ જોઇએ કેમકે જે વખતે પ્રભુ વિચરતા હતા તે વખતે પણ ભવ્ય પ્રાણીઓને તેમની આકૃતિ એજ દર્શનીય હતી અને તેમની વાણી તેજ શ્રવણીય હતી અને તેથીજ અનેક જીવો પરમપદને પામેલા છે તોપણ હાલ પણ આકૃતિ મોજુદ છે અને પ્રભુના વચન પણ મોજુદ છે તો પછી શા માટે તેનો યથાર્થ લાભ મેળવવામા આપણે ન્યુનતા રાખવી જોઇએ, હમણા આપણે આહી આ એકઠા મળેલા છીએ તે વખતે જો કોઈ ખબર આપે કે અમુક જગ્યાએ સર્વજ્ઞ પધાર્યા છે તો તમોને કેવો ઉલ્લાસ થશે અને લાખો રૂા નો ફાયદો મુકીને તમે તેના દર્શન કરવા ઝવા દોડી જશો? તેનાજ જેવ તો જો તમે પ્રભુ સ્વરૂપ જાણતા હો તો પ્રભુની પ્રતિમા પ્રભુ સમજી તેવાજ ઉલ્લાસથી ગમે તે કામ પડતુ મુકીને તમારે આવવુ જોઇએ અને તેમા પ્રથમ ભાગ લેવો જોઇએ, તેના બદલામા હાલ કેટલાએક લોકાને પુજા ભણાવવી હોય તે અમુક રૂા મોકલી આપી તેની વ્યવસ્થા વહીવટ કરનારને માથે નાખી પોતે પોતાના સસારના કાર્યમા મશગુલ રહે છે જુઓ અને વિચારો કે આવી વેઠની માફક પુજાનો ભાર ઉતારી અમોએ પુજા ભણાવી એમ માની લેવુ તે કેવી મોટી ભુલ છે જ્યારે તમોને દ્રવ્ય ખરચવાને મળે છે તો પછી જાતે રહી પુજા ભણાવવા જેટલો વખત મળતો નથી? આશ્ચર્યની વાત છે કે જે કાર્યમા અનતોકાળ નિગમન થઇ ગયો તે કાર્યોમા કાળની ગણના કરવામા આવે છે અને જે કાર્ય અનત કાળે મહાભાગ્યને યોગે પ્રાપ્ત થાય છે તેને માટે કાળનો મ કોચ માનવામા આવે છે, આ જોઇ ચોખી રીતે સમજાય છે કે તમોને પુજા શુ ચીજ છે અને પુજાથી શુ લાભ છે તે નુ જ્ઞાન બીલકુલ નથી નહિતો આવી લજાસ્પદ પદ્ધતિ તમારી હોયજ નહિ. તેથી હુ પુન પુન ભલામણ કરૂ છુ કે આ મનુષ્ય ભવ પ્રાપ્ત કરી પ્રભુ પુજનને અમુલ્ય માની તેના લાભ લેવા ચુકશો નહિ

દર્શન કરવાની રીતી

શાસ્ત્ર પ્રમાણે પૈરૂષોએ જમણી બાજુ રહીને અને સ્ત્રીઓએ ડાબી બાજુ રહીને પ્રભુ દર્શન અને પ્રભુ પુજન કરવા જોઇએ કે જેથી બીજા ઓને પ્રભુ નિહાળવામા અંતરાય ન પડે તે સાથે પ્રભુ સ્તુતી કરવામા એવો વિવેક સાચવવો જોઇએ કે જેથી સેકડો માણુસો પ્રભુ સ્તુતી કરતા હોયતો એક એકની સ્તુતિથી બીજા ને વિક્ષેપ ન થાય તેના બદલામા હાલ કેટલાક લોકો મોટા રાગડા તાણીને બીજાઓની ભક્તીમા અને ધ્યાનમા ખલેલ પહોચાડે છે તે ખરેખર શોચનીય છે અવગ્રહ એટલે પ્રભુથી ઓછામા ઓછા સાત હાથ દૂર રહી દર્શન કરવા જોઇએ રાજ દરબારમા કોર્ટમા કે મીજલસમા જતી વખતે તમે સારા સારા વસ્ત્રા લકાર પહેરી બની ઠનીને જાઓ છો અને પ્રભુ દરબારમા ટોપીને પોતી આથી ચલાવી લોછો, વળી પ્રભુ દરબારમા ખાલી હાથે ન આવવુ જોઇએ તે છતા તમે તે બાબત ખ્યાલ રાખતા નથી અને હાથમા લાકડીને છત્રી લગાવી દર્શન કરવાની તમારી ટેવ પડેલી છે તે કોઇ રીતે યોગ્ય નથી

ભકિતની પ્રાર્થના

આપણા કેટલાએક પુજ્ય મહાશયોએ સંસ્કૃત ભાષામા અનેક સ્તોત્ર દ્વારાએ એવી માગણી કરેલી છે કે અમોને મોક્ષ જોતો નથી હે પ્રભુ ત મારૂ કેવળજ્ઞાન જોતું નથી પણ સદાને માટે તમારી ભકિત અને તમારૂ ધ્યાન અમારા હૃદયમા નિવાસ કરીને રહો કે જેથી અમો સ્વત ભકિતદ્વારા કેળવજ્ઞાન અને પરમપદ મેળવી શકીએ જેને માટે હુ એકજ શ્લોક કહીશ

जिने भक्ति जिने भक्ति
जिने भक्ति र्दिने र्दिने
सदामस्तु सदामेस्तु
सदामेस्तु भवे भवे

અર્થ—દિન પ્રતિ દિન જીનેશ્વરની ભકિત રહો એટલુ જ નહિ પણ નીરંતર ભવોભવને વિષે તે ભકિત નિશ્ચલ રહો

ભકિત

ભકિત એ શબ્દ એમ સુચવે છે કે પ્રભુ સાથે આપણી એકાગ્રતા કરવી એટલે જે વખતે પુજ્ય અને પુજક એવી દ્વિધા વૃત્તિ ટળી અને

પુજકની પુજ્યની સાથે તદાકાર વૃત્તિનુ જે થઇ જવુ એટલે પુજ્યથી હુ ભિન્ન નથી અને પુજ્ય મારાથી ભિન્ન નથી એવી જે અભેદ દિશા તેનેજ પરમ શુદ્ધ ભકિત કહેવામા આવે છે અને તેનીજ ભકિત પ્રાપ્ત કરવાને માટેજ પુજાની ક્રિયાની દરેકને આવશ્યકતા છે

ઉપસંહાર

આટલુ કહી જો કે આજના વિષયમા દશત્રિક ચોરાસી આશાતના વિગેરે ઘણી હકીકત કહેવાની રહી ગઇ છે તોપણ વખત થઇ જવાથી હુ મારો આજનો પુજાનો વિષય આટલેથીજ સમાપ્ત કરીશ

વ્યાખ્યાન ૧૧ મું.

કેલવણી.

તા૦ ૧૭-૧૦-૦૭

(પ્રમુખ તરીકે)

ઉપોદ્‌ઘાત

આ સ્કુલના માસ્તર કાનજીભાઇ અને બીજા ઘણા કચ્છી આગેવાન ભાઈઓના અતી આગ્રહને લીધે મારે આ પ્રમુખપદ સ્વીકારવાની જરૂર પડી છે, જો કે મારા કરતા બીજા ઘણા વિદ્વાનો આ શહેરમા છે અને આવા જાહેર મેળાવડામા તેવા કોઈ વધારે યોગ્ય નરને આ સ્થાન આપ્યુ હોત તો મને વધારે આનદ જેવુ જણાયુ હોત, છતા તમે સર્વે ભાઈઓએ મારાપરજ આ અગત્યની ફરજ બજાવવાનો બોજો મુકયો છે તે હુ એક ધર્મના ઉપદેશક તરીકે મારી ફરજ સમજી સ્વીકારૂ છુ

હાલ આપણી સમક્ષ આ સ્કુલના વિદ્યાર્થીઓ તરફથી પાચ ઇંદ્રિયઓના રસ સબધીના કઠિન પાઠની અપાયેલી પરિક્ષા, ધ્યાન ખેચવા યોગ્ય છે અને સુદર કવાયત તેમજ મનોહર સગીત અને ઘણોજ અસરકારક અને સસ્કાર યુકત સવાદ વીગેરે શિક્ષણ મને તેમજ તમો સર્વેને

ઘણોજ સતોષ આપનારા થયા છે એમ મારે ખુલ્લુ કહેવુ જોઈએ જે કેળવણીના અનુક્રમના હાલમા જરૂર વધતી જાય છે અને જેની લગભગ દરેક સ્કુલમા મોટે ભાગે ખામીજ જોવામા આવે છે તેવી માનસિક અને શારિરિક કેળવણી આ વિદ્યાર્થીઓને અપાએલી જોઈ મને આ સ્કુલના ધોરણ વિષે ઘણોજ ઉચો અભિપ્રાય બધાયો છે અને મારે કહેવુ જોઇએ કે આપણી જૈન પાઠશાળાઓને તે ખાસ અનુકરણ કરવા યોગ્ય છે

વિદ્યાર્થીઓનો સવાદ

બાળકોને સવાદનો વિષય ખરેખર ઘણોજ ઉત્તમ પ્રકારે ગોઠવવામા આવ્યો છે અને બાળકો તરફથી એક સભાના જુદા જુદા મભાસદોના ભાષણરૂપે જે ઉત્તમ રીતે બોલવામા આવ્યો છે તે ખરેખર ઘણો આનદ ઉપજાવે તેવો વિષય છે આ ઉપરથી કોઇએ એમ માનવાનુ નથી કે આ સવાદ તો બાળકોએ શિક્ષણ મેળવીને અથવા મોઢે તૈયાર કરીને કરી બતાવેલ છે તેથી તેમા કાઇ નવિન જેવુ જણાતુ નથી

શિક્ષણથી સરકારી થવય છે.

પણ મારે કહેવુ જોઇએ ક એમ માનવામા ભુલ થાય છે આપણે મરવે જે કાઈ બોલીએ છીએ, લખનાર જે કાઇ લખે છે, વાચનારા જે અહેલાઇથી વાચી શકે છે તેમજ પોતપોતાના ધધામા લોકો જે વધારે કુશળ દેખાય છે તે સર્વેને શિક્ષણ લીધા વગર ચાલતુ નથી અમુક કાર્યમા લાબો વખત સુધી અનુભવ લીધા પછીજ તે કુશળ ગણાય છે અને તેની સલાહ કિંમતી ગણાય છે મનુષ્યની જીદગીમા એવી એકક્ષણ પણ જતી નથી કે જે વખતે કાઇને કાઇ નવુ શિક્ષણ તે મેળવતા ન હોય જે કાઇ મોટા કાર્યો થએલા છે, હાલ થાય છે અને હવે પછી જે કાર્યો થશે તે સર્વે મોટે ભાગે અભ્યાસને લીધેજ બની શકે છે એમ મારૂ માનવુ છે અમુક બાબતમા પ્રવીણ થવાને પ્રથમ તો તમારે તેના પાઠ ગોખી રાખી શીખવુ જોઇએ છીએ અને જે બાબત તમારા મગજમા બરાબર ઠસતી જાય છે ત્યારે પછી તમે છુટથી તે કાર્યમા આગળ વધો છો તેમજ આ બાળકોએ આ વખતે જે ઉદગારો કાઢ્યા છે તે જો કે શિખવેલાજ હશે તોપણ તે ઓછા મહત્વવાળા છે એમ કોઇએ ધારવુ નહિ કારણ કે દરેક પ્રકારના શિક્ષણમા આગળ વધવાનુ એજધોરણ છે, જે શિખવિને તૈયાર કરેલુ

હોય છે તે પરથીજ ઘણી કુદરતી શકિતઓ ખીલે છે અને જે દેખાવ એકાદ વખત કૃત્રિમ જેવો માલુમ પડતો હોય તે થોડાજ વખતમા કુદરતી કે સ્વભાવિક થએલો જોઈ શકાય છે તેથી મહાશયોએ આ સંવાદ વિદ્યાર્થીઓને શિખવેલો છે એમ સમજી તુચ્છ નજરે જોવાનુ નથી

વ્યવહારિક અને ધાર્મિક કેળવણી

કેટલાએક લોકો ગેરસમજથી વ્યવહારિક અને ધાર્મિક કેળવણીને તદ્દન જુદાજ વિષય તરીકે માની લે છે અને એ બંનેને જરા પણ સબંધ નહોય તેમ ખેચા ખેચ કરી વૃથા કાળ ક્ષેપ કરે છે તથા બીજાઓને ધર્મને નામે ઉલટુ સમજાવી વ્યવહારીક અને ધાર્મીક બંને પ્રકારની કેળવણીને ખીલવવામા અડચણ કર્તા થઇ પડે છે જો કે અમુક અંગે તેમા ભેદ હશે તોપણ ભેદ ભાવને મુખ્ય ગણી ધર્મ અને વ્યવહારને જુદાજ પાડી દેવા એ તો કોઈ રીતે યોગ્ય થતુ હોય એમ મારૂ માનવુ નથી ખરી રીતે તો વ્યવહારીક કેળવણી તેજ ધાર્મીક કેળવણીનો પાયો છે, વ્યવહારિક અનુ ધાર્મીક કેળવણીને એટલો બધો નિકટનો સબંધ છે કે એકને એક વિના ચાલતુ નથી જુઓ કે વ્યવહારને જેઓ સમજે છે તેઓ આ દુનીઆમા પોતાથી બનતા દરેક પ્રકારના ધર્મ (ફરજ) બજાવેછે, સર્વ જીવોપર દયા કરવી એ તો વ્યવહાર પણ તમને શીખવે છે અને વિનય વિવેક અને નિતિ એ ત્રણ ધર્મના મુખ્ય અંગ છે તેથી વ્યવહારીક અને ધાર્મિક કેળવણીનો નિકટનો સબંધ છે, તેમજ વિનય વિવેક અને નીતીનુ શીક્ષણ પણ વ્યવહારીક કેલવણીથી મળે છે તો પછી શુ એ ધર્મ ન ગણાય કે?

વ્યવહારીક કેળવણીમા જેઓ નીપુણ હોય છે તેઓ ધર્મમા અવશ્ય નિપુણ થઇ શકે છે પણ જે મૂર્ખા હોય અને ધર્મ ધર્મ કરતો હોય તેવાઓ બંનેથી ભ્રષ્ટ થાય છે

માતાઓને શિક્ષણની જરૂર

કેળવણીનુ મુળ સ્થળ ઘર છે અને સૌથી પ્રથમ ઘેર ઘેર સ્કુલો થવાની જરૂર છે એટલે મારે કહેવાનો તાત્પર્ય એવો છે કે પ્રથમ માતાઓએજ શિક્ષક થવુ જોઇએ નિતિના અને આચાર વિચારના શિક્ષણની શરૂઆત માતાઓ તરફથી થવી જોઇએ માતાઓનુ શિક્ષણ બાળકોના

કુમળા મગજપર એવીતો સજજડ છાપ પાડે છે કે તેની અમર જીંદગી સુધી જતી નથી જે માતાઓ મસ્કાર યુક્ત હોય છે તેના બાલકો સસ્મ્રાર યુક્ત થયા વગર રહેતા નથી માતાઓ જો કેળવાએલી હોય તો બાળકોને આપોઆપ કેલવણી મળે છે આ દેશના બાલકોની શારીરીક અને માનસીક નિર્બળતાને માટે સર્વથી વધારે દોષિત તેઓની માતાઓ છે, બાળકોને નાનપણુથી અફીણ (ઝેર) ખવરાવવાનો જે રીવાજ અજ્ઞાન સ્ત્રીઓમા ચાલેલો છે તે બાળકોના શરીરના બધારણુમા ઘણોજ નુકશાન કારક થયા વગર રહેતો નથી, બાળકોને કટુક શબ્દો મ્હેવા, ગાળો આપવી, ખોટુ બોલતા શીખવવુ, અકાળે કામ ઉત્પન્ન થાય તેવી વાતો કરવી એ આ દેશની માતા થએલી સ્ત્રીઓને નામાન્ય થઈ પડયુ છે પણુ તેનુ ભયકર પરીણામ ભવિષ્યમા તેઓનેજ ભોગવવુ પડે છે આ પ્રમાણે થવામા માત્ર માતાઓને કેળવણીની ખામી છે મુર્ખ અને અજ્ઞાન માતા પિતાઓ બાળકોને જુઠુ બોલતા અને ચોરી કરતા પણુ શીખવે છે ને ભવિષ્યમા તેથી બાળકોની જીંદગી બગાડે છે

સ્ત્રી કેળવણી

માટે બાળકોના શિક્ષણુની સાથે સ્ત્રી કેળવણી અથવા કન્યા કેળવણી આપવાની પણુ તેટલીજ આવશ્યકતા છે કન્યાઓ એક દિવસે માતાઓ થવાની છે જો તે કેલવાએલી હશે તો ઉત્તરોતર પ્રજા સત્વશાળી અને કેળવાએલી થશે જેમ પુરૂષ મનુષ્ય ગણાય છે તેમ સ્ત્રી પણ મનુષ્યજ છે છતા પુરૂષોની શક્તિ કેળવવાને જેટલુ ધ્યાન અપાયછે તેને ભોમે ભાગે સ્ત્રીઓની શક્તિઓ ખીલવવા ને પ્રયત્ન કરવામા આવતો હોય એવુ ભાગ્યેજ નજરે પડે છે અને તેથી આ દેશની સ્ત્રીઓ એક કામ કરનાર નોકર કરતા વધારે ઉપયોગી થઇ પડતી નથી અને તેની સલાહ પુરૂષ વર્ગને કોઈ પણુ રીતે આશ્વાસન આપી શકતી નથી આ દેશની સ્ત્રીઓને સારા માઠાનો વિચારવાની શક્તિ ભાગ્યેજ હોય છે અને તેથી તમાનો સસાર જે સ્વર્ગ જેવો જોઇએ તે હમેશા કલેશ અને કકાસથી ભરેલો નજરે પડેછે એ કાઇ ઓછા ખેદનુ કારણુ નથી વળી સ્ત્રીઓની અજ્ઞાનતાને લીધે હજારો કામમા અડચણ આવે છે, માટે જેમ બને તેમ સ્ત્રીઓના વિચાર કેળવાય તેમ થવાની જરૂર છે હુ એમ નથી કહેતો કે તમે સ્ત્રીઓમા સુધારો કરો, ફેશન અને ટીશીઆરિ વધારો અને તેમને તમારા જેટલી સ્વતત્રતા આપો પણુ મારે માત્ર એટલુજ કહેવાનુ છે કે તમા

સ્ત્રીઓ તમોને બોજા રૂપ ન થઇ પડે તેવી રીતે સ્ત્રીઓની શક્તિઓની જેટલી ખીલવણી થઇ શકે તેટલી કરવા પ્રયત્ન કરો અગાઉ ઘણા વ્હેમી લોકોને એવો વ્હેમ હતો કે સ્ત્રીઓને કેળવવાથી તેઓ પતિ ભ્રષ્ટ થાય છે અથવા વધ્યા રહે છે પણ આજ સારા ભાગ્યે એ વ્હેમ દુર થવા લાગ્યો છે અને ઘણી સ્ત્રીઓ સન્કાર્યયુકત નજરે પડે છે

ગર્ભમાંથી પાળ શિક્ષણની જરૂર.

એવી કેળવાએલી અને ઉત્તમ સન્સ્કારવાળી સ્ત્રીઓના ગર્ભમા આવેલુ બાળક શુદ્ધ સસ્કારવાળુ થાય છે, અને તે વખતે જેવા વચાર તે માતાના હોય છે તેવાજ વિચાર ગર્ભમા રહેલા બાળકને થાય છે એક ઠેકાણે કહ્યુ છે કે જેવુ બાળક ઉત્પન્ન કરવુ હોય તેવુ થઇ શકે છે એમ કહેવામા એનોજ હેતુ છે કે ગર્ભમા બાળક હોય તે વખતે બાળકને જેવો કરવો હોય તેવો અભ્યાસ માતાઓએ કરવો જૈન શાસ્ત્ર અને ચરક સુશ્રુત વિગેરે વૈદક શાસ્ત્ર મુજબ આપણે સમજી શકીએ છીએ કે જે અસર માતાઓનાર મગજપર થાય છે તેજ ગર્ભમા રહેલા બાળકને થાય છે માતા રૂએ છે ત્યારે બાળક પણ રૂએ છે, માતાના ક્રુર પરિણામ થાય છે ત્યારે બાળક પણ ક્રોધી સ્વભાવવાળો થાય છે એટલુજ નહિ પણ જૈન શાસ્ત્રોમા એટલે સુધી કહેલુ છે કે માતાએ સાભળેલા અશુભ શબ્દોની અસર ગર્ભમા રહેલા જીવને એટલી બધી થાય છે કે તે જીવ ગર્ભમા જો મરી જાય છે તો નર્કમા જાય છે હવે તે ગભમા રહેલુ બાળક શુ અનિતિ કરે છે કે જુઠુ બોલે છે અથવા કોઇ નઠારૂ કાર્ય કરે છે? નહિજ છતા માતાની અસરથી એમ બને છે

માતાના શરીરના રજકણોની બાળકોપર થતી અસર

બાળકના શરીરનુ મુળ બધારણ માતાના શરીરના રજકણો ઉપર છે કેમકે માતાના શરીરની પવિત્રતા કે અપવિત્રતા ને અનુસારે બાળકોના શરીરો ઘણે ભાગે બધાય છે શરીરની પવિત્રતા માત્ર ખોરાકથીજ છે એમ સમજવાનુ નથી પણ શરીરની પવિત્રતા વિચારોની અસર શરીર ઉપર થાય છે એ પણ આપણે જોઈ શકીએ છીએ જેમકે જ્યારે કોઇને ક્રોધ ચડે છે ત્યારે [illegible] શરીર લાલચોળ થઇ જાય છે અને શોક વિગેરેથી મુખ મુદ્રા [illegible] છે માટે વિચારોથી પણ [illegible]

સ્થિતિ કરે છે તેથી કરીને કહેવાનો તાત્પર્ય એ છે કે માતાઓએ એ કમે શા સારો વિચારો રાખવાની જરૂર છે

માતાનું દુધ

પ્રાચીન ઇતિહાસોમા તમોએ ઘણી વખતે વાચ્યુ અને સાભળ્યુ પણ હશે કે જ્યારે રજપુત શુર વીરો રણ સગ્રામમા જતા ત્યારે તેમની માતાઓ તેઓને એમ કહેતી કે પુત્ર? તુ મારા દુધને લજવીશ નહિ મતલબ કે દુધ ઉપર ઘણો આધાર રહે છે માટે ધાવ માતાનું દુધ નહી વાપરતા માતાનુજ દુધ બાળકોને પીવરાવવુ જોઇએ

આ ઉપરથી તમે સમજી શક્યા હશો કે માતાઓએ કેવી રીતે વર્તવુ તે સમજવાને તેમને કેળવણીજ ઉપયોગી થઇ પડે છે માટે ફરીથી કહુ છુ કે સ્ત્રી કેળવણીની ખાસ આવશ્યક્તા છે

જેવી રીતે કોઇ નવિન પરિષદમા અપરિચિત એવા વક્તાને બોલવાનો પ્રસગ આવે ત્યારે તે પ્રથમ તો નવેરસને પોષણ આપે અને પછી શ્રોતાજનોના સમુહને કયો રસ વધારે પ્રીય છે તે તપાસીને તે રસને મુખ્ય કરી પોતાના વીચારો પ્રદર્શિત કરે જેમ હાસ્ય રસ પ્રીય પરિષદમા કરૂણા થી બોલવામા આવે તો તેથી જેવી જોઇએ તેવી અસર થાય નહિ કેમકે જ્યા સુધી શ્રોતાઓના વીચારોનુ વક્તાના વીચારો સાથે મળતા પણુ ન હોય ત્યા સુધી વક્તાએ શ્રોતાના વીચારોને અનુકુલ થઇનેજ પોતાના વીચારો તેમના હૃદયમા ઠસાવવા જોઇએ તેમ શિક્ષકો એ દરેક વિદ્યાર્થીઓના સબધમા તપાસ કરીને જેને જે વધારે પ્રિય હોય તે મુખ્ય કરી તે દ્વારાએ બીજી બાબતોનુ શિક્ષણ આપવુ જોઇએ પણ હાલ કેટલાક પોતાની મગરૂરીથી અથવા વેદીયા પણાથી બાળકોને દાબી દેવાને અને તેના ઉગતા વિચારોને સકુચિત કરવાને પ્રયત્ન કરતા જણાય છે તે શિક્ષણ આપવા કોઇ રીતે લાયક ગણાશે નહિ માટે જો શિક્ષકો અનુભવી હોય અને બાળકોની અભિરૂચીને અનુકુળ થઇને શિક્ષણ આપે તો જે કામ એક વર્ષમા થવાનુ હોય તે છ માસમા થઇ શકે અને કેળવણીની ખરી દિશા કેવા પ્રકારની છે તે સૌ કોઇના સમજવામા આવે

શિક્ષકોએ કેવીરીતે કેળવણી આપવી જોઇએ.

હવે શિક્ષકોએ બાળકોને કેવી રીતે કેળવણી આપવી જોઇએ તે પર બે બોલ બોલીશ આપણે જો સૂક્ષ્મ રીતે નિરિક્ષણ કરીએ છીએ તો સમજાય છે કે દરેક વ્યકિતના વિચારો જુદા જુદા હોય છે, કોઇને કાઇ ગમે છે તો કોઇને કાઇ ગમે છે તો કોઇને કાઇ ગમે છે ખોરાક અને વસ્ત્રમા પણ જુદી જુદી ઈચ્છાઓ થાય છે, કોઇને ખાટુ કે ખારૂ ગમે છે કોઇને મીઠુ મોળુ ગમે છે કોઇને રાતો રંગ પસંદ હોય તો કોઇને લીલો કે પીળો રંગ પસંદ પડે છે આવોજ ક્રમ બાળકોને શિક્ષણ આપવાના સબંધમા હોવાની જરૂર છે એટલે જો બાળકોને ગમત પસંદ હોય તો તેને ગમ્મતની સાથે જ્ઞાન આપવુ જોઇએ કયા બાળકની કેવી ઇચ્છા છે તે માસ્તરે બરાબર તપાસવુ અને તે પ્રમાણે તે બાળકના વિચારોને કોઇપણ રીતે દાબી નહી દેતા તેના વિચારો જે રસ્તે ખીલે અને પુષ્ટ થાય તે રસ્તે તેમને કેળવવાની જરૂર છે ઘણી વખતે એમબને છે કે જે તોફાની છોકરા હોય છે તે ભવિષ્યમા વધારે હોશીઆર નીકળે છે તેનુ કારણ માત્ર એજ છે કે તેની ઉત્પાત બુદ્ધિ તુરતમા કેળવાય જાય છે

દ્રવ્યનો વ્યય જમણ વારમા નહિ પણ જ્ઞાન દાનમા થવો જોઇએ

હાલ પૈસાદાર લોકોનો મોટો ભાગ પોતાના દ્રવ્યનો જમણવાર અને એવી બીજી નકામી ધામધુમમા વ્યય કરેછે જો કે તેઓ તેમા પોતાની કીર્તી અને આબરૂ માને છે પણ ખરૂ જોતા તેમ નથી જુઓ કે એક માણસે બે ચાર હજાર રૂ નો ખર્ચ કરી એક જમણવાર કર્યો હોય અને બીજેજ દીવસે બીજાએ તેથી કાંઇક સારૂ કર્યું હોયતો પહેલાના બે ચાર હજારરૂ ના જમણની કાઇ પણ કિંમત ગણાતી નથી અને કીર્તી કે આબરૂના જે ઉદ્દેશથી જમણવાર કરવામા આવે છે તે તેથા ફળીભુત થતા નથી પણ જો તે પઇસાનો થોડો ઘણો ભાગ આવા બાલકોને કેળવવાના કાર્યમા અને એવા બીજા જ્ઞાન દાનના કામમા વાપરવામા આવે તો તેથી કીર્તીની સાથે દ્રવ્યનો યથાર્થ ઉપયોગ થાય છે ને ઉત્તરોત્તર અનેક શુભ કૃત્ય કરી ધર્મ [illegible] કામનુ શ્રેય કરે છે અ[illegible] પ્રથમ જ્ઞાનદાન [illegible]

જ્યારે આપણા દેશી લોકોની દ્રવ્ય વ્યયની ગેર સમજ દુર થશે અને જ્યારે લાભા લાભનો વિચાર કરતા તેઓ શીખશે ત્યારે તેઓને સહેજ જણાશે કે એક બે દીવસમા હજારો રૂ નો ધુમાડો કરવો એ ખરેખર એક પ્રકારની મુર્ખાઇજ છે અને થોડો ભાગ પણ કેળવણીના કાય મા વાપરવાથી તે ઘણુજ ફળ દાયી થઈ પડે છે અને પરોપકાર પણ તેનેજ કહી શકાય છે

સ્વાથથી પણ પરમાર્થ થાય છે.

સ્કુલને માટે માસ્તર કાનજી ભાઇનો જે પ્રયાસ છે તે ખરેખર ઘણો સ્તુત્ય છે ઘણા લોકોનુ એવુ માનવુ છે કે જે માણસ સ્વાથને અગે કામ કરે છે તેને સ્વાથના અગે હરેક કાર્ય કરવાની ફરજ છે તેથી તેમા નવાઇ શુ? પણ આ તેમનુ માનવુ ખોટુ છે કારણ કે અમુક ઉદ્દેશ વગર કોઈ પણ પ્રકારની પ્રવૃતિ થઇ શક્તી નથી, પણ વિચારવાનુ માત્ર એટલુજ છે કે ઉદ્દેશનુ પરીણામ જો ઉપકારી હોય તો કારણનો કામમા ઉપચાર કરીને તે ઉદ્દેશને આપણે ઉપકારરૂપ શા માટે નહિ માનવો જોઇએ? જુઓ કે લોકો ધર્મ કાયમા જે દ્રષ્ટિથી દ્રવ્ય વાપરે છે તેમા શુ સઘળે ધર્મનોજ ઉદ્દેશ ગણે છે? નહીજ કેટલાક મોટાઈને માટે, અને કેટલાએક બીજા કારણોથી કે ઉપકાર બુદ્ધિથી પોતાનુ દ્રવ્ય વાપરે છે પરંતુ આપણે તો એજ વિચારવાનુ છે કે જો તે કાર્ય ધર્મનુ છે તો તે અવશ્ય પ્રશસાને પાત્ર છે જે લોકો બીજાની ઈર્ષા કરીને તેના ઉત્તમ કાર્યને વખોડે છે અને કહે છે કે તેણે સ્વાર્થ સાધ્યો છે તો મારે કહેવુ જોઇએ કે તેવાઓની બુધ્ધિ અને વિચારો ઘણા ટુકા છે આ દુનિયામા જેટલી કળાઓ છે, તે બધી લોકોપયોગી હોવામા તેમજ તેથી તમારો સર્વનુ હિત સમાએલો હોવાથી તમોને વખાણવા યોગ્ય છે અને તેનો ઉપયોગ જોવા જઈએ તો તે કળાવાળા લોકોને કઇ પણ બદલો લોકો આપી શકતા નથી એમ સહેજ જણાશે કુભકાર માટીના વાસણો બનાવે છે તે જો કે પોતાની આજીવીકા માટે કરે છે અને લોકો નામની કીમતમા મેળવે છે પણ જો તે કુભકાર તેવા વાસણો ન બનાવે તો કેટલી અગવડતા પડે! ખેડુત ખેતીનુ કામ કરે છે તે જો કે પોતાની આજીવિકા માટે કરે છે પણ જો તે ખેતીનુ કામ ન કરે તો તમારો બધાનો આધાર જે અનાજપર છે તે પાકે નહી તેથી તમારી કેવી [illegible] થાય તે સહેજ

સમજાય છે માટે દુનિઆમા દરેક કાર્ય લોકોપયોગી છે એમ તમારે કબુલ કરવુ જોઇએ પણ તે દ્વારા તેના કાર્ય વાહકનો સ્વાર્થ સધાતો હોય તો તેથી તે કાર્ય કાંઇ તુચ્છ ગણાશે નહી માટે ઉદ્દેશ તરફ ધ્યાન નહિ રાખતા ઉદ્દેશના પરીણામ તરફ નજર રાખવી તે ઉત્તમ છે એજ પ્રમાણે આ સ્કુલના મંજર તરીકે કાનજીભાઇનો ઉદ્દેશ જે બાલકોને કેલવણી આપી મનુષ્ય બનાવવાનો છે તેજ આપણે આપણી નજર લેવાનો છે દરેક ચીજમાથી જે સારભુત હોય તે શોધી કાઢવુ એજ મનુષ્ય કર્તવ્ય છે યાદ રાખવુ જોઇએ કે ખરી લાગણી વગર વિદ્યા દાન અપાતુ નથી તેમજ વિદ્યાદાન આપનારને લાખો રૂપીઆ આપવા છતા તેને બદલો વાળી શકાતો નથી અને તેથીજ કરજ હોવા છતા અંતરની લાગણીથી જે જ્ઞાનદાન રૂપી કામ થાય છે તે અવશ્ય પ્રશંસનીય છે

આજની ગોઠવણ અને મેળાવડાની સગવડતા તેમજ તેનો રીપોર્ટ અને માસ્તર વર્ગ તરફથી અપાએલા અભિપ્રાય વિગેરે જોઇ મને ઘણોજ સંતોષ થયો છે અને આ સ્કુલમા જે ધોરણથી કેળવણી અપાયછે તેવા ધોરણનુ દરેક શાળા અનુકરણ કરે એ જોવા હુ ઉત્સુક છુ

વ્યાખ્યાન ૧૨ મું.

કાર્યનું જીવન શું ?

તા૦ ૧૯-૧૦-૧૯૦૭

મંગલાચરણ

अज्ञानतिमिरान्धाना ज्ञानाञ्जन शलाकया ।
नेत्र मुन्मिलितं येन तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

પ્રસ્તાવના

ના સબધમા મારા વિચારો તમો શ્રતા જનોને કાઇક આશ્ચર્યકારક જણાશે વર્તમાનકાળે જે ઉપદેશો અપાય છે તે ઉપદેશોથી આ ઉપદેશ એક જુદા પ્રકારનો ઉપદેશ લાગશે. સસારની અસારતા અને ધર્મની મુખ્યતાનો ઉપદેશ કરવાનો જે ક્રમ ચાલે છે તેના કરતા મારૂ આજનુ કહેવુ કાઇક જુદાજ રૂપનુ થશે અને તેથી કેટલાએકને એમ પણ લાગશે કે આ વળી નવીન શુ ? પણ હુ ધારૂ છુ કે આ વખતે હુ જે વિચારો જાહેર કરૂ છુ તે વિચારોનું શાતિથી ભુત ભવિ'ય અને વર્તમાનકાળ સાથે વિચાર કરીને મનન કરવામા આવશે તો હાલના સંયોગો વચ્ચે આ ઉપદેશ અનુકુળ છે તે તમોને સમજાયા વગર રહેશે નહિ

હુ કોણ છુ એમ બોલનાર પોતે સમજે છે શુ બોલવાનુ છે તે તેના ધ્યાન બહાર નથી, મારા બોલવાથી લોકોને શા શા વિચારો થશે તે પણ ખ્યાલ બહાર નથી છતા જે વિચારો અતરમા છે અને જેમા લોક હિત સમાએલુ નજરે પડે છે તે વિચારોને જાહેરમા મુકવા એ એક આપણુ અગત્યનુ કર્તવ્ય છે અને એ કર્તવ્ય બજાવવા ગમે તે પ્રસગ આવે તેને માટે તૈયાર રહેવુ જોઇએ કહેવત છે કે 'બોલે તેના બોર વ્હેચાય' માટે અમુક ટુકી દૃષ્ટીના મનુષ્યોને માટે હજારો જૈનનુ જેમા હિત જણાતુ હોય તે વિચારો જણાવવાન જરા પણ અચકાવાની જરૂર નથી મારા બોલવાથી વિદ્વાનોને વીચારનો અવકાશ મળશે અને તેટલુ જો થશે તો પણ મારા પરિશ્રમની સાર્થકતા છે

શ્રોતાજનો.

શ્રોતાજનોના હુ આ વખતે બે ભાગ કરીશ (૧) શ્રીમત અને ૨) સામાન્ય શ્રીમતો એમ માની બેઠા છે કે ઉપદેશકો ઉપદેશ આપે છે તે ઉપદેશનો છેવટનો સાર એ છે કે તમે તમારા પૈસા વાપરી નાખો આવી ટુકી દ્રષ્ટીથી વ્યાખ્યાનની કેટલી એક ઉપયોગી બાબતોપર તેઓનુ લક્ષ રહેતુ નથી તેથી ઉપદેશ તમને આનદ દાયક લાગશે નહિ. સામાન્ય માણસોને મારો ઉપદેશ સાભળી લાગણી થશે પણ તેઓ વીચારશે કે આપણી સારી સ્થિતિ નથી તેથી આપણે શુ કરી શકીએ એટલે સામાન્ય માણસોને પણ મારા વચનો આનદ જનક થશે નહી એટલે મારા વિચારો સાભળનારને ઉપયોગી થશે કે નહી તે મને હાલ જણાતુ નથી તેમ છતા મને એટલેથીજ સતોષ છે કે હુ જે બોલીશ તેપરથી મારી પાછળના

બોલનારાઓનો માર્ગ તો ખુલ્લો થશે અને જે જરૂરની બાબત છે તેપર અમારા અને તમારા વર્ગને વિચાર કરવાનો પ્રસગ પડશે તેમજ શુ ક ર્તવ્ય છે તે જાહેર રીતે સમજતા થશે આટલુ જો થશે તોપણુ મારા બોલવાના ઉદ્દેશની હુ સાર્થકતા સમજીશ

કાર્યનુ જીવન અને જીવનનુ કાર્ય

આટલુ પ્રસ્તાવ રૂપે કહી હવે હુ કાર્યનુ જીવન શુ? એ મારા આજના વિષયપર આવુ છુ કોઇ કહેશે કે જીવનનુ કાર્ય તો હોય પણુ કાર્યનુ જીવન વળી શુ? તેમણે સમજવુ કે જીવનનુ કાર્ય તો તમો સર્વે થોડુ ઘણું જાણો છો એટલે તમારા જીવનના કર્તવ્ય છે તે તમારા ધ્યાન બહાર નહિ હોય પણુ હુ જે કહેવા માગુ છુ તે જીવનનુ કાર્ય નહિ પણુ કાર્યનુ જીવન, કાર્યનો આધાર શુ તે છે

કાર્યનુ જીવન

જેટલા કર્તા છે તેઓનાથી જેજે કાર્યો કરાય છે તે દરેક કાર્ય છે અને એવાં કાર્યો નાના જ તુથી તે મોટા દરેક પ્રાણી કરી રહ્યા છે કાર્ય અનેક છે છતા અનેક ક ર્તાની અપેક્ષાથી થએલા કાર્ય ઉપર, મારી વિવક્ષા નથી પણ અનેકમાથી એકજ કાર્યનુ જીવન સમજાસે તો દરેક કાર્ય વિષે વિચાર કરી શકાશે અહિંઆ મારે એક કાર્ય વિષે કહેવાનુ છે તે કાર્યને 'શુદ્ધ સરલ સ્થાયિ વ્યવહાર' એવુ નામ આપીશ હવે આ કાર્યનુ જીવન શુ તે માત્ર આ વખતે કહેવાનુ છે શુદ્ધ સરલ અને સ્થાયિ વ્યવહાર શાથી ટકી રહે અને તેની સ્થિતિ શાથી જળવાઇ રહે તે સ્વરૂપ જે કહેવુ તે કાર્યનુ જીવન કહેવાય છે જેમ મનુષ્ય જીવનનો આધાર દશ પ્રાણુ ઉપર છે પાચ ઇન્દ્રિયો, મન વચન કાયાના ત્રણુ બળ શ્વાસોશ્વાસ અને આયુષ્ય આ દશ પ્રાણુથી મનુષ્ય જીવન ટકી રહે છે એટલે માણસ આખે આધળો હોય, કાને બ્હેરો હોય, મોઢે મુ ગો હોય તોપણુ તેનુ જીવન જે નાથી જરૂર ટકી રહે છે મતલબ કે જ્યા સુધી આયુષ્ય, શ્વાસોશ્વાસ, અને યતકિ ચિત પણુ કાયબળ ટકી રહ્યા હશે ત્યા સુધી બાકીના પ્રાણુની ગમે તેવી સ્થિતિ હશે તોપણુ જીવનનો આધાર સમુળગો નષ્ટ થશે નહિ શ્વાસોશ્વાસજ નહિ હોય તો આખી મનુષ્યના જીવનનો અ ત આવેલો

કાર્યના જીવનનું મળીન

પ્રથમથીજ મારે કહેવુ જોઇએ કે કાર્યના જેટલા ઉત્પાદક છે અને જેટલા કાર્ય છે તે સર્વે જ્યા સુધી તેવા પ્રકારના સચોગો અનુકુલ હોય છે ત્યા સુધી ટકી રહે છે તમે વિચારો કે દશ પ્રાણને જાળવી રાખનાર એક ખોરાક છે જીવનનો આધાર જેમ દશ પ્રાણ છે તેમ દશ પ્રાણનો આધાર એક ખોરાક છે તેવીજ રીતે જે જે સયોગોમા જે જે કાર્ય થઇ રહ્યુ હોય તે તે સચોગો જ્યા સુધી ક્રુયાત હોય ત્યા સુધી તે કાર્યનુ જીવન ઘણે ભાગ ટકી રહે છે મતલબ કે કાર્યના જીવન માટે અનુકુલ સચોગો એ એક જાતનો ખોરાકજ એટલે જે સચોગો અને સાધનથી કાર્ય કરાય છે ને સચોગ અને સાધન સબળ થાય છે અર્થાત્ અનુકુળ સયોગપર કાર્યનો આધાર રહેલો છે

બુદ્ધિ ઉત્સાહ અને ઉદ્યમ

કર્તાથી કરતા કોઇ પણ કાર્ય માટે જૈનશાસ્ત્રમા પાચ કારણ માનેલા છે અને તે કારણ કાર્યના ઉત્પાદક તરીકે મનાય છે તે કાર્યની સ્થિતી પણ પાચ કારણને લઈનેજ રહે છે પણ તેની અગાઉ સમજવાનુ એ છે કે જેમ દશે પ્રાણનુ જીવન ખોરાક છે તેમ એમે તેટલા કારણો ઉત્પાદકપણુ ભોગવતા હોય તો પણ કાર્યનો આધાર ત્રણ બાબતપર છે અને તેને હું બુદ્ધિ, ઉત્સાહ અને ઉદ્યમ એ ત્રણ નામ આપુ છુ, આ ત્રણેમાથી એકનો પણ અભાવ હોય તો કાર્ય કદાપી સાગોપાગ થઈ શકશે નહિ, બુદ્ધિ ન હોય અને ઉત્સાહ તથા ઉદ્યમ કરવામા આવે તો પણ તેથી કાર્ય થઇ શકતુ નથી અને તમે તેવી સમજી શકો માટે બુદ્ધિના અભાવ પર તમોને આનદ પડે માટે એક દ્રષ્ટાત આપુ છુ

ખેડુતનુ દ્રષ્ટાત

" એક ખેડુત ખેતરમા કામ કરતો હતો તેને એક નોકરીની જરૂર હતી તેથી તેની શોધ કરતા એક દિવસે એક પહેરવને અજાણ્યુ કણબીને નોકર રાખ્યો અને તેને સમજાવ્યુ કે હુ જે કહુ તે તારે કરવુ અને હુ જે કહુ તે તારે કહેવુ, નોકરે કહ્યુ કે બહુ સારૂ તમે કહેશો તે હુ કહીશ અને તમે જે કરશો તે હુ કરીશ સિવાય મને કાઇ આવડતુ નથી નોકરને ઉન્માદ ઘણો હતો અને તે પોતાના કામમા ઉદ્યમ

પણ ઘણો કરતો હતો એક દિવસે ખેડુત બીજનો એક પોટલો બાંધી ખેતરમા ચાલ્યો અને નોકરને માથે એક પાણીનો ઘડો આપી તેને સાથે લીધો 'ખેતરમા જતા ખેડુને બીજનો પોટલો જમીનપર પછાડયો એટલે તેના નોકરે પણ પાણીનો ઘડો પછાડયો જેથી એ ઘડો ફુટી ગયો' આથી તે ખેડુને નોકરને કહ્યુ મુર્ખા? આ શુ કર્યુ તેના જવાબમા નોકરે પણ એમજ કહ્યુ આથી ખીજવાઇને ખેડુતે એક ઢેફુ ઉપાડયુ એટલે નોકરે પણ ઢેફુ ઉપાડયુ, ખેડુને લપડાક લગાવી એટલે નોકરે પણ લગાવી દીધી આથી ખેડુત ભાગ્યો એટલે તનો નોકર પણ તેની પાછળ દોડયો એક ઝાડપર ખેડુત ચડી જવાથી નોકરે પણ એમજ કર્યુ પછી ત્યાથી ઉતરતા ખેડુતનુ પહેરવાનુ વસ્ત્ર નીકળી ગયુ આથી નોકરે પણ પોતીયુ કાઢી નાખ્યુ 'ખેડુત આગળ અને નોકર પાછળ એમ ઘેર તરફ દોડયો તો વચમા ખેડુતની સ્ત્રી મળી ખેડુને તેનુ ઓઢવાનુ મહેરવાનુ લઇ લીધુ પછી ઘેર જઇને બને સામસામા ખુણામા લપાઇને બેઠા અને એક બીજાના સામે આગળી કરવા લાગ્યા લોકો એકઠા થઇને પુછતા ખેડુતે બહાર આવીને હકીકત કહી ત્યારે નોકરે કહ્યુ કે મારા શેઠે જે કર્યુ તે મે કર્યુ અને તેણે જે કહ્યુ તે કહ્યુ આ ઉપરથી સમજવાનુ છે કે બુદ્ધિની ખામીથી તે બને ઉપહાસને પાત્ર થયા તેમ જ્યા સુધી બુદ્ધિ ન હોય ત્યા સુધી ફકત ઉત્સાહ અને ઉદ્યમ ઉપયોગી થઇ પડતા નથી આ પ્રમાણે તે બુધ્ધિ વગરના પણ ઉત્સાહ અને ઉદ્યમ વાળા કણબીની વાત સાભળીને જેમ તમોને હસવુ આવ્યુ છે તેમ તમે જો બુદ્ધિપુર્વક ઉત્સાહ અને ઉદ્યમ નહિ કરો તો તમારા વર્તન તરફ બધા લોકો શા માટે નહિ હસે?

ત્રણ શક્તિ

તમોએ જાણ્યુ સાભળ્યુ અને વાચ્યુ પણ હશે કે રાજ્યકર્તામા ત્રણ શકિત જોઇએ (૧) પ્રભુત્વ શક્તિ ૨ મત્ર શકિત અને ૩ ઉત્સાહ શક્તિ હુ કઇ હદનો માણસ છુ મારૂ કર્તવ્ય શુ છે, અને મારે માથે કેવા પ્રકારનો બોજો છે વિગેરેનુ યથાર્થ જ્ઞાન હોવુ તે પ્રભુત્વ શકિત ગમે તેવા મુશીબતના પ્રસગે પણ વિચાર કરીને નિર્ણય કરવો તે મત્ર શકિત, અને કાર્યમા સ્નેહમદ થવાને ઉત્સાહવત રહેવુ તે ત્રીજી ઉત્સાહ શક્તિ જયારથી આપણે શકિતનો ક્ષય થવા માડયો ત્યારથી જેના પુર્વજો મહાન મલ્લ

શિર હતા તેના બાળકો હાલ કેવી સત્વહીન સ્થીતિ ભોગવે છે? તે કોઇ થી અજાણ્યુ નથી આપણે જોઇએ છીએ કે આપણામાથી બુદ્ધિનો નાશ થયો અને તેની સાથે ઉત્સાહ અને ઉદ્યોગનો પણ નાશ થયો તેથી હાલ આપણે કેવી અધમ અવસ્થામા મુકાએલા છીએ, આપણે દિન પ્રતિદિન કેવા પાયમાલ થતા જઇએ છીએ અને આપણું ભવિષ્ય કેવુ બગડતુ જા ય છે તે હાલ આપણી નજરે જોઇએ છીએ અને જો તેનો આપણે વિચા ર કરીએ તો આપણી આખોમાથી આસુની ધારાઓ ચાલ્યા વગર રહે નહિ

સાસારિક વ્યવહાર શુદ્ધ થવાથીજ ધાર્મીક વ્યવહાર શુદ્ધ થશે

જ્યા સુધી તમારો વ્યવહાર શુદ્ધ, સરલ અને સ્થાયિ થયો નથી. ત્યા સુધી તમારો ધાર્મીક વ્યવહાર કોઇ કાળે શુદ્ધ થવાનો નથી. કોઇ ક હેશે કે જૈન સાધુ થઇને ધાર્મીક વ્યવહારની બાબત મુકી સ સારિક વ્યવ હારનો શામાટે ઉપદેશ કરે છે? પણ હુ આગ્રહ પુવ ક કહું છુ કે જ્યા સુધી તમારો સાસારિક વ્યવહાર શુદ્ધ થયો નથી, જ્યા સુધી તમે સુખે ખાતા પીતા થયા નથી, જયા સુધી તમે આજીવિકાની ચિંતામાથી મુકત થયા નથી ત્યા સુધી તમોને ધર્મ સ બધી અમે જેટલુ કહેવામા આવશે તે સઘળુ જેવુ જોઇએ તેવુ અસરકારક થશેનહિ, અને અમારો અને તમારો વૃથા કાળક્ષેપ થવા સિવ ય તેનુ બીજુ કાંઇપણ પ રિણામ આવી શકતુ નથી માટે પ્ર થમ તો તમારો સાસારીક વ્યવહાર શુદ્ધ સરલ અને સ્થાયી થવાની જરૂર છે

અમે તમોને ઉપદેશ કરીએ કે તમે રાત્રી ભોજનનો ત્યાગ કરો પણ તેને માટે તમારો જવાબ એ છે કે સાહેબ! અમો પારકા નોકરઅથવા અમારે અમુક ઠેકાણે જવાનુ તો પછી રાત્રે ન ખ ઇએ તો બારે માસ એકાસણા થાય અમે તમોને કહિએ કે તમારે ખોટુ બોલવુ નહિ, વિશ્વાસ ઘાત કરવો નહિ, વિગેરે પણ એ શબ્દો માત્ર તમારા કાનનેજ સ્પર્શ કરી શકવાના છે પણ તમારા મનમા તમો તરતજ વિચારશો કે ખોટા વગર કયો ધ ધો ચાલે છે? સામાયક પ્રતીક્રમણ કરવાનુ કહીએ તો પણ તમોને તમારી સ સારીક પ્રવૃત્તિ આડી નડસે માટે આ ઉપરથી સમજવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે જ્યાસુધી તમારો સાસારીક વ્યવહાર શુદ્ધ થયો નથી ત્યાસુધી તમોને ગમે તેટલો ઉપદેશ કરવામા આવશે તોપણ તમારો ધાર્મિક વ્યવહાર શુદ્ધ થવાનો નથી સ સારમા રહેનારાને એવો ઉપદેશ "અતોભ્રષ્ટતતોભ્રષ્ટ" કરવા જેવો છે

કર્મના નામે આળસુ થવાની ટેવ

બીજુ આપણે કર્મને કર્તા માનીએ છીએ અને તેથી જે કરવાનુ હોયછે તે નહિ કરતા આળસુ થતા જઈએ છીએ, આપણા જૈનો પર અજ મોટો આક્ષેપ છે અને આપણે પણ આપણી એ ટેવના માઠા ફળ ચાખેલા છે અને ચાખીએ છીએ છતા જે કરવાનુ છે તે નહિ કરતા કર્મને દોષ દઈ પોતે મુકત થઈએ છીએ કર્મ કર્તા નથી એમ મારૂ કહેવુ નથી પણ તમે તો તમારી મરજી અનુસાર તેનો ઉપયોગ કરોછો જો તમોને કોઈ એક ગાળ દે તો તમો તેને દશ ચોટાડો છો ત્યા તમે કર્મને માનતા નથી પણ તમારે દરિદ્રિ થવુ હોય અને તમારી ધારણા પાર પડતી ન હોય ત્યારે તમે કર્મ કર્મ કરોછો, દ્રવ્ય મેળવવુ હોય કે ખોરાક ખાવો હોય તેમા તમે ઉદ્યમ કરોછો પણ તમારા જાતી ભાઈઓ ની સ્થિતિ સુધારવાને માટે તમે સૌ સૌના કર્મ પર મુકી દો છો અને એવી રીતે તમે તમારૂ કર્તવ્ય વિસરી જાઓછો. જો કે તીર્થંકરોના વચનથી સુખ દુખનો આધાર કર્મ પર રહેલો છે અને તે વાત સત્ય છે પણ તે વિષે તમારા બોલવામા માત્ર પ્રપચ અને સ્વર્થ સિવાય બીજુ કશુ લાગતું નથી કોઈ પણ કાર્ય ફતેહમદીથી કરી આવતા તમે પોતાનેજ કર્તા માનો છો અને જો પોયા મોઢે આવો છો તો તમે કહો છો કે મહેનત કરવી આપણા હાથમા છે બાકી તો નશીબ કરે તે થાય? આ બધી તમારી ઉલટી સમજનુ પરીણામ છ

ઉધમથીજ કર્મનુ જ્ઞાન થાય છે.

આપણા કર્મનુ સ્વરૂપ જાણવાને આપણી પાસે ઉધમ છે તે ઉધમ કરવાથી જો આપણે ન ફાવીએ તો વિચાર કરવો કે આપણે કયા કારણથી ફાવતા નથી અને દરેક પ્રયત્ન કરી રહ્યા પછી જે પરિણામ આવે તે કર્મનુ પરિણામ સમજવુ, પરતુ તેથી ઉલટી માન્યતા રાખવાથીજ આપણી દુર્દશા નજરે પડે છે કર્મના સ્વરૂપના અયોગ્ય ચિતવનથી શુદ્ધ સરલ વ્યવહારનો અભાવ થાય છે ધાર્મિક વ્યવહારનો પણ તેથી અભાવ થાય છે, અને આજ કારણથી જૈનની દિન પ્રતિદિન દુર્દશા થતી જાય છે

જ્યા સુધી બુદ્ધિ બળની ખામી છે ત્યાસુધી તમોને તમારી ઉન્નતિનો માર્ગ મળી શકશે નહિ અને બુદ્ધિ તથા ઉત્સાહના અભાવે કોઈપણ પ્રકારનો ઉધમ ફળીભુત થઈ શકશે નહિ

શુદ્ધ વ્યવહાર

શુદ્ધ વ્યવહાર એવા પ્રકારના જોઈએ કે તેમા કોઈ દીન અશુદ્ધતા આવે નહિ, એક લક્ષાધિપતિ હોય અને એક સામાન્ય સ્થિતિનો માણસ હોય તે બનેમા ને બનેના આમા અને મનના ભાગકોના કાંઈ પણ ભેદ જોઈ શકાતો નથી બનેના વસ્ત્રાલંકાર સરખા જ હોય છે પોતાની શક્તિ મર્યાદા, અને અધિકારને કઈ સ્થિતિ શોભી શકે તેનું પણ જેને ભાન નથી એવારીતે જ્યાસુધી અશુદ્ધ વ્યવહાર ચાલે છે ત્યાસુધી પાયમાલીજ નજરે પડતી રહે છે માટે જ્યાસુધી જેને જેટલી જરૂરીઆત હોય અને જેની જેવી સ્થિતિ હોય તેના પ્રમાણમા શુદ્ધ વ્યવહાર નથી ત્યાસુધી તે શુદ્ધ વ્યવહાર કહેવાય નહિ

સરલ વ્યવહાર

સરલ વ્યવહાર હું એને કહું છું કે તમો તાલેવંત થાઓ કે ગરીબ થઈ જાઓ તમારી જીન્દગીમા ગમે તેટલા ફેરફાર થાય તો પણ તમારી જાત અને વર્તનમા ફેરફાર થવા જોઈએ નહિ પણ આજ તો એથી બધુ ઉલટુ નજરે પડે છે પાંચ પૈસા થયા એટલે રંગ જુદો જ થઈ જાય છે અને ચડતી પડતીના વખતથી ઘડીએ ઘડીએ ફેર થાય છે અને પછી તમે ઘણા કાંચીમાથી નકામા જેવા થઈ જાઓ છો, તમારા મગજમા એમ આવે છે કે હું દશ રૂ ભીખારીને રોજ આપવાવાળો, ગાડી ઘોડામા ફરવાવાળો તેની આ સ્થિતિ હવે મારૂ જીવવુ નકામુ છે આના વિચારમા ઘણાના આપઘાત પણ થાય છે પણ જો હમેશા પોતાની આગળ પાછળની સ્થિતિનો ખ્યાલ રાખીને સરલ વ્યવહાર રાખેલો હોય તો તમોને કાંઈ શોકનું કારણ રહે નહિ, મે સાભળ્યુ છે કે એક માણસ દર્શન મંદીરમા જઈને હમેશા એક રૂ મુકતો હતો કાળે કરીને તેની સ્થિતિ બદલાઈ ગઈ પછી તેથી પરીણામ એ આવ્યુ કે તેણે દર્શન મુકયા કારણ કે તેના મનમા એમ આવ્યુ કે હું રૂપીઓ મુકીને દર્શન કરનારો તે હવે રૂપીઓ મુકયા વગર દર્શન કેમ કરૂ? આ પ્રમાણે જો પ્રથમથી સરલ વ્યવહાર હોય તો આ પરીણામ આવે નહિ, કોઈના મર્મિક વચનો સાભળવાનો, શરમાવાનો અને ચિંતા કરવાનો પ્રસંગ આવે નહિ

સ્થાયિ વ્યવહાર.

સ્થાયિ એટલે જે સદા નિભિ શકે તેવો વ્યવહાર કેટલાએક મૂર્ખ શિરામણીને પોતાની જીંદગીની દરકાર હોતી નથી, તેઓ લાખોના પાણી કરે છે અને પોતાના સમુહની પાયમાલી કરે છે હુન્નરો સુવાનીઆઓ પટ ળથી પસ્તાય છે પણ નીરતર પોતાનો વ્યવહાર કેવી રીતે ટકી રહે તે તેઓને સુઝતુ નથી જે વસ્તુની જે વખતે જરૂર હોય તે વખતે તે વસ્તુની કીંમત જણાતી નથી પણ જયારે વસ્તુ હાથમાથી જાય છે ત્યારે પછી પસ્તાવાનો વખત આવેછે કારણ કે વિવાહુના પ્રસગે તમે મોટા થઇને હુન્નરોના આધણ મુકોછો બાયડીના ઘરેણા વેચીને પણ તમે તમારી આબરૂ વધારવા માગો છો પણ તે કયા સુધી નભી શકશે તેનો તમે વિચાર કરતા નથી અને એવિ રીતે તમારામાથી કેટલાક વિચાર કરતા નથી અને તેથી દરબાર વગરના થઇ ગયા છે

અગાઊ લોકો પોતાના દ્રવ્યના ત્રણ ભાગ કરતા હતા (૧) વ્યાપારમા (૨) વઆલકારમા (૩) જમીનમા હાલ તે રી તી કયે ઠેકાણે નજરે પડે છે? આપણે જોઇએ છીએ તો જેની પાસે હજાર રૂપૈયા હોયને પણ લાખ રૂપૈયાનો વ્યાપાર કરે છે અને તેથી માઠે પરિણામ પશ્ચાતાપનુ આવે છે એટલુજ નહિ પણ લોકામા [illegible] કરણીઆત રીવાજો ચાલે છે તેથીજ સમગ્ર કોમની પૈસે ટકે [illegible] થએલી છે એમ માગે કહ્યા વગર ચાલતુ નથી અને [illegible] લોકોમા અજ્ઞાનને લઇને દુરાગ્રહ સિવાય બીજુ કાંઇ નથી [illegible] ખર્ચના સબધમા સાભળેલુ એક દ્રષ્ટાત આમ છે

જામનગરનુ દ્રષ્ટાત.

જામનગરમા એક વખત એક ગૃહસ્થની મ [illegible] તેની ગાછળકારજ કરવાના બગલમા તે ગૃહસ્થે ન્યાતિ [illegible] કરી કે આપ સર્વે જો એકમતે રજા આપે તો મરણ [illegible] બદલામા આપણી જ્ઞાતિના નિરાશ્રીત બાળકોને [illegible]
રે માટે હુ એક [illegible] મ આપુ પણ તનો [illegible]
મારે તમારી [illegible] નથી જો આવા [illegible]
ઉપાડવા કોણ? [illegible] મોઢામાથી ગળ્યા કાઢીઆ [illegible]

આથી તેને ફરજીઆત ખર્ચ કરવાની ફરજ પડી આજકાલ જ્યા જુઓ ત્યા મરકી ચાલે છે મેકરો માણસો દાડા વગર જાય છે અને હવે કોઇ કોઇને કહી શકાતુ નથી ને મહાજન એટલે મોટા માણસો આવુ બિરૂદ તમે ધરાવતા હોવાથી તમારૂ વરતન એવા ઉંચા પ્રકારનુ હોવુ જોઇએ કે તેનુ અનુકરણ સૌ કોઈ કરે પણ હાલમા મહાજનમાથી કેટલાએકનુ વરતન એટલી બધી દિલગીરી અને ખેદ ઉપજાવનારૂ થઇ પડે છે કે તેનુ અનુ કરણ કરવાને બદલે લોકો ધિક્કારની નજરથી જુએ છે આ બધાનુ મુળ કારણ માન ફરજીઆત ખર્ચોથી થયેલી પાયમાલીજ છે અફસોસની સાથે કહેવુ પડે છે કે લોકો હાર્યા રહે છે પણ વાર્યા રહેતા નથી તેમ જો પ્રથમથી વિચાર થયો હોત તો આ સ્થિતિ થત નહિ અને દ્રવ્યનો સદુ પયોગ થાત હાલમા વણીકની કોમ મહાજન તરીકે ઓળખાય છે ત્યારે તમારી કેટલાકની આશા તમારી ગરીબ બાળીકાઓપર જાય છે અને એમ વિચાર થાય છે કે એકના પાચશો અને બીજાના સાતસો આવશે તેમાથી આપણુ ખુદીથી ચાલશે આવી રીતે ન કરવાના કાર્યો જૈનને છાજતા નથી અને જૈનથી જેનો ઉચ્ચાર પણ કરી શકાય નહિ તે અત્યારે આચરણમા પણ લેવાય છે અને બાળવૃદ્ધપણ દ્રવ્યના લોભે નહિ જોતા પુત્રીના જન્મારા કદગી સ્થિતિમા મુકાય છે અશુદ્ધ અસરલ અને અસ્થાયિ વ્યવહારને લઇનેજ તમારી આસ્થિતિ થઇ છે જ્યા સુધી તમારા રોમેરોમ આવા દ્રવ્યથી ભરેલા હોય ત્યા સુધી તમારી સ્થિતિ સુધરે કય અને ઉપદેશ લાગુ પણ શી રીતે થાય? તમારો વ્યવહાર શુધ્ધ સરલ અને સ્થાયિ કયાથી થઈ શકે? તમારા સમૂહની અવનતિની હદ આવી ગઇ છે પણ જેનુ પેટ ભરેલુ હોય તેને ભુખ્યાના દુ:ખની ભાગ્યેજ ખબર હોય છે

બાદશાહનુ દ્રષ્ટાત

એક બાદશાહનો શાહજાદો ગોખે બેઠો હતો તેવામા એક ફકીર ભી ખ માગતો કરગરતો ત્યાથી નીકળ્યો તે ખાવાનુ માગતો હતો તેથી તે શાહજાદાએ તેને કહ્યુ કે ખાજા ખાઇલે તેના મનમા તો એમજ કે જેમ મને ભુખ લાગે છે ત્યારે ખાજા ખાવાને મળે છે તેમ દરેકને મળતા હશે પણ તેમ નહોતુ તેવીજ રીતે જેઓના પેટ ભરેલા છે અને જેઓ જન્મ ના સુખી છે તેઓને પારકા દુ:ખ અને મુશીબતીની ભાગ્યેજ ખબર હોય છે, તમારા જાતિ બધુઓની સ્થિતિ અને પાયમાલીનો શ્રીમતોને કેવી

રીતે ખ્યાલ આવી શકે માટે વર્તમાન કાળમા જેની જરૂર નથી તેની ગૌણુતા અને જેની જરૂર છે તેની મુખ્યતા કરવાની જરૂર છે.

સ્થિતિ સુધારણાના ઉપદેશની જરૂર

હાલમા જ્યા જોઇએ ત્યા ધર્મના નામથી ઓળખાતી સભાઓ મ ડળો સ્થાપન થએલ અને સ્થપાતા નજરે પડે છે પણ આશ્ચર્ય એ ઉત્પ ન થાય છે કે હજી સુધી કોમનુ ભલુ જ્ઞાતિનુ હિત અને સ્વધર્મી ઓનો ઉદ્ધાર કરનારી એક સભા કે એકે મ ડળ જોવામા આવતુ નથી માટે ગામો ગામ એવીજ સભા, એવાજ મ ડલો અને એવીજ સ સ્થાની જરૂર છે કે જેથી તમારા ગરીબી સ્થિતિમા આવેલા બ ધુઓના બાળકોને વિદ્યા હુન્નરની વૃદ્ધિ કરવાના ઉપદેશથી ઉભરાઇ જતા હૃદય મ્હાલુમ પડે તેમજ વળી હાલમા જૈનો તરફથી સ્થળે સ્થળે ચોપાનીયા અને વર્તમાન પત્રો પ્રગટ થાય છે, પણ તેમા હ સકેશવની કથા અને આચાર કે ધર્મની વાતોજ હોય છે તેમજ કેટલાએક ગૃહસ્થ વકતાઓ તરફથી ભાષણોમા પણ ગુણસ્થાનક, યોગવિદ્યા અને અદ્ધાત્મનીજ વાતો ચર્ચાવામા આવે છે પણ જો તેના બદલામા તમારી સાસારિક સ્થિતિ અને વિદયા હુન્નર કેમ વધે તેજ લખનામા અને બોલવામા આવે તો હુ તમારા માટે વધારે ઉપયોગી માનુ છુ જે ઉપદેશથી અમોને આશ્રવ થવાનો સ ભવ છે અને અમે જેથી આશ્રવના ઉપદેશકો ગણાઇએ તેવી બાબતો ખાસ ત મારેજ ઉપાડી લેવાની જરૂર છે માટે હુ દરેક લેખકને અને વકતાને ભલામણ કરૂ છુ કે જો તમે તમારા ભાષણ અને લેખમા તમારા ભાઈ ઓની સ્થિતિ સુધારવાને ખ્યાલ કરશો તો તમારી મહેનત વધારે ઉપયોગી થઇ પડશે

જયાસુધી તમો ધર્મના ઉપદેશમા પડી નકામો કાળ કાઢશો ત્યાસુધી લોકોની સ્થિતિ સુધારવાને તમે કે વી રીતે પ્રવત્ન કરશો ? તમારા ધર્મના ઉપદેશ માટે મુનિઓ પોતાનુ કામ કરેછે સમુદાયની સ્થિતિ સુધારવાના પહેલી જરૂર છે માર કહેવાની મતલબ એવી છે કે તમોને અનેક રીતે ઉપદેશ કરવાની છુટ છે માટે તમે જાગ્રત થાઓ, અને તમારા કર્તવ્યને સમજતા થાઓ બીજી કોમો તરફ જોશો તો લાખોપતી અને કરોડપતિ તમારી નજરે પડે છે પણ તમે તેવી સ્થિતિમા કેમ નથી આવતા? માટે તમે વિચાર કરો અને તે વિચારથી તમારો કાઇક ઉદય થશે એમ સ ભ

છે લોકો તો યોગ્યછે, તેમને જે । દોરશો તેમ દો । એ માટે જ્યાં સુધી લોકોની સ્થિતિ સુધારવાને તમે તઈયાર નથી થયા ત્યાં સુધી કન્યા વિક્રય વિગેરે કરનારાઓના સભામાં જે ભાષણો થાયછે જે બોલાય છે તે તેમને ગાળો આપવા અને નિંદા કરવાસમાન છે માટે એમ કરો કે જેથી તેની સારી સ્થિતિ થાય અને તેની હાજતો પુરી પડે તો કન્યાવીક્રય આપોઆપ બંધ થાય

કોમ સુખી કેમ થાય?

હાલમાં જુદી જુદી કોમો નજરે પડે છે તેમાં અંગ્રેજ પારસી મુસલમાન ઘણા ભાગે વીશેષ સુખી જણાય છે કે જે મોટે ભાગે મદિરા માસાહારના કરનારા છે અને તમે પવીત્રમાં પવીત્ર ધર્મને સ્વીકારનારા હોવા છતા ઘણા ભાગે દુખી દેખાઓ છો તેનું કારણ બીજું કાંઇ નહી, પણ તમારા ઉદ્યમ ઉત્સાહ ને બુદ્ધિની ખામી છે આ ઉપરથી કોમનું જીવન અને તમારા સુખનો આધાર બુધ્ધી ઉત્સાહ અને બળ ઉપર રહેલો છે માટે એ ત્રણે કેમ પ્રાપ્ત થાય તેજ પ્રથમ વીચારવાની જરૂર છે

ઉદ્યમ અને ઉત્સાહ

ઉદ્યમ અને સાથે ઉત્સાહની જરૂર છે, ઉત્સાહ વગરનો ઉદ્યમ બોજારૂપ લાગે છે તેમ ઉદ્યમ વગરનો ઉત્સાહ છે તેથી બનેની એક સરખી જરૂર છે જયાંસુધી આ સ્થીતી નહી સુધરે ત્યાંસુધી તમે બીજા ગમે તેટના દ્રષ્ટાંત લેશો તો પણ તમારી સ્થીતિ સુધરશે નહી ઘણા ભાઈઓ એવા નજરે પડે છે કે જેઓને ઉત્સાહ અને બુધ્ધી હોય છે પણ સાધન વગર તેઓ અગાળ વધી શકતા નથી અને વખત અગાઉ તેમના પર પેટ ભરવાની ફરજ પડવાથી તેમની જીંદગી અધવચથી બગડે છે હું ધારૂ છુ કે જે કાંય આ સ્થળમાં થશે તે બીજા સ્થિળમા થશે નહી માટે જેનો ઉદેશ પ્રશસ્ત છે અને જેથી વીદ્યા હુન્નરની ખીલવણી થઇ શકે તેમ છે તેવા કામ હાથ ધરવાની હવે પ્રથમ જરૂર છે જયાંસુધી તમે તમારા ભોજન, વસ્ત્રાલંકાર અને ગાડી ઘોડામાથી નવરા નહી થાઓ ત્યાંસુધી તમારા બંધુઓ કોઇ કાળે ઉચ્ચ સ્થિતિમાં આવવાના નથી માટે નરજ અને વિવાહના નકામા ખર્ચ જે નરસ બંધ કરી હાલ જે વિદ્યા અને હુન્નરની જરૂર છે તેના તરફ લક્ષ રાખી તમારા ધર્મી ભાઇઓને મદદ કરો અને પછી તમારી સ્થિતિ સુધર્યા પછી તમોને યોગ્ય લાગે તે કરશો માણસની સ્થિતિ કોઇ કાળે

એક સરખી રહી નથી માટે જે વખતે તમારાથી થઇ શકે તેવુ હોય તે વખતે કરી બતાવવુ કે જેથી પશ્ચાતાપનો પ્રસ ગ આવે નહિ તમારે ચ દનભારવાહક થવાની જરૂર નથી પણ તે ચ દનને ઘસીને સુગ ધિ લેવાની જરૂર છે માટે આ પ્રસ ગે કરવા યોગ્ય જણાય તે તમારે તુરત કરવુ જોઇએ

ઉદ્યમની ખામી

કેટલાએક મૂર્ખ માણસો એમ વિચારે છે કે અમુક પૈસાદાર ગૃહસ્થ મારે અમુક પેઢીએ સગો થાય છે તેના બીજા કોઈ વ ગ્સ નથી માટે એ મરી જાય તો હુ વારસ થાઉં આવા નીર્માલ્ય અને આ ળસાઈના વિચારો ખરેખર હસી કાઢવા યોગ્ય છે જેઓ પારકી મીલ્કત પર આશા રાખનારા છે અને પોતાની શકિત પર ઝુઝનારા નથી તેઓ માત્ર નામના મનુષ્ય છે પણ તેઓને મનુષ્યની ગણનામાગણી શકાય નહિ

સાધન

જો ધર્મ વ્યવહાર સુધારવો હોય તો ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પ્રથમ, સ સાર વ્યવહારના સુધારાના પ્રયત્નની જરૂર છે સ સાર વ્યવહાર સુધારવા ઉ પર કહ્યા-પ્રમાણે ઉત્સાહ બુદ્ધિ અને ઊધમ એ ત્રણ જીવન છે કુભાર ચક્ર ચલાવે અને બુદ્ધી વાપરે પણ જેમાટીનો પી ડ ન હોય તોતે શુ ક રી શકે માટે હવે તમારે સાધન મેળવી કર્ત વ્ય કરવાની જરૂર છે તમારા ધર્મીઓનુ અને જ્ઞાતી જનોનુ ભલુ કેમ થાય એજ તમારે લક્ષ રાખ વુ છે ને જ્ઞાતિના ભલાને માટેજ તમારે પોકાર ઉઠાવવાની જરૂરછે

આ ભેગુન

જૈનોને માટે આર ભે શુરા એવુ ટપ નામ હાલ સામાન્ય થઇ પડ્યુ છે કારણ કે કેટલીએક ધર્મની અને બીજી સ સ્થાઓ બુદ્ધી ઉત્સાહ અને ઉદ્યમની ખામીને લીધે પડી ભાગે છે અને જે કોમ નામા એ ત્રણવાના નજરે પડે છે તે કોમની સ સ્થાઓ આ ગળ વધતી તમારી નજરે પડેછે અને તમારા બોલવામા તમે તેના દ્રષ્ટાંત પણ લો છો માટે તમારે શુદ્ધ સરલ અને સ્થાયિ વ્યવહાર લક્ષ રાખવાની ... પને તેનો આધાર-જીવન બુદ્ધી ... ઉદ્યમ તેજ છે

છે લોકો તો યોગ્યછે, તેમને જે । દોરશો તેમ ગનશે માટે જ્યા સુધી લોકોની સ્થિતિ સુધારવાને તમે તઇયાર નથી થયા ત્યા સુધી કન્યા વિક્રય વિગેરે કરના રાઓના સબ ધમા જે ભાષણો થાયછે જે બોલાય છે તે તેમને ગાળો આપવા અને નિદા કરવાસમાન છ માટે એમ કરો કે જેથી તેની સારી સ્થિતિ થાય અને તેની હાજતો પુરી પડે તો કન્યાવીક્રય આપોઆપ બ ધ થાય

કોમ સુખી કેમ થાય?

હાલમા જુદી જુદી કોમો નજરે પડે છે તેમા અગ્રેજ પારસી મુસલમાન ઘણા ભાગે વીશેષ સુખી જણાય છે કે જે મોટે ભાગે મદિરા માસાહારના કરનારા છે અને તમે પવીત્રમા પવીત્ર ધર્મને સ્વીકારનારાહોવા છતા ઘણા ભાગે દુ ખી દેખાઓ છો તેનુ કારણ બીજુ કાઇ નહી, પણ તમાગ ઉધમ ઉત્સાહ ને બુદ્ધિની ખામી છે આ ઉપરથી કાર્ગનુ જીવન અને તમારા સુખનો આધાર બુધ્ધી ઉત્સાહ અને બળ ઉપર રહે લો છે માટે એ ત્રણે કેમ પ્રાપ્ત થાય તેજ પ્રથમ વીચારવાની જરૂર છે

ઉધમ અને ઉત્સાહ

ઉધમ અને સાથે ઉત્સાહની જરૂર છે, ઉત્સાહ વગરનો ઉધમ બોજા રૂપ લાગે છે તેમ ઉધમ વગરનો ઉત્સાહ છે તેથી બ નેની એક સરખી જરૂર છે જયાસુધી આ સ્થીતી નહી સુધરે ત્યાસુધી તમે બીજા ગમે તેટલા દવાત લેશો તો પણ તમારી સ્થીતિ સુધરશે નહી ઘણા ભાઇઓ એવા નજરે પડે છે કે જેઓને ઉત્સાહ અને બુ ધી હોય છે પણ સાધન વગર તેઓ અગાળ વધી શકતા નથી અને વખત અગાઉ તેમના પર પેટ ભરવાની ફરજ પડવાથી તેમની જીદગી અધવચથી બગડે છે હુ ધારૂ છુ જે કાય આ સ્થળમા થશે તે બીજા સ્થળમા વશે નહી માટે જેનો ઉદ્દેશ પ્રશસ્ય છે અને જેથી વીધા હુન્નરની ખીલવણી થઇ શકે તેમ છે તેવા કામમા ધરવાની હવે પ્રથમ જરૂર છે જયાસુધી તમે તમારા ભોજન, વસ્ત્ર અને ગાડી ઘોડામાથી નવરા નહી થાઓ ત્યાસુધા તમારા બધુઓ કાગે ઉચ્ચ સ્થિતિમા આવવાના નથી માટે ખરજ અને વિવાહના નકામા ખ ર્ચ વગેરે બ ધ કરી હાલ જે વિદ્યા અને હુન્નરની જરૂર છે તેના ત લક્ષ રાખી તમારા ધર્મી ભાઇઓને મદદ કરો અને પછી તમારી સ્થિ સુધારા પછી તમોને યોગ્ય લાગે તે કરશો માણુસની સ્થિતિ કોઇ દા

એક ગ~ખી ~ડી નથી માટે જે વખતે તમારાથી થઇ શકે તેવુ હોય તે વખતે કરી બતાવવુ કે જેથી પશ્ચાતાપનો પ્રસ ગ આવે નહિ તમારે ચ દનબાળાહક થવાની જરૂર નથી પણ તે ચદનને ઘસીને સુગ ધિ લેવાની જરૂર છે માટે આ પ્રસ ગે કરવા યોગ્ય જણાય તે તમારે તુરત કરવુ જોઇએ

ઉદ્યમની ખામી

કેટલાએક મૂર્ખ માણસો એમ વિચારે છે કે અમુક પૈસાદાર ગૃહસ્થ મારે અમુક પેઢીએ નગો થાય છે તેના બીજા કોઈ વારસ નથી માટે એ મરી જાય તો હુ વારસ થાઉં આવા નીર્માલ્ય અને ~ ઉમાઈના વિચારો ખરેખર હસી કાઢવા યોગ્ય છે જેઓ પારકી મી~ પર આશા રાખનાર છે અને પોતાની શક્તિ પર ઝુઝનારા નથી તેઓ ~ માત્ર નામના મનુષ્ય છે પણ તેઓને મનુષ્યની ગણનામાગણી શકાય નહિ

સાધન

જે ધર્મ વ્યવહાર સુધારવો હોય તો ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ~ ~ માર વ્યવહારના સુધારાના પ્રયત્નની જરૂર છે સ સાર વ્યવહ ~ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ઉત્સાહ બુદ્ધિ અને ઉધમ એ ત્રણ ~ ~ ચક્ર ચલાવે અને બુદ્ધી વાપરે પણ બીમારીને પીડ ન ~ ~ ગી શકે માટે હવે તમારે સાધન મેળવી કર્તવ્ય કરવાની ~ ~ ધર્મીઓનુ અને જ્ઞાતી જનોનુ ભલુ કેમ થાય એજ ~ ~ હુ છે ને જ્ઞાતિના ભલાને માટેજ તમારે પોતાર ~ ~

આ ભેશુન

જૈનોને માટે આ ~ ભે શુરા એવુ ~ નામ ~ ~ છ કારણ કે કેટલીએક ધર્મી અને બીજ ~ ~ અને ઉદ્યમ ની ખામીને લીધે પડી ~ ~ નામા એ ત્રણવાના નજરે પડેછે ~ ~ ગ~ વધની તમારી નજરે પડેછે અને ~ ~ પણ હો છો માટે તમારે શુદ્ધ મગલ ~ ~ લક્ષ રાખવાની જરૂર છે અને તેનો ~ ~ ઉદ્યમ તેજ છે

ઉપસંહાર

તમો આ વ્યાખ્યાનનો સાર સમજ્યાજ હશો તો પણ હું ફરીથી છેવટ કહું છું કે તમારામા તથા તમારા બંધુઓમા અનેક પ્રકારની ઉચ્ચ કેળવણી આપી બુદ્ધિમા વધારો કરો અને હુન્નર ઉદ્યોગની કેળવણી આપી ઉત્સાહી બનાવો અને તેમને અનુકુળ સાધનો પુરા પાડી ઉદ્યમી કરો જો તેમ કરશો તો જેવા તમે શ્રીમાન છો તેવા તમારા બંધુઓ પણ અમુક વખતે તમારા જેવા શ્રીમંતો થએલા જોવાને તમો ભાગ્યશાળી થશો. અને તેની સાથેજ શુદ્ધ સરલ સ્યાદ્વાદ ધર્મ વ્યવહાર આપોઆપ વૃદ્ધિને પામશે અને સામાન્ય સ્થિતિમા આવી ગએલા કેટલાએક ધર્મના અંગો ઉચ્ચ સ્થિતિમા આવેલા આપણે જોઇ શકીશું (તથાસ્તુ)

વ્યાખ્યાન ૧૩ મું.

દિપોત્સવી અને શારદા પૂજન.

તા૦ ૧૩-૧૧-૧૯૦૭

ઉપોદ્ઘાત.

આજનો વિષય માત્ર શાસ્ત્રીય વિષય છે એમ માનવાનું નથી પણ તે વિષયમા શાસ્ત્રીયપણું રહેવાની જરૂર છે તે સાથે આજનો વિષય કેટલાએક વિચારોમા ફેરફાર કરવાની અગત્યતા ધરાવે છે દિપોત્સવી અને શારદા પુજન ઉજવવાનો ક્રમ ગમે તે કારણથી ઘણા લાંબા કાળથી ચાલતો આવે છે અને રૂઢીની પ્રબળતાથી તેમા કાળ તરે ઘણો ફેરફાર થઇ ગએલો પણ જણાય છે તેથી આજનો વિષય ઘણા કાળની ચાલી આવતી રૂઢીમાનો એક ગણી તેને માટે જે કાઇ કહેવાની ઇચ્છા છે તે સુચનારૂપેજ કહેવાનું તાત્પર્ય છે

એક માણુસને અફીણનુ સખ્ત બંધાણુ હોય અને જો તે એક દમ બધ થઇ શકે નહિ અને જો કરવામા આવે તો પરિણામે તે માણુસનુ મૃત્યુજ થાય પણુ ક્રમે ક્રમે જો જરા જરા ભાગ ઓછો થતો જાય તો અફીણનુ નઠારૂ બધાણુ તદન છુટી જાય અને તેના શરીરને પણુ હરકત પહોચે નહિ તેવીજ રીતે આ ઘણા કાળના ચાલતા આવતા રીવાજમા એકાએક નિષેધ સુધારો કરી એકેક બાબતનો એક દમ કરવામા આવે તો તે બધ થઇ શકે નહિ પણ ઉલટુ તેનુ વિપરીતજ પરીણામ આવે માટે આજ વિષયના પ્રસગમા કોઇ વાત નિષેધ રૂપે કહેવાનો મારો ઉદેશ છેજ નહિ, હુ જે કાઈ કહીશ તે સુચના રૂપેજ છે અને તેથી તે સૂચનાને યથા શકિત અમલમા મુકવી તે તમારૂ પોતાનુ કર્તવ્ય છે

સસારીને સસાર સાથે સબધ.

સમયગ્દર્શી જીવોને પણુ જયા સુધી સાસારિક આશાઓ બધાએલી છે ત્યા સુધી બાહ્ય મગલની આવશ્યકતા છે અને બાહ્ય મગલમા ધર્મ અને વ્યવહારને લગતા અનેક મગલ હોય છે, તે મગલમા સઉથી મોટા મગળ તરીકે આજનો પ્રસગ તમે માનો છો અને તેથી તમારી આજની પ્રવૃત્તિ પણુ કાઇ જુદાજ પ્રકારના ઉત્સાહ વાળી હોય છે

કેટલીક વખત એમ બને છે કે જે કાઇ કરાય છે તેનો શરૂઆતથીતો ક્રમ હોય છે પણુ પાછળથી તે ક્રમમા વ્યત્યય થઈ જઇને વર્તન કાઇ જુદાજ પ્રકારનુ થઇ જાય છે અને વર્તનમા જે ભુલ પેસી ગએલી હોય છે તે ભુલ જો ભુલરૂપે રહેવા દઇએ તો લાબા વખત સુધી ભુલ રૂપેજ રહે છે એટલુજ નહિ પણુ એક ભુલ બીજી અનેક ભુલને જન્મ આપે છે તેથી જે ભુલ ગઈ છે તેમા સુધારો થાય અને વધારે ભુલો થવાનો પ્રસગ ન રહે તેને માટે આજનો વિષય ગ્રહણુ કરેલો છે

પર્વનો ધર્મ સાથે સબધ

જેટલા જેટલા પર્વ છે તે સઘળાનો અમુક પ્રકારે ધર્મ સાથે સબંધ રહેલો છે તે તે પર્વના જેટલા જેટલા ધર્મ છે તેમાના કેટનાએક તો સર્વ સામાન્ય પર્વ તરીકે થઇ ગએલા છે અને એવીજ રીતે આ આર્યાવર્તમા દીવાળીનુ પર્વ એક સર્વ સામાન્ય અને અગ્રગણ્ય પર્વ છે. જે પર્વ એક માગલીક ગણાય છે

દિપોત્સવી પર્વની ઉત્પત્તિ

હવે જો દિપોત્સવી પર્વની ઉત્પત્તિને માટે વિચાર કરીએ તો તે પર્વોની સ્પર્ધા કરવાની વિશેષ જરૂર રહેતી નથી જૈનોમા આશ્વિનીનું પર્વ છે-ત્રા લિથ કર શ્રીમહાવીર સ્વામિના નિર્વાણ નો દિવસ અને ગૌતમ સ્વામિના કેવળ જ્ઞાનનો દિવસ ગણાય છે જેના જ્ઞાનના આધારે આપણો ધર્મ રહેલો છે, અને આ પંચમ કાળમા જેઓ મહા ઉપગારી છે તેઓના ઉજ્વલા કલ્યાણકનો દિવસ આવા પર્વ તરીકે ગણાય એ સહજ સંભવિત છે પરંતુ જ્યારે બીજા પર્વોમા ધર્મ ક્રિયા કરવામા આવે છે ત્યારે આ પર્વ કંઈ જુદાજ પ્રકારનો દેખાવ આપે છે એ એક મહાન આશ્ચર્યજ ગણી શકાય

દિવાળીમા ધર્મ ક્રિયાનો અભાવ

સારા સારા વસ્ત્ર પહેરવા ઘર અને દુકાનને ધવલીત કરવા જુદી જુદી જાતની ખાવાની વસ્તુઓ કરવી અને એવા બીજા અનેક આરંભ કરવા આ પર્વના મુખ્ય હેતુ તરીકે મનાય ગયેલા છે પણ જે મુખ્ય ધર્મક્રિયા કરવાનુ શાસ્ત્રો ફરમાવે છે તે પર ઘણા થડા લોકોનુ લક્ષ રહેત છે તમારૂ વરતન તીર્થંકર કલ્યાણક મહોત્સવ રૂપે નથી પણ અમુક વખથી માની લીધની રીત પ્રમાણે તમારૂ વરતન પ્રાચિન રૂઢીરૂપે થઈ રહ્યુ છે તેથી તે રૂઢીનો એકાએક અટકાવ નહિ કરતા તમારૂ સુધારા રૂપે કહેવાની જરૂર છે, અને તે સુધારો જો થાય તો દિવાળી દિવાળીપણાએજ ગણાય છે

દિવાળીના પ્રસંગમા સામાન્ય રીત તમારૂ જે વર્તન છે તે સબંધમા બોલવુ તે પિષ્ટ પેષણજેવુ જ છે કારણ કે તે તમે સર્વ જાણોછો તે પ્રમાણે વર્તોછો પણ તેનુ કાંઈ દિગ્દર્શન કરી જવાની અપેક્ષાથી બે શબ્દ કહુ છુ

દિવાળીમા થાયતી મુખ્ય ક્રિયાઓ

દિવાળીમા લોકો ચુનો છાંટેછે અને બધુ નવુ નવુ કરેછે નવી સાલના ચોપડા બનાવે છે અને ગત વર્ષનુ સરવૈયુ કાઢી ઉતાર કે હળમા નવા વર્ષને માટે નવીન આશાના તરંગમા ઘસડાયછે, આ સામાન્ય નિયમ છે પણ તે અગાઉ હુ કહુછુ કે એક જુનુ ઘર હોય જેમા તડપડી ગઈ હોય ધરના લાકડા સડી ગયેલા હોય અને બધુ અવ્યવસ્થિત થઈ ગયુ

હોયનો તે ઘરના ઊપર બહારથી ગમે તેટલુ સાફ સુફ અને ટાપટીપ કરવામા આવે તો સમજુ માણસ તેને શુ કહેશે? જેને નવેસરથી ફરી બાધવાની જરૂરછે તેને ઊપરની ટાપટીપથી શો લાભ થાય અર્થાત તે માથેજ પડે એ દેખીતુ છે તેમજ અનેક પ્રકારના બાહ્ય મગલો છે તે બાહ્ય વૃતિને માટેજ છે પણ તેમા આતરીક સુદ્ધ વિચારના ઝરણાઓ ભાગ્યેજ હોય છે

શુદ્ધ વિચારો નિરતર જોઇએ

જયા સુધી તમારા વિચારો ફક્ત દીવાળીના દિવસોમા શોભા કરવાને માટે છે ત્યા સુધી બાહ્યાડબર છે

प्रयोजन विना मंदोपि न प्रवर्तते

પ્રયોજન વગરનો મદ માણસ પણ એક ડગલુ ભરતો નથી માટે વ્યવહાર કુશળ પુરૂષોની પ્રવૃત્તિ તો પ્રયોજન ને અનુસરીનેજ હોવી જોઇએ છતા દીવાળીના પ્રસગની ઘણી પ્રવૃત્તિ વગર સમજની થાય છે અને સામાન્ય વર્ગ તદનુકુળ પ્રવૃતિ વગર નવા વરસને માટે પોતે વધારે સુખી થવાની માત્ર આશા બાધે છે

જયા સુધી ઉદ્દેશ ઉદ્દેશરૂપે રહે છે અને તદનુકુળ વ્યાપાર થતો નથી ત્યા સુધી પોતાની વારણાનુકુળ કરવાની આશા કેમ ફળીભૂત થાય તે વિચારવાનુ છે

તમારી ક્રિયામા, તમારા બધારણમા તમારા નિયમોમા અને તમારા દરેક પ્રકારના વર્તનમા કોઇએવોજ પ્રકાર નજરે પડે છે કે તમે જે કરો છો તેનો હેતુ તમારા સમજવામા નથી અને તે સમજવાને તમોએ વિચાર કર્યો હોય એમ પણ જણાતુ નથી

આપણ સર્વને ધર્માભિમાન છે અને તેથી ધર્મને અનુકુળજ આપણા પર્વની રીતી પૂર્વજો કરી ગયા છે

હિ પણ જ્યારે વીર પરમાત્મા મોક્ષ જવાના હતા ત્યારે સોળ પહોર સુધી અખંડ દેશના આપી હતી જે દેશના સાંભળવાને ભવ્ય જીવો ત [પત થઇ રહ્યા હતા પાપ ફલ વિપાકના પંચાવન અધ્યયન અને પુણ્ય ફલ વિપાકના પંચાવન અધ્યયન અને ઉતરાધ્યયનના છત્રીસ અધ્યયન કહેતા તેઓ બાકી રહેલા ચાર અઘાતી કર્મનો ક્ષય કરી નિર્વાણ પામ્યા અને તેને બીજેજ દિવસે ગૌતમ સ્વામિ કેવળ જ્ઞાન પામ્યા

પર્યુષણમા મહાવિર સ્વામીનો જન્મ ન હોવા છતા આજે જન્મ છે એમ તમોને સ્મૃતિમા રહે છે અને તે દિવસ જન્મોત્છવના માની ધર્મ ક્રિયા કરાય છે તે દિવસે વ્યાપાર બંધ કરાય છે અને દરેક પ્રકારનો આનંદ અનુભવાય છે તેવીજ રીતે દિવાળીના દિવસે વીર પરમાત્મા નિર્વાણ પામ્યા છે અને ગૌતમ સ્વામીને કેવળ જ્ઞાન થયુ છે છતા તે દીવસ તમો કેવી ઉલટી રીતે પસાર કરો છો તે વિચારવાનુ છે જે પર્વ લોકોત્તર અને ધાર્મિક છે તે પર્વ તમે લૌકિક તરીકે માની લીધેલુ છે, આ તમારી કેવડી મોટી ભૂલ છે?

દિવાળી એ લૌકિક પર્વ નથી

તમારે યાદ રાખવુ કે આ પર્વને જો તમે લૌકિક ગણશો તો નિર્વાણને માટે તમે કયો દિવસ નક્કી કરશો, કોઇ કહેશે કે એ ખરૂ પણ અમે તો આ પર્વ તે નવીન રચના કરવાવાળુજ માનીએ છીએ માટે તેમા નવુ કરવા સિવાય બીજુ કાઇ કરવાનુ હોય એમ અમને જણાતુ નથી પરંતુ આ સમજમા સુધારો કરવાની જરૂર છે

હુ કહી ગયો છુ કે મારે તમોને તમારિ રૂઢી અનુસાર સુચના કરવાની છે તેથી હુ તમારી બાહ્ય ક્રિયા તે વિષેજ સુચના કરીશ

નવા ચોપડા

દિવાળીના દિવસ તમે નવા ચોપડા લઇને તેમા તમે શુ લખો છો? તે વીચારો એમા તમે લખો છો કે ગૌતમ સ્વામિની લબ્ધિ હોજો, બાહુબળનુ બળ હોજો, ધન્નાશાળીભદ્રની રિદ્ધિ હજો, અભયકુમારની બુદ્ધિ હજો વિગેરે ચોપડામા લખાય છે પરંતુ તે લખેલા શબ્દો લખવા રૂપેજ રહે છે અને તેથી તમોને આશામાને આશામા જીંદગી વ્યતિત કરવી પડે છે

તમે ચોપડામા જે લખો છો તે માત્ર યાદિ રૂપ છે [illegible] વાતુ છે કે આજે બધુ લખાય છે તે મારા ભલાને માટે છે કે એમા હેતુ શુ છે તે કોઇ વિચારે ? નહીં માત્ર લખીને તેના [illegible] એ ઇચ્છા ગખો છો વળી તેમા

સારદા પુજન અને લક્ષ્મિ પુજન

શારદા પુજન એટલે સરસ્વતિ પુજન સરસ્વતિ [illegible] માન્ય રાખેલ છે નમો બ્રમ લિવિઅ એ સુત્ર બતાવી [illegible] નુ પુજન આવશ્યક છે અને સદા મારા વિચારો [illegible] સુચવે છે આવાજ હેતુથી જો સરસ્વતિ પુજન [illegible] તમોને અવશ્ય તેનુ ફળ મળ્યા વગર રહે નહિ

અ ત કરણ એ આગીનો [illegible]

કાર્ય ભવિષ્યમા કેવુ નિવડશે તેને માટે [illegible] અ ત કરણ જો પવિત્ર હોય તો નકી [illegible] कार्य प्रवृत्ती प्रमाणयत करण प्रवृतय કાર્ય [illegible] સાક્ષી ભૂત છે જેશીને પુછવાની કાઇ જરૂરનથી [illegible] અ ત કરણમા મલીનતા હોય તો તેનાથી [illegible] થેજ છે એમ નકકી સમજવુ સરસ્વતિનુ પુજન [illegible] જોઈએ પણ પઇસાના લાલચુ પુજારાઓ [illegible] જોઇએ છીએ અને પ્રભુ પુજામા કેમગોર [illegible] છે તે તમે બીજા પાસે કરાવો છો આ [illegible] ઇજ બતાવી આપે છે; પુજન તો [illegible]

લક્ષ્મી [illegible]

લક્ષ્મી પુજનમા રૂપીઆની પુજા [illegible] તમે પુજા કરો છો તે લક્ષ્મીથી [illegible] જે વસ્તુથી શ્રેષ્ટ કાર્ય કરવા જોઇ [illegible] તે વસ્તુ તમારા ઘરમા કેટલા દિવસ [illegible] અ થાય કે અકૃત્ય [illegible] કરવ મા આવે તે [illegible]

લક્ષ્મીનુ ઉપાર્જન માત્ર નિતિ ને આધેજ છે, તેનાથી ખાવા પીવાનુ કે વ્યાપાર રોજગાર થાય ત્યા સુધી તે યોગ્ય છે પણ અનિતિ અને અના ચારનુ સેવન થાય તો તમે લક્ષ્મીનેજ છેતરો છો એમ નક્કી માનવુ,

બીજી બાબત એવી છે કે જેના નામ તમે લખો છો જેનુ તમે પુ જન કરો છો અને તેનુ સ્મરણ તમે કરો છો તે તમો તમારા ધર્મ પ્રમાણે કરો છો છતા પુજન તમો તમારા ધર્મ પ્રમાણે નહી કરતા બીજાના પુજનના નિયમો સ્વકારો છો આનો એવુ થાય છે કે તમે યજ્ઞ દત્તની મૂર્તિ સ્થાપો છો અને દેવદત્તના ગીત ગાઓ છો? માટે આ પ્રવૃ તિમા સુધારો કરવાની જરૂર છે અને એમ થશે તો તમારા શુ છે તે તમે સમજતા શીખશો

લાડુ લાડુ બોલવાથી ભુખ મટશે નહિ યાદ રાખવુ કે બોલવાથી કે લખવાથી કાઇ થવાનુ નથી પણ તથા પ્રકારના વર્તનની જરૂર છે બાહુબ લીએ શુ કર્યુ હતુ તે વિચારવાનુ છે અનેક મુનિવરોની વૈયાવચ્ચ કરી પોતે અનેક કષ્ટ સહન કરવાથી તે અક્ષય વીર્યવાળા થયા હતા

શાળીભદ્ર

શાળીભદ્ર મહા નસમૃદ્ધિવાન થયા તેનુ કારણ એવુ હતુ કે તે પુર્વ ભવ મા એક ગરીબ કુટુબમા ઉત્પન્ન થયા હતા એક દિવસ પાડોસીને ત્યા ખીરજો, જનજોઇને શાળીભદ્રના જીવે પોતાની માને તેવી ખીર કરી આપવાનો આ ગ્રહ કર્યો, તેનીમાએ બીજાના ઘરથી ખીરના સાધનો માગીને ખીર કરી આપી અને પોતે પાણી ભરવા ગઇ પાછળથી કોઇ મુનીરાજ આવી જવા થી તે બાળકે હોસથી અને ઉત્સાહથી તે બધિ ખીર મુનીના પાત્રમા નાખી દીધી અને પોતે તે ખીરનુ વાસણ ચાટતો બેઠો એવામા એની માએ આવીને પુછયુ કે તુ બધી ખીર ખાઇ ગયો? બાળકે હા પાડ વાથી તેની માનિ નજર લાગી અને તે મરીને શાળીભદ્ર થયો આવી રીતે આ કહેવુ પ્રસગે દાન દેવાથી તેને ઘણી રીદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ માત્ર લખવુ તે ફા ફા મારવા જેવુ છે પણ શાળીભદ્ર જેવુ દાનીશ્વર પણુ થશે ત્યારે વગર લખ્યે શાળીભદ્ર પણુ પ્રાપ્ત થશે

ગૌતમ સ્વામિ

જે ગૌતમસ્વામિએ છઠ અઠમ વિગેરેનો તપ કરી અનેક કષ્ટ સહન કર્યા હતા અને શ્રી વીર પરમાત્માની અત્યત ભાવે સેવા કરી હતી તે આનમ

સ્વામીને પોતાના વિર્ય વડે લબ્ધી પ્રાપ્ત થઇ હતી પણ તમોને તો માત્ર તેમનુ નામ લખીનેજ લબ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી છે તો તે કેવી રીતે બને તે વિચારી લેશો જો કે ગૌતમસ્વામી જેવા આપણે નથી તો પણ તેમના વર્તનને અનુસરીને આપણુ વર્તન થાય તો તે અવશ્ય લાભકારક નીવડયા વગર રહે નહી

કયવન્ના શેઠ

વળી તમે ચોપડામા લખો છો કે કયવન્ના શેઠનુ સૌભાગ્ય હોજો પરતુ કયવન્ના શેઠને કેવી રીતે સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયુ હતુ તેનો વીચાર કર્યા વગર કે તે પ્રમાણે ક્રિયા કર્યા વગર તેમના જેવુ સુખ સૌભાગ્ય કયાથી પ્રાપ્ત થાય? આ બધી ઈચ્છાની સફળતા આપણા અંતઃકરણની નીર્મળતા ઉપરજ આધાર રાખે છે, આત્મામા અનત શકતી છે અને તેથી તેને કાઇ પણ અશકય જેવુ નથી પણ તેને માટે વીર્યસ્ફુરણ કરવાની જરૂર છે જેઓના નામ લખી તમે તેના જેવા થવા માગો છો તેઓ પણ એક વખત આપણા જેવા સામાન્ય માણસોજ હતા પરતુ જ્ઞાન અને ક્રિયાની પરપરાથી તેઓ ઉચ્ચતાને પામ્યા છે માટે પુરવજોએ તમોને જે યાદી કરી આપી છે તેનુ સ્મરણ રાખી યથાશકતી તદનુસાર વર્તન કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે

આપણે કોણ છીએ અને આપણુ શુ કર્તવ્ય છે તેનુ પણ આપણને ભાન નથી અને તે વગર નીશાનના તમારા બધા ફાંફા જણાય છે, [illegible] તમારા કર્તવ્ય એવા છે કે જેથી લક્ષ્મી તમારાથી મો [illegible] રહેવા માગે છે લક્ષ્મી શાથી મલે છે તેનો વિચાર કરો લક્ષ્મી [illegible] વીના મલતી નથી માટે તમો પુન્ય કરો છો કે નહિ તે વીચાર [illegible]

શેઠનુ દ્રષ્ટાંત

એક શેઠ હતો તેને રાત્રે સ્વપ્નામા લક્ષ્મીએ આવીને કહ્યુ [illegible] તી કાલે હુ તારે ત્યાથી જવાની છુ, કારણ કે મારો ભાઇ (પુન્ય) તારા ઘરમા રહયો નથી મારા ભાઇ વગર મારાથી જરાવાર પણ [illegible] નહિ આથી શેઠે કહ્યુ કે મારાપર કૃપા કરીને તુ [illegible] દિવસ [illegible] [illegible] રહી જા લક્ષ્મીએ તે કબુલ કર્યું અને તે તેના [illegible] દિવસ [illegible] બીજા દીવસે નવારના ઉઠતાજ તેણે પોતાની [illegible] જેટલી [illegible]

હતી તે બધી વાપરી નાખી ઘરબાર વેચીને માત્ર કપડા રાખીને બહાર બેઠા અને ધર્મના કાર્યો કરી ઘણું પુન્ય ઉપાર્જન કર્યું આ ઉપરથી ત્રીજે દિવસે લક્ષ્મીએ આવીને કહ્યુ કે હવે તો મારાથી તારી પાસેથી જવાશે નહિ કારણ કે તે એટલુ બધુ પુન્ય કર્યુ છે કે તારી સાત પેઢી સુધી મારાથી જઇ શકાય તેવુ નથી

શેઠે કહ્યુ કે હવે હુ તારા માટે વ્યાપાર કે નોકરી કરવાનો નથી તારી ગરજ હોયતો એની મેળે આવ લક્ષ્મીએ કહ્યું કે તુ એક કામ કરજે સવારમા એક ખાખીબાવો આવશે તેને જમાડીને બે ધોકા મારજે એટલે સો નાનો પુરૂષ થઇ જશે પછી રોજ તેમાથી કાપી કાપીને સોનુ વેચજે એટલે તુ મહારીધીપાત્ર થઇ જઇશ શેઠે કહ્યુ ઠીક સવારમા શેઠે તેમ કર્યું અને સોનાનો પુરૂષ થઇ ગયો તે હકીકત એક વાણીઆએ જોઇ અને વિચાર કર્યો કે આપણે પણ એક કોઇ ખાખીને ગોતી કાઢવો અને ખવરાવી ધોકા મારી સોનાના પુરૂષ કરી લેવો સવારમા કોથળી ખીલીએ મુકી ખાખીની તપાસ કરવા લાગ્યો નશીબ જોગે એક ખાખી મલી ગયો અને ઘેર લાવી ખવરાવીને ધોકા મારવા મડયો તેથી ખાખી રાડારાડ મારવા માડયો લોકો ભેગા થઇ ગયા સીપાઇ પકડીને રાજા પાસે તેડી ગયા પુછતા શેઠે કર્યું તે જોઇ મે કર્યું આ ઉપરથી તેની મશ્કરી થઇ અને શીક્ષાને પાત્ર થયો તેમ જેમના નામ તમો લખોછો તેના વર્તનને નહિ અનુસરો અને નાત્ર લખીને તેમને જે પ્રાપ્ત કયુ છે તે મેળવવાની ઇચ્છા રાખીને પ્રવૃતિજ કર્યા કરશો તો વાણીઆની માફક ઉપહાસ્ય ને પાત્રજ ઠરશો સિવાય ફાઇદો કાઇ થાવાને નથી તેથી તેમણે જેમ પુણ્યોપાર્જનના કાર્ય કર્યા છે તેમ કરવાની જરૂર છે જેથી લખવુ સાર્થક થાય

આ ઉપરથી સમજવાનુ એછે કે લક્ષ્મીપુજન કરવાનો હેતુ લક્ષ્મીનો સદ્‌ઉપયોગ કરી તેને નીતી અને ન્યાયના માર્ગે મેળવવાની છે અને જો તમે પુણ્યશાળી થશો તો તમારી લક્ષ્મી પોતાની મેળે આવશે અને તમારે ઘેર હમેશા દિવાળીજ છે

દયાને નામે હિંસા

જ્યા જુઓ ત્યા પાજરાપોલો થાય છે, હજારો જીવોને બચાવવા માટે ઘણા પ્રયત્ન થાય છે કબુતરને ચણ નખાય છે અને પશુ પક્ષીનુ રક્ષણ

કરવાનો તમે દાવો કરો છો છતાં દિવાળીના શુભ પ્રસગમાજ તમે ફટા કડા સળગાવોછો અને આવી રીતે ફટાકડા ફોડી તમો તમારી લક્ષ્મીમા દેવતા મુકો છો. એક પણ જીવને ત્રાસ નહિ ઉપજાવનારા તમે આ ત્રણ દિવસોમા હજારો જીવોને દુ ખ આપવાનુ કામ કરી તેમા આનદ માનો છો અને બધો નવોજ દેખાવ કરિ મુકો છો એ તમારે માટે ઓછ શરમ ભરેલુ નથી? જીવોનો નાશ થાય છે એટલુજ નહિ પણ તમારા પોતાના બાળકોને પણ ઘણી વખતે સખ્ત ઈજા થાય છે અને કોઇ કોઇ વખતે તો જીવનુ પણ જોખમ થાય છે

જ્યાસુધી તમારૂ આ વર્તન ઓછુ થયુ નથી ત્યાસુધી તમે ગમે તેટલા પુજન કરો તોપણ તમારી સાર્થકતા નથી

ભાવ દિવાળી,

તમે દ્રવ્ય દિવાળી કરોછો તે પ્રમાણે ભાવ દિવાળી શામાટે ન થવી જોઇએ? જેમ ચુનો છાટી ઘર વિગેરેને ધવલીત કરવામા આવે છે રકતવર્ણથી મકાનને રગીત કરવામા આવે છેતેમ આપણા હૃદયમા અને આપણા આત્મામા પણ વર્ષમા થએલા મલીન વિકારો અને મલીન વિચારો આલોચન રૂપે ધવલીત કરી અનેક નિયમાભિગ્રહ રગથી રગીત કરીને તથા અનેક પ્રકારના ગુણની દિપમાળા કરીને આપણે ભાવ દિવાળી શા માટે નહિ કરવી જોઇએ? જો ભાવ દીવાળી થઈ તો દ્રવ્ય દિવાળી તો આપો આપ પ્રાપ્ત થશે આપણે જેટલુ આપણી નજર આગળ હોય તેટલુજ જોઇ શકીએ છીએ તેમા પણ કેટલાકને ચસમા ચડાવવા પડે છે પણ જેને ત્રણ કાળનુ અજવાળુ થઈ રહ્યુ હોય અને જ્યા જુઓ ત્યા ઉદ્યોતજ થઇ રહ્યો હોય ત્યા બીજી શી જરૂર છે માટે ભાવ દીવાળી કરવાની પ્રથમ જરૂર છે

દીપકોમા યત્નાની જરૂર,

જીનેશ્વર મહારાજના મદીરમા યત્ના રાખવાની જરૂર આપણે સ્વીકારીએ છએ પણ દિવાળીને દીવસે ઘેર સખ્યા બધ દિપક કરો છો તેમા જે યત્નાની જરૂર છે તે તમો લક્ષમા લેતા નથી અને જેમ પાચ દિપક વધારે થાય તેમ તમો તેમા શોભા માનો છો

એકને દીવાળી અને બીજાને હોળી

જો કે આ દીવસોને [illegible]ાળી તરીકે ગણે છે તો પણ આજ દીવસોમા કેટલાએકને [illegible]લે હોળી પણ હોય છે, જે

તમોને આનદ આપે છે તેજ દિવાળી હજારો છોનોને હોળી રૂપે થઈ નાસ ઉપજાવે છે, જેઓને આખા વર્ષના મન્વઇયામા લાભ થયો હોય છે તેઓને દીવાળી જણાય છે પણ જેઓને અનેક જાતના મકરો અને આફતથી વષ પસાર થયુ હોયકે તેઓને દીવાળી હોળીરૂપ લાગે છે એટલુજ નહી પણ કેટલાકના ઘર હાર ફટાકીઆથી અથવા તો દીવાઓથી સલગી જાય છે તે સાથે લાખોનો માલ પણ નાશ થઇ જાય છે તેથી બધાને શુ દીવાળીજ છે? નહીજ માટે આવી ઢઢગી રીતીનો જડમુલથી નાશ થવો જોઇએ પેહલા કરતા હાલ ફેશને વધારે દાટ વાટ્યો છે માટે આવી ફેશનથી કાઇ લાભ નથી

તે સાથે માહરે એમ પણ જણાવવુ જોઇએ કે દીવાળીના દીવસે તમો જૈનો જે વખત મીઠાઇ મેવા હવામા અને ટીપટોપ કરવામા ગુજારોછો તેના કરતા જો જીનેશ્વર મહારાજની પુજા ભણાવવામા અને આંગી રચાવી ભાવના ભાવવામા ગુજારતા હો તો તે વધારે શ્રેષ્ટ કહેવાય બેસતા વર્ષને દીવસે ખાસ કરીને સસાર વાસના જેથી જાગ્રત વધ તેવા જે કાર્ય કરવામા આવે છે તે કોઈ રીતે ચોગ્ય નથી આ દિવાલીના દીવસ પણ ધર્મના પવિત્ર કાર્ય માજ ગાળવા જોઇએ તમોએ ઘણી વખત શાસ્ત્ર દ્વારા સાભળ્યુ હશે કે તીર્થંકરોના કલ્યાણક ના દીવસોમા અનેક સુખના ધણી એવા દેવેંદ્રો પણ આઠ દીવસ સુધી નદીશ્વર દ્વીપે જઇ અઠાઇ મહોત્સવ કરે છે તો તમો કાઇ તેમના કરતા વિશેષ સુખવાળા નથી છતા માન માગેલા અને તાણી તુતિને ભેગા કરેલા સાધનોથી સુખ માનીને મસતામા રહી મસ્ત બનેલા વર્તમાનકાળના કેટલાક જૈનોને તેવા દીવસોમા પુજા ભણાતી હોયતો તેમા આવવાનો પણ વખત મલતો નથી તેથી તમના અને તમારી ઇચ્છાના દલ મુજબ શુ મલવા જોઇએ એ જાતે તમારેજ વીચાર કરવાનો છે

ઉપસહાર

જે રીવાજ જુના વખતથીજ રૂઢી રૂપે થઇ ગ[illegible] કરવાનો પ્રયત્ન કે ઉપદેશ નિરર્થક છે છતા આજે કહે[illegible] વિચાર કરવામા આવશે તો તે તમોને હમેશા દિવાળ[illegible] કરશે અને તેમ જો નહિ થાયતો તમારી દિવાળી કે[illegible] શકાતુ નથી જો કે વિષયનુ રૂપાતર અને વિવેચન પણ સમયની સકોચતાને લીધે આટલેથીજ પૂરુ

તમોને આનદ આપે છે તેજ દિવાળી હજારો જૈનોને હોળી રૂપે થઈ ત્રાસ ઉપજાવે છે, જેઓને આખા વર્ષના સગવઈયામા લાભ થયો હોય છે તેઓને દીવાળી જણાય છે પણ જેઓને અનેક જાતના સકટો અને આફતથી વર્ષ પસાર થયુ હોયછે તેઓને દીવાળી હોળીરૂપ લાગે છે એટલુજ નહી પણ કેટલાકના ઘર હાટ ફટાકીઆથી અથવા તો દીવાઓથી સળગી જાય છે તે સાથે લાખોનો માલ પણ નાશ થઇ જાય છે તેથી બધાને શુ દીવલીજ છે? નહીજ માટે આવી ઢગ ગી રીતીનો જડમુલથી નાશ થયો જોઇએ પેહલા કરતા હાલ ફેશને વધારે દાટ વાલ્યો છે માટે આવી ફેશનથી કાઇ લાભ નથી

તે સાથે માહરે એમ પણ જણાવવુ જોઇએ કે દીવાળીના દીવસે તમો જૈનો જે વખત મીત્રોમા મળવા હળવામા અને ટીપર્ટિ કરવામા ગુજારોછો તેના કરતા જો જીનેશ્વર મહારાજની પુજા ભણાવવામા અને આગી રચાવી ભાવના ભાવવામા ગુજારતા હો તો તે વધારે શ્રેષ્ટ કહેવાય બેસતા વષને દીવસે ખાસ કરીને સસાર વાસના જેથી જાગ્રત થાય તેવા જે કાય કરવામા આવે છે તે કોઈ રીતે યોગ્ય નથી આ દિવાળીના દીવસ પણ ધર્મના પવિત્ર કાય માજ ગાળવા જોઈએ તમોએ ઘણી વખત શાસ્ત્ર દ્વારા સાભળ્યુ હશે કે તીર્થંકરોના કલ્યાણક ના દીવસોમા અનેક સુખના ધણી એવા ઇન્દ્રો પણ આઠ દીવસ સુધી નદીશ્વર દ્વીપે જઇ અઠાઇ મહોત્સવ કરે છે તો તમો કાઇ તેમના કરતા વિશેષ સુખવાળા નથી છતા માન માગલા અને તાણી તુતિને ભેગા કરેલા સાધનોથી સુખ મા ીને મમતામા રહી મસ્ત બનેલા વર્તમાનકાળના કેટ લાક જૈનોને તેવા દીવસોમા પુજા ભણાતી હોયતો તેમા આવવાનો પણ વખત મળતો નથી તેથી તમને અને તમારી ઇ બાના ફલ માણસોને શુ મલવા જોઇએ એ જાતે તમારેજ વીચાર કરવાનો છે

ઉપસહાર

જે રીવાજ જુના વખતથીજ રૂઢી રૂપે થઇ ગયો છે તેને અન્યથ કરવાનો પ્રયત્ન કે ઉપદેશ નિરર્થક છે છતા આજે કહેવાએલા શબ્દેશબ્દને વિચાર કરવામા આવશે તો ત તમોને હમેશા દિવાળી રૂપે થવાને મદદ કરશે અને તેમ જો નહિ થાયતો તમારી દિવાળી કેવા રૂપે થશે તે કહી શકાતુ નથી જો કે વિષયનુ રૂપાતર અને વિવેચન થઇ શકે તેમ છે તો પણ સમયની ન્યુનતાને લીધે અટકેલી વીરમુ છુ